توختى باقى

تەرجىمە تەجرىبىلىرىدىن تەرمىلەر

译经验漫谈 TƏRJIMƏ TƏJRIBILIRIDIN TƏRMILƏR

www.uyghurkitap.com

توختى باقى

تەرجىمە تەجرىبىلىرىدىن تەرمىلەر

مەسئۇل مۇھەررىرى: غوپۇرجان زايىت رەھىم

مىللەتلەر نەشرىياتى

تەرجىمە تەجرىبىلىرىدىن تەرىلەر

توختى باقى

مەسئۇل مۇھەررىر: غوپۇرجان، زايىت رەھىم
مەسئۇل كوررىكتۇر: نۇربىيە ئەزىز
مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىندى
شىنخۇا كىتاپخانىسى تەرىپىدىن تارقىتىلىدۇ
مىللەتلەر باسما زاۋۇدىدا بېسىلدى
1982 ــ يىل 8 ــ ئايدا 1 ــ قېتىم نەشر قىلىندى
1982 ــ يىل 8 ــ ئايدا بېيجىڭدا 1 ــ قېتىم بېسىلدى
باھاسى: 0.52 يۈەن

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە تور بېتى

翻译经验漫谈

（维吾尔文）

托呼提·巴海著
责任编辑：吴普尔江、扎宜提
责任校对：努尔毕娅
民族出版社出版　新华书店发行
民族印刷厂印刷
开本：787×1092毫米 1/32　印张：8 3/8
1982年8月第1版
1982年8月北京第1次印刷
印数：0001—5,500册　定价：0.52元
书号：M9049(4)6

كىرىش سوز

خەلقىمىزنىڭ ھاياتىدا تەرجىمە خىزمىتىنىڭ ناھايىتى چوڭ رول ئوينايدىغانلىغى ئۈستىدە ئارتۇقچە سوزلەپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى بولمىسا كېرەك. تەرجىمە بىزنىڭ ھاياتىمىزدا ھەممە جايدا ۋە ھەممە ئىشتا بىۋاستە خاسىيەتلىك ئەھمىيەتكە ئىگە. تەرجىمە بىر بىرىگە ئوخشاش بولمىغان خەلقنىڭ قەلبىنى، ئارزۇ-ئارمانلىرىنى، ئىستەكلىرىنى، مۇھەببىتىنى، غايىسىنى تىل ۋاستىسى بىلەن بىر بىرىگە ئۇقتۇرۇپ، ئورتاق كۈرەشكە بىللە ئاتلىنىشقا مەدەت بېرىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىللە بىر بىرىنىڭ ئارتۇقچىلىغىنى ئۆگىنىشكە، بىر بىرىنىڭ مەنىۋى غەزنىلىرىدىن ئورتاق پايدىلىنىپ، تولۇپ تاشقان غەيرەت بىلەن پارلاق-پاراۋان تۇرمۇش شارائىتى يارىتىشقا تۈرتكە بولىدۇ.

تەرجىمانلىرىمىز كوپ يىللاردىن بۇيان نۇرغۇن ئۇنۇملۇك توھپىلەرنى ياراتتى، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن بىرمۇنچە كورۈنەرلىك خىزمەتلەرنى قىلىپ، خەلقىمىزنىڭ ئالقىشىغا سازاۋەر بولغان تەرجىمانلار چىقتى، ئۇلارنىڭ ئۈلگىلىرى ياش تەرجىمانلىرىمىز ئۈچۈن شام چىراق بولۇپ نۇر چاچماقتا.

لېكىن شۇنىمۇ نەزەردە تۇتۇش لازىمكى، ھازىرقى بەزى

تەرجىمە ئەسەرلىرىدە يۈز بېرىۋاتقان مەسىلىلەر زامانىمىزنىڭ تەلىۋىگە، خەلقىمىزنىڭ ئارزۇسىغا قانائەتلىنەرلىك جاۋاب بېرىشتىن خېلى يىراق. تەرجىمە ئەسەرلىرىمىزدە پىشىپ يېتىلمىگەن، ئوقۇغان كىشىنى زېرىكتۈرىدىغان، كىتابخانلارنىڭ زوقىنى ياندۇرىدىغان، پەقەت ئايرىم تەرجىمانلارنىڭ ئۆزىگىلا شېرىن، باشقىلارغا بەتتام تۇيۇلىدىغان نەرسىلەرمۇ يوق ئەمەس. شۇنىڭ ئۈچۈن، ھەممە ساھەدە يۈكسەك ئىلگىرىلەشلەر بولۇۋاتقان ھازىرقى پەيتتە، تەرجىمىنىڭ سۈپىتىنى ئۆستۈرۈش ئۈستىدە تازا باش قاتۇرۇش ھەممىدىن مۇھىم ئىش بولسا كېرەك، دەپ ئويلايمەن.

مەن ئۆزەمنى تەرجىمان ھېساپلىغىنىم بىلەن، تېخى تەرجىمانلىق دەرىجىسىنىڭ بوسۇغىسىدىن ئەمدىلا ئاتلاۋاتقان بىر ئۆگەنچىمەن. شۇ سەۋەپتىن، تەرجىمىنىڭ قانداق بولغاندا يۇقىرى سۈپەتلىك بولىدىغانلىقى، ئۆلچەم ۋە قائىدىلىرىنىڭ نېمە ئىكەنلىكى توغرىسىدا كىشىنى قايىل قىلارلىق بىر نەرسە ئېيتىپ بېرەلمەيمەن. پەقەت تەرجىمانلىقنىڭ يوللىرىنى، ئۆلچەم ـ قائىدىلىرىنى ئىزلەپ يۈرگەن بىر ھەۋەسكار بولغىنىم ھالدا، تەرجىمە ئىشىدا ئەسلى تېكىست ـ ئاساسەن خەنزۇچە ـ بويىچە قارىغاندا، ئۇيغۇرچە تەرجىمىسى توغرا بولۇپ كۆرۈنىدىغان، ئەمما ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئادىتىگە يات "تەرجىمە تىلى" بولۇپ كىشىنى زېرىكتۈرىدىغان؛ ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئادىتى، ئىستىلىستىكىسى بويىچە ئىشلىسىگىز، ئەسلى تېكىستكە دەلمۇ ـ دەل

بولۇپ چىقمايدىغان زىددىيەتلەرنى قانداق ھەل قىلىش ئۈستىدە ئىزدىنىشتىن ھاسىل قىلغان ئايرىم تەجرىبىلىرىمىنىلا بايان قىلىشنى زورۇر تاپىمەن.

مېنىڭچە، تەرجىمىنىڭ ئۆزگەرمەس بېكىتىۋېتىلگەن ئۆلۈك قېلىپى يوق، تەرجىمىدە ئۇزۇن-قىسقىلىقىنى، چوڭ-كىچىكلىگىنى، ئېغىر-يېنىكلىگىنى ئۆلچىگىلى بولىدىغان بىرەر ئۆلچەمنى قېلىپ قىلىۋېلىش مۇمكىن بولمىسا كېرەك. ئەگەر زادى بىرەر ئۆلچەمنى كورسەتمەي بولمايدۇ دېيىلىدىغان بولسا، مەنمۇ تەرجىمە تارىخىدا تەرجىمە ئۈچۈن ئوتتۇرىغا قويۇلۇپ كېلىۋاتقان ۋە ئومۇمەن ئېتىراپ قىلىنىۋاتقان مۇنداق بىر پرىنسىپنى تەكرارلايمەن: تەرجىمىدە "ئىمكان قەدەر ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئادىتىگە رايە قىلىنغان ھالدا، خەنزۇچە تېكىستنىڭ مەنىسىنى سادىقلىق بىلەن تولۇق ۋە توغرا ئىپادىلەپ بېرىش شەرت"، مۇشۇنداق پرىنسىپ بويىچە قىلىنغان تەرجىمىنىڭ توغرا تەرجىمە ئىكەنلىگىگە كوپچىلىك قايىل.

ئەپسۇسكى، خەنزۇچە سەۋىيىسى يۇقۇرى بولمىغان، ئۇيغۇرچە سەۋىيىسىمۇ توۋەنرەك بولغان تەرجىمانلار "سوزمۇ-سوز تەرجىمە"نى توغرا تەرجىمە دەپ ھېساپلىسا، خەنزۇچە سەۋىيىسى توۋەنرەك، ئۇيغۇرچە سەۋىيىسى يۇقۇرىراق تەرجىمانلار "مەنە تەرجىمە"نى توغرا تەرجىمە دەپ ھېساپلىشى مۇمكىن؛ تەرجىمە قىلىنىدىغان ئەسەرنىڭ خۇسۇسىيىتى بىلەن ئوبدان تونۇشلۇغى بولمىغان تەرجىمانلار بولسا، مەسىلەن، ئەدەبىياتتىن

ياكى پەن-تېخنىكا ئەسەرلىرىدىن ئانچە خەۋىرى بولمىغانلار زورمۇ-زور تەرجىمە قىلىپ، ھەرىپىنى ھەرىپكە، سۆزىنى سۆزگە توغرىلايدۇ-دە، ئەسلىسىگە سادىق تەرجىمە قىلدىم دەپ ھېساپلايدۇ. لېكىن بۇنداق تەرجىمە خەنزۇچە سۆزلەرنىڭ ئۇيغۇرچە تىزىلمىسى بولۇپ چىقىدۇ. ئەلۋەتتە، بۇنداق تەرجىمانلارمۇ باش قاتۇرىدۇ، نۇرغۇن كۈچ، ۋاقىت سەرپ قىلىدۇ، ئەمما قېلىپلاشقان ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىغا، جانلىق خەلق تىلىغا، ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىستىلىستىكىسىغا، تىل ئادىتىگە خىلاپلىق قىلىپ قويىدۇ، ئۇيغۇر تىلىنىڭ قانۇنىيىتى بويىچە ئىش قىلمايدۇ، نەتىجىدە تەرجىمە ئەسەرلەردىن كىتاپخانلارنىڭ زېرىكىشىگە سەۋەپچى بولۇپ قالىدۇ.

مەن بۇ سۆزلەرنى بەزى تەرجىمانلارنى ئەيىپلەش يۈزىسىدىن ئېيتىۋاتمايمەن، چۈنكى ھازىرغىچە مەن ئۆزەممۇ بەزى تەرجىمىلىرىمدە شۇنداق كەمچىلىك، خاھىشلاردىن تولۇق قۇتۇلۇپ كېتەلىگىنىم يوق. پەقەت ھەم تەرجىمان، ھەم كىتاپخان بولۇش سۈپىتىم بىلەن قارىغىنىمدا، بەك ئىچىم پۇشقانلىقى ئۈچۈنلا، شۇ ئەھۋاللارنى قويۇۋاتىمەن. تەرجىمە ئىشى، قارىماققا ئەرتىس سەھنىدە ئۇسۇل ئوينىسا، تاماشىچىغا ئۇنىڭ ئۇسۇلى ئاسان كۆرۈنگەندەك ئاددى، ئاسان بولۇپ كۆرۈنىدۇ؛ ۋاھالەنكى ئۇسۇلدىن ئانچە خەۋىرى يوق ئادەم بىرەر سورۇندا ئۇسۇلغا تارتىلىپ قالسا، ئۇنىڭ ئۇسۇلىنى قاملاشتۇرۇپ ئوينىيالماي تەرگە چۆمۈلۈشى تۇرغان گەپ. تەرلەپ-پىشمىغىچە ئۆگەنمەك

تەس.

تەرجىمە ئىشىدا، يۇقۇرىدا ئېيتىلغىنىدەك، ئىچىمنى پۇشۇرىدىغان مەسىلىلەر ۋە شۇلارنى بىر تەرەپ قىلىش يولىدىكى ئىزدىنىشتىن ھاسىل قىلغان تەجرىبىلىرىمنى تەسىراتلىرىم تەرىقىسىدە رەتسىز-سىستېمىسىز بولسىمۇ ئوتتۇرىغا قويدۇم. يەنە بىر قېتىم تەكىتلەپ ئۆتەيكى، مەن پارچە-پۇرات مۇلاھىزىلىرىمدە ئاساسەن ئۆزەمنىڭ شەخسى تەجرىبىلىرىمگىلا ئاساسلاندىم. مېنىڭ بۇ مۇلاھىزىلىرىم ئاساسەن خەنزۇچىدىن ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىشتا دىققەتنى كۆپرەك جەلپ قىلىدىغان، كۆپرەك ئۇچرايدىغان ۋە ھەل قىلىش يوللىرىنى ئىزلەش زورۇر بولغان مەسىلىلەرنىلا ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. خەلقىمىزدە "غورىدىن ھالۋا پۈتىدۇ" دىگەن ماقال بار. مېنىڭ ئوتتۇرىغا قويغانلىرىم تېخى چۈچۈك غورا. كۆپچىلىكنىڭ پەرۋىشى بىلەن پىشىپ شىرىن مېۋىگە ئايلىنىشىغا ئىشىنىمەن.

1980-يىل ماي.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

مۇندەرىجە

كىرىش سوز 1
تەرجىمە توغرىسىدا قىسقىچە ساۋات 1
تەرجىمىگە كىرىشكەندە 15
تىل ئادىتى بويىچە ئىش كورۇش كېرەك ... 30
قايىسى ھەل قىلغۇچ ئامىل؟ 45
تەرجىمىدە سوزلەرنى بىر بىرىگە ماسلاشتۇ-
رۇش مەسىلىسى 57
تەرجىمىدە مەنتىقىي ئۇقۇم مەسىلىسى 62
تەرجىمىدە سوز تاللاش مەسىلىسى 71
تەرجىمە ئۇسۇلىغا دائىر 84
تولۇقلاش ئۇسۇلى 91
قىسقارتىش ئۇسۇلى 98
ئوزگەرتىش ئۇسۇلى 118
سوز بىرىكمىسىنىڭ تەرجىمىسى توغرىسىدا
131......................
مۇرەككەپ جۇملىلەرنى چۇشىنىش ۋە
تەرجىمە قىلىش توغرىسىدا 165

پېسلـلارنىڭ زامان بىـلەن تۈرلىـنىشى ۋە
تەرجىمە 197
"چاتما جۈملە" ۋە ئۇنىڭ تەرجىمىسى توغرىـ
سىدا 205
"ئىبارەت"تىن ئىزاھ ئېنىقلىغۇچىغا 223
تەرجىمىدە پايدىلىنىش ئۈچۈن سېلىشتۇرما
ماتېرىيال 245

www.uyghurkitap.com

تەرجىمە توغرىسىدا قىسقىچە ساۋات

تەرجىمە بىر خىل تىلدا يېزىق شەكلى بىلەن ياكى ئېغىزچە ئىپادىلەنگەن ئوي-پىكىرنى يەنە بىر خىل تىلدا يېڭىۋاشتىن ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدىغان تىل پائالىيىتى؛ ئىككىنچى تۈرلۈك قىلىپ ئېيتقاندا، تىلى ئوخشاش بولمىغان مىللەتلەرنىڭ ئالاقىلىشىش ۋاستىسى. يولداش ستالىن ئۆزىنىڭ «ماركسىزم ۋە تىلشۇناسلىق توغرىسىدا» دېگەن مەشھۇر ئەسىرىدە: ”تىل شۇنداق ۋاستە ۋە قورالكى، كىشىلەر ئۇنىڭدىن پايدىلىنىپ ئۆزئارا ئالاقىلىشىدۇ، پىكىر ئالماشتۇرىدۇ، بىر بىرىنى چۈشىنىدۇ. تىل تەپەككۇر بىلەن بىۋاستە باغلىنىشلىق بولىدۇ، ئۇ ئادەمنىڭ تەپەككۇر قىلىش پائالىيىتىنىڭ نەتىجىلىرىنى، بىلىش پائالىيىتىنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى سۆزلەر بىلەن ۋە سۆزلەردىن تۈزۈلگەن جۈملىلەر بىلەن خاتىرىلەپ قويىدۇ ۋە مۇقىملاشتۇرۇپ بارىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئىنسانىيەت جەمئىيىتىدە پىكىر ئالماشتۇرۇش ئىمكانىيىتى تۇغۇلىدۇ“ دەپ يازغان ئىدى. ئىنسانلارنىڭ ئالاقىلىشىش ئېھتىياجىنىڭ مەھسۇلى بولغان تىل، خۇددى ستالىننىڭ تەبىر بەرگىنىدەك، تەپەككۇرنىڭ بىۋاستە ئەملىيىتى، مەنىۋى پائالىيەتنىڭ كونكرېت ئىپادىلىنىش

شەكلى. ھەر بىر مىللەتنىڭ تىلى بىر بىرىدىن ھەرقانچە پەرق-
لەنسىمۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ ئۆز بېشىدىن كەچۈرگەن ۋە كەچۈ-
رۈۋاتقان تارىخىي تەرەققىيات باسقۇچلىرى، شۇ مۇناسىۋەت
بىلەن ئۇلارنىڭ پىكىر قىلىش لوگىكىسى ئومۇمەن ئوخشىشىپ
كەتكەچكە، تىل بىلەن ئىپادىلەنگەن پىكىر-ھېسسىياتلىرىدا
ھەممە ئۈچۈن چۈشىنىشلىك بولغان ئورتاقلىق بولىدۇ. بۇنداق
ئورتاقلىق بىر مىللەتنىڭ تىلىدا ئىپادىلەنگەن پىكىر مەزمۇنىنى
يەنە بىر مىللەتنىڭ تىلىغا تەرجىمە قىلىش ئىمكانىيىتىنى
بېرىدۇ. بۇنى ھەرقانداق مىللەت ئۈچۈن تىلنىڭ جەۋھىرى
ھېساپلىنىدىغان ماقال بىلەن ئىسپاتلاپ بېرىش مۇمكىن. مەسى-
لەن، خەنزۇ تىلىدا بىرەر ئىشنى دەل ئۆز پەيتىدە ئىشلەش
زورۇرلۇقى ئوبرازلاشتۇرۇلۇپ ”趁热打铁“ دېيىلسە، شۇ چۈ-
شەنچە ئۇيغۇر تىلىدىمۇ ”تومۇرنى قىزىغىدا سوق“ دىگەن
ئوبرازلىق ماقال بىلەن توغرا، ئېنىق ئىپادىلىنىدۇ. ئىشلىمەي
چىشلەشكە تەييار تۇرىدىغان ھارامتاماقلارنىڭ خۇسۇسىيىتى
خەنزۇ تىلىدا ”饭来伸手，汤来张口“ دەپ سۈپەتلەنگەن
بولسا، خۇددى شۇ چۈشەنچىنى ئۇيغۇر تىلىدا ”ئۈزۈم پىش،
ئاغزىمغا چۈش“ دەپ ئىپادىلەش مۇمكىن. بەدنىيەت، ئاچكوز
ئادەمنى خەنزۇ تىلىدا ”吃着碗里，望着锅里“ دىگەن ئىبارە
بىلەن سۈپەتلىگەن بولسا، ئۇيغۇر تىلىدىمۇ ”ئاغزى ئاشتا، كوزى
قازاندا“ دىگەن ئىبارە بىلەن ئىپادىلەپ بېرىش مۇمكىن.
قىرىنداش خەنزۇ خەلقى بىلەن ھەر جەھەتتىكى ئورتاق

تۇرمۇش شارائىتىدا، مەيلى سىياسى، ئىقتىسادىي جەھەتتىن بولسۇن، مەيلى مەدەنىيەت ۋە باشقا جەھەتلەردىن بولسۇن، شەكلەن تىل جەھەتتىن ئوخشاش بولمىسىمۇ، چۈشەنچە جەھەتتىن تامامەن ئوخشاش بولغان ئورتاقلىقلارنىڭ سانى يوق. خەنزۇ تىلىدا شەكلەن باشقىچە يېزىلغان، سوزلەنگەن سوزلەرنى ئۇيغۇر تىلىدىمۇ شۇ مەنىدە توغرا ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىش مۇمكىن. خەنزۇ تىلىدا "胡须" دېيىلگەن بولسا، ئۇيغۇر تىلىدا "ساقال-بۇرۇت" دەپ ئىپادىلەش مۇمكىن.

دېمەك، بىر بىرىگە ئوخشاش بولمىغان ئىككى مىللەتنىڭ تىلىنى بىر بىرىگە تەرجىمە قىلىش مۇمكىنلىكى تەرجىمە خىزمىتىنىڭ ھوددىسىدىن چىقىش مۇمكىن ئىكەنلىكىگە ئىشەنچ پەيدا قىلىدۇ ۋە شۇ مۇناسىۋەت بىلەن تەرجىمە نەزەرىيىسى ئۈستىدە ئىزدىنىش ۋە تەتقىق قىلىش، كونكرېت تەرجىمە ماھارەتلىرىنى تېپىش ۋە كامالەتكە يەتكۈزۈش ئۈچۈن كەڭ ئىستىقبال يارىتىپ بېرىدۇ.

شۇنى ئالاھىدە تەكىتلەپ ئۆتۈشكە توغرا كېلىدۇكى، ھەر بىر مىللەتنىڭ تىلى ئوخشاش بولمىسىمۇ، ئۇزئارا مۇناسىۋەتتە ئىپادىلىنىدىغان چۈشەنچە ئورتاق بولىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ئورتاقلىق بىر مىللەتنىڭ تىلىنى ئىككىنچى بىر مىللەتنىڭ تىلىغا تەرجىمە قىلىش ئىمكانىيىتىنى يارىتىپ بېرىدۇ، لېكىن بۇ كونكرېت تەرجىمە پائالىيىتىدە ھېچقانچە چوڭ قىيىنچىلىق تۇغۇلمايدۇ دېگەنلىك ئەمەس.

تەرجىمە بىلەن خاراكتېرلانغان تىل پائالىيىتىنىڭ باشقا تىل پائالىيەتلىرىدىن (بۇ يەردە ئاساسەن ئىجادىي يېزىقچىلىق پائالىيىتى كۆزدە تۇتۇلىدۇ) پەرقلىنىدىغان ئاساسىي بىر خۇسۇسىيىتى شۇكى، تەرجىمان تەرجىمە قىلىدۇ، ئۇ ئۆزىنىڭ پىكىر ۋە تەشەببۇسلىرىنى ئۆزى خالىغانچە ئىپادىلىمەستىن، تەرجىمە قىلىنغۇچى ماتېرىيالدا بايان قىلىنغان نەرسىلەرنى تەرجىمە قىلغۇچى تىلدا قايتا بايان قىلىپ بېرىدۇ. تەرجىمىدە ئەسلى ئەسەردىكى پىكىر بىلەن چەكلىنىش، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئەسلى پىكىرنى توغرا ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىش تەرجىمە كەسپىدىكى چوڭ بىر زىددىيەت. بۇ زىددىيەتنى توغرا ھەل قىلىش، بىرلىككە كەلتۈرۈش ئۈچۈن، تەرجىمە تارىخىدا تۈرلۈك ئېقىم، خاھىش ۋە ئۇسۇللار ئوتتۇرىغا چىققان. مەسىلەن، ”سۆزمۇ-سۆز تەرجىمە“ ۋە ”مەنەن تەرجىمە“، ”مېخانىك تەرجىمە“ ۋە ”ئەركىن تەرجىمە“، ”ئۆلۈك تەرجىمە“ ۋە ”جانلىق تەرجىمە“، ”يېرىك تەرجىمە“ ۋە ”راۋان تەرجىمە“، ”تەڭ قىممەتلىك تەرجىمە“ ھەتتا ”مالىمان تەرجىمە“ (بەزىدە ”ئۆرۈپ-سوقۇپ تەرجىمە قىلىش“ دەپمۇ ئاتىلىدۇ) ۋاھاكازا. مېنىڭ بۇ ماقالام ئاساسەن ئۆزەمنىڭ تەرجىمە تەجرىبىلىرى دائىرىسى بىلەنلا چەكلەنگەچكە، تەرجىمىنىڭ سىياسىي-نەزەرىيىۋى ئەسەرلەر، ئەدەبىي ئەسەرلەر، پەن-تېخنىكا ئەسەرلىرى ۋە خەۋەر-ئاخبارات دىگەندەك تارماقلار بويىچە تۈرلىنىشى ئۈستىدە، تەرجىمىنىڭ ئومۇمەن نەزىرىيىۋى قائىدىلىرى ۋە

ئېقىملىرى ئۇستىدە توختالمايمەن.

لېكىن كېزى كەلگەندە شۇنى تەكىتلىمەي مۇمكىن ئەمەسكى، تىل پائالىيىتىنىڭ جۇملىسىدىن بولغان تەرجىمە ئىشى تىلنى ۋاستە قىلىدۇ. ھاۋالەنكى، ئەسلى تىل بىلەن تەرجىمە تىلى (بۇ يەردە گەپ خەنزۇ تىلى بىلەن ئۇيغۇر تىلى ئۈستىدىلا بارىدۇ) كوپ ھاللاردا، بىر بىرىدىن كوپ پەرق قىلىدۇ، ھەرقايسىنىڭ ئوزىگە خاس سوز-ئىبارىلىرى، لۇغەت فوندى، تىل ئادىتى ۋە جۇملە تۈزۈش قائىدىسى بار. تەرجىمىدە ئەنە شۇنداق ئوزىگە خاس خۇسۇسىيەتلىرى بولغان ئىككى تىلنىڭ خۇسۇسىيەتلىرىنى، قائىدە-قانۇنلىرىنى بىر بىرىگە سېلىشتۇرۇپ، ئوزىگە مۇناسىپ ئىپادىلەش شەكىللىرىنى تېپىش ئۈچۈن نۇرغۇن ئەمگەك سىڭدۈرۈشكە، ئىزدىنىشكە توغرا كېلىدۇ. ئاتاقلىق پىشقەدەم تەرجىمانلىرىمىزدىن لۇشۈن مۇنداق دەيدۇ: "مەن، تەرجىمە قىلىشنى ئىجادىي يېزىقچىلىقتىن ئاسان، چۈنكى ئۇنىڭدا ھېچ بولمىغاندا پىكىر يۈرگۈزىمەن دەپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق، دەپ ئويلايتتىم. لېكىن راستىنلا تەرجىمىگە كىرىشكەندىن كېيىن، قىيىن داۋانلارغا دۇچكەلدىم. مەسىلەن، بىرەر ئىسىم ياكى بىرەر پېئىلنى تاپالماي قالغاندا، ئىجادىي يېزىۋاتقاندا ئەگىپ ئوتۇپ كېتىش مۇمكىن، تەرجىمىدە ئۇنداق قىلىش مۇمكىن ئەمەس؛ تەرجىمىدە تاكى باش قېيىپ-قېتىپ كەتكىچە، خۇددى مىڭىدىن ساندۇقنىڭ ئاچقۇچىنى ئاختۇرغاندەك، ئويلاشقا، ئىزلەشكە توغرا كېلىدۇ". بۇنىڭدىن

www.uyghurkitap.com

مەلۇمكى، تەرجىمىدە بىرەر سوزنى، بىرەر ئاتالغۇنى ئىجات قىلىش، ياساشلا ئەمەس، ئادەتتىكى ئىسىم، پېئىل ياكى سۈپەت-نى ئۆز لايىغىدا تەرجىمە قىلىشمۇ سەل چاغلايدىغان ئاددى ئىش ئەمەس؛ تىل ئادىتى، تىل قائىدىلىرى كوپ پەرقلىنىپ تۇرىدىغان بىر مىللەتنىڭ پۈتۈن-پۈتۈن ئەسەرلىرىنى ئىككىنچى بىر مىللەتنىڭ تىلىغا توغرا، چۈشىنىشلىك، ئەسلىگە سادىق بولغان هالدا دەل ئىپادىلەپ بېرىش ناهايىتى زور بىر ئىش.

يۇقۇرىدا ئېيتقانلىرىمىزدىن مەلۇمكى، تەرجىمە تىلنى مېخا-نىك ئالماشتۇرۇش ئەمەس، بەلكى مۇۋاپىق، دەل ۋە ئېنىق ئىپادىلەش شەكىللىرىنى ئىزلەش، تاللاش يولىدا كوپ ئەمگەك سىڭدۇرۇشكە توغرا كېلىدىغان مۇرەككەپ بىر جەريان؛ يەنىمۇ ئېنىقراق قىلىپ ئېيتقاندا، تەرجىمان ئۆزىنىڭ ماهارىتىنى ئىپادىلەپ بېرىدىغان ئىجادىيەت جەريانى. تەرجىمە خىز-مىتىنىڭ مۇشكۇللۇگىمۇ ئەنە شۇ جەرياندا گەۋدىلىنىدۇ، ئۇنىڭ ئىجادىي خىزمەت ئىكەنلىگىمۇ ئەنە شۇ جەرياندا ئۆز ئىپادىسىنى تاپىدۇ. قايسىبىر تەرجىمە نەزىرىيىچىسىنىڭ تەرجىمانىنى رەسسامغا ئوخشاتقىنى ئېسىمدە تۇرۇپتۇ. ئېسىمدە قېلىشىچە، ئۇ: تەرجىمان خۇددى سۈرەت سىزىدىغان رەسسامغا ئوخشايدۇ، ئۇ كوز ئالدىدىكى كونكرىت مەنزىرىنى ئۆز لايىغىدا سىزىپ بەرسىلا بولدى، كوز ئالدىدىكى نەرسىنى فوتو ئاپاراتى بىلەن تارتقانغا ئوخشاش، مېخانىك هالدا ئەينەن تارتىپ بېرىشنىڭ هاجىتى يوق، دىگەن. تەرجىمە ئەمىلىيىتىدىكى نۇرغۇن پاكىت-

لار ئەسلى گەپ، ئەسلى جۈملىنى خۇددى فوتو ئاپاراتى بىلەن سۈرەت تارتقاندەك مېخانىك ھالدا كۆچۈرۈپ قويۇشنىڭ يارىماس خاھىش ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ تۇرۇپتۇ.

خوش، ئۇنداق بولسا، تەرجىمىنىڭ ئۆلچىمى زادى نېمە؟

تەرجىمىنىڭ ئۆلچىمى تەرجىمە ئەمەلىيىتىدە رىئايە قىلىنىدىغان مىزان، شۇنىڭ بىلەن بىللە تەرجىمىنىڭ سۈپىتىنى باھالاشنىڭ ۋاستىسى. تەرجىمىدە ئۆلچەم مۇتلەق بولمايدۇ، نىسبىي بولىدۇ. چۈنكى ئۇ تەرجىمانلارنىڭ تەرجىمە ئەمەلىيىتىدىكى تەجرىبىلىرىنىڭ يەكۈنىگە قاراپ، تەرجىمە تەتقىقاتىنىڭ چوڭقۇرلىشىپ بېرىشىغا قاراپ راۋاجلىنىپ بارىدۇ.

بىزگە مەلۇم، تەرجىمىنىڭ مەقسىدى، ئومۇمەن قىلىپ ئېيتقاندا، ئەسلى ئەسەرنىڭ مەزمۇنىنى سادىقلىق بىلەن تولۇق ۋە توغرا ئىپادىلەپ بېرىش. بۇ ــ ھەرقانداق تەرجىمە ئۈچۈن ئورتاق ئۆلچەم ۋە ھەرقانداق تەرجىمانغا ئايان ساۋات.

لېكىن، ئەسەرلەرنىڭ تۈرلۈك ژانىرلاردا بولۇشىغا قاراپ، تەرجىمىنىڭ ئىپادىلەش خۇسۇسىيەتلىرىمۇ ھەرخىل بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئالدىنقى شەرت بولغان ئومۇمىي ئۆلچەم ئاساسىدا، تۈرلۈك ژانىردىكى ئەسەرلەرنىڭ تەرجىمىسىگە قويۇلىدىغان تەلەپمۇ ئوخشاش بولمايدۇ. تۆۋەندىكى مىساللارغا قاراڭ:

“在社会主义制度下，实行按劳分配；在共产主义制度下，实行按需分配。”

www.uyghurkitap.com

"سوتسيالىزىم شارائىتىدا ئەمگەككە قاراپ تەقسىم قىلىنىدۇ؛
كوممۇنىزىم شارائىتىدا ئېھتىياجغا قاراپ تەقسىم قىلىنىدۇ."
بۇ مىسال سىياسى-نەزىرىيىۋى ئەسەردىن ئېلىنغان. سىياسى-نەزىرىيىۋى ئەسەرلەرنىڭ تەرجىمىسىدە سىياسى ئۇقتىنەزەرنىڭ ئېنىق بولۇشى، سوز-ئىبارىلەرنىڭ بىر بىرىگە ماس كېلىشى، جۈملىلەرنىڭ راۋان بولۇشى تەلەپ قىلىنىدۇ، بولۇپمۇ مەنتىقىي چۈشەنچىنىڭ ئەسلىگە تولۇق ئۇيغۇن بولۇشى تەلەپ قىلىنىدۇ. ئېھتىمال، بۇ يەردە "制度" سوزىنىڭ "شارائىت" دەپ تەرجىمە قىلىنىشى، "实行……分配" ئىبارىسىنىڭ "تەقسىم قىلىشنى يولغا قويۇش" دەپ تەرجىمە قىلىنماي، "تەقسىم قىلىش" دەپلا تەرجىمە قىلىنىشى ئۇستىدە باشقىچە پىكىر تۇغۇلۇشى مۇمكىن. بۇنداق مەسىلە سىياسى-نەزىرىيىۋى ئەسەرلەر تەرجىمىسىگە قويۇلىدىغان تۇپ تەلەپ ۋە ئومۇمى ئولچەم دائىرىسىگە كىرمەيدۇ. چۈنكى سىياسى-نەزىرىيىۋى ئەسەرلەر تەرجىمىسىدىمۇ، خۇددى باشقا ژانىردىكى ئەسەرلەرنىڭ تەرجىمىسىگە ئوخشاشلا، مەزمۇن ۋە چۈشەنچىنى ئەسلىگە باپ، ئېنىق ئىپادىلەپ بېرىش ئۈچۈن، مۇۋاپىق دەرىجىدە سوز تاللاش ۋە شۇ ئاساستا سوز-ئىبارىلەرنى بىر بىرىگە ئوبدان ماسلاشتۇرۇپ، جۈملىنى راۋان ئېلىشقا يول قويۇلىدۇ. ئەمىلىيەتتىمۇ ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئادىتى بويىچە چىن مەنتىقىي چۈشەنچە ئېتىۋارى بىلەن ئالغاندا، "سوتسيالىزىم تۈزۈمى ئاستىدا...... قىلىش يولغا قويۇلىدۇ" دىگەن گەپ ساپ-

www.uyghurkitap.com

ساغلام گەپ ئەمەس؛ خۇددى شۇنىڭدەك، ئۇيغۇر تىلىدا ”تەقسىملەش يولغا قويۇلدۇ“ ياكى ”تەقسىمات يولغا قويۇلدۇ“ دېگەن سۆز ”تەقسىم قىلىندۇ“ دېگەن ئۇقۇمدىنلا ئىبارەت. بۇ يەردە گەپ پەقەت تەرجىماننىڭ سۆزنى قانداق تاللاش، قانداق ئىشلىتىش ماھارىتىگە باغلىق.

ئەمدى پەن-تېخنىكا ئەسەرلىرىدىن مىسال كەلتۈرەيلى:

“蜂蜜是大自然赠给的贵重礼物。蜂蜜中含有碳水化合物，酶，维生素，矿物盐，有机酸。一百克蜂蜜的热量为三百至三百二十卡。”

”ھەسەل تەبىئەت دۇنياسىنىڭ قىممەتلىك سوغىسى. ھەسەلنىڭ تەركىۋىدە كاربون-سۇ بىرىكمىلىرى، فېرمېنت، ۋىتامىن، مېنېرال تۇز، ئورگانىك كىسلاتا بار. 100 گىرام ھەسەل 300—320 كالورىيە ئىسسىقلىق بېرىدۇ.“ — بۇ بىر خىل تەرجىمە.

بۇ مىسالنى مۇنداق تەرجىمە قىلىشىمۇ مۇمكىن: ”ھەسەل تەبىئەت ھەدىيە قىلغان قىممەتلىك سوغا. ھەسەلدە كاربون-سۇ بىرىكمىلىرى، فېرمېنت، ۋىتامىن، مىنېرال تۇز، ئورگانىك كىسلاتا بار. 100 گىرام ھەسەلدە 300—320 كالورىيە ئىسسىقلىق بولىدۇ.“

مەيلى بىرىنچى خىل تەرجىمىدە بولسۇن، مەيلى ئىككىنچى خىل تەرجىمىدە بولسۇن، ئەسلى ئەسەردە بايان قىلىنغان پاكىتلار ۋە ئىلمىي ئۇقۇملار ئېنىق، توغرا بايان قىلىپ بېرىلگەن. چۈنكى پاكىتلار، ئىلمىي ئۇقۇملار پەن-تېخنىكا ئەسەرلىرىنىڭ جېنى ھېسابلىنىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىللە تېرمىن-ئاتال-

غۇلارنى توغرا قوللىنىشمۇ پەن-تېخنىكا ئەسەرلىرىنىڭ تەرجە-
مىسىگە قويۇلىدىغان مۇھىم تەلەپلەردىن بىرى. بۇ مەسىلىنىڭ
ئىككى خىل تەرجىمىسىدە ئايرىم تېرمىنلار ئىككى خىل ئېلىن-
غان. بۇ ئىككى خىل تەرجىمە ئومۇمەن مەنىسىنى توغرا بېرىش
جەھەتتىن كىشىنى رازى قىلالىسىمۇ، لېكىن تېرمىن-ئاتالغۇ-
لارنى بىرلىككە كەلتۈرۈش جەھەتتىن يەنىمۇ ئىزدىنىشكە توغرا
كېلىدۇ. تېرمىن-ئاتالغۇ جەھەتتە قارارلاشتۇرۇش زورۇر
بولغان مەسىلىنى ھېساپقا ئالمىغاندا، بىرىنچى خىل تەرجىمىنى
خېلى پىشقان تەرجىمە دەپ ھېساپلاش مۇمكىن. "大自然
赠给的贵重礼物" دېگەن ئىبارىدىكى 赠给的" (ھەدىيە
قىلغان)" دېگەن سۆز، قارىماققا تاشلىنىپ قالغاندەك تۇرسىمۇ،
ماھىيەتتە، ئۇيغۇر تىلىنىڭ نازۇك مەنىلىرى جەھەتتىن ئېيتقان-
دا، "تەبىئەت دۇنياسىنىڭ قىممەتلىك سوغىسى" دېگەن ئىبارى-
نىڭ ئۆزىدىنلا تولۇق چۈشىنىلىپ تۇرىدۇ. بۇ تەرجىمە ئۇسۇ-
لىدىكى "كونكرېت قوللىنىلمىسىمۇ، ئالدى-كەينىدىكى باشقا
سۆزلەرنىڭ ياردىمى بىلەن يوشۇرۇن مەنىسى چىقىپ تۇرىدىغان
سۆزلەرنى قىسقارتىش مۇمكىن" دېگەن قائىدىگە ئۇيغۇن.
"蜂蜜中" دېگەن سۆز "ھەسەلنىڭ تەركىۋىدە" دەپ تەر-
جىمە قىلىنغان. "ھەسەلدە" سۆزى خەنزۇ تىلىدا توق، تولۇق
سۆز بولسىمۇ، جۈملىدىكى ئورنى، ۋەزىپىسىدىن ئالغاندا،
ئۇيغۇر تىلى ئۈچۈن، قانداقلا بولمىسۇن، ئاچلىق قىلىپ تۇر-
غانلىغى" ھەسەلنىڭ تەركىۋىدە" دېگەن ھالىتىگە سېلىشتۇرۇپ

قارىغاندا گەۋدىلىك كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. ئەسلى ئەسەردىكى مەزمۇننى تولۇق ئىپادىلەپ بېرىش ئۈچۈن، تەرجىمىدە "تولۇقلاش" ئۇسۇلىنى قوللىنىشقا يول قويۇلىدۇ.

ئىلمىي، سىياسىي-نەزەرىيىۋى ئەسەرلەرنىڭ، پەن-تېخنىكا ئەسەرلىرىنىڭ تەرجىمىسىدە مەنىنىڭ توغرا بولۇشى، مەنتىقىي ئۇقۇمنىڭ ئېنىق بولۇشى ئالدىنقى شەرت قىلىنىدۇ؛ شۇ ئالدىنقى شەرتى ئاساسىدا، جۈملىنى راۋان ئىشلەش ئۈچۈن، تەرجىمە قىلغۇچى تىلنىڭ ئۆزىگە خاس تىل قائىدىلىرىگە، تىل ئادەتلىرىگە رىئايە قىلىش تەلەپ قىلىنىدۇ.

ئەسلى ئەسەرنىڭ مەزمۇنى دېگىنىمىزدە شۇ ئەسەردە بايان قىلىنغان ئوي-پىكىرلەر، كەلتۈرۈلگەن پاكىتلار، تەسۋىرلەنگەن شەيئىلەر، يېشىپ بېرىلگەن قائىدىلەر ۋە ئىپادىلەنگەن ھېسسىيات كۆزدە تۇتۇلىدۇ. تەرجىمان تەرجىمىنى توغرا ئىشلەش ئۈچۈن ئەسلى ئەسەردىكى شۇ ئامىللارنى ئۆز تىلى بىلەن كەمكوتىسىز، تولۇق ئىپادىلەپ بېرىشى كېرەك؛ بۇرمىلىماسلىقى، كېمەيتمەسلىكى، مۇبالىغە قىلماسلىقى، ئەسلى ئەسەردە يوق مەزمۇنلارنى كىرگۈزۈپ قويماسلىقى لازىم. لېكىن شۇنى ئەستىن چىقارماسلىق كېرەككى، ئەسلى ئەسەرنىڭ مەزمۇنى بەلگىلىك ۋاستە يەنى بەلگىلىك شەكىل بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. بۇ شەكىل ئومۇمەن ئېيتقاندا، ئەسلى ئەسەرنىڭ تىلى. كونكرېت بىر مەزمۇننىڭ ئەسلى ئەسەردە ئۇنداق شەكىل بىلەن ئىپادىلەنگەن بولسا، تەرجىمىدە بۇنداق شەكىل بىلەن ئىپادىلىنىشى

ئوبيكتىپ ئەمىلىيەت. مەسىلەن، بۇغدايدىن ئۇن تارتىدىغان زاۋۇت قېلىپلاشقان خەنزۇ ئەدەبىي تىلىدا "面粉加工厂" دېيىلىدۇ. ۋاھالەنكى، ئۇيغۇر تىلىدا "ئۇن زاۋۇدى" دېيىلىدۇ. ئەگەر بىز تىلدىكى مەزمۇن بىلەن شەكىلنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا چۈشەنمەي، تەرجىمىدە سوز ـ ئىبارىلەرنىڭ ماسلىشىش قانۇنىيىتىگە رىئايە قىلماي، "ئەسلىگە سادىق بولىمەن" دەپ شەكىلگىلا بېرىلىپ كەتسەك، ئۇ ھالدا، "面粉加工厂" نى "ئۇننى پىششىقلاپ ئىشلەش زاۋۇدى" دەپ تەرجىمە قىلىش خاتالىقىدىن خالى بولالمايمىز. "ئۇننى پىششىقلاپ ئىشلەش" دىگەن سوزنىڭ مەنتىق جەھەتتىن نىمە مەنىنى بېرىدىغانلىقى ئوز ئوزىدىن مەلۇم. تەرجىمىدە شەكىل بىلەن مەزمۇننى توغرا بىرلەشتۇرۇش مەسىلىسى بولۇپمۇ ئەدەبىي ئەسەرلەر تەرجىمىسىدە ناھايىتى مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. تۆۋەندىكى مىسالغا قاراڭ:

"是的, 教授! 我发现您对于丁洁琼还是那样一往情深, 还是那么忠贞不渝。我从你的眼神中可以发现, 她的名字和笑靥, 已经和您的灵魂汇在一起, 在时时唤起您对那早已消逝的青春时代的痛苦回忆……。"

سوزمۇ ـ سوز تەرجىمىسى: "شۇنداق، پىروفېسسور! سىزنىڭ يەنىلا دىڭ جيېچيۇڭغا بولغان مۇھەببىتىڭىزنىڭ چوڭقۇرلۇغىنى، يەنىلا ئۇنىڭغا تايىماستىن سادىق ئىكەنلىگىڭىزنى ئۇقۇپ قالدىم. مەن سىزنىڭ كوزىڭىزدىن ئۇنىڭ ئىسمى ۋە زىناقلىرىنىڭ جېنىڭىزغا قوشۇلۇپ كەتكەنلىگىنى، ئاللىقاچان يوقىلىپ كەتكەن ياشلىق دەۋردىكى ئېچىنىشلىق ئەسلىمىلەر سىزنى ھەر دائىم

ئويغىتالايدىغانلىقىنى سېزىۋالالايمەن......"

بۇ، «ئىككىنچى قېتىم كورۇشۇش» ناملىق رومانىدىكى دىئالوگلاردىن ئېلىنغان بىر ئابزاس سۆز. بۇ يەردە پوپ قىياپىتىنگە كىرىۋالغان بىر چەتئەل جاسۇسىنىڭ ۋەتەنپەرۋەر، ئىنقىلاۋىي ئالىم، پىروفېسسورنى ئۆزىنىڭ چەتئەلدە ئوقۇۋاتقان مەھبۇبىغا بولغان مۇھەببىتىدىن پايدىلىنىپ ئالداپ، چەتئەلگە ئېلىپ قېچىش غەرىزى بىلەن "مۇھەببەت ھىلىسى"نى ئىشلىتىۋاتقانلىقى تەسۋىرلەنگەن. تەرجىمە نۇقتىسىدىن قارىغاندا، بۇ تەرجىمىنى ئەسلىگە سۆزمۇ-سۆز سادىق دەپ ئېيتىش مۇمكىن. لېكىن بۇنداق تەرجىمىنى توغرا تەرجىمە دەپ قارىيالمايمىز. جانلىق ئۇيغۇر تىلىدا، بولۇپمۇ دىئالوگدا "مۇھەببىتىڭىزنىڭ چوڭقۇرلۇقىنى، يەنىلا سادىق ئىكەنلىكىڭىزنى ئۇقۇپ قالدىم" دېيەلمەيمىز؛ "كۆزىڭىزدىن ئۇنىڭ ئىسمى ۋە زىناقلىرىنىڭ جىينىڭىزغا (خەير، "روھىڭىزغا"مۇ بولسۇن) قوشۇلۇپ كەتكەنلىكىنى، ئېچىنىشلىق ئەسلىمىلەر سىزنى ئويغىتىدىغانلىقىنى سېزىۋالالايمەن" دېيەلمەيمىز. مانا شۇنداق بولغان تەقدىردىمۇ، شۇ مەنىنى ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئۆزىگە خاس جۈملە تۈزۈش ئادىتى بويىچە، ئېغىزغا راۋان چۈشۈپ بېرىدىغان، مەنىسىمۇ روشەن ئاڭلىتالايدىغان شەكىل بىلەن ئىپادىلەپ بېرىش تامامەن مۇمكىن. مەسىلەن، "شۇنداق، پىروفېسسور! قارىسام سىز تېخىچە دېلىڭ جىيچىيۇگىدىن مېھرىڭىزنى ئۈزمەپسىز، ئۇنىڭغا تېخىچە شۇنداق سادىق ئىكەنسىز. ئۇ قىزنىڭ ئىسمى، زىناق-

لىرى سىزنىڭ ئەقلى ـ ھوشىڭىزنى ئېلىپ، ئاللىقاچان ئوتتۇپ كەتكەن ياشلىق دەۋرىڭىزدىكى دەرت ـ ئەلەملىرىڭىزنى دائىم ئېسىڭىزگە كەلتۈرۈپ تۇرىدىغانلىقى كوزىڭىزدىن چىقىپ تۇرىدۇ......"

تەرجىمىدە، بولۇپمۇ ئەدىبىي تەرجىمىدە ئەسلى ئەسەرنى فوتو ئاپاراتى بىلەن سۈرەتكە تارتقاندەك ھېچبىر ئوزگىرىشسىز شەكلەن ئوخشىتىپ تەرجىمە قىلىش، يەنى بۇنداق سادىقلىق، مەلۇم مەنىدىن ئالغاندا، تەلۋىلەرچە سادىقلىق، ئولۇك تەرجىمە بولۇپ چىقىش خەۋپىدىن خالى بولالمايدۇ. ئەسلىگە سادىق، توغرا تەرجىمە ئەسلى ئەسەرنى سوزمۇ ـ سوز، شەكلەن ئىپادىلەپ بېرىش ئەمەس، ئۇنىڭ روھىنى، مەزمۇنىنى توغرا بايان قىلىپ بېرىش دىمەكتۇر. ھەر بىر مىللەتنىڭ تىلى ئوزىگە خاس بايان قىلىش ئۇسۇلىغا، قائىدىسىگە ئىگە. بىرەر مەنىنى، بىرەر مەزمۇننى ياكى بىرەر جۇملىنى توغرا ئىپادىلەپ بېرىش ئۈچۈن، تەرجىمىدە ئەسلى ئەسەرنىڭ ھەر بىر ھەرپ، سوزلىرىگە، جۇملە شەكىللىرىگە بىرمۇ ـ بىر جاۋاپكار بولۇشتىن كورە تەرجىمە تىلىنىڭ روھىنى، مېغىزىنى ئەسلى ئەسەرنىڭ روھىغا، مېغىزىغا ئۇيغۇنلاشتۇرۇش ۋە شۇنىڭغا جاۋاپكار بولۇش ئۈچۈن تىرىشىش زورۇر.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىغىلغان ئادرېسى

تەرجىمىگە كىرىشكەندە

قەلەم تەرجىمىسىگە كىرىشكەن ھەرقانداق تەرجىماننىڭ تەرجىمە ئەمەلىيىتى داۋامىدا بىر بىرىگە ئوخشىمايدىغان ھەر خىل قىيىنچىلىقلارنى ئۇچرىتىشى ۋە ئۇ قىيىنچىلىقلارنى ھەل قىلىش يولىدا تۈرلۈك چارىلەرنى قوللىنىپ، ھەرقايسى جەھەت-لەردىن ئەجىر سىڭدۈرۈشى ھەممىگە ئايان. تەرجىمان ئەسلى ئەسەرنى، ھېچ بولمىغاندا ئەسلى جۈملىنى پىششىق ئوقۇپ ھەزىم قىلىدۇ، ئۆزى ئۈچۈن چۈشىنىكسىز بولغان تېرمىن-ئاتالغۇلار ئۈستىدە باش قاتۇرىدۇ، لۇغەتتىن ئىزلەيدۇ، سوز تاللايدۇ، ئەسلى تېكىستتىن ھاسىل قىلغان چۈشەنچىنى ئوز تىلىدا توغرا ئىپادىلەش ئۈچۈن مۇۋاپىق بايان شەكىللىرىنى ئىزلەيدۇ ۋە باشقىلار. تەرجىمە ئەمەلىيىتىدىكى بۇ چارە-تەدبىرلەر تەرجى-مىگە كىرىشكەندىن تارتىپ تەرجىمە پۈتكەنگە قەدەر بىر پۈتۈن جەريان بارلىغىنى ۋە بۇ جەرياننى ئېتىۋار بىلەن نەزەردە تۇتۇش زورۇرلۇكىنى ئايدىڭلاشتۇرۇپ بېرىدۇ.

مۇرەككەپ بىر جەريان سۈپىتىدە گەۋدىلىنىپ تۇرىدىغان تەرجىمە ئەمەلىيىتىدە، يەنى تەرجىمىگە كىرىشكەندە ئىككى باسقۇچنى مەزمۇت قەدەم بىلەن بېسىپ ئۆتۈش شەرت ئىكەن-

لىگى تەرجىمە تەجرىبىسىنىڭ چوڭقۇر ئەھمىيەتكە ئىگە يەكۈنى بولسا كېرەك. بۇ ئىككى باسقۇچنىڭ بىرى ئەسلى ئەسەرنى چۈشىنىش باسقۇچى؛ يەنە بىرى تەرجىمە بىلەن ئىپادىلەپ بېرىش باسقۇچى.

تەرجىمىگە كىرىشكەندە، ئالدى بىلەن، ئەسلى ئەسەرنىڭ ئىدىيىسىنى، مەزمۇنىنى، سوز-ئاتالغۇلىرىنى، گىراماتىك خۇسۇسىيەتلىرىنى، ئەسلى ئەسەردە بايان قىلىنغان كونكرېت ۋەقە ۋە شەيئىلەرنى ئوبدان چۈشىنىشكە توغرا كېلىدۇ؛ ئاندىن كېيىن، ئەنە شۇ چۈشەنچىلەرگە ئاساسەن تەرجىمە تىلىنىڭ ئوزىگە يارىشا بايان قىلىش شەكىللىرى بىلەن ئىپادىلەپ بېرىش مۇمكىن. ئەسلى ئەسەرنى، ئەسلى تېكىستىنى مەزمۇن جەھەتتىن چۈشەنمەي تۇرۇپ تەرجىمە قىلىش مۇمكىن ئەمەس، ھەتتا سوز-ئىبارىلىرىنى، گىراماتىك خۇسۇسىيەتلىرىنى ئوبدان ئوزلەشتۈرمەي تۇرۇپلا تەرجىمە قىلىشمۇ تەرجىمە ئولچىمىگە، تەرجىمىگە قويۇلىدىغان تەلەپكە ئۇيغۇن كەلمەيدۇ. توۋەندىكى مىسالغا قاراپ باقايلى:

“对于生产的实践，经济建设的实践，用什么来衡量成功和失败呢？”

ئەگەر ئەسلى جۈملىنىڭ گىراماتىك خۇسۇسىيىتىگە ئوبدان ئەھمىيەت بەرمەيدىغان بولساق، ئۇ ھالدا ”ئىشلەپچىقىرىش ئەمەلىيىتىگە، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ئەمەلىيىتىگە نىسبەتەن، مۇۋەپپەقىيەت بىلەن مەغلۇبىيەتنى نېمە بىلەن ئولچەش

www.uyghurkitap.com

كېرەك؟" دەپ تەرجىمە قىلغان بولاتتۇق. بىزگە مەلۇمكى، ئۇيغۇر تىلىدا "نىسبەتەن" سۆزى مەيلى ئىستىمالدا بولسۇن، مەيلى لۇغەت شەرھىسىدە بولسۇن، سېلىشتۇرماق مەنىسىنى ئاڭلىتىدۇ. يەنى "سېلىشتۇرغاندا"، "قارىغاندا" دېگەنگە ئوخشاش مەنىلەرنى بېرىدۇ. مەسىلەن، "ماڭا نىسبەتەن سەن چاققان"، "بۇلاق سۈيى ئۆستەڭ سۈيىگە قارىغاندا سۈزۈك بولىدۇ" ۋە باشقىلار. مۇشۇنداق مەنىدىن ئالغاندا، يۇقۇرقى تەرجىمىنى قانداق چۈشىنىش مۇمكىن؟ "ئىشلەپچىقىرىش ئەمەلىيىتىگە، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ئەمەلىيىتىگە نىسبەتەن (...... ئەمەلىيىتىگە قارىغاندا، سېلىشتۇرغاندا)، مۇۋەپپەقىيەت بىلەن مەغلۇبىيەتنى نېمە بىلەن ئۆلچەش كېرەك؟" دېيىلسە، مەنتىق جەھەتتىن زادى نېمە مەنە كېلىپ چىقىدۇ؟ روشەنكى، ئۇنداق تەرجىمىدىن "ئىشلەپچىقىرىش ئەمەلىيىتىنىڭ، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ئەمەلىيىتىنىڭ مۇۋەپپەقىيىتىنى ياكى مەغلۇبىيىتىنى نېمە بىلەن ئۆلچەش كېرەك؟" دېگەن ئېنىق مەنىنى چۈشىنىش قىيىن. يۇقۇرقىدەك چۈشىنىكسىز تەرجىمە ئەسلى ئەسەرنىڭ ئۆزىگە خاس گىراماتىك خۇسۇسىيىتىنى توغرا چۈشەنمەي، سۆزمۇ-سۆز يۈزەكى تەرجىمە قىلغانلىقنىڭ نەتىجىسى. تەرجىمىنىڭ مەقسىدى ئەسلى ئەسەرنى چۈشەنمەيدىغان ئادەمگە ئەسلى ئەسەرنى چۈشەندۈرۈپ بېرىش. شۇنىڭ ئۈچۈن تەرجىمان ئەسلى ئەسەرنى، ئۇنىڭ مەزمۇنىنى ئۆزى توغرا چۈشەنمەي تۇرۇپ، ئۆز تىلىدا توغرا ئىپادىلەپ بېرەلمەيدۇ.

“真理标准问题讨论两年来，我们在思想战线取得了伟大胜利。一个重要标志是：坚持辩证唯物主义的思想路线，已经载入《关于党内政治生活的若干准则》和党章修改草案，成为全党必须遵循的党规党法。”

”ھەقىقەتنىڭ ئۆلچىمى مەسىلىسى مۇزاكىرىگە قويۇلغان ئىككى يىلدىن بۇيان ئىدىيە سېپىدە ئۇلۇغ غەلىبىلەرگە ئېرىشتۇق. بۇنىڭ مۇھىم بىر ئالامىتى شۇكى، دىيالېكتىك ماتېرىيالىزمدا چىڭ تۇرىدىغان ئىدىيە لۇشيەنى «پارتىيىنىڭ سىياسىي تۇرمۇشىغا دائىر بىرقانچە مىزان»غا ۋە پارتىيە نىزامنامىسىنىڭ تۈزىتىلگەن لايىھىسىگە كىرگۈزۈلۈپ، پۈتۈن پارتىيە بويىچە رىئايە قىلىش شەرت بولغان قانۇن-قائىدىگە ئايلاندۇرۇلدى.“

“近两年来，党中央坚持实践标准，逐步制定了马克思主义的思想路线、政治路线和组织路线，这是正确地总结了正反两方面的历史经验的结晶,是一件十分了不起的事情。”

”يېقىنقى ئىككى يىلدىن بۇيان پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى ئەمەلىيەتنى ئۆلچەم قىلىشتا چىڭ تۇرۇپ، ماركسىزمچە ئىدىيە لۇشيەنىنى، سىياسىي لۇشيەنىنى ۋە تەشكىلىي لۇشيەنىنى پەيدىن-پەي تۈزۈپ چىقتى، بۇ ئىجابىي ۋە سەلبىي تەرەپلەردىكى تارىخىي تەجرىبىلەرنى توغرا يەكۈنلىگەنلىكنىڭ نەتىجىسى، تولىمۇ كاتتا ئىش.“

يۇقۇرقى ئىككى مىسالنى بۇنىڭدىن باشقىچە شەكىلدە تەرجىمە قىلىشمۇ مۇمكىن؛ ئېھتىمال ئۇمۇمى مەنە يەنە شۇ چۈشەنچىدىن چەتلەپ كەتمەس. لېكىن بىرىنچى مىسالدىكى دىگەن ئىبارە بىلەن ئىككىنچى مىسالدىكى “真理标准”

“实践标准” دىگەن ئىبارە سوزلەرنىڭ گىرامماتىك باغلىنىشى جەھەتتىن پۈتۈنلەي ئوخشاش. ئەجىبا ئۇيغۇر تىلىدا ئالدىنقىسى ”ھەقىقەتنىڭ ئولچىمى“ دەپ تەرجىمە قىلىنغان يەردە، كېيىنكىسى ”ئەمەلىيەتنىڭ ئولچىمى“ دەپ تەرجىمە قىلىنماي، نىمە ئۈچۈن ”ئەمەلىيەتنى ئولچەم قىلىش“ دەپ تەرجىمە قىلىندۇ؟ ”ھەقىقەتنىڭ ئولچىمى“ دىگەندە، شۇ ئولچەمنىڭ نىمە ئىكەنلىگىدىن خەۋەر بېرىدىغان بىر نىشانىنىڭ بارلىغى ئۆز ئۆزىدىن مەلۇم. شۇ مەنىدىن ئالغاندا، ”ئەمەلىيەتنىڭ ئولچىمى“ دىگەندىمۇ، شۇ ئولچەمنىڭ نىمە ئىكەنلىگىنى بىلدۈرىدىغان بىر نىشان تەلەپ قىلىنىدۇ. ھالبۇكى، ئەسلى تېكىستىنىڭ گىرامماتىك شەكلى بىر بىرىگە ئوخشاش بولسىمۇ، مەنە جەھەتتىن، مەزمۇن جەھەتتىن تۈپتىن پەرق قىلىدۇ. “实践标准” دىگەن ئىبارە “以实践为标准” دىگەن ئىبارىنىڭ قىسقارتىلغان شەكلى بولغاچقا، مەنە جەھەتتىن “真理标准” دىگەن ئىبارىنىڭ مەنىسىگە پۈتۈنلەي ئوخشىمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئەسلى تېكىستىنىڭ شەكلىگىلا بېرىلىپ، ”ئەمەلىيەتنىڭ ئولچىمى“ دەپ تەرجىمە قىلىنسا، مەنە تامامەن بۇرمىلانغان بولىدۇ.

دىمەك، ئەسلى ئەسەرنى، ئۇنىڭ جۈملىلىرىدىكى گىرامماتىك مۇناسىۋەتلەرنى ئېنىق ۋە توغرا چۈشىنىش ئۈچۈن ئوبدان باش قاتۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ. چۈنكى ئەسلى ئەسەرنى ئومۇمى مەزمۇنى، يېزىلىش ئۇسلۇبى، ئۇنىڭدا بايان قىلىنغان ۋەقە-ھادىسىلەر، ئالغا سۈرۈلگەن پىكىرلەر قاتارلىق جەھەتتىن ئوب-

دان ئۆزلەشتۈرگەندىن تاشقىرى، كونكرېت جۈملىلەرنى بىرلىك قىلغان ھالدا ئايرىم سۆز ئىبارىلىرى، جۈملىدە سۆزلەرنىڭ ماسلاشتۇرۇلۇشى، جۈملىدىكى مەنتىقىي ئۇرغۇ قاتارلىق جەھەتلەردىن ئوبدان ئۆزلەشتۈرۈش تېخىمۇ مۇھىم. بۇ — تەرجىمان ئۈچۈن ئەقەللىي ساۋات. تەرجىماننى مەلۇم مەنىدىن ئەرتىسكە ئوخشىتىش مۇمكىن. ماھىر ئەرتىس ئۆزى ئويناپ چىقىدىغان رولنى ئالدى بىلەن پىششىق تەتقىق قىلىدۇ، شۇ رولنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشى جەھەتتىكى بارلىق خۇسۇسىيەتلىرىنى — رەڭگى-روھىنى، قاش-كىرپىكلىرىنى، ساقال-بۇرۇتلىرىنى، بېشىدىن ئايىغىغىچە كىيىنىشلىرىنى تەتقىق قىلغاندىن تاشقىرى، روھىي دۇنياسىغىمۇ ئىچكىرىلەپ كىرىپ، مەنىۋى پائالىيەتلىرىدىن چىرايىدا، گەپ-سۆزىدە، ھەرىكىتىدە ئەكس ئېتىپ تۇرىدىغان نازۇك كۆرۈنۈشلىرىنىمۇ ئۆزلەشتۈرىدۇ. ئەنە شۇ چاغدا ئۇ تاماشىبىنلار نەزىرىدە مەلۇم بىر ئەرتىس شەكلىدە ئەمەس، ئەسەردىكى مەلۇم بىر پېرسوناژ سۈپىتىدە ئوتتۇرىغا چىقىدۇ. تەرجىمىدە ئەگەر پەقەت ئەسلى ئەسەرنى شەكلەن قاراش بىلەنلا سۆزگە سۆزنى ئۆلۈك توغرىلاش ئۇسۇلى قوللىنىلىدىغان بولسا، ئۇنى چىن مەنىدىكى تەرجىمە ھېساپلاش قىيىن.

“物质生产有它的目的，精神生产也有它的目的。怎样衡量文艺实践的成败，也要看目的是什么。资本家把艺术当商品，只要能赚钱的就是好的。我们社会主义国家就不能单纯用票房价值来评判一出戏、一部电影、一首歌的好坏，而

应该主要看社会效果。票房价值不能完全不要，但票房价值高的未必都是社会效果好的。”

”ماددى ئىشلەپچىقىرىشنىڭ مەقسىدى بولىدۇ، مەنىۋى ئىشلەپچىقىرىشنىڭمۇ مەقسىدى بولىدۇ. ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەمەلىيىتىنىڭ مۇۋەپپەقىيەتتىنى ياكى مەغلۇبىيىتىنى ئۆلچەشتىمۇ شۇ ئەمىلىيەتنىڭ مەقسىدىنىڭ نېمە ئىكەنلىگىگە قاراشقا توغرا كېلىدۇ. كاپىتالىستلار سەنئەتنى تاۋار قاتارىدا كۆرىدۇ، پۇل تېپىپ بېرەلىگەننىلا ياخشى دەيدۇ. بىز سوتسىيالىستىك دۆلەت بىرەر تىياتىر، بىرەر كىنو، بىرەر ناخشىنىڭ ياخشى ـ يامانلىقىغا بېلەت كاسسىسىنىڭ كىرىمى بىلەنلا ھۆكۈم قىلمايمىز، ئاساسەن ئىجتىمائى ئۈنۈمىگە قارايمىز. بېلەت كاسسىسىنىڭ كىرىمىنى پۈتۈنلەي ئېتىۋارسىز قالدۇرۇشقىمۇ بولمايدۇ، لېكىن بېلەت كاسسىسى كىرىمى كۆپ بولغانلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭلا ئىجتىمائى ئۈنۈمىنىڭ ياخشى بولۇپ كېتىشى ناتايىن.“ بۇ مىسالدىكى ”价值“ سۆزى لۇغەت شەرھى بويىچە ”قىممەت“ دىگەن سۆز. ئەگەردە لۇغەت شەرھى بويىچە ”قىممەت“ دەپ ئېلىنسا، ئۇ ھالدا ”票房价值“ سۆزىنى ”بېلەت كاسسىسىنىڭ قىممىتى“ ياكى ”بېلەت سېتىش ئورنىنىڭ قىممىتى“ ۋە ياكى ”بېلەت ساتىدىغان ئۆينىڭ قىممىتى“ دىيىشكە توغرا كېلىدۇ ـ دە، ئۇ چاغدا مەنە پۈتۈنلەي بۇرمىلىنىپ، ”بېلەت ساتىدىغان ئۆينىڭ باھاسى“، ”نەرقى“ بولۇپ چىقىشى تۇرغان گەپ. ئەلۋەتتە، ”价值(قىممەت)“ سۆزى سىياسى ئىقتىساتتىكى مۇقىم ئاتالغۇ.

خاس ئاتالغۇلاردا بىرلىكنى ساقلاش پىرىنسىپىغا رىايە قىلىش زورۇر. لېكىن مەنىنىڭ بۇرمىلىنىشىدىن، چۈشەنچىنى خاتالاشتۇرۇشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن، سوز تاللاپ، مەنىنى توغرا بېرىش ئۈچۈن، ئايرىم سوزلەرنى ئوزگەرتىش ئۇسۇلىغا مۇراجەت قىلىش ھەم مۇمكىن. ئۇنداق قىلمىغاندا، سىياسىي جاۋاپكارسىزلىق سەۋەنلىكىدىن خالى بولغىلى بولمايدۇ.

ئەسلى تېكىستنى توغرا چۈشىنىش بىلەن تەرجىمىدە توغرا ئىپادىلەپ بېرىش تەرجىمىگە كىرىشكەندىن كېيىنكى ئىككى باسقۇچنىڭ بىر پۈتۈن جەريانى بولۇپ ھېساپلىنىدۇ. بۇ جەرياننىڭ ئەسلى ئەسەرنى چۈشىنىش باسقۇچى، كوپ ھاللاردا، تەرجىمە بىلەن ئىپادىلەپ بېرىش باسقۇچى بىلەن بىرلىشىپمۇ كېتىدۇ؛ ئىپادىلەش جەرياندا چۈشىنىش باسقۇچىنىڭ ئامەللىرىمۇ بولىدۇ ۋە چۈشەنچە تېخىمۇ چوڭقۇرلىشىپ بارىدۇ، دېمەك ئىككى باسقۇچ گىرەلىشىپمۇ كېتىدۇ.

پەن-تېخنىكىغا دائىر ماقالا، ماتېرىيال ياكى ئەسەرنى تەرجىمە قىلىشقا كىرىشكەن تەرجىمان، ئەگەر شۇ ساھەنىڭ ئەھلى بولمىسا، تەرجىمە قىلىنىدىغان ماتېرىيال ياكى ئەسەرنى چۈشىنىشنىڭ نەقەدەر زورۇر ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلىدۇ؛ تەرجىمىگە كىرىشكەندىن كېيىن، مەخسۇس تېرمىن-ئاتالغۇلار توغرىسىدا بەلگىلىك ساۋاتقا ئىگە بولۇشنىڭ نەقەدەر مۇھىم ئىكەنلىكىنى ئوبدان ھېس قىلىدۇ. ئەگەر تەرجىمان بىرەر مەخسۇس ساھەدىكى كونكرېت ئىشلەپچىقىرىش جەريانىنى، شۇ

جەرياندىكى مۇناسىۋەتلەرنى، كونكرېت مەشغۇلاتلارنى، كونكرېت شەيئىلەرنى، ھېچ بولمىغاندا ئەسلى تېكىست نۇقتىسىدىن بولغان تەقدىردىمۇ كۆز ئالدىغا كەلتۈرەلمىسە، ئۇنى توغرا تەرجىمە قىلىپ بېرىشى ناتايىن. بۇ ئەھۋال ئەسلى ئەسەرنى مەزمۇنى جەھەتتىن پىششىق ئۆزلەشتۈرۈشنىڭ نەقەدەر زۆرۈر ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. تەرجىمىدە، بولۇپمۇ ئەدەبىي تەرجىمىلەردە ئەسلى ئەسەرنى تەرجىمىگە كىرىشىشتىن ئىلگىرى ئوبدان ئۆزلەشتۈرۈشنىڭ مۇھىملىقىنى مۇنداق بىرلا ئاددىي پاكىت بىلەنمۇ ئىسپاتلاپ بېرىش مۇمكىن: بەزى ئەسەرلەرنىڭ جۈملىلىرىنىڭ پۈتۈن خەۋەرلىرى "قىلىپتۇ"، "ئېتىپتۇ"، "دەپتۇ" ياكى "بولغان ئىكەن"، "قىلغان ئىكەن" دېگەندەك شەكىلدە كېلىدۇ. خەنزۇ تىلىدا، گىراماتىك خۇسۇسىيەتلەردىن ئالغاندا، خۇددى "ئىسىم" بولۇپ كەلگەن سۆزلەرنىڭ ئۆزىدە بىرلىك، كۆپلۈك ياكى ئىگىلىك قوشۇمچىلىرى بولماي، ئايرىم ياردەمچىلەر ۋاستىسى بىلەن كەلگىنىگە ئوخشاش، پېئىلنىڭ ئۆزىدىمۇ ھازىرقى زامان، ئۆتكەن زامان ياكى كەلگۈسى زامانىنى بىلدۈرىدىغان ئۇلانمىلار بولمىغاچقا، يۇقۇرىدىكى "بار ئىكەن"، "بولغانىمىش"، "ئېتىپتۇ"، "دەپتۇ" دېگەنگە ئوخشاش شەكىللەرنى بىلدۈرىدىغان سۆزلەرنى ھەر بىر كونكرېت جۈملىدىن، شۇ جۈملىدىكى كونكرېت سۆزلەردىن تېپىش قىيىن. ۋاھالەنكى خەنزۇ تىلىدىكى «چۆچەك»، «جەڭنامە» دېگەنگە ئوخشاش ئەسەر ئىسىملىرىدىن ياكى ئايرىم باپلارنىڭ بېشىدىلا

www.uyghurkitap.com

بىرىلگەن ”话说“، ”传说“ دىگەنـگە ئوخـشاش سوزلەردىنلا پۈتۈن ئەسەرنىڭ زامانىنى چۈشىنىۋالغىلى بولىدۇ.

بەزىبىر تەرجىمە ئەسەرلەرنى ئوقۇغان كىشـىدە ”تىلى ئۈيـ-غۇرچە بولماپتۇ“، ”مەنتىقىسى قاملاشماپتۇ“، ”ئەسلى ئەسەرنىڭ تىلى شۇنداق تاققا-تۇققۇ بولـسا كېرەك“ ياكى ”ئۇ مىللەتنىڭ تىلى شۇنداق قوپال بولسا كېرەك“ دىگەن تەسىراتلارنىڭ پەيدا بولۇشىنى، تېگى-تەكتـىدىن ئالغانـدا، تەرجىمانـىنىڭ ئەسـلى ئەسەرنىڭ تىل قائىدىسىنى، تىل ئادىتىنى ئوبدان چۈشەنمەي، ئۇنىڭدا بايان قىلىنغان مەزمۇننى ئۇز تىلىـنىڭ ئادىتى بويىچە راۋانلاشتۇرۇپ ئىپادىلەپ بەرمەي، ئولۇك هالدا سوزگە سوزنى توغرىلاپلا، تەرجىمە قىلغانلىقىدىن كېلىپ چىققان يامان تەسىـ-رات دىمەي مۇمـكىن ئەمەس. بۇ جەهەتـتە بىر بىرىگە زادىلا ئوخشمايدىغان ئىككى تۇرلۇك خاهىشنى ئۇچرىتىمىز. بەزىلەر: تەرجىمىدىن مەنە ئېنىق ئۇقۇلسا، ئوقۇغانـدا سوزلىرى ئېغىزغا راۋان چۈشۈپ بەرسە، ئۇنى ياخـشى تەرجـمە هـساپلايـمىز دەيدۇ. ئەلۋەتتە شۇنـداق بولۇشى كېرەك. يەنە بەزىلەر: بىز-نىڭ ئالدىمىزدا ئەسلى ئەسەرنىڭ جۈملە شەكلى، سوزلىرىـنىڭ قۇراشتۇرۇلۇش بەلگىـلىرى، ئىستىلىستىكىلىق خۇسۇسـيەتلىرى بىرمۇ-بىر گەۋدىلىنىپ تۇرۇشى كېرەك، يەنى ئەسـلى ئەسەرگە شەكىل جەهەتتىـنمۇ سادىـق بولۇش كېرەك، دەيـدۇ. دىمەك، بىرىنچى خىل خاهىشتىكىلەر ئەسـلى ئەسەرنى مەزمۇن جەهەتـ-تىن دەل توغرا ئىپادىلەپ بېرىشنى تەكىتلىسە، ئىككىنچى خىل

خاھىشتىكىلەر شەكىل جەھەتتىن توغرا ئىپادىلەپ بېرىشنى تەكىتلەيدۇ. تۆۋەندىكى مىسالغا قاراڭ:

“县委根据这个社员的来信，立即组织了调查组，深入公社进行调查，弄清真相，得出了正确结论，认为这个社员的问题实属错案。后来县委领导同志亲自去这个公社，帮助公社纠正了错误。

ئىككىنچى خاھىش بويىچە تەرجىمە قىلىپ كورەيلى:

”ناھىيىلىك كومىتېت بۇ گۇڭشې ئەزاسىنىڭ خېتىگە ئاساسەن دەرھال تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى ئۇيۇشتۇرۇپ، گۇڭشېغا چوڭقۇر چوكۇپ تەكشۈردى، ئەينى ئەھۋالنى ئېنىقلاپ توغرا خۇلاسە چىقاردى، بۇ ئەزانىڭ مەسىلىسىنى ھەقىقەتەن خاتا ئەنزە دەپ قارىدى. كېيىن ناھىيىلىك كومىتېتنىكى رەھبىرىي يولداش بۇ گۇڭشېغا بىۋاستە بېرىپ، گۇڭشېغا ياردەم بېرىپ خاتالىقنى تۈزەتتى.“

بۇ، سوزمۇ-سوز ئالغاندا ئەسلى تېكىستكە تامامەن ئۇيغۇن، جۇملىنىڭ گىراماتىك تۈزۈلۈشى جەھەتتىنمۇ سوزلەر راۋان. بۇ تەرجىمىنى ئەسلىگە سادىق تەرجىمە دەپ ھىساپلاش مۇمكىنمۇ؟ ياق، بۇ ”تەرجىمە“ دىگەن سوزنىڭ ماھىيىتىگە، تەرجىمە ئولچىمىگە خىلاپ. بۇ مىسالنى ئىخچاملاپ تەھلىل قىلىپ كورەيلى:

”ناھىيىلىك كومىتېت...... تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى ئۇيۇشتۇرۇپ، گۇڭشېغا چوڭقۇر چوكۇپ تەكشۈردى،...... توغرا خۇلاسە چىقاردى،... خاتا ئەنزە دەپ قارىدى.“

بۇ گەپچە، بىرىنچىدىن، ”ناھىيىلىك كومىتېت“نىڭ ئۆزى
گۈڭشېغا بېرىپ ”تەكشۈردى“مۇ؟ ئىككىنچىدىن، ئۇنداق بولسا،
”ناھىيىلىك كومىتېت“ ئۇيۇشتۇرغان ”تەكشۈرۈش گۇرۇپپى-
سى“نىڭ رولى نىمە بولدى؟ ئۈچىنچىدىن ئەھۋالنى ”ناھىيىلىك
كومىتېت“ ئىنقىلاپ چىقتىمۇ؟ تۆتىنچىدىن، ئاۋال ”توغرا خۇلاسە
چىقاردى“، ئاندىن كېيىن ”خاتا ئەنزە دەپ قارىدى“مۇ؟
بەشىنچىدىن، ”ناھىيىلىك كومىتېت“ گۈڭشېغا ”چوڭقۇر چوكۇپ
تەكشۈرگەن“ تۇرسا، يەنى گۈڭشېغا بارغان تۇرسا، ”كېيىن.....
رەھبىرىي يولداش“نىڭ ”بىۋاستە“ بارغانلىغىنى قانداق چۈشە-
نىش كېرەك؟ ئالتىنچىدىن، ”خاتالىقىنى“ رەھبىرىي يولداش
”تۈزەتتى“مۇ ياكى رەھبىرىي يولداش گۈڭشېنىڭ خاتالىغىنى
تۈزىتىشكە ياردەم بەردىمۇ؟......

بۇ سوئاللار تاسادىپى چىقىرىلغان سوئال ئەمەس، تەرجى-
مىدىن ئۇقۇلۇۋاتقان مەنىلەرگە ئاساسەن مەنتىقىي يوسۇندا چىقى-
قان سوئال. ئەسلى تېكىستىنىڭ سوزلىرىگە، سوزلەرنىڭ گىرام-
ماتىك باغلىنىشلىرىغا، جۈملىدىكى ئىبارىلەرنىڭ ئورنىغا
دەلمۇ-دەل توغرا ئىشلەنگەن تەرجىمە، شەكلەن قارىغاندا
پۈتۈنلەي سادىق بولۇپ تۇرغان تەرجىمە نىمە ئۈچۈن توغرا
بولماي، شۇنچە سوئاللارنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ؟ گەپ شۇ
يەردىكى، ئالدى بىلەن، تەرجىمان ئەسلى تېكىستىنىڭ مەزمۇنىنى
تولۇق ئۆزلەشتۈرۈپ كېتەلمىگەن؛ ئاندىن قالسا، ئەسلى مەز-
مۇنىنى ئۆزلەشتۈرگەن تەقدىردىمۇ، شۇ مەزمۇن خەنزۇ تىلى

قائىدىسى بويىچە شۇنداق شەكىلدە بايان قىلىنىدىغانلىقىنى، يەنى خەنزۇ تىلىنىڭ ئادىتىنى ئىلمىي ئاساستا يىپىشەلمىگەن ۋە شۇنىڭ ئۇچۇن ئۆزى ئۆزلەشتۈرگەن مەزمۇننى ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئادىتى بويىچە ئۆزىگە مۇناسىپ شەكىل بىلەن ئىپادىلەپ بېرىشكە جۈرئەت قىلالمىغان. نەتىجىدە ئۆزىنىڭ تەرجىمىنى "ئەسلىگە سادىق" يوسۇندا ئىشلەيمەن دىگەن ئارزۇسىنىڭ تەتۈرسىچە ئۇنۇم پەيدا بولۇشىغا سەۋەپچى بولغان. دۇرۇس، شەكىل جەھەتتىن ئېيتقاندا، جۈملىنىڭ شەكلى شۇنداق تۈزۈلگەن، ئۇيغۇرچە تەرجىمىسمۇ شۇ شەكىلگە ئۇيغۇن. لېكىن شۇ شەكىل بىلەن بايان قىلىنغان مەنە ئۇيغۇرچە تەرجىمىسىدىكىگە ئوخشاش مەنتىقىسىزمۇ؟ ياق. خەنزۇچىسىدا "ناھىيىلىك كومىتېت بۇ گۇڭشېي ئەزاسىنىڭ خېتىدىكە ئاساسەن دەرھال تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى ئۇيۇشتۇرۇپ، شۇ گۇڭشېغا تەكشۈرۈشكە ئەۋەتتى، ئۇ گۇرۇپپا ئەينى ئەھۋالنى ئېنىقلاپ، بۇ گۇڭشېي ئەزاسىنىڭ مەسىلىسى ھەقىقەتەن خاتا ئەنزىگە ياتىدىكەن دىگەن توغرا خۇلاسىنى چىقاردى. كېيىن ناھىيىلىك كومىتېتنىكى رەھبىرىي يولداش شۇ گۇڭشېغا بېرىپ، گۇڭشېنىڭ خاتالىقىنى تۈزىتىشكە ياردەملەشتى" دىمەكچى. (كېيىنكى جۈملىنىڭ ئاخىرىنى "رەھبىرىي يولداش شۇ گۇڭشېغا بېرىپ، خاتالىقنى تۈزىتىشىپ بەردى" دەپ تەرجىمە قىلىش ھەم مۇمكىن). كېيىنكى تەرجىمىدە قارىماققا ئايرىم سوزلەر تاشلىنىپ قالغان، ئايرىم سوزلەر قوشۇلغان، ئايرىم سوزلەر ئۆزگەرتىلگەن، ئايرىم ئىبارىلەرنىڭ

ئورنى ئالماشتۇرۇلغان بولسمۇ، لېكىن بۇنىڭدا بىرىنچى تەرجە-
مىدىكىگە ئوخشاش سوئاللارنىڭ كېلىپ چىقىشىغا ئورۇن
قالمىغان.

دېمەك، تەرجىمىگە كىرىشكەندە، تەرجىمە ئەمەلىيىتى جەر-
يانىنىڭ ئالدىنقى زورۇر شەرتىنى ئوبدان ئورۇنلاپ، ئەسلى
ئەسەرنىڭ مەزمۇنىنى، مەنىسىنى، پىكرىنى ئۆزىگە خاس گىراما-
ماتىك شەكىل بىلەن خۇددى ئۆز پىكرىنى ئېنىق بىلگەندەك
ئوبدان ئۆزلەشتۈرۈۋالغاندىلا، ئاندىن ئىككىنچى زورۇر شەرتىنى،
يەنى ئىپادىلەش باسقۇچىنى ئورۇنلاشتا ئەسلى ئەسەرنىڭ جۈملە
شەكىللىرى، گىراماماتىك خۇسۇسىيەتلىرى چەكلىمىسىدىن ئازات
بولۇپ، زورۇرىيەت ئالدىدىن ئەركىنلىك ئالەمىگە ئۆتۈپ،
مەقسەتنى كۆڭۈلدىكىدەك ئەينەن ۋە راۋان ئەكس ئەتتۈرگىلى
بولىدۇ. شۇنى ئەستە تۇتۇشقا توغرا كېلىدۇكى، مەلۇم بىر پىكرنى
بايان قىلىشتا ئۇنىڭغا ۋاستىچى بولغان سىنتاكسىس مۇھىم
ئورۇندا تۇرىدۇ، بۇنىڭدا شەك يوق. ۋاھالەنكى، ئەسلى
ئەسەردىكى مەقسەتنى ئۆزىنىڭ سىنتاكسىسلىق خۇسۇسىيەتلىرىگە
دەلمۇ-دەل توغرىلانغان هالدا تەرجىمە تىلى بىلەن كۆچۈرۈش
ئۇسۇلى بويىچە تولۇق، توغرا ۋە ئېنىق هەم راۋان بايان
قىلىپ بېرىش كۆپ هاللاردا ئەقىلگە سىغمايدۇ. شۇنىڭ
ئۈچۈن، ئۆگەنچى تەرجىمانلارنىڭ قەلەمنى قولغا ئېلىش بىلەنلا
ئەسلى جۈملىنى باشتىن-ئاخىر ئوقۇپ كورمەي، ئۆزلەشتۈر-
مەيلا، خۇددى ئۇيغۇرچىغا كۆچۈرگەندەك، خەنزۇچە

جۈملىنى بېشىدىن باشلاپ تەرجىمە قىلىشقا كىرىشىپ كېتىشنىڭ، ئاخىر جۈملىنىڭ ئورنىنى ئالماشتۇرۇپ جاپا چېكىشنىڭ ياكى "سوزمۇ-سوز سېلىشتۇرغاندا ئەسلىگە سادىق بولۇپ چىقسىلا بولىدى" دەپ تەرجىمە تىلىنى قوپاللاشتۇرۇشقا سەۋەبچى بولۇشىنىڭ ئەكسىچە، تەجرىبىلىك تەرجىمانلارنىڭ ئاۋال پۈتۈن ئەسەر ۋە ھەر بىر جۈملىنى باشتىن-ئاياق چۈشىنىپ، ئاندىن كېيىن شۇ چۈشەنچىنى ئۆز تىلىنىڭ ئادىتى، گىراماتىكىلىق شەكلىگە ئەركىن چۈشۈرۈپ، مەنىنى راۋان ھەم ئېنىق ئىپادىلىشى ئەجەپلىنەرلىك ئەھۋال ئەمەس.

تىل ئادىتى بويىچە ئىش كۆرۈش كېرەك

گېزىتكە بىر پارچە ماقالا تەرجىمە قىلىپ بېرىلگەن ئىكەن. تەرجىمىنى تەكشۈرگەن بىر پىشقەدەم تەھرىرنىڭ شۇ ماقالىنىڭ تەرجىمىسىنى كۆرۈپ چىققاندىن كېيىن قىلغان سۆزلىرى خۇددى ھازىرقىدەكلا ئېسىمدە تۇرۇپتۇ. ئەسلىدە "我们对于现代化科学技术要进行研究，……" دېگەن جۈملە "زامانىۋى پەن-تېخنىكىنى تەتقىق قىلىشنى ئېلىپ بېرىشىمىز كېرەك" دەپ تەرجىمە قىلىنغان. تەھرىر "تەتقىق قىلىشنى نەگە ئېلىپ بارماقچى؟ بۇ جۈملە تەركىۋىدىكى سۆزلەرنىڭ ئۇيغۇرچە سۆز ئىكەنلىكىدە گەپ يوق، لېكىن پۈتۈن جۈملە ئېتىۋارى بىلەن ئېيتقاندا، مەنتىققە سىغمايدۇ" دېدى. مەن دەرھال "زامانىۋى پەن-تېخنىكا تەتقىقاتىنى ئېلىپ بېرىشىمىز كېرەك" دېگەن لايىھىنى قويدۇم. تەھرىر يەنە "مەنتىققە سىغمايدۇ" دېدى. مەن ئۆز لايىھەمنى "توغرا"غا چىقىرىش ئۈچۈن بىرمۇنچە مىساللارنى كەلتۈردۈم. مەسىلەن: "把斗争进行到底" (كۈرەشنى ئاخىرغىچە ئېلىپ بارايلى)، "要对群众进行教育" (ئاممىغا تەربىيە ئېلىپ بېرىش كېرەك)، "紧跟党中央进行新的长征" (پارتىيە مەركىزي كومىتېتىغا

يېقىندىن ئەگىشىپ، يېڭى ئۇزۇن سەپەرنى ئېلىپ بېرىش كېرەك)“ ، 宴会在热烈的气氛中进行” (زىياپەت قىزغىن كەيپىيات ئىچىدە ئېلىپ بېرىلدى)“ ۋە باشقىلار. شۇنى ئېتىراپ قىلىش لازىمكى، مەن بۇ مىساللارنى كەلتۈرۈشتە ”ئۇيغۇر تىلىغا ئىلگىرىدىن سىڭىپ كەتكەن تىل ئادىتى“ دېگەن ئاساس بىلەن ”توغرا“لىقىنى دەلىللىمەكچى ئىدىم. ۋاھالەنكى، كۈتۈلمىگەن يەردە، تەھرىر: بۇنداق تەرجىمە قىلىش خۇددى كوپۇكنى سۇ قاتارىدا ئىچكەن ئادەمنىڭ ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرالمىغىنىدەك، ئادەتكە خىلاپ، بۇنداق تەرجىمە ئىستىلىنى تۈزىتىش كېرەك، دېدى.

ئەنە شۇنداق تەجرىبىلىك تەرجىمان - تەھرىرلەرنىڭ تەرجىمە ئەمەلىيىتىدىن مەلۇمكى، بەزى بىرىككەن سۆزلەرنىڭ خەنزۇچىدىكى قېلىپلاشقان شەكلى بىر بىرىگە زادىلا ئوخشىمايدىغان سۆزلەر بىلەن بىرىككەن ھالەتتە ئوتتۇرىغا چىقىسمۇ، ئۇلارنى ئۇيغۇرچىدا يەنە شۇ ھالەتتە تەرجىمە قىلىش مۇمكىن. بىز ھازىرچە ئۆزىگە خاس قانۇنىيىتىنى يېشىپ ئوتتۇشنى قويۇپ تۇرۇپ، ئاتالمىش ”سىڭىپ كەتكەن تىل ئادىتى“ بويىچە مىسال ئېلىپ كورەيلى:

تەتقىقات ئېلىپ بېرىش	进行研究
تەربىيە ئېلىپ بېرىش	进行教育
ئۇزۇن سەپەر(نى) ئېلىپ بېرىش	进行长征
چەكلەش ئېلىپ بېرىش	进行抵制

ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش 进行改革

رەددىيە ئېلىپ بېرىش 进行驳斥

ۋاھاكازا، ۋاھاكازا.

بۇ مىساللاردىن كورۇنۇپ تۇرۇپتۇكى، بۇ بىرىككەن سوزلەرنىڭ خەنزۇچىدىكى قېلىپلاشقان شەكلى ئۇيغۇرچىدىمۇ ئوخشاش قېلىپتا ئەكس ئەتكەن. لېكىن "تەرجىمە تىلى" نۇقتىسىدىن ئەمەس، جانلىق ئەدىبىي تىل نۇقتىسىنەزىرىدىن، مەنىتقىي ئۇقۇم جەھەتتىن ۋە تىل ئادىتى جەھەتتىن بولۇپمۇ "توغرا، ئېنىق، سادىقلىق بىلەن تەرجىمە قىلىش كېرەك" دىگەن قائىدىدىن قارايدىغان بولساق، خەنزۇچىدىكى بۇ قېلىپ شۇ تەقلىتتىكى بىرىككەن سوزلەرنىڭ ھەممىسىگە ئوخشاش توغرا كەلگەن بىلەن، ئۇيغۇرچىدا، كوپ ھاللاردا، ئۇنداق توغرا كېلىۋەرمەيدۇ. مەسىلەن: "进行劳动" دىگەن سوزنى "ئەمگەك (نى) ئېلىپ بېرىش" دەپ، "进行慰问" دىگەن سوزنى "ھال سوراش (نى) ئېلىپ بېرىش" دەپ، "进行揭发" دىگەن سوزنى "پاش قىلىش (نى) ئېلىپ بېرىش" دەپ تەرجىمە قىلساق، كەم-كوتىسىز كۇلكىلىك "تەرجىمە تىلى" بولۇپ چىقىدۇ. بۇنىڭ سەۋىۋى نىمە؟ بۇنىڭغا توغرا جاۋاپ تېپىش ئۇچۇن، ئالدى بىلەن "قانۇنىيەت"كە مۇراجەت قىلىشقا توغرا كېلىدۇ.

ئۇيغۇر تىلىدا جۇملىدە تولۇق مەنە ئاڭلىتىدىغان ئاساسىي

پېئىللار① بولىدۇ. مەسىلەن، ”ئىشچىلار يىغىلدى“، ”تەرجىمەڭنى تۈزەتتىم“ دېگەن جۈملىلەردىكى ”يىغىلدى“، ”تۈزەتتىم“ سۆزلىرى.

جۈملىدە ئاساسىي پېئىللارغا باغلىنىپ تۇرۇپ قوشۇمچە مەنە بېرىدىغان ياردەمچى پېئىللارمۇ② بولىدۇ. مەسىلەن، ”ئىشچىلار يىغىلىپ قالدى“، ”تەرجىمەڭنى تۈزىتىپ قويدۇم“ دېگەن جۈملىلەردىكى ”قالدى“، ”قويدۇم“ سۆزلىرى.

ئۇيغۇر تىلىدا ئاساسىي پېئىللارنىڭمۇ، ياردەمچى پېئىللارنىڭمۇ تۇراقلاشقان قېلىپى ھەرقانداق شارائىتتا ھەرقانداق سۆزگە چۈشۈۋېرىدۇ. مەسىلەن:

ئاساسىي پېئىل	ياردەمچى پېئىل
يازدىم	يېزىپ بولدۇم
ئوقۇدۇم	ئوقۇپ چىقتىم
ئېچىلدى	ئېچىلىپ قالدى
ئىشلىدى	ئىش قىلدى
چەكلىدى......	چەكلەپ قويدى......

خۇددى ئۇيغۇر تىلى گىراماتىكىسىدىكىگە ئوخشاشلا، خەنزۇ تىلى گىراماتىكىسىدىمۇ شۇنداق قائىدە بار. خەنزۇ تىلى گىراماتىكىسىدىمۇ پېئىل بىرقانچە تۈركۈمگە بۆلۈنىدۇ. سېلىش-

① بۇ ئاتالغۇ پەقەت تەرجىمە نۇقتىسىدىنلا قويۇلدى. — تەھرىر.

② بۇ ئاتالغۇ پەقەت تەرجىمە نۇقتىسىدىنلا قويۇلدى. — تەھرىر.

تۇرۇش ئىپتىۋارى بىلەن بۇ يەردە پەقەت ئىككى تۇركۇمى ئۇستىدىلا توختىلىمىز:

看，学习，指导，改革，生产，调查，有，爱，恨……

خەنزۇ تىلىدىمۇ، ئەنە شۇ مىساللارغا ئوخشاش، ئومۇمەن ئادەم ياكى شەيئىلەرنىڭ ھەركىتىنى، پائالىيىتىنى، ئۆزگىرىشىنى بىلدۈرىدىغان سوزلەر پېئىل تۇركۇمىگە كىرىدۇ.

پېئىلنىڭ يەنە بىر تۇركۇمى ياردەمچى پېئىل. مەسىلەن:

能够，会，可以，应该，需要，必须，要，敢，来，去，进，起，出，是……

بۇنداق ياردەمچى پېئىللارمۇ، ئومۇمەن جەھەتتىن ئادەم ۋە شەيئىلەرنىڭ پائالىيىتىنى، ھەركىتىنى بىلدۈرىدۇ، لېكىن ئاساسىي پېئىلغا ياندىشىپ ياردەمچىلىك رولىنى ئوينايدۇ. ئۇيغۇر تىلىدا، شېمىردىكى پەۋقۇلئاددە ھادىسىلەرنى ھېساپقا ئالمىغاندا، ياردەمچى پېئىللار ئاساسىي (تۈپ) پېئىلغا ئارقىدىن باغلىنىپ كەلسە، خەنزۇ تىلىدا، ئۇنىڭ ئەكسىچە، كوپ ھاللاردا ئاساسىي (تۈپ) پېئىلنىڭ ئالدىغا باغلىنىپ كېلىدۇ. مەسىلەن، "能够解决" "应该谦虚" "进行学习" ……". تەبىكى، تەرجىمىدە "مۇمكىن ھەل قىلىش"، "كېرەك كەمتەر بولۇش"، "ئېلىپ بېرىش ئۆگىنىشنى" ۋاھاكازا دەيدىغان شەكىلنى قوللىنىش مۇمكىن ئەمەس. ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئوز قانۇنىيىتى، ئوزىگە خاس تىل ئادىتى بويىچە تەرجىمە قىلىش ھەممىگە ئايان ساۋات. دېمەك، خەنزۇ تىلىدىكى پېئىل بىلەن ياردەمچى پېئىلنىڭ بىرىكىش قانۇنىيىتى ئۇيغۇر تىلىدىكى پېئىل

www.uyghurkitap.com

بىلەن ياردەمچى پېئىلنىڭ بىرىكىش قانۇنىيىتى بويىچە تەرجىمە قىلىنىدىغان بولسا، بۇ قانۇنىيەت خۇددى خەنزۇ تىلى گىرامـ-ماتىكىسىنىڭ فورمۇلىسىغا ئوخشاشلا، ئۇيغۇر تىلىدىمۇ مۇقىم فور-مۇلا شەكلىنى ئالالايدۇ ۋە مۇتـلەق كوپ شارائىتتا بىر خىـل تەقلىتتە ئىپادىلىنىدۇ. شۇنى تەكىتلەپ ئوتۇش زورۇركى، ئۇيغۇر تىلىدىكى بەزى تەرجىمىلەردە خەنزۇ تىلىنىڭ "ياردەمچى پېئىل + ئاساسىي پېئىل" فورمۇلىسى "ئاساسىي پېئىل + ياردەمچى پېئىل" فورمۇلىسى بويىچە تەرجىمە قىلىنسا، بەزىدە خەنزۇ-چە مەنىدىن، مەنتىقىدىن قەتئىي نەزەر، "تولدۇرغۇچى + پېئىل ياكى ياردەمچى پېئىل" فورمۇلىسىغا سېلىنىغان. نەتىجىدە ئوخ-شاش بىر قېلىپتىن چىققان ئوتۈكىنىڭ بىرى ئەرەنچە، يەنە بىرى زەيپانە بولۇپ قالغاندەك غەلىتە بىر ھادىسە يۈز بەرگەن.

"进行调查"，"进行改造"，"进行慰问"，"进行劳动" دىگەن سوزلەرنىڭ بىرىكىش فورمۇلىلىرى ئوخشاش: باشتا ياردەمچى پېئىل،ئاخىرىدا ئاساسىي پېئىل كەلگەن. ئۇيغۇر تىلى گىراماتىكىسىنىڭ باشتا ئاساسىي پېئىل، ئاخىرىدا ياردەمچى پېئىل كېلىدىغان فورمۇلىسى بويىچە زوردىن-زورغا ياساپ "تەكشۇرۇش ئېلىپ بېرىش"①، "ئوزگەرتىش ئېلىپ بېرىش" دەپ تەرجىمە قىلىساق، ئاساسىي جەھەتتىن بولىدىغاندەك تۇر-

① سېلىشتۇرۇش ئۈچۈنلا بىلەن بۇ يەردە ياردەمچى پېئىللا مەستەر ھالىتىدە ئېلىندى. — ئاپتوردىن.

سىمۇ. لېكىن "ھال سوراش ئېلىپ بېرىش"، "ئەمگەك ئېلىپ بېرىش" دەپ تەرجىمە قىلساق، ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئادىتىنى ئاشكارا بۇزغان بولىمىز. بۇنىڭدا، مىقدارى ۋە سۈپىتى ئوخشاش بولغان خىرىتىنىڭ بىرى قېلىپقا چۈشكەن بولسا، يەنە بىرى خۇددى شۇ قېلىپقا چۈشمىگەن بولىدۇ. زىددىيەت نەدە؟

خەنزۇ تىلىدا، خۇددى يۇقۇرىدا قىسقىچە تىزىپ ئۆتكىنىمىزدەك، ياردەمچى پېئىللارنىڭ تۈرى كۆپ، ھەر بىر تۈرنىڭ ئۆز ئىچىگە ئالغان مىقدارىمۇ سان-ساناقسىز. خەنزۇ تىلىدا گايىدا ئاساسىي پېئىل مۇستەقىل ھالەتتە كەلسە، كۆپ ھاللاردا، ياردەمچى پېئىل بىلەن بىرلىشىپ كېلىدۇ. يۇقۇرىدا كۆرسىتىلگەن مىساللاردىن باشقا، مۇنداق مىساللارنىمۇ كەلتۈرۈش مۇمكىن:

ياردەمچى پېئىللىق ھالىتى	ئاساسىي پېئىللىق ھالىتى
加以利用	利用
促进发展	发展
给予帮助	帮助
予以协助	协助
实现现代化	现代化
遭到失败	失败
获得胜利	胜利
得以进展	进展

خەنزۇ تىلى گىراماتىكىسى بويىچە پۈتۈنلەي ”پېئىل①“ كاتېگورىيىسىگە كىرىدىغان مۇشۇنداق سۆزلەر ۋە بىرىككەن سۆزلەر بەزى تەرجىمىلىرىمىزدە ”پېئىل“ كاتېگورىيىسىدىن چەتلەپ، ”تولدۇرغۇچى“ بىلەن ”پېئىل“نىڭ قوشۇلمىسىغا ئايلىنىپ قالىدىغان ھادىسىلەر ئاز ئەمەس. بۇنىڭ نەتىجىسىدە مەنىنىڭ ساغلام بولالماسلىقى روشەن.

“只有安定团结,才能促进社会主义建设的飞跃发展。”

1. ”تىچ-ئىتتىپاق بولغاندىلا، ئاندىن سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇشنىڭ ئۇچقاندەك تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرگىلى بولىدۇ.“

2. ”تىچ-ئىتتىپاق بولغاندىلا، ئاندىن سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇشنى ئۇچقاندەك تەرەققىي قىلدۇرغىلى بولىدۇ.“

بىرىنچى خىل تەرجىمىدە ”تەرەققىيات“ سۆزى ”تولدۇرغۇچى“ بولۇپ كەلگەن، شۇنىڭ ئۈچۈن ”ئۇچقاندەك“ كېتىۋاتقان ”تەرەققىيات“نى ”ئىلگىرى سۈرۈش“ دېگەن مەنىنى بىلدۈرگەن. ئەمەلىيەتتە بۇ يەردە گەپ ”قۇرۇلۇش“نىڭ ”ئۇچقاندەك“ كېتىۋاتقان ياكى كەتمەيۋاتقانلىقى ئۈستىدە ئەمەس، ”قۇرۇلۇشنى ئۇچقاندەك تەرەققىي قىلدۇرۇش“ ئۈستىدە بارىدۇ. دېمەك، تولدۇرغۇچى ”تەرەققىيات“ سۆزى ئەمەس، ئەكسىچە ”قۇرۇلۇش“ سۆزى.

---

① بۇ يەردە گەپ ئاساسەن ”خەۋەر“ رولىنى ئۆتەيدىغان ”پېئىل“ ئۈستىدە بارىدۇ. — ئاپتوردىن.

“发现问题要及时进行研究” دېگەن جۈملىنى ”مەسىلە كورۇلسە ۋاقتىدا تەتقىقات ئېلىپ بېرىش لازىم“ دەپ تەرجىمە قىلىشقا بولمايدۇ، ئۇنى ”مەسىلە كورۇلسە ۋاقتىدا تەتقىق قىلىش لازىم“ دەپ تەرجىمە قىلىش توغرا بولىدۇ. “实现四个现代化” دېگەن ئىبارە كوپ ھاللاردا ”4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش“ دەپ تەرجىمە قىلىنىۋاتىدۇ. بۇنداق تەرجىمىدە خەنزۇ تىلى ئۇچۇنمۇ، ئۇيغۇر تىلى ئۇچۇنمۇ ئورتاق بولغان بىرىكىش قانۇنىيەتلىرىنىڭ توغرا ئىپادىلەپ بېرىلمىگەنلىكىنى تۇرغان گەپ، ئۇ مەنتىقىي ئۇقۇم جەھەتتىن مۇجمەل، چۇنكى ”زامانىۋىلاشتۇرۇشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش“ دېگەن سوزنىڭ ئوزى ”زامانىۋىلاشتۇرۇش“ دېگەنلىك بولىدۇ، يۇقۇرقى تەرجىمىدە بۇ ئۇقۇم ئىستىلىستىكا جەھەتتىن خام ئىپادىلەنگەن.

ھازىرقى تەرجىمىلىرىمىزدە گىراماتىكا قائىدىسىگە سىغمايدىغان، مەنتىقىي ئۇقۇمنى مۇجمەللەشتۇرىدىغان، تىل ئادىتىنى زورمۇ-زور بۇزىدىغان ئاشۇنداق ھادىسىلەر خېلى كوپ. ئەمەلىيەتتە سۇنىڭ كوپۇگىنى ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرغۇچى سۇ دەپ مەتبۇئات ئېتىزىمىزنى كوپۇك بىلەن تولدۇرۇپ قويۇۋاتىمىز. خەنزۇ تىلىدىكى يىگانە ”پېىل“ كاتېگورىيىسىگە كىرىدىغان بىرىكمە سوزلەرنىڭ ئۇيغۇرچە تەرجىمىدە ”تولدۇرغۇچى ئىسىم ياكى مەستەر + پېىل“ دېگەندەك غەيرى تەبىي شاخلاپ كېتىشى، بۇنىڭ نەتىجىسىدە، خەنزۇچىنىڭ ئەكسىچە، ياردەمچى

پېىللارنىڭ "ياردەمچىلىك" ئورۇندىن "ئاساسىي" ئورۇنغا ئۆتۈپ كېتىشى تەرجىمە ئەمەلىيىتىمىزنى ئىلمىي يوسۇندا يەنىمۇ چوڭقۇر تەتقىق قىلىپ، تەجرىبىلەرنى يەكۈنلەپ، قانۇنىيەتنى تېپىشىمىزنى تەلەپ قىلىدۇ.

يۇقۇرىدا جۈملە تەركىۋىدە "خەۋەر" بولۇپ خىزمەت قىلىدىغان پېىل ئۈستىدە توختىلىپ ئۆتتۇق ۋە تەرجىمە جەھەتتىكى سېلىشتۇرۇش زورۇرىيىتى بىلەن "پېىل"نى پۈتۈن بىر كاتېگورىيە قىلىپمۇ تىلغا ئالدۇق. بۇ جەھەتتە يەنە بىرئاز تەپسىلىرەك توختىلىپ ئۆتۈش توغرا كەلسە كېرەك.

پېىل جۈملىدە، مەيلى خەنزۇچىدا بولسۇن، مەيلى ئۇيغۇرچىدا بولسۇن، ئاساسەن ۋە تولا چاغلاردا خەۋەر بولۇپ كېلىدۇ. بۇ ھەممىگە ئايان ئاددى ساۋات. بۇ ھەقتە ئارتۇقچە توختىلىپ ئۆتۈشنىڭ زورۇرىيىتى يوق.

لېكىن پېىلنىڭ جۈملىدە ئىگە بولۇپ كېلىشى شەرتلىك بولىدۇ. بۇ شەرتلەرنىڭ ئاساسلىقلىرىدىن بىرى جۈملىنىڭ خەۋەر قىسمىنىڭ ھوكۇم بولۇپ كېلىشى. مەسىلەن:

“破，就是批判，就是革命。”

"بۇزۇش — پېپەن قىلىش، ئىنقىلاپ." ياكى "بۇزماق — پېپەن قىلماق، ئىنقىلاپ قىلماق." ۋە ياكى "بۇزۇپ تاشلاش — پېپەن قىلىش، ئىنقىلاپ قىلىش دېمەكتۇر."

پېىلنىڭ جۈملىدە ئىگە بولۇپ خىزمەت قىلىش دائىرىسى ۋە ئۇنىڭ شەرتى ئۇيغۇرچىدىمۇ ئوخشاش. خۇددى خەنزۇچىدىكى

"破" سوزىگە ئوخشاش، ئۇيغۇرچىدىكى "بۇزۇش"، "بۇز-
ماق"، "بۇزۇپ تاشلاش" دېگەن سوزلەرمۇ پېئىل سۇپىتىدە
جۇملىدە ئىگە بولۇپ كەلگەن ۋە بۇ ئىگىنىڭ خەۋەر قىسمى
هوكۇم بولۇپ كەلگەن.

پېئىلنىڭ جۇملىدە ئىگە بولۇپ كېلىشى ئۇچۇن يەنە بىر
شەرت شۇكى، جۇملىنىڭ خەۋىرى سۇپەتتىن تۈزۈلگەن بولۇشى
كېرەك. بۇ شەرت ئۇيغۇرچىدىمۇ ھەم شۇنداق. مەسىلەن:

"对于这一问题，进行讨论很必要。"

"بۇ مەسىلىنى مۇزاكىرە قىلىش ناھايىتى زورۇر."

ئۇچىنچى شەرت — جۇملىنىڭ خەۋىرىمۇ پېئىلدىن ياسالغان
سوز بولۇشى كېرەك. مەسىلەن:

مۇزاكىرە باشلاندى.	讨论开始了。
سوھبەت ئاخىرلاشتى.	会谈结束了。
جەڭ بولۇۋاتىدۇ ياكى جەڭ داۋام قىلىنىۋاتىدۇ.	战斗在进行。

يۇقۇرقى 3 مىسالدا "讨论"، "会谈"، "战斗" سوزلىرى
خەنزۇچە قائىدىسى بويىچە پېئىل بولۇپ، "مۇزاكىرە قىلىش"،
"سوھبەتلىشىش"، "جەڭ قىلىش" دېگەن تەقلىتتە رول
ئوينايدۇ. ۋاھالەنكى ئۇيغۇر تىلىدا بولسا "مۇزاكىرە"، "سوھ-
بەت"، "جەڭ" سوزلىرى ئىسىم ھالىتىنى ئالغان. دىمەك، پېئىل
جۇملىدە ئىگە بولۇپ كەلگەندە، خەنزۇچىدا پېئىل ھالىتىنى
ساقلاپ كەلگەن بولسا، ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلغاندا بەزىدە

www.uyghurkitap.com

پېئىل ھالىتىنى ساقلىيالمايدۇ. دۇرۇس، ”مۇزاكىرىلىشىش باشلاندى“، ”سوھبەتلىشىش ئاخىرلاشتى“ دېگەن تەقلىتتە ئەسلى تېكىستكە ئوخشاش پېئىل ھالىتىنى ساقلاپ تەرجىمە قىلىش ياكى ئىككىنچى تۈرلۈك قىلىپ ئېيتقاندا، ”مەستەر“ ھالىتىگە كەلتۈرۈپ تەرجىمە قىلىش مۇمكىن. لېكىن ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئۆزىگە خاس ئىستىلىستىكىسى جەھەتتىن ئېيتقاندا، سوزلەرنىڭ تۈركۈمىگە، شەكلىگە مەھكەم يېپىشىۋېلىپ، تەرجىمىنى قوپاللاشتۇرغاندىن كورە، مەنىنى توغرا ئىپادىلەپ بېرىشكە تىرىشىپ، ئۇيغۇر تىلىنىڭ خۇسۇسىيىتىگە يارىشا تۈرلەندۈرگەن تۈزۈك. ئۇنداق بولمىغاندا، “战斗在进行” دېگەن ئىبارىنى ”جەڭ قىلىش بولۇۋاتىدۇ“ ياكى ”جەڭ قىلماق داۋام قىلىۋاتىدۇ“ دەپ تىل ئادىتىنى بۇزۇش سەھۋەنلىكى يۈز بېرىشى تۇرغان گەپ. ئېغىر كېسەلدە ياتقان بالىسىنىڭ بېشىدا قايغۇرۇپ ئولتۇرغان ئانىسى بالىنىڭ چۈشكۈرگەنلىگىنى كورۇپ خوشاللىنغىدىن: ”بالام چۈشكۈردى!“ دەپ توۋلىسا، خەنزۇ تىلىدا “孩子打喷嚏了” دەيدۇ. “喷嚏” سوزى ”چۈشكۈرۈش“، ”چۈشكۈرمەك“ دېگەن پېئىل، بۇ سوز “打” سوزىنىڭ قوشۇلۇشى بىلەن يەنە شۇ مەنىنى بىلدۈرىدىغان خەۋەر پېئىللىغىنى ساقلاپ قالغان، يەنى ”چۈشكۈردى“ بولۇپ كەلگەن. ئەگەر ئۇيغۇر تىلىدا تەرجىمە قىلغاندا، تىل ئادىتى ۋە تىل قائىدىسى جەھەتتىكى بۇ پەرقلەرنى نەزەردە تۇتمىساق، ئۇ ھالدا ئەينەن سوزمۇ-سوز تەرجىمە قىلىشمۇ مۇمكىن ئەمەس، ئەقەللىسى

"بالا چۈشكۈرۈكنى چۈشكۈردى" دەپ تەرجىمە قىلىشمۇ مۇمكىن ئەمەس. ئەلۋەتتە، ئۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. بۇ يەردە تىل قائىدىسى ۋە تىل ئادىتى جەھەتتىكى پەرقلەرنى سىلىشتۇ- رۇپ كورۇش ئۇچۇنلا شۇنداق مىسالـلار تىلـغا ئېلىنىۋاتـىدۇ. بۇنداق مىساللار ئوز ۋاقتىدا چەتئەل تىللىرىدىن خەنزۇ تىلىغا قىلىنغان تەرجىمىلەردىمۇ خېلى كوپ ئۇچرايدىغانلىغىنى مەشھۇر تەرجىمان لۇشۇنمۇ بىرقانـچە قېتـىم تىلـغا ئېلىـپ سوكـكەن. لۇشۇنـىنىڭ يېزىشـچە، سوزمۇ-سوز ئولۇك تەرجـىمە قىلىشـقا بېرىلىپ كەتكەن بەزى شەكلىياتچى تەرجىمانـلار ئىنگلىز تىلـ- دىكى "دۇمبـىسـىنىڭ ئۇستىدە ياتتى" دىـگەن سوزنىڭ خەنـزۇ تىلىدا "ئوڭدىسىغا ياتتى" دىـگەن سوز ئىـكەنلىگـىنى بىلـىپ تۇرسىمۇ، ئىنگلىزچىسىنى زورمۇ-زور، سوزمۇ-سوز تەرجـىمە قىلىپ قوللانغان؛ رۇس تىلىدىـكى "تىزىـىـنىڭ ئۇستـىدە ئول- تۇردى" دىگەن سوزنىڭ خەنزۇ تىلىدا "زوڭ ئولتۇردى" ياكى "زوڭزىيىپ ئولـتۇردى" دىـگەن مەنىدىـكى سوز ئىكەنلىگـىنى بىلىپ تۇرسـىمۇ، رۇسچـىنى سوزمۇ-سوز شەكـلەن تەرجـىمە قىلغان، ھەتتا شۇنداق سوزمۇ-سوز شەكلەن تەرجىمە قىلىـش نەتىجىسىدە گەپتە سوزلەرنى باغلىيالماي، "ئەنگلـيە" دىـگەن سوزنى "ئەنگىنىڭ لىيەسى" ۋاھـاكازا دەپ تەرجـىمە قىلـغان. شۇنىڭ ئۇچۇن، لۇشۇننىڭ، ھازىرقى بـەزى تەرجىمانلىرىـىمىز ھەتتا قەدىمقى زامانلاردىكى ماناخ تەرجىمانلارغىـمۇ يېتىـشەلـ- مەيدۇ، دەپ ئەيىپلىـشى ئەجەپلىنەرلىـك ئەمەس. لۇشۇنـنىڭ

مۇنداق بىر قىممەتلىك سوزى بار: "تەرجىمىدە ئىككى تەرەپكە ئوخشاش ئېتىۋار بېرىش كېرەك: بىر تەرەپتىن چۈشىنىشلىك قىلىشقا تىرىشىش كېرەك. يەنە بىر تەرەپتىن ئەسلى ئەسەرنىڭ تۈرقى-سىياقىنى ساقلاش كېرەك، لېكىن بۇنداق ساقلاش كوپ ھاللاردا چۈشىنىشلىك قىلىش بىلەن زىت بولۇپ قالىدۇ؛ يات كورۈنۈپ قالىدۇ..... ئۇنى يات كورۈنمەيدىغان قىلىش ئۈچۈن، ئۇنىڭ كىيىم-كېچەكلىرىنى ئوزگەرتىش مۇمكىن، لېكىن بۇرنىنى يونۇپ پاناق قىلىپ قويماسلىق، كوزلىرىنى ئويۇپ كور قىلىپ قويماسلىق كېرەك." لۇشۈننىڭ تەرجىمە ئەمەلىيىتىگە كورسىتىپ بەرگەن ئولچەملىرى، يارىتىپ بەرگەن ئۈلگىلىرى بىز تەرجىمانلار ئۈچۈن يېتەكچىلىك رول ئوينايدۇ. تەرجەمىدە ئەسلى ئەسەر، ئەسلى جۈملىنىڭ كىيىم-كېچەكلىرىنى ئوزگەرتىش مۇمكىن، قاش-كوزىگە، ئېغىز-بۇرنىغا تەگمەسلىك كېرەك دېگەن ئوبرازلىق سوز مەزمۇن بىلەن شەكىلنىڭ مۇناسىۋىتىنى، ئىككى تىلنىڭ قائىدىسىگە ۋە ئادىتىگە توغرا مۇئامىلىدە بولۇش زورۇرلۇگىنى دىيالېكتىك يوسۇندا چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. بۇ قائىدە بىز ھازىر توختىلىۋاتقان مەسىلىگىمۇ ئۇيغۇن كېلىدۇ. ئەپسۇسكى، يەنە مەسىلىنى كونكىرىتلاشتۇرۇپ ئېيتساق، ھازىرمۇ بەزى تەرجىمانلىرىمىز خەنزۇ تىلى بىلەن ئۇيغۇر تىلى ئوتتۇرىسىدىكى گىراماتىكىلىق پەرقلەرگە، تىل ئادىتىدىكى پەرقلەرگە ئېتىۋار قىلمايدۇ، ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىدا، جانلىق تىلدا ئۇزى بىۋاستە سوزلىسە، "خاتىرجەم بولدۇم"، "خوشال

بولدۇم“، ”بېشىم ئاغرىۋاتىدۇ“، ”چوڭقۇر تەكشۈرۈپ ـ تەتقىق قىلدۇق“ ۋاھاكازا دەيدۇ ـ يۇ، لېكىن دەل شۇ سوزلەرنى خەنزۇچىدىن تەرجىمە قىلىش توغرا كەلسە، ”خاتىرجەملىك ھىس قىلدىم“، ”خوشاللىق ھىس قىلدىم“، ”بېشىم ئاغرىۋاتقان-لىقىنى سەزدىم“، ”چوڭقۇر تەكشۈرۈش ـ تەتقىق قىلىش ئېلىپ باردۇق“ ۋاھاكازا دەيدۇ. بۇنداق ھادىسە ۋە خاھىشلار كىشىنى ئەجەپلەندۈرىدۇ. تەرجىمە خىزمىتى تولىمۇ زور ئەھمىيەتلىك خىزمەت، شۇنىڭ بىلەن بىللە جاپا چەكمىگىچە قىيامىغا يەتكۈز-مەك تەس خىزمەت، شۇنىڭ ئۇچۇنمۇ ئىجادىي خىزمەت. مۇشۇنداق ئۇلۇغ خىزمەتنىڭ هوددىسىدىن چىقىش ئۈچۈن مەنىسى بىلەن تولۇق چىقىش ئۇچۇن، تىلنىڭ ئوزىگە خاس قانۇنىيەتلىرىنى مەلۇم دەرىجىدە تەتقىق قىلىشقا، ھېچ بولمىغاندا مەلۇم دەرىجىدە تېپىشقا ۋە ئۇنىڭغا ھورمەت قىلىشقا توغرا كېلىدۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

قايسىسى ھەل قىلغۇچ ئامىل؟

تەرجىمە خىزمىتى بىلەن يېڭى شۇغۇللانغان يولداشلارنىڭ بەزىلىرى تەرجىمىنىڭ ئۆلچىمى مەسىلىسى ئۈستىدە توختىلىپ، ئۆزىنىڭ مۇلاھىزىلىرىنى مۇنداق ئوتتۇرىغا قويىدۇ:

”تەرجىمە ئەمەلىيىتىدە، ئەسلى ئەسەرنىڭ تېكىستىدە نىمە سوز بولسا شۇنى دەلمۇ-دەل تەرجىمە قىلىپ بېرىش تەرجىمىنىڭ ’ساداقەتلىك‘ بولۇش دىگەن قائىدىسىگە مۇۋاپىق بولۇپ چىقىدۇ.“ ئۇلار بۇ ھەقتە ”趁热打铁“ دىگەن ئىبارىنى ’تومۇرنى قىزىغىدا سوق“ دەپ تەرجىمە قىلىپ، بۇنى ئەسلى تېكىستىگە ”سادىق“ بولغان دەلمۇ-دەل توغرا تەرجىمىنىڭ دەلىلى قىلىپ كورسىتىدۇ.

مۇنازىرە ئۈستىدىكى تەرجىمان يولداشلارنىڭ يەنە بەزىلىرى ”利剑不斩悔罪人“ دىگەن ماقالنى ”ئېگىلگەن بويۇننى قىلىچ كەسمەيدۇ“ دەپ تەرجىمە قىلىپ، ئەسلى تېكىستتىكى سوزلەرنى دەلمۇ-دەل تەرجىمە قىلىشنىڭ ”ئەسلىگە سادىق“ دىگەن چۈشەنچىگە ئۇيغۇن ئەمەسلىكىنى دەلىللەيدۇ.

تەرجىمىدە ”ئەسلىگە سادىق بولۇش“ دىگەن سوز تەرجىمىنى توغرا ئىشلەش ئولچىمىدىكى مۇھىم، ئاساسىي قائىدىلەرنىڭ

بىرى، بۇنىڭدا شەك يوق. تەرجىمان ئۆز خىزمىتىنى تولۇق ۋە توغرا، ئىنچىكىلىك ۋە ساداقەتلىك بىلەن ئىشلەش ئۈچۈن، ئەسلى ئەسەرنىڭ مەزمۇنىنى بۇرمىلىماستىن، كېمەيتمەستىن، مۇبالىغىمۇ قىلماستىن ئىپادىلەپ بېرىشى شەرت. مۇشۇ مەنىدىن ئالغاندا، "趁热打铁" نىڭ "تۆمۈرنى قىزىغىدا سوق" دەپ تەرجىمە قىلىنىشىدا تەرجىمىنىڭ ئەسلىگە سادىق، توغرا بولۇشى لازىم دېگەن شەرتكە ئۇيغۇن كېلىشىدە شەك يوق. لېكىن "利剑不斩悔罪人" دېگەن ماقالىنىڭ "ئېگىلگەن بويۇننى قىلىچ كەسمەيدۇ" دەپ تەرجىمە قىلىنىشى قارىماققا ئەسلى تېكىستتىن خېلىلا چەتنەپ كەتكەندەك تۇرسىمۇ، لېكىن بېرىدىغان چۈشەنچىسى ئەسلى تېكىستتا بىلدۈرمەكچى بولغان مەنىنى تولۇق ئۇقتۇرۇپ بەرگەن ۋە ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئادىتىگىمۇ ئۇيغۇن بولۇپ چىققان.

ماقالىمىزنىڭ بۇ قىسمىدا "تەرجىمىنىڭ ئۆلچىمى" ئۈستىدە توختالماقچى ئەمەسمەن، ئۇ ھەقتە ئايرىم توختىلىمەن. بۇ ماقالىدا پەقەت تەرجىمە ئەمەلىيىتىدە ئەسلى ئەسەرنىڭ مەزمۇنىنى توغرا ئىپادىلەپ بېرىش ئۈچۈن ئەھمىيەت بېرىشكە توغرا كېلىدىغان "تىل ئادىتى" توغرىسىدىلا توختالماقچىمەن.

تىل — سۆزدىن ۋە سۆزلەردىن تەركىب تاپقان گەپتىن ئىبارەت. گەپنىڭ تەركىۋىي قىسمى بولغان سۆز تەرجىمىدە ئەسلى ئەسەرنىڭ مەزمۇنىنى توغرا ئىپادىلەپ بېرىشتە مۇھىم ئورۇن تۇتىدىغان ئۇقۇم. ئۇقۇم پۈتۈن ئىنسانىيەت ئۈچۈن،

www.uyghurkitap.com

ھەر مىللەت ئۇچۇن ئورتاق نەرسە. خەنزۇ تىلىدىكى ”书“، ئۇيغۇر تىلىدىكى ”كىتاپ“. خەنزۇ خەلقى ئۇچۇنمۇ، ئۇيغۇر خەلقى ئۇچۇنمۇ شۇ ئوخشاش بىر شەيئىنى ئۇقتۇرىدۇ. لېكىن ئۇقۇملارنى ئۇقتۇرىدىغان ياكى ئۇقۇملارنىڭ مەلۇم مۇناسىۋەتلىرىنى ئۇقتۇرىدىغان سوزلەر، خۇددى يۇقۇرىدا ئېيتقىنىمىزدەك، ھەر مىللەتنىڭ ئوزىگە خاس پەرقلەرگە ئىگە. خەنزۇ تىلىدىكى سوزلەرمۇ، ئۇيغۇر تىلىدىكى سوزلەرمۇ بىر بىرىدىن شۇنداق پەرق قىلىپ تۇرىدۇ. تەرجىمە نۇقتىسىدىن ئالغاندا، بۇنداق پەرقلەر سوزلەرنى ئىشلىتىش ئادىتى جەھەتتە گەۋدىلىك ئىپادىلىنىپ چىقىدۇ. خەنزۇ تىلىدىكى ”剑“ سوزى بىلەن ئۇيغۇر تىلىدىكى ”قىلىچ“ سوزى ئوخشاش بىر ئۇقۇمنى ئاڭلىتىدۇ، ۋاھالەنكى خەنزۇ تىلىدىكى ”悔罪人“ سوزى بىلەن ئۇيغۇر تىلىدىكى ”ئېگىلگەن بويۇن“ سوزى بىر بىرىگە ئوخشىمايدىغان ئىككى ئۇقۇم. شۇنداق ئىكەن، ”利剑不斩悔罪人“ دىگەن گەپنىڭ ”ئوتكۇر قىلىچ توۋا قىلغان ئادەمنىڭ كاللىسىنى كەسمەيدۇ“ دىگەن تەرجىمىسى توغرا تاپماي، نىمە ئۈچۈن ”ئېگىلگەن بويۇننى قىلىچ كەسمەيدۇ“ دىگەن تەرجىمىنى توغرا تاپىمىز.

بۇ مەسىلىگە جاۋاپ بېرىش ئۇچۇن، مەسىلىنى ئىككى تەرەپتىن، يەنى خەنزۇ تىلى بىلەن ئۇيغۇر تىلىدىكى سوزلەرنىڭ مەنىسى ۋە سوز ئىشلىتىش ئادىتى جەھەتتىكى پەرقلەرنى تەتقىق قىلىش جەھەتتىن قاراپ چىقىشقا توغرا كېلىدۇ. بۇ

جەھەتــتە تەرجــمە ئەمــلىيىتــدە خــلــمۇ-خــل ئەھۋالــلار ئۇچرايدۇ:

1. خەنزۇ تىلىدىكى مەلۇم سوزلەر بىلەن ئۇيغۇر تىلىدىكى مەلۇم سوزلەر مەنە جەھەتــتىن تامامەن ئوخــشاش كېــلــدۇ. مەسىلەن:

سوتسىيالىزىم	社会主义
چىرايلىق قىزىلگۇل	美丽的鲜花
مىللەت	民族
قۇياش	太阳
ئۇسۇل	方法

بۇنداق مىساللار كوپ. بولۇپــمۇ خاس ئاتالغــۇلار تامامەن دىگۇدەك ئوخشاش، ئۇقۇم جەھەتتە ھىچقانداق پەرق قىلمايدۇ. شۇنىڭ ئۇچۇن تەرجىمە ئەمىلىيىتىدىمۇ زور قىيىنچىلىق يۈز بەرمەيدۇ. تەرجىمان ئادەتتە ئېســدە تۇتالــىسلا، مۇكەمــمەل ۋە ئىشەنچلىك لۇغەت كىتاپلىرىغا مۇراجەت قىلسىلا، مەسىلىنى تولۇق ۋە توغرا ھەل قىلىپ كېتىشى مۇمــكىن ياكى ئىككىنچــى تۇرلۇك قىلــىپ ئېيتقانــدا، تەرجىمە تىلىدىن ئوز باراۋىرىــدە سوز-ئاتالغۇ تاپالمىغاندا باشقا مىللەتــلەرنىڭ مۇناســپ سوز-ئاتالغۇلىرىنى ئېلىشى، ئوز تىلىدىن مۇناسىپ يېڭى سوز-ئاتالغۇلارنى ياسىشى مۇمكىن.

2. خەنزۇ تىلىدىكى بەزى سوزلەر ئۇيغۇر تىلىدىــكى بەزى سوزلەر بىلەن مەنە جەھەتتىن ئانچە ئوخشاشمايدىغان ئەھۋاللار

ئۇچرايدۇ، يەنى خەنزۇ تىلىدىكى بەزى سۆزلەرنىڭ ئۇقۇم دائىرىسى بىلەن ئۇيغۇر تىلىدىكى بەزى سۆزلەرنىڭ ئۇقۇم دائىرىسى قىسمەن ھالدا پەرقلىق بولۇپ قالىدۇ. مەسىلەن: ”打“ سۆزىنى ئالايلى. بۇ سۆز ئۇيغۇر تىلىدا ”ئۇرماق“، ”سوقماق“، ”زەربە بەرمەك“ دېگەنگە ئوخشاش ئۇقۇم دائىرىسىدىن چەتلەپ كېتەلمەيدۇ. ۋاھالەنكى خەنزۇ تىلىدا بولسا ”ئۇرماق“، ”سوقماق“ دېگەنگە ئوخشاش ئۇقۇملارنىڭ دائىرىسىدىن ناھايىتى كۆپ دەرىجىدە چىقىپ كېتىپ، ھەتتا شۇ ئۇقۇملارنىڭ پۈتۈنلەي تەتۈرسىچە بولغان، بىر بىرىگە زادىلا يېقىن كەلمەيدىغان مەنىلەردىمۇ قوللىنىلىدۇ:

ناغرا چالماق	打鼓	ئۇرۇشماق	打架
مۇئامىلە قىلماق	打交道	دەۋالاشماق	打官司
نان ياپماق	打馕	تام سالماق	打墙
چاتىماق	打杈	بەلگە بەرمەك	打信号
ھوججەت يازماق	打条子	قۇچقاچ تۇتماق	打鸟
ئىلەڭگۈچ ئۇچماق	打秋千	توپ ئوينىماق	打球
خامان تەپمەك	打场	ئەسنىمەك	打哈欠
سەپ سالماق	打量	سۈزمەك	打捞
ھاراق سېتىۋالماق	打酒	يەل بەرمەك	打气

بۇ مىساللاردىكى ”打“ سۆزىنى ئەگەر ھەممىلا شارائىتتا ”ئۇرماق“، ”سوقماق“ دېگەن ئۇقۇم دائىرىسى بىلەنلا چەكلەپ، خەنزۇ تىلىدىكى شۇ بىر سۆزگە ئۇيغۇر تىلىدىكى بىر سۆزنى

www.uyghurkitap.com

دەلمۇ ـ دەل توغرىلاشقا ئۇرۇنىدىغان بولساق، تەرجىمىمىز كوپ هاللاردا توغرا بولماي قالىدۇ.

3. خەنزۇ تىلىدىمۇ، ئۇيغۇر تىلىدىمۇ كوپ مەنىلىك سوزلەر لۇغەت فونىدىدا خېلى كوپ ئورۇن تۇتىدۇ. بۇنداق كوپ مەنىلىك سوزلەرنىڭ خەنزۇ تىلىدا ئىپادىلەپ بېرىدىغان مەنىسى ئۇيغۇر تىلىدىكى شۇنداق كوپ مەنىلىك سوزلەرنىڭ ئىپادىلەپ بېرىدىغان مەنىسى بىلەن تامامەن ئوخشاش بولۇشى، كوپ هاللاردا مۇمكىن ئەمەس. مەسىلەن: "饿" سوزى ئۇيغۇر تىلىدا "ئاچ" دىگەن توپ سوز. بۇ سوز "ئاچلىق"، "ئاچارچىلىق"، "ئاچ قالماق" دىگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ، لېكىن مەيلى قانداق تۇرلەنسۇن، "ئاچ" دىگەن توپ مەنىدىن چەتلەپ كېتەلمەيدۇ. ئەگەر بىز ئاهاڭداشلىق ئېتىۋارى بىلەن ئۇيغۇر تىلىدىن "ئاچ" سوزىنى مىسالغا ئېلىپ سىلىشتۇرساق، "ئاچ" سوزىنى "ئاچارچىلىق"، ئىشكىنى "ئاچماق" دىگەنگە ئوخشاش بىر بىرىگە زادىلا ئوخشىمايدىغان مەنىلەردە تۇرلەندۇرۇپ قوللىنىشىمىز مۇمكىن. خەنزۇ تىلىدىكى كوپ مەنىلىك سوزلەرنى تەرجىمە قىلغاندا، ئۇلارنىڭ يۇقۇرى ـ توۋەن مۇناسىۋىتىگە قارىماستىن، ئۇيغۇرچە بىلەن دەلمۇ ـ دەل قىلىشقا ئۇرۇنۇش، كوپ هاللاردا ياخشى ئۇنۇم بەرمەيدۇ. چۈنكى كوپ مەنىلىك سوزلەرنىڭ قايسىبىر كونكىرىت مەنىسىنى تاللىۋېلىپ قوللىنىش پەقەت كونكىرىت گەپ ياكى جۇملىدىكى مۇناسىۋىتىگە، ئەھمىيىتىگە ئېتىۋار بېرىش بىلەنلا قارارلىشىدۇ. ئۇلارنى مۇتلەق،

www.uyghurkitap.com

يېتىم ھالەتتە قويۇپ چۈشىنىش ۋە شۇنداق تەرجىمە قىلىنىش نەتىجىسىدە مەنىنىڭ توغرا بولماسلىقى ياكى مەنتىقىي ئۇقۇم جەھەتتىن مۇجمەللىشىشى تۇرغان گەپ. بىز كۆپ ھاللاردا “农牧业” دېگەن سۆزلەرنى “农业和牧业” دەپ چۈشىنىپ، ”دېخانچىلىق ۋە چارۋىچىلىق“ دەپ تەرجىمە قىلىمىز. ۋاھالەنكى “农业国” دېگەن سۆزنى ”يېزا ئىگىلىك دۆلىتى“ دەپ تەرجىمە قىلىمىز، چۈنكى بۇنىڭدا دېخانچىلىق، چارۋىچىلىق، ئورمانچىلىق ۋاھاكازالارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان پۈتۈن بىر ئىگىلىك سىستېمىسىنى كۆزدە تۇتىمىز؛ ”دېخانچىلىق“ ئەنە شۇ بىر پۈتۈن ئىگىلىك سىستېمىسىنىڭ بىر تەركىۋىي قىسمى سۈپىتىدىلا كۆزدە تۇتۇلىدۇ. خۇددى شۇنىڭدەك، “国家”، “经济” سۆزلىرىمۇ يېزىق يۈزىدە “农业” سۆزىگە ئوخشاش بىر خىل شەكىلدە يۈز بەرسىمۇ، لېكىن مەنە جەھەتتە ”دۆلەت“، ”ئىقتىسات“ دېگەن بىرلا مەنىنى ئاڭلىتىش بىلەن چەكلىنىپ قالمايدۇ. كونكرېت جۈملە تەركىۋىدە، كونكرېت سۆز مۇھىتىدا “国家” سۆزىنى ”دۆلەت“ دېگەن مەنىدە قوللىنىلغاندىن تاشقىرى، ”مەملىكەت“، ”ئەل“ دېگەن مەنىدە قوللىنىشقىمۇ توغرا كېلىدۇ؛ “经济” سۆزىنى ”ئىقتىسات“ مەنىسىدە قوللىنىشتىن باشقا، ”ئىگىلىك“، ”تېجەشلىك“ ھەتتا ”ئەرزان“ دېگەن مەنىلەردىمۇ قوللىنىشقا توغرا كېلىدۇ.

دېمەك، خۇددى ئۇيغۇر تىلىدىكى كۆپ مەنىلىك سۆزلەرنى خەنزۇ تىلىغا تەرجىمە قىلغاندا دائىم ئۇچراپ تۇرىدىغان ئەھ-

ۋاللارغا ئوخشاشلا، خەنزۇ تىلىدىكى كوپ مەنىلىك سوزلەرنىڭ كونكرېت مەنىسىنى، يەنى بىر سوزنىڭ ئوز ئىچىگە ئالغان كوپ مەنىلىرىنىڭ فايىسىسىنى ئاللىۋېلىش مەسىلىسىنى پەقەت شۇ كوپ مەنىلىك سوزنىڭ جۇملىدە تۇتقان ئورنىغا ۋە ئالدى ـ كەينىدىكى سوزلەر بىلەن مەنە جەھەتتىن بولغان مۇناسىۋىتىگە ئېتىۋار بېرىش بىلەنىلا ھەل قىلىش مۇمكىن. تەرجىمىدە جۇملىدىكى كونكرېت سوزلەرنىڭ كونكرېت شارائىتتا گەۋدىلەندۇرۇش ـ ئاللىۋېلىش زورۇر بولغان خۇسۇسىيەتلىرىگە ئېتىۋار بېرىش مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە، يەنى ئەسلى تېكىستتە نىمە بولسا، سوزلەرنىڭ يۈزەكى شەكلىگىلا قارىماستىن، كونكرېت شارائىتتىكى كونكرېت مەنىسىگە قاراپ، جۇملە تەركىۋىدىكى، ھەتتا پۈتۈن ئابزاس ۋە پۈتۈن ئەسەردىكى ئوزىگە خاس سوز مۇھىتىنى نەزەردە تۇتۇپ جانلىق تۈرلەندۈرۈپ تەرجىمە قىلىشقا توغرا كېلىدۇ.

4. تەرجىمە ئەمىلىيىتىدە يەنە مۇنداق ئەھۋاللارمۇ ئۇچرايدۇ: ئۇيغۇر تىلىدا ”...... سوزگە چىقتى“ دىگەن سوز ھەرگىزمۇ ”...... سوز سېتىۋالغىلى چىقتى“، ”سوزنىڭ ئۈستىگە چىقتى“ دىگەن مەنىدىكى سوز ئەمەس. ”دوپپىسىغا جىگدە ساپتۇ“ دىگەن گەپ ھەرگىزمۇ جىگدىنى قاچىلايدىغان نەرسە تاپالماي، ”دوپپىسىغا قاچىلاپتۇ“ دىگەن گەپ ئەمەس. خۇددى شۇنىڭغا ئوخشاش، خەنزۇ تىلىدىكى “卖狗皮膏药” دىگەن سوزدە مەككار، قىزىلكوز سودىگەرنىڭ ”ئىت تېرىسىدىن

www.uyghurkitap.com

ياسالغان مەلھەم دورىسىنى ساتقان"لىغى كوزدە تۇتۇلمايدۇ؛ ئەكسىچە، باشقىلارنىڭ كوزىنى بوياپ ئالدامچىلىق قىلغانلىقى، ئىككىنچى تۈرلۈك قىلىپ ئېيتقاندا، باشقىلارنىڭ "دوپپىسىغا جىگدە سالغان"لىغى كوزدە تۇتۇلىدۇ. ئەگەر تەرجىمە ئەمەلىيىتىدە خەنزۇ تىلى بىلەن ئۇيغۇر تىلىنىڭ تىل ئادىتىدىن چەتلەپ، كونكىرىت سوز-ئىبارىلەرنىڭ يۇقۇرى-تۆۋەن ئالاقىسىدىن قەتئىي نەزەر، بىر سوزگە بىر سوزنى يەككە-يىگانە ھالدا توغرىلاش يولىنى تۇتىدىغان بولساق، ئۇ ھالدا تەرجىمىنىڭ توغرا بولماسلىقى تۇرغان گەپ.

قىسقىسى، خەنزۇ تىلىدىكى بەزى سوزلەرنى ئۇيغۇر تىلىغا بىرمۇ-بىر تەرجىمە قىلغاندا ياكى دەلمۇ-دەل تەرجىمە قىلغاندا، ئۇنداق تەرجىمىنىڭ مەنە جەھەتتىن ئەسلىگە سادىق بولۇپ چىقىشى، توغرا بولۇشى ناتايىن؛ تەرجىمىدە كوپ مەنىلىك سوزلەرنىڭ كونكىرىت قىسمىنى تاللاپ ئىشلىشقا ئېتىۋارسىز قارىغاندا، تەرجىمىنىڭ ھېچ بولمىغاندا ئىستىلىستىكا جەھەتتىن ساغلام بولماسلىقى تۇرغان گەپ؛ بەزىدە خەنزۇ تىلىدىكى بەزى سوز-ئىبارىلەرنى ئەينەن تەرجىمە قىلىش ھەتتا مەنە خاتالىقىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

بۇ ئەھۋاللار نىمىنى ئۇقتۇرىدۇ؟ تىل ۋە سوز خەلقىنىڭ تارىخى، ئىجتىمائى ئورپ-ئادىتى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك، ھەرقانداق مىللەتنىڭ تىلى ۋە سوزلەردىن گەپ تۈزۈش، سوز ئىشلىتىش ئادىتى تارىختا شەكىللىنىپ چىقىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن

ستالىن: ”...... مەلۇم بىر خىل تىلنى ۋە ئۇنىڭ تەرەققىيات قانۇنىنى پەقەت شۇ جەمىيەتنىڭ تەرەققىيات تارىخىغا، شۇ تىلنى ياراتقان، ئىشلىتىۋاتقان خەلقنىڭ تارىخىغا زىچ بىرلەشتۈرگەن هالدا تەتقىق قىلغاندىلا، ئاندىن بىلگىلى بولىدۇ“ دەپ ياخشى ئېيتقان. دېمەك، هەر بىر مىللەتنىڭ تىلى ئۆزىنىڭ تارىخىغا مۇناسىپ هالدا بىر بىرىگە ئوخشاش بولمىغىنىدەك، ئۇلارنىڭ سۆزلەش ئادەتلىرىمۇ بىر بىرىگە ئوخشىمايدۇ. چۈنكى تىلدىكى سۆزلەر جۈملىدە، ئالدى-كەينىگە باغلىنىپ كەلگەن سۆزلەر تىزمىسىدا مۇتلەق مۇستەقىل مەۋجۇت تۇرالمايدۇ، ئۇ باشقا سۆزلەر بىلەن مەنە جەهەتتە، ئىستىلىستىكا جەهەتتە، گىراماتىكا جەهەتتە بەلگىلىك مۇناسىۋەتتە بولىدۇ. مۇشۇ مەنىدىن ئېيتقاندا، خەنزۇ تىلى بىلەن ئۇيغۇر تىلىنىڭ سۆزلەش ئادىتى، كوپ هاللاردا، بىر بىرىدىن پەرق قىلىدۇ. بۇ پەرق تەرجىمە ئەملىيىتىدە شۇنداق مۇهىم ئەهمىيەتكە ئىگىكى، خەنزۇچىدىن ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىشتا خەنزۇچە تېكىستى مەنىسى تولۇق ۋە مۇكەممەل هەم توغرا چۈشىنىش ئۈچۈن هەل قىلغۇچ رول ئوينىسا، ئۇيغۇرچىسى شۇ مەنىنى ئۆزىگە خاس شەكىللەرنى تاللاپ ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىش رولىنى ئوينايدۇ. ئۇيغۇرچىنى خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلىشتا ئۇيغۇرچە تېكىستى مەنىسى تولۇق ۋە مۇكەممەل هەم توغرا چۈشىنىش ئۈچۈن هەل قىلغۇچ رول ئوينىسا، خەنزۇچىسى شۇ مەنىنى ئۆزىگە خاس شەكىللەرنى تاللاپ ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىش رولىنى ئوينايدۇ.

بىزنىڭ ھازىرقى بەزى تەرجىمىلىرىمىزدە كەپتە سۆزلەر گىراماتىكا جەھەتتىن بىر بىرىگە باغلىنىپ، ماسلىشىپ كەلسىمۇ، لېكىن جۈملىدىكى سۆزلەر مەنە جەھەتتىن، ئىستىلىستىكا جەھەتتىن بىر بىرىگە دىگەندەك ماسلاشمايدىغان جۈملىلەر ئۇچرىماي قالمايدۇ. مەسىلەن: ”بىزنىڭ ئۆگىنىشىمىزدە ئىلگىرىلەش بار بولدى“ (我们的学习有了进展)； ”4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشنى قولغا كەلتۇرۇش“ (争取实现四个现代化)； ”كونا ئىنقىلاۋىي بازىنىڭ ئاممىسى 4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى ئېلىپ بېرىۋاتىدۇ“ (老革命根据地群众进行四个现代化)； ”بۇنىڭ مېنىڭ خىزمىتىمگە قارىتا چوڭ ياردىمى بار“ (这对我的工作大有帮助) ۋاھاكازا. بەزىلەرنىڭ بۇنداق جۈملىلەرنى ”خەنزۇچىلاشقان ئۇيغۇرچە سۆز“ ياكى ”تەرجىمانچە سۆز“ دىيىشى ئەجەپلىنەرلىك ئەمەس. ئەمەلىيەتتە جانلىق تىلدا ”بىز ئۆگىنىشتە ئىلگىرىلىدۇق“، ”4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇش“ ياكى ”4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇش ئۈچۈن تىرىشىش“، ”كونا ئىنقىلاۋىي بازىدىكى ئامما 4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇۋاتىدۇ“، ”بۇنىڭ مېنىڭ خىزمىتىمگە چوڭ ياردىمى بار“ دەيمىز. ھالبۇكى يۇقۇرىقىدەك ياسالما سۆزلەر، ياسالما جۈملىلەر ئەدەبىي تىلىمىزدىكى ئادەتكە ماسلاشمايدىغان غەلىتە خاھىشلار تەرجىمىدىكى شەكلىياتچىلىقنىڭ ئىپادىسىدىن باشقا نەرسە ئەمەس. ئوخشاش بىر مەنىنى ئۇقتۇرۇشتا ئىستىلىستىكا ۋاستىلىرى، تىل ئادىتى خەنزۇ تىلى

www.uyghurkitap.com

بىلەن ئۇيغۇر تىلى تامامەن دىگۇدەك ئوخشىشىپ كەتمىگەچكە، تەرجىمە ئەمەلىيىتىدە ئەسلى تېكىستتىكى سوزلەرنىڭ يۈزەكى مەنىسى بىلەن، ئىستىلىستىكا ۋاستىلىرى بىلەن ھەتتا سوزلەرنىڭ مىقدارى بىلەن چەكلىنىپ قېلىش نەتىجىسىدە ئەسلى تېكىستىنىڭ ئىدىيىۋى مەزمۇنىنى دەل توغرا ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىش، كوپ ھاللاردا، مۇمكىن ئەمەس؛ زورمۇ-زور ئەكس ئەتتۈرگەن تەقدىردىمۇ، تەرجىمە تىلىنىڭ تىل ئادىتىگە ئۇيغۇن بولۇپ چىقىشى ناتايىن.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

تەرجىمىدە سوزلەرنى بىر بىرىگە ماسلاشتۇرۇش مەسىلىسى

جۇملىدە سوزلەرنى بىر بىرىگە ماسلاشتۇرۇش مەسىلىسى تەرجىمىدە مۇھىم مەسىلىلەرنىڭ بىرى بولۇپ ھېساپلىنىدۇ. چۈنكى جۇملىدىكى سوزلەر ھەر خىل ئۇسۇلدا ماسلىشىپ كېلىدۇ، لېكىن ئۇلارنى خالىغانچە ماسلاشتۇرۇش مۇمكىن ئەمەس، چۈنكى ھەر مىللەتنىڭ ئىستىلىستىكا ۋاستىسى بىلەن سوزلەرنى بىر بىرىگە ماسلاشتۇرۇش ئادىتى بىر بىرىنىڭكىگە ئوخشىمايدۇ. بۇنداق ئادەت ئۇزاق تارىخىي جەرياننى ئوز بېشىدىن ئوتكۇزۇش بىلەن مۇنتىزىملىشىپ كەتكەن بولىدۇ. خەنزۇ تىلىنىڭمۇ، ئۇيغۇر تىلىنىڭمۇ سوزلەرنى بىر بىرىگە ماسلاشتۇرۇش جەھەتتە بىر بىرىنىڭكىگە ئوخشىمايدىغان ئادەتلىرى بار. شۇنىڭ ئۇچۇن خەنزۇ تىلىدا جۇملىدىكى سوزلەرنىڭ بىر بىرىگە ماسلىشىش خۇسۇسىيىتى بىلەن ئۇيغۇر تىلىدا جۇملىدىكى سوزلەرنىڭ بىر بىرىگە ماسلىشىش خۇسۇسىيىتى ئوخشاشمايدۇ. مەسىلەن:

(1) “拖拉机在广大的田野上耕地。”

(2) “全国掀起了广大的增产节约运动。”

بۇ ئىككى مىسالدا “广大” سوزى كولەم، دائىرىنىڭ

”كەڭ“لىگىنى بىلدۈرىدۇ. مەنە ئىپتىۋارى بىلەن بۇ جۈملىلەر ”تىراكتۇر كەڭ ئېتىزدا يەر ھەيدىمەكتە“، ”مەملىكەت بويىچە كەڭ كولەملىك مەھسۇلاتنى ئاشۇرۇش، ئىقتىسات قىلىش ھەرىكىتى كوتىرىلدى“ دەپ تەرجىمە قىلىنسا، ”كەڭ“ سوزى ”ئېتىز“ بىلەن، ”كەڭ كولەملىك“ سوزى ”ھەركەت“ بىلەن ماسلىشىپ، بىر بىرىگە ماس كەلمەيدىغان ئەھۋال يۈز بەرمەيدۇ.

“他第一次登台，免不了有些紧张。”

(1) ئۇ سەھنىگە بىرىنچى قېتىم چىققانلىقتىن، بىرئاز جىددىلەشمەي قالمايدۇ.

(2) ئۇ سەھنىگە بىرىنچى قېتىم چىققانلىقتىن، بىرئاز ئالدىراپ قالماي قالمايدۇ.

(3) ئۇ سەھنىگە بىرىنچى قېتىم چىققانلىقتىن، بىرئاز ئاسىقماي قالمايدۇ.

بۇ 3 خىل تەرجىمىدىن ”紧张“ سوزى ئۈچ خىل ئېلىنغان. بىز كوپ چاغلاردا ”جىددى“ دىگەن مەنىنى تۇتۇۋېلىپ، ئۇ سوزنىڭ ئۆزىگە يانداش كەلگەن سوزلەر بىلەن ماسلاشقان ياكى ماسلاشمىغانلىقىغا ئېتىۋار قىلماي قالىمىز، نەتىجىدە جۈملىدىكى سوزلەر بىر بىرىگە ماسلاشماي قالىدۇ. (1) مىسالنى ئالساق، ھەتتا ”باشقا چاغلاردا ھەركەتتە سۇس ئىدى، بىرىنچى قېتىم سەھنىگە چىققانلىقتىن بىرئاز تېز، جىددى ھەركەت قىلىدىغان بولدى“ دىگەن مەنىنى ئاڭلىتىشى ھەم مۇمكىن. ئەمەلىيەتتە بولسا گەپ بىر ياش ئەرتىسنىڭ سەھنىگە بىرىنچى قېتىم

چىققاندا ”تەمتىرەپ“، ”ھودۇقۇپ“ ياكى ”ئالدىراپ“ ۋە ياكى ”قورۇنۇپ“ قالغانلىقى ئۈستىدە بارىدۇ. مانا شۇنداق مەنىسى ئېنىق، توغرا ئاڭلىتىش ئۈچۈن، ياندىش سۆزلەرگە ماسلىشىپ كېلىدىغان مۇناسىپ سۆزلەرنى تىل ئادىتىگە ۋە ئىپادىلەپ بېرىش ئېھتىياجىغا قاراپ تاللاشقا توغرا كېلىدۇ.

گەپتە سۆزلەرنىڭ بىر بىرىگە ماسلاشماسلىقىدىكى ئەۋەپلەرنى بىرنەچچە جەھەتتىن تەھلىل قىلىش مۇمكىن.

A . مەنە جەھەتتىن:

“最近几天以来，蔬菜供应比较紧张。”

بۇ مىسالدا «紧张» سۆزى ئالدى-كەينىدىكى سۆزلەر مۇناسىۋىتى بىلەن ”ئاز“، ”قىس“، ”كەم“ ياكى ”باس-باس“ مەنىسىنى ئاڭلىتىدۇ. ئەگەر بىز شۇنداق مۇناسىۋەتلەرگە قارىماي، ”يېقىنقى بىرنەچچە كۈندىن بېرى كۆكتات تەمىناتى جىددىيلىشىپ كەتتى“ دەپ تەرجىمە قىلساق، كۆكتاتنىڭ ”ئاز“، ”كەم“، ”قىس“ ياكى ”باس-باس“لىقىنى ئۇقتۇرالامدۇق؟ ئېھتىمال بەزىلەر ”ئۇقتۇرغىلى بولىدۇ“، ”شۇنداق چۈشەنچىنى بېرىدىغان بولۇپ قالدى“ دەپ جاۋاپ بېرەر. ئەمەلىيەتتە بۇنداق جاۋاپلار بىر تەرەپتىن شۇ تەرجىماننىڭ سۆزدە گادايلىقىنى ئۇقتۇرسا، يەنە بىر تەرەپتىن ”تەرجىمان تىلى“غا بېرىلىپ كەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ؛ تېخىمۇ مۇھىمى، تەرجىمىدە مەنىنى ئېنىق، توغرا ۋە سادىقلىق بىلەن ئەكس ئەتتۈرۈش پىرىنسىپىغا سەل قارىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

www.uyghurkitap.com

B . تىل ئادىتى جەھەتتىن:

”形势大好“ (ۋەزىيەت چوڭ ياخشى)“ سۆزىنى كۆپ ئۇچ-رىتىمىز. ئۇيغۇر تىلى گىراماتىكىسى نۇقتىسىدىن ئالغاندا، ”چوڭ“ سۆزى ھېچقاچان ”ياخشى“ سۆزىنىڭ سۈپىتى ياكى ئېنىقلىغۇچىسى بولالمايدۇ، جانلىق تىلدىمۇ شۇنداق. ۋاھالەنكى خەنزۇ تىلىنىڭ ئادىتى بويىچە “小好” ، “大好” دېيىش مۇمكىن، چۈنكى خەنزۇ تىلىدا، تىل ئادىتى بويىچە، بۇ يەردە گەپ ”ۋەزىيەت ناھايىتى ياخشى“ دېگەن مەنىدە يۈز بېرىدۇ. دېمەك، جۈملە تەركىۋىدىكى سۆزلەرنى بىر بىرىگە باغلاشقا شۇ كونكرېت سۆزلەرنىڭ بىر بىرىگە ماسلىشىشىنى نەزەردە تۇتۇشقا، بۇنىڭ ئۈچۈن تىل ئادىتىگە ئېتىۋار قىلىشقا توغرا كېلىدۇ.

C . ئىستىلىستىكا جەھەتتىن:

“我们要向自然界的广度和深度进军。” ئەينەن تەرجى-مىسى: ”تەبىئەت دۇنياسىنىڭ كەڭلىگىگە ۋە چوڭقۇرلۇغىغا قاراپ يۈرۈش قىلىمىز.“

”تەبىئەت دۇنياسىنىڭ كەڭلىگى ۋە چوڭقۇرلۇغى“ دېگەن سۆزلەر بىر بىرىگە ماسلىشىپ كەلگەن؛ بۇ سۆز ”تەبىئەت دۇنياسى كەڭ ۋە چوڭقۇر“دېگەن مەنىنى ئاڭلىتىپ تۇرىدۇ. لېكىن ”يۈرۈش قىلىش“ سۆزى بىلەن بىرلەشكەندە، ئەنە شۇنداق ”كەڭ“ ۋە ”چوڭقۇر“ تەرەپكە قاراپ ”يۈرۈش قىلايلى“ دېگەن مەنىگە تارتىپ كېتىدۇ. خەنزۇچىدا بولسا، ”تەبىئەت دۇنياسىغا كەڭ، ھەممە تەرەپلەپ يۈرۈش قىلايلى ۋە چوڭقۇرلاپ

كىرەيلى“ دېگەن مەنە تىل ئادىتى ۋە ئىستىلىستىكىلىق تۈزۈلۈشى جەھەتتىن يۇقۇرقىدەك شەكىلدە يۈزبەرگەن. بۇ “他的一番话， 好比一股强大的热流， 说到我的心田里。” دېگەن تىل ئادىتىگە ئوخشايدۇ. بۇ جۈملىنى ”ئۇنىڭ سۆزلىرى خۇددى بىر پارچە ئوتتەك يۈرىكىمدە ئېتىلدى“ دەپ تەرجىمە قىلساق، يەنى ”ئۇنىڭ سۆزلىرى ......يۈرىكىمدە...... ئوتتەك...... ئېتىلدى“ دېسەك، ئېنىق بىر مەنىنى ئۇقتۇرالماسلىقىمىز تۇرغان گەپ. خەنزۇچىدا بولسا مەنە ناھايىتى ئېنىق: ”ئۇنىڭ سۆزلىرى يۈرىكىمنى خۇددى بىر پارچە ئوتتەك ئىسسىتىۋەتتى“ ياكى ”ئۇنىڭ سۆزلىرى يۈرىكىمگە خۇددى بىر پارچە ئوتتەك تەسىر قىلدى“ ۋە ياكى ”ئۇنىڭ سۆزلىرى يۈرىكىمگە خۇددى بىر پارچە ئوت بولۇپ تۇتاشتى“. ئەلۋەتتە، بۇ جۈملىنىڭ بۇنىڭدىنمۇ ئېنىق، چۈشىنىشلىك، راۋان ھەم چىرايلىق تەرجىمە شەكىللىرىنىمۇ تېپىش مۇمكىن. ئەگەر تەرجىمىدە شەكلىياتچىلىقتا بېرىلىپ كېتىدىغان بولساق، خۇددى لۇشۈننىڭ ”قەلەم تۇتىدىغان ئادەم ئىستىلىستىكىنى بىلمىسە، مەقسىدىنىمۇ توغرا ئىپادىلەپ بېرەلمەيدۇ“ دەپ توغرا ئېيتقىنىدەك، ئوقۇغۇچىلارنى، كىتابخانلارنى تېپىشماق تېپىش ئاۋارىگەرچىلىكىگە سېلىپ قويۇش سەۋەنلىكىدىن خالى بولالماي قالىمىز.

تەرجىمىدە مەنتىقىي ئۇقۇم مەسىلىسى

ئادەتتە، تەرجىمىگە قويۇلىدىغان تەلەپلەر ۋە تەرجىمىنىڭ توغرىلىقىغا قويۇلىدىغان ئۆلچەملەردە، "تەرجىمىنى مەنتىقىي ئۇقۇم جەھەتتىن ساغلام ئىشلەش لازىم" دېگەن گەپلەرنى كۆپ ئۇچرىتىمىز. بۇ تەرجىمىدە مۇھىم ئورۇن تۇتىدىغان بىر مەسىلە. بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىش، بىر تەرەپتىن قىيىن؛ يەنە بىر تەرەپتىن ئاسان.

خەتمۇ-خەت ئىشلەنگەن تەرجىمىلەردە بۇ تەلەپلەرنى ئورۇنلاش قىيىن. ئەكسىچە، ئەسلى ئەسەرنىڭ مەزمۇنى، ھەر بىر جۈملىنىڭ روھىي ماھىيىتى تولۇق چۈشىنىلىپ، ئۇلۇك-مىخانىك ھالدا ئەمەس، بەلكى ئۇيغۇر تىلى قائىدىسىگە چۈشۈرۈلۈپ، مۇۋاپىق، جانلىق قىلىنغان تەرجىمىلەردە بۇ تەلەپلەرنى ئورۇنلاش قىيىن ئەمەس. مەسىلەن:

"我国的经济发展将赶上,并在以后还要超过先进国家."

بۇ جۈملە ئەگەر "مەملىكىتىمىزنىڭ ئىقتىسادىي تەرەققىياتى ئالدىنقى قاتاردىكى مەملىكەتلەرگە يېتىشىدۇ، بەلكى كېيىنچە ئېشىپ كېتىدۇ" دەپ خەتمۇ-خەت تەرجىمە قىلىنىدىغان بولسا، بۇنداق تەرجىمىدە، مەنتىقىي ئۇقۇم خاتالىقى يۈز

www.uyghurkitap.com

بېرىدۇ. تىل نۇقتىسىدىن ئېيتقاندا، ”ئىقتىسادىي تەرەققىيات“ بىلەن ”ئىقتىسادىي تەرەققىيات“نىلا بىر بىرىگە سېلىشتۇرۇشقا بولىدۇكى، ”ئىقتىسادىي تەرەققىيات“ بىلەن ”مەملىكەت“نى بىر بىرىگە سېلىشتۇرۇشقا بولمايدۇ، چۈنكى بۇ ئىككى سۆز ئۇقۇم جەھەتتىن بىر نەرسە ئەمەس. شۇڭا بۇنداق سۆزلەرنى تەرجىمە قىلغاندا، خەنزۇچە جۈملىدىكى سۆزلەر ۋە جۈملە شەكىللىرى بىلەنلا چەكلىنىپ قالماستىن، بەلكى ئۇنىڭ تەركىۋىنى تولۇقلاپ تەرجىمە قىلىش كېرەك.

يۇقۇرىدىكى مىسالنى مۇنداق توغرىلاپ تەرجىمە قىلىش مۇمكىن:

”مەملىكىتىمىزنىڭ ئىقتىسادىي تەرەققىياتى ئالدىنقى قاتاردىكى مەملىكەتلەرنىڭكىگە يېتىشىدۇ، بەلكى كېيىنچە ئۇلارنىڭكىدىن ئېشىپ كېتىدۇ“. ياكى:

”مەملىكىتىمىز ئىقتىسادىي تەرەققىياتتا ئالدىنقى قاتاردىكى مەملىكەتلەرگە يېتىشىدۇ، بەلكى كېيىنچە ئۇلاردىن ئېشىپ كېتىدۇ“.

بىز ئادەتتە كۆپ ئۇچرايدىغان “你的成绩比他好” دىگەن سۆزنى مىسال قىلايلى. يۇقۇرىدىكى قائىدە بويىچە، بۇ جۈملىنى ”سېنىڭ ئۇتۇقۇڭ ئۇنىڭدىن ياخشى“ دەپ تەرجىمە قىلىشقا بولمايدۇ. چۈنكى ”ئۇتۇق“ بىلەن ”ئۇ“ (كىشىلىك ئالماش) ئۇقۇمدا ئىككى خىل نەرسە، ئۇلارنى تەڭلەشتۈرگىلى بولمايدۇ.

يۇقۇرىدىكى ئىككى مىسالدىن قارىغاندا، تەرجىمىنى تەرجىمە قىلغۇچى تىلنىڭ گىراماتىكىسى جەھەتتىنلا توغرا ئىشلەش زورۇر بولۇپ قالماستىن، تىل ئادىتىنى نەزەردە تۇتقان ھالدا مەنتىقىي ئۇقۇم جەھەتتىنمۇ توغرا ئىشلەش زورۇر.

ئەلۋەتتە، بۇ جەھەتتە كەمچىلىكنى خەنزۇ تىلىنىڭ ئۇستىگە ئارتىشقا بولمايدۇ. ئەمەلىيەتتە، خەنزۇچە بەزى جۈملىلەردە سوزلەر تىل ئادىتى بويىچە قىسقىرىپ كېتىدۇ. مەسىلەن:

“无论那种人都不如他们的集中” (《毛泽东选集》第 8 页)

بۇ جۈملە مەنە جەھەتتىن ئەسلىدە “无论那种人的集中都不如他们的集中” دىگەن جۈملە لېكىن “集中” سوزى خەنزۇ تىلىنىڭ ئىخچاملىق ئادىتى بىلەن قىسقارتىلىپ كەتكەن. ئەگەر بىز خەنزۇ تىلىنىڭ بۇ خۇسۇسىيەتلىرىگە ئېتىۋار بەرمەستىن، سوزمۇ-سوز تەرجىمە قىلىدىغان بولساق، بۇنداق تەرجىمە ئۇيغۇر تىلىنىڭ سوز ئادىتىگە ئۇيغۇن كەلمەيدۇ، خاتا بولىدۇ ۋە تەرجىمىدە ئەسلى ئەسەرنىڭ مەنىسى توغرا بىلدۈرۈلمەي قالىدۇ. شۇڭا بۇ مىسالدىكى جۈملىنى تولۇقلاپ مۇنداق تەرجىمە قىلىش كېرەك:

”باشقا ھەرقانداق كىشلەرنىڭ توپلىنىپ جايلىشىشى ئۇلارنىڭكىگە تەڭ كېلەلمەيدۇ.“ ياكى:

”توپلىنىپ جايلىشىش دەرىجىسى جەھەتتىن باشقا ھەرقانداق كىشلەر ئۇلارغا (سانائەت پۇرولېتارىياتىغا دىمەكچى)

www.uyghurkitap.com

تەڭ كېلەلمەيدۇ.“

ئەگەر، ”باشقا ھەرقانداق كىشىلەر ئۇلارنىڭ تويىلىنىپ جايلىشىشىغا تەڭ كېلەلمەيدۇ“ دەپ تەرجىمە قىلىدىغان بولساق، ”كىشىلەر“نى ”تويلىنىپ جايلىشىش“ بىلەن سېلىشتۇرغان بولىمىز-دە، مەنتىقىي ئۇقۇمدا يېڭىلىمىز.

دېمەك، ھەرقانداق ئەسەرنى خەتمۇ-خەت تەرجىمە قىلىشتىن شۇنىڭدەك مەنىنى توغرا ئۇقتۇرۇشقا تەسىر يەتكۈزىدىغان سۆزلەرنى كېمەيتمەي ياكى ئۇنىڭغا زۆرۈر بولغان سۆز تەركىپلىرىنى قوشماي تەرجىمە قىلىشتىن ساقلىنىش كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن، ئىككى تىلنىڭ خۇسۇسىيەتلىرىنى ئوبدان ئۆگىنىشكە ۋە پۇختا ئىگەللەشكە توغرا كېلىدۇ.

“这样的乡政府，是真正模范的乡政府。他们和汀州的官僚主义的领导方法，是绝对的不相同。”

بۇ جۈملىنى ”بۇ يېزا ھۆكۈمەتلىرى ھەقىقەتەن نەمۇنە ھۆكۈمەت. ئۇلار تىڭجۇ شەھىرىنىڭ بيۇروكراتىزىملىق رەھبەرلىك ئۇسۇللىرىغا مۇتلەق ئوخشىمايدۇ“ دەپ تەرجىمە قىلىشقا بولمايدۇ. چۈنكى شەكلەن قارىغاندا چاتاق بولمىسىمۇ، لېكىن، مەنتىقىي ئۇقۇم جەھەتتىن چاتاق. چۈنكى ”يېزا ھۆكۈمەتلىرى“نىڭ ئالمىشى بولغان ”ئۇلار“ بىلەن ”ئۇسۇل“ بىر-بىرىگە ماسلاشمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن «ماۋزېدۇڭ تاللانما ئەسەرلىرى»دە ”ئۇلار“ سۆزىنىڭ ئايىغىغا ”رەھبەرلىك ئۇسۇلى“ سۆزى قوشۇلۇپ، پۈتۈن جۈملە ”بۇنداق يېزىلىق ھۆكۈمەتلەر، ھەقىقەتەن، ئۈلگىلىك يېزىلىق ھۆكۈمەتلەر. ئۇلارنىڭ رەھبەرلىك

ئۇسۇلى تىگىجۇ شەھىرىنىڭ بىيۇروكىراتلارچە رەھبەرلىك ئۇسۇلىغا مۇتلەق ئوخشىمايدۇ“ دەپ مۇۋاپىق تەرجىمە قىلىنغان. بۇنىڭدا ”ئۇسۇل“ بىلەن ”ئۇسۇل“ سېلىشتۇرۇلۇپ، مەنىتىقىي ئۇقۇم روشەنلەشتۇرۇلگەن.

خەنزۇ تىلىدا سوز ئىشلىتىش ئادىتى بويىچە، بەزى جۈملىلەردە سوزلەر قىسقارتىلىپ كېتىدۇ، بۇنداق قىسقارتىلغان سوزلەر ئۇيغۇرچىدىمۇ قىسقارتىلغان شەكلى بويىچە قىسقارتىلىپ تەرجىمە قىلىنسا، ئۇيغۇرچىدا مەنە روشەنلەشمەيدۇ، مەنىتىقىي ئۇقۇم بۇزۇلىدۇ. مەسىلەن: “打土豪要归公” ”مۇشتۇمزورلارغا قارشى كۇرەشتە (《毛泽东选集》第1138页) ئېلىنغان نەرسىلەرنى ئومۇمنىڭ ئىختىيارىغا تاپشۇرۇش كېرەك“ («ماۋ زېدۇڭ تاللانمائەسەرلىرى»، ئۇيغۇرچە نەشرى، 2145 ـ بەت).

مەنە ئېتىۋارى بىلەن بۇ جۈملىگە بىرقانچە سوز قوشۇلغان ۋە قوشۇش زورۇر بولغان.

لېكىن ئۇيغۇرچىدا مەنىتىقىي ئۇقۇمنى تولۇق بېرىش زورۇرىيىتى بىلەن سوز قوشۇشقا توغرا كەلگەندە، يۇقۇرقى تولۇق مەنىلىك سوزلەرنى قوشماستىن، مەنىنى ياردەمچىلەرنىڭ ۋاستىسى بىلەنمۇ تولۇقلاشقا بولىدۇ. مەسىلەن:

“半自耕农，其生活苦于自耕农。”

بۇ جۈملىدە ”كىمنىڭ تۇرمۇشى كىمنىڭكىدىن ئېغىر“ لىغى ئۇقتۇرۇلىدۇ. شۇڭا بۇنىمۇ ”يېرىم ئىجارىكەش دىخانلارنىڭ

تۇرمۇشى ئۆز يېرىنى ئۆزى تېرىيدىغان دىخانلاردىن ئېغىر بولىدۇ“ دەپ تەرجىمە قىلىشقا بولمايدۇ. ”تۇرمۇش“نى ”دىخانلار“غا تەڭلەشتۇرۇپ، مەنتىقىي ئۇقۇمنى قاراڭغۇلاشتۇرۇشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن، ”تۇرمۇش“نى ”تۇرمۇش“قا تەڭلەشتۇرۇش ئۈچۈن، سوز قوشۇشقا توغرا كېلىدۇ. لېكىن تولۇق مەنىلىك سوز قوشماستىن، ياردەمچىلەر بىلەن مۇنداق ھەل قىلىش مۇمكىن: ”يېرىم ئۆز ئالدىغا تېرىقچىلىق قىلىدىغان دىخانلارنىڭ تۇرمۇشى ئۆز ئالدىغا تېرىقچىلىق قىلىدىغان دىخانلارنىڭكىدىن ئېغىر بولىدۇ.“ مەسىلەن يەنە: “故半自耕农的革命性优于自耕农而不及贫农！” ”شۇنىڭ ئۈچۈن يېرىم ئۆز ئالدىغا تېرىقچىلىق قىلىدىغان دىخانلارنىڭ ئىنقىلاۋىيلىگى ئۆز ئالدىغا تېرىقچىلىق قىلىدىغان دىخانلارنىڭكىدىن كۈچلۈك بولىدۇ، ئەمما كەمبەغەل دىخانلارنىڭكىگە يەتمەيدۇ.“

بۇ يەردىمۇ ”ئىنقىلاۋىيلىق“نى ”يېرىم ئۆز ئالدىغا تېرىقچىلىق قىلىدىغان دىخانلار“، ”كەمبەغەل دىخانلار“غا تەڭلەشتۇرۇپ، ئۇقۇمنى قاراڭغۇلاشتۇرۇشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن ”نىڭكىگە“ ئۇلانمىسى قوشۇلغان.

بەزى سوزلەر بىر بىرىدىن پەرقلەنسىمۇ، لېكىن مەنتىقىي ئۇقۇم جەھەتتىن بىر بىرىگە يېقىن بولىدۇ. مەسىلەن:

“我国的面积几乎相当于整个欧州.”

”مەملىكىتىمىزنىڭ زېمىنى پۈتۈن ياۋروپاغا دىگۈدەك تەڭ كېلىدۇ.“

بۇنىڭدا "زېمىن" بىلەن "ياۋروپا" تەڭكەش كېلىپ، يەنە تېرىتورىيە مەنىسىنى بېرىدۇ، بۇنداق سۆزلەردە يۇقۇرقىدەك مەنتىقىي ئۇقۇم خاتالىقى تۇغۇلمايدۇ، سۆزلەرنىڭ مەنىداشلىق خۇسۇسىيىتى مەنتىقىي ئۇقۇمنى توغرا چۈشىنىشكە ياردەم بېرىدۇ.

مەنتىقىي ئۇقۇمنى توغرا بېرىش ئۈچۈن، نەزەردە تۇتۇشقا توغرا كېلىدىغان شۇنداق تەرجىمە ئىدىيىسىمۇ باركى، تەرجىمىدە بەزىدە ئەسلى جۈملە تەركىۋىدىكى بەزى سۆزلەرنى چىقىرىپ تاشلاش مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە.

"中国人民把巩固和发展我们同各友好国家之间的团结和合作，看作是自己的重要任务。" بۇ جۈملىنى ئەينەنلا "جۇڭگو خەلقى بىزنىڭ ھەرقايسى دوست دۆلەتلەر بىلەن بولغان ئىتتىپاقلىقىمىزنى ۋە ھەمكارلىقىمىزنى مۇستەھكەملەشنى ۋە راۋاجلاندۇرۇشنى ئۆزىنىڭ مۇھىم ۋەزىپىسى دەپ قارايدۇ" دەپ تەرجىمە قىلساق، "جۇڭگو خەلقى كىمنىڭ قانداق قىلىشنى ئۆزىنىڭ مۇھىم ۋەزىپىسى" دەپ قارايدۇ؟ دېگەن سوئال تۇغۇلىدۇ. چۈنكى بۇ تەرجىمىدە "جۇڭگو خەلقى" بىلەن "بىز" سۆزى ئۇقۇم جەھەتتىن ئىككى بولەك نەرسە. ئەمەلىيەتتە خەنزۇچىدا "بىز" سۆزى "جۇڭگو خەلقى"نىڭ ئالمىشى بولۇپ خىزمەت قىلىدۇ، شۇڭا مەنتىقىي ئۇقۇم ئېنىق. لېكىن ئۇيغۇرچىدا جۈملە ئېتىۋارى بىلەن ئالغاندا، "بىز" سۆزى "جۇڭگو خەلقى"نىڭ ئالمىشى بولالمايدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇقۇم ئېنىق ئەمەس. ئۇقۇمنى روشەنلەشتۈرۈش ئۈچۈن، "جۇڭگو

خەلقى (ياكى بىز جۇڭگو خەلقى) دوست ئەللەر (ياكى دۆلەتلەر) بىلەن بولغان ئىتتىپاقلىق ۋە ھەمكارلىقنى (ياكى ھەمكارلىقىمىزنى) مۇستەھكەملەشنى ۋە راۋاجلاندۇرۇشنى ئۆزىنىڭ (ياكى ئۆزىمىزنىڭ) مۇھىم ۋەزىپىسى (ياكى ۋەزىپىمىز) دەپ قارايدۇ (ياكى قارايمىز)" دەپ تەرجىمە قىلىشقا توغرا كېلىدۇ.

يەنە بىر مىسال:

"资本家购买了劳动力，就离开热闹的市场，暂时退出流通领域，领着工人到资本家的工厂，……这时资本家就迫使工人在资本家的支配下进行劳动。"

بۇ يەردە كاپىتالىستنىڭ ئەمگەكچىلەرنى يالالىۋېلىپ، ئۇز زاۋۇدىغا ئېلىپ بېرىپ ئەمگەككە سالغانلىقى بايان قىلىنغان. ئەگەر بىز سۆزمۇ-سۆز، بىرگە-بىر تەرجىمە قىلىپ، "كاپىتالىست ئەمگەك كۈچلىرىنى سېتىۋالغاندىن كېيىن، قىزىق بازاردىن چىقىپ، ئوبوروت ساھەسىدىن ۋاقىتىنچە چېكىنىپ، ئىشچىلارنى كاپىتالىستنىڭ زاۋۇدىغا باشلاپ بارىدۇ،......شۇ چاغدا كاپىتالىست ئىشچىلارنى كاپىتالىستنىڭ ئىختىيارىدا ئەمگەك قىلىشقا مەجبۇرلايدۇ" دىسەك، بۇ جۈملىدىكى بىرىنچى "كاپىتالىست" بىردىك ئىكەن، ئىككىنچى "كاپىتالىست" زاۋۇتنىڭ خوجايىنى ئىكەن، ئۈچىنچى "كاپىتالىست" ئىشچىلارنى ئىشقا سالىدىغان گۇڭتۇ ئىكەن، تۆتىنچى "كاپىتالىست" ئىشچىلارنى قوبۇل قىلغۇچى ئىكەن دىگەندەك ئۇقۇم كېلىپ چىقىشى تەبىي. ئەمەلىيەتتە بولسا، بۇ يەردىكى 4 "كاپىتالىست"نىڭ ھەممىسى بىر. شۇ بىر "كاپىتالىست ئەمگەك كۈچلىرىنى سېتىۋالغاندىن كېيىن، قىزىق

بازاردىن چىقىپ، ئوبوروت ساھەسىدىن ۋاقىتىنچە چېكىنىپ، ئىشچىلارنى ئۆز ئىنىڭ زاۋۇدىغا ئاپىرىدۇ،......شۇ چاغدا ئىشچىلارنى ئۆز ئىلكىدە ئىشلەشكە مەجبۇر قىلىدۇ.“

دىمەك، تەرجىمىدە مەنتىقىي ئۇقۇمنى روشەنلەشتۈرۈش ئۈچۈن، خەنزۇ تىلىنىڭ خۇسۇسىيەتلىرىنىمۇ، ئۇيغۇر تىلىنىڭ خۇسۇسىيەتلىرىنىمۇ نەزەردە تۇتۇپ، جۈملىدىكى گىراماتىكىلىق تۈزۈلۈش، تىل ئادىتى جەھەتلەردىكى پەرقلەرنى توغرا چۈشىنىپ، زورۇر كەلگەندە سۆز قوشۇش، سۆزلەرنى تاشلاپ قويۇش، سۆز تۈركۈملىرىنى ئالماشتۇرۇش ئۇسۇللىرىنى قوللىنىش مۇمكىن. تەرجىمە ماھارىتىگە دائىر بۇ مەسىلىلەر ئۈستىدە كېيىنكى ماقالىلاردا تەپسىلى توختىلىمىز.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

تەرجىمىدە سوز تاللاش مەسىلىسى

بەزى سوزلەر شەكىل جەھەتتىن باشقا-باشقا بولسىمۇ، مەنە جەھەتتىن بىر بىرىگە يېقىن بولىدۇ. مەسىلەن، ئۇيغۇرچىدا چىڭ، مۇستەھكەم، پۇختا، پىششىق، مەزمۇت؛ يۈز، چىراي، رەڭگى، ئۇزايىي؛ ئىگىز، يۇقىرى، ئۇستۇن؛ چىرايلىق، گۇزەل، كېلىشكەن، ئۇز...... خۇددى شۇنىڭدەك، خەنزۇچىدىمۇ مەنىداش سوزلەر كوپ ئۇچرايدۇ: "增加, 增多; 一般, 普遍; 保障, 保证, 保护, 拥护, 维护; 生殖, 繁殖; 生产, 生育; 培养, 培植......"

ئەنە شۇنىڭغا ئوخشاش مەنىسى بىر بىرىگە يېقىن سوزلەر كوپ بولسىمۇ، تەرجىمىدە ھەر بىرى دەل جايىدا ئىشلىتىلمىسە، خەنزۇچىدىكى ئەسلى مەنە جانسىز چىقىپ قېلىشى، ئىستىلىستىكا جەھەتتىن خاتالىقلار تۇغۇلۇشى مۇمكىن. چۈنكى بەزى سوزلەر كورۇنۇشتە مەنە جەھەتتىن ئانچە پەرقلەنمىسىمۇ، لېكىن ئىنچىكە تەتقىق قىلغاندا، ئۇلارنىڭ پەرقى ئاز بولمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن مەنىداش سوزلەر ئۇزلىرىنىڭ مەنە جەھەتتىن بىر بىرىگە ناھايىتى يېقىن بولۇشىغا ۋە ئوخشىشىپ كېتىشىگە ياكى مەنە جەھەتتىن چوڭراق پەرقلىنىشىگە قاراپ يەنە ئىككى تۇرلۇك

بولىدۇ. مەسىلەن:

"父亲，爸爸，爹；母亲，妈妈，娘；老把式，老行家，内行，里手，能手，老手；长虫，蛇" بۇلار مەنىسى پۈتۈنلەي يېقىن سۆزلەر.

يەنە بىر تۈرى مەنە جەھەتتىن ئوخشىشىپ كەتسىمۇ، لېكىن يەنە پەرقلىق بولغان سۆزلەر. مەسىلەن:

"希望，期望，盼望 清楚，清晰；符合，适合……"

تەرجىمىدە بىرىنچى تۈرلۈك مەنىداش سۆزلەردە پەقەت لەھجە مەسىلىسى بىلەن جۈملىدىكى ئورۇن، پەيت مەسىلىسىنى ئېتىۋارغا ئالمىغاندا، مەسىلە تۇغۇلمايدۇ، دەپ ئېيتىش مۇمكىن. مەسىلەن: "父亲，爸爸，爹" نى "ئاتا" دېيىشمۇ، "دادا" دېيىشمۇ مۇمكىن، "老把式，老行家，内行，里手，能手，老手" سۆزلىرىنى "ماھىر" دەپ تەرجىمە قىلىشمۇ، "ئۇستا"، "باشى" دەپ تەرجىمە قىلىشمۇ مۇمكىن.

لېكىن شۇنىڭغا دىققەت قىلىش كېرەككى، مەنە جەھەتتىن بۇنداق ئوخشىشىپ كېتىدىغان سۆزلەر، يۇقۇرىدا ئېيتىلغاندەك، كونكرېت لەھجە، كونكرېت ئورۇن ۋە پەيتلەردە مۇۋاپىق قوللىنىلمىسا، تەرجىمىنىڭ بەدىئىلىكىنى، ئەسلى ئەسەرنىڭ ئىستىلىنى بۇزۇپ قويۇشى مۇمكىن. مەسىلەن، ئۇيغۇرچىدا، بولۇپمۇ ئەدەبىي ئەسەرلەردە تۇرپان لەھجەسىدىن بېرىلگەن سۆزدە "دادا" دەپ ئېلىش، قەشقەر لەھجەسىدە بېرىلگەن سۆزدە "ئاتا" دەپ ئېلىش مەسىلىسىدە ئويلىنىشقا توغرا كېلىدۇ.

خۇددى شۇنىڭغا ئوخشاش، جىددى سىياسى ئەسەرلەردە، قانۇنىي كۇچكە ئىگە هوججەتلەردە ”ماھىر“، ”ئۇستا“ سۆزىنى ”باشى“ دەپ تەرجىمە قىلىش مۇمكىن ئەمەس.

مەنىداش سوزلەرنىڭ ئىككىنچى تۇرىنى تەرجىمە قىلىشتا، ئەھۋال باشقىچىرەك بولىدۇ. ئىككىنچى تۇرلۇك مەنىداش سوزلەر تۇپ مەنە جەھەتتىن تولۇق ئوخشىشىپ كەتمەيدۇ، ئۇنىڭ ئۇستىگە تەرجىمىدە ھەممىلا ۋاقىت بىردەك قوللىنىلمايدۇ. مەسىلەن، “希望, 期望, 盼望, 愿望” سوزلىرى ئاساسىي جەھەتتىن ”ئارزۇ-ئۇمىت“ مەنىسىنى بىرىدۇ. لېكىن بۇنداق سوزلەرنى تەرجىمىدە كونكرېت جۇملىگە، جۇملىدىكى مۇناسىۋەتلىك سوزلەرنىڭ ئالاقىسىنىڭ تەسىرى بىلەن ئوزگىردىشكە قاراپ جانلىق قوللانمىغاندا، گەپتە سوز باغلانمايدىغان، ئۇقۇم تۇتۇقلىشىدىغان ئەھۋال كېلىپ چىقىدۇ. مەسىلەن: “妨碍, 妨宾, 阻碍” سوزلىرى ”دەخلى قىلىش“، ”توسقۇنلۇق قىلىش“ دىگەن تۇپ مەنىدە قوللىنىلىدۇ. ئەگەر شۇ سوز بىرەر كىچىك بالىنىڭ ئاغزىدىن چىققاندا، ”دەخلى قىلىش“ ياكى ”توسقۇنلۇق قىلىش“ دەپ چىقماستىن، ”كاشىلا قىلىش“، ”پۇتلىشىش“، ”توسۇش“ دەپ چىقىشى مۇمكىن. دىمەك، تەرجىمىدە مەنىداش سوزلەر ئورۇن، پەيت ۋە باشقا ئالاھىدە ئەھۋاللارغا قاراپ جانلىق قوللىنىلمىسا، ئەسەرنىڭ مەزمۇنىغا ئىستىلىغا ھەتتا مەنىسىگىمۇ تەسىر يىتىشى مۇمكىن.

مەنىداش سوزلەر، كونكرېت ئەھۋالغا ئاساسەن، تۇرلۇك

فورمىلاردا قوللىنىلىدۇ.

(1) مەنىداش سۆزلەر كونكرېت ئورۇنىدا چەكلىك ئىشلىتىلىدۇ. مەسىلەن: خەنزۇچىدا "发展" بىلەن "发达" سۆزى كۆپ ۋاقىتتا مەنە جەھەتتىن پەرق قىلمايدۇ. "工业发达了" دەپ يېزىلىشىمۇ مۇمكىن؛ "工业发展了" دەپ يېزىلىشىمۇ مۇمكىن؛ "党支部发展了一个党员" دەپ يېزىلىشىمۇ مۇمكىن. ئۇيغۇرچىدا "سانائەت راۋاجلاندى" دەپ تەرجىمە قىلىشىمۇ مۇمكىن، "سانائەت تەرەققىي قىلدى" دەپ تەرجىمە قىلىشىمۇ مۇمكىن، لېكىن "پارتىيە ياچېيكىسى بىر ئەزا راۋاجلاندۇردى" ياكى "......بىر ئەزا تەرەققىي قىلدۇردى" دەپ تەرجىمە قىلىنسا قاملاشمايدۇ. بۇنداق ئەھۋاللاردا، تەرجىمىدە "مەنىدىن مەنە چىقىرىش" ئۇسۇلىنى قوللىنىشقا توغرا كېلىدۇ. مەنىداش سۆزلەرنىڭ چەكلىمىسىنى "مەنىدىن مەنە چىقىرىش" ئۇسۇلى بىلەن ھەل قىلىش توغرىسىدا ئايرىم توختىلىمىز.

(2) مەنىداش سۆزلەر مەنە جەھەتتىن تار ۋە كەڭ بولۇپ پەرقلىنىدۇ. مەسىلەن: خەنزۇچىدا: "房屋" سۆزى بىلەن "房子" سۆزى مەنىسىنىڭ كەڭ-تارلىقى جەھەتتىن پەرقلىنىدۇ. بىرىنچىسى ئومۇمەن "ئۆي-جاي"غا قارىتىلسا، ئىككىنچىسى پەقەت "ھوجرا"، ئۆي-جاينىڭ بىرەر ئېغىزىغا قارىتىلىدۇ. تەرجىمىدە بۇنى پەرقلەندۇرۇشكە توغرا كېلىدۇ. بۇلا ئەمەس، ھەتتا خەنزۇچە مەلۇم سۆزلەرنى ئۇيغۇرچىدا ئورنىغا قاراپ كەڭ ياكى تار مەنىنى بېرىدىغىنىنى تاللاش لازىم. مەسىلەن:

”大“ سوزىنى ھەممىلا جايدا ”چوڭ“ دەپ تەرجىمە قىلىش يارىمايدۇ. بۇ سوز ئۇيغۇر تىلىدا ”چوڭ“، ”زور“، ”يوغان“، ”ئۇلۇغ“ دەپ چوڭ-كىچىك دەرىجىسى جەھەتتىن پەرقلىنىدۇ.

(3) مەنىداش سوزلەر ۋەزنى جەھەتتىن پەرقلىنىدۇ.

مەسىلەن:

“我国的工业和农业完全恢复了。” ”مەملىكىتىمىزنىڭ سانائىتى ۋە يېزا ئىگىلىگى تامامەن ئۆز ھالىغا كەلتۈرۈلدى.“

“我国的农业，畜牧业走向了合作化的道路。” ”مەملىكىتىمىزنىڭ دېخانچىلىغى، چارۋىچىلىغى كوپىراتسىيىلىشىش يولىغا ماڭدى.“

بىرىنچى مىسالدا ”农业“ سوزى ”يېزا ئىگىلىگى“ دەپ تەرجىمە قىلىنغان؛ ئىككىنچى مىسالدا ”دېخانچىلىق“ دەپ تەرجىمە قىلىنغان. ”يېزا ئىگىلىگى“ بىلەن ”دېخانچىلىق“ مەنە جەھەتتىن ئانچە پەرقلەنمىسمۇ، لېكىن كەڭ-تارلىغى جەھەتتىن پەرقلىنىدۇ. چۈنكى ”يېزا ئىگىلىگى“نىڭ مەنىسى ”دېخانچىلىق“قا قارىغاندا ناھايىتى كەڭ. شۇنىڭدەك ”思想“ سوزىنى ئىسىم ئورنىدا تەرجىمە قىلغاندا ”ئىدىيە“، ”پىكىر“، ”روھىي ھال“ دەپ تەرجىمە قىلىش مۇمكىن. لېكىن ”ئىدىيە“ سوزى پۈتۈن بىر سىستېمىلىق ۋەقەنى ئۇقتۇرسا، ”پىكىر“، ”روھىي ھال“ سوزلىرى ئۇنىڭدىن تارمەنىنى ئۇقتۇرىدۇ. ”文化“ سوزىنىڭ ”مەدەنىيەت“، ”بىلىم“، ”ساۋات“ دەپ تەرجىمە قىلىنىشمۇ شۇنداق ئەھۋالنى ئۇقتۇرىدۇ. خەنزۇچە بىر سوز

www.uyghurkitap.com

ياكى مەنىداش بولغان تۇرلۇك سوزلەر ئۇز لايىغىدا توغرا تەر-
جىمە قىلىنمىسا، خاتالىقلار كېلىپ چىقىشى مۇمكىن. مەسىلەن:
بۇ يەردە "大多数农民没有文化，必须开展扫盲运动。"
"文化" سوزى "مەدەنىيەت" دەپ تەرجىمە قىلىنسا، خاتالىق
يۈز بېرىدۇ.

(4) مەنىداش سوزلەرنىڭ ئىموتسىيىسى (ھىسسى خۇسۇسى-
يىتى) مەسىلىسى.

ھەرقانداق بىر مىللەتنىڭ تىلىدا سوزلەرنىڭ ئىموتسىيىسى
بولىدۇ. ئۇ سوزلەرنىڭ مەنىسىنىڭ ۋەزنى، كەڭ-تارلىغى ۋە
باشقا تەرەپلىرى بىلەن يېقىن ئالاقىدار. مەسىلەن:

— سېنى بوغۇزلىۋېتىمەن! "我宰了你! "

ئۇ بىر قوي سويدى. "他宰了一只羊。" بۇ يەردە
"宰了" سوزى ئىككى خىل تەرجىمە قىلىنغان. چۈنكى "بوغۇز-
لاش" سوزى يىرگىنىشلىك بىر ئەھۋالدىن، قاتىللىقتىن دېرەك
بەرسە، "سويۇش" سوزى ئادەتتىكى بىر ئەھۋالدىن دېرەك بېرىدۇ.

دېمەك، تەرجىمىدە مەنىداش سوزلەرنى قوللىنىشتا، سوز-
نىڭ ئىموتسىيىسىگە دىققەت قىلىشقا توغرا كېلىدۇ.

* * *

مەنىداش سوزلەر مەسىلىسىدە مۇنداق بىر ئەھۋال كوپ
ئۇچرايدۇ. بەزىدە، خۇددى مۇشۇ تېمىمىزنىڭ بېشىدا سوزلەن-
گەندەك، خەنزۇچىدىكى بىرقانچە مەنىداش سوز ئۇيغۇرچىدا بىر
سوز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. مەسىلەن: خەنزۇچە "长虫" "蛇" سوز-

www.uyghurkitap.com

لىرى ئۇيغۇرچىدا "يىلان" دىگەن بىرلا سوز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. بۇ خەنزۇ تىلىنىڭ سوز ئادىتى. خۇددى شۇنىڭدەك، خەنزۇچە بىرلا سوز ئۇيغۇرچىدا بىرقانچە مەنىداش سوز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. مەسىلەن: خەنزۇچە "国家" سوزى ئۇيغۇرچىدا "دولەت"، "مەملىكەت"، "ئەل" دەپ تەرجىمە قىلىنىدۇ، خەنزۇچە "压迫" سوزى "ئېزىش"، "زۇلۇم" دەپ تەرجىمە قىلىنىدۇ، "经济" سوزى "ئىقتىسات"، "ئىگىلىك" دەپ تەرجىمە قىلىنىدۇ؛ بۇ ئۇيغۇر تىلىنىڭ سوز ئادىتى. تەرجىمىدە تىلىنىڭ مۇشۇنداق خۇسۇسىيەتلىرىدىن تولۇق پايدىلىنىش ناھايىتى زورۇر.

لېكىن شۇنىڭغا دىققەت قىلىش كېرەككى، بىزدە خېلى كوپ تەرجىمە ئەسەرلىرىدە مۇنداق ئىككى خىل ئېقىمدىن ساقلىنىش كېرەك: بىرى خەنزۇچە بىر سوزگە ئۇيغۇرچە بىر سوزنى باغلاپ قويۇش، شۇنىڭ بىلەن تىل بايلىقىنى تولۇق جارى قىلدۇرماسلىق؛ يەنە بىرى تىل بايلىقىدىن تولۇق پايدىلىنىمەن دەپ، مەنىداش سوزلەرنى تېكىستنىڭ مەزمۇنىغا قارىماي ئىشلىتىش.

مەلۇم ژانىردىكى ماقالىلاردا خەنزۇچە بىر سوزگە ئۇيغۇرچىدا بىر سوزنى باغلاپ مۇقىملاشتۇرۇپ قويۇش مۇمكىن ۋە شەرت؛ لېكىن بۇنداق ئەھۋال، كوپىنچە، تېخنىكا ئاتالغۇلىرى، مەخسۇس ئاتالغۇلار، مەلۇم ئىلمىي ئۇقۇمنى بىلدۇرىدىغان مەخسۇس سوزلەر بىلەن چەكلىنىدۇ.

ئەگەر ئۇنداق مەخسۇس ئاتالغۇلاردا خەنزۇچە بىر سوزگە ئۇيغۇرچىدا بىر سوز مۇقىملاشتۇرۇپ قويۇلمىسا، خاتا- لىق يۈز بېرىشى مۇمكىن. بۇ يەردە ئاتالغۇلارنى بىرلىككە كەلتۈرۈش ئۇستىدە توختالمايمەن. بەزى ئادەتتىكى سوز- لەردە خەنزۇچە بىر سوزگە ئۇيغۇرچىدىمۇ بىر سوزنى باغلاپ مۇقىملاشتۇرۇپ قويۇش مۇۋاپىق بولمايدۇ. مەسلەن: يەنە يۇ- قۇرقى مىسالنى ئالساق، ئەگەر "发展" سوزنى ھەممە جاي- دا "راۋاجلاندۇرۇش" ياكى "تەرەققى قىلدۇرۇش" سوزى بىلەن چەكلەپ قويساق، "党支部发展一个党员" دىگەن جۇملىنى "پارتىيە ياچېيكىسى بىر ئەزا راۋاجلاندۇردى" دەپ تەرجىمە قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. بۇ ھال ئۇيغۇر ئەدىبىي تىلىنى بۇزۇپ قويىدۇ. "国家" سوزنى "مەملىكەت" سوزى بىلەن چەكلەپ قويساق، "国家是阶级的统治工具" دىگەن جۇملىنى "مەملىكەت سىنىپنىڭ ھوكۇمرانلىق قىلىش قورالى" دەپ تەرجىمە قىلىشقا توغرا كېلىپ قالىدۇ.

تەرجىمىدە كوپرەك ئۇچرايدىغان "一定" سوزنى مىسال- غا ئالايلى.

(1) "我一定回来". "چوقۇم (جەزمەن) قايتىپ كېلىمەن".

(2) "人与人之间要发生一定的社会关系."

"كىشى بىلەن كىشى ئوتتۇرىسىدا مەلۇم ئىجتىمائى مۇناسى- ۋەت پەيدا بولىدۇ."

(3) "要用货币来体现商品的价值，不一定要握有现金。"

www.uyghurkitap.com

”تاۋارلارنىڭ قىممىتىنى پۇل بىلەن ئىپادىلەش ئۈچۈن نەق پۇل كېرەك بولۇشى ناتايىن.“

（4） “生产关系一定要适合生产力性质的规律，就是社会发展的经济规律。”

”ئىشلەپچىقىرىش مۇناسىۋەتلىرىنىڭ ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنىڭ خاراكتېرىغا ئەلۋەتتە مۇۋاپىق كېلىشى قانۇنى جەمئىيەت تەرەققىياتىنىڭ ئىقتىسادىي قانۇنىدۇر.“

（5） “在国家工作人员当中一定要克服官僚主义.”

”دۆلەت خادىملىرى ئارىسىدا بيۇروكراتىلىقنى تۈگىتىش كېرەك.“

يۇقىرىدىكى 5 مىسالدا 5 جايدا كەلگەن بىرلا “一定” سۆزى ھەممىلا جايدا ”چوقۇم“ ياكى ”جەزمەن“ دەپ ئېلىنماستىن، ”چوقۇم“، ”مەلۇم“، ”ناتايىن“، ”ئەلۋەتتە“، ”كېرەك“ دەپ تۈرلۈكچە ئېلىنغان. ئەگەر ئۇنداق تەرجىمە قىلىنمىسا، بىرىنچى ئىبارە بويىچە، جۈملىنىڭ ئىستىلىستىكىسىنى بۇزۇشقا توغرا كېلىدۇ. ئەمەلدە، مەخسۇس ئاتالغۇلاردىن باشقا ئادەتتىكى سۆزلەردە، خەنزۇچە بىر سۆزگە ئۇيغۇرچىدا بىر سۆزنى بېكىتىپ قويۇش مۇمكىن ئەمەس.

ئەمدى، ئىككىنچى ئىبارىگە كەلسەك، بۇ ئىبارىنىڭ تەرەپدارلىرى مەنىداش سۆزلەردىن تولۇق پايدىلىنىشقا تىرىشىمۇ، لېكىن ئۇلارنى مۇۋاپىق قوللانمىغانلىقتىن، ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئادىتىنى، بەدىئىلىكىنى بۇزۇپ، گەپنىڭ مەنىسىنى تۇتۇقلاشتۇ-

رۇپ قويىدۇ.

“王明和李生上合作社去了。”

”ۋاڭ مىڭ ۋە لى شېڭ كوپېراتىپقا كەتتى.“

“中国共产党必须……促进各少数民族的经济和文化的发展……。”

”جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى......ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئىقتىسادىي ۋە مەدەنىي تەرەققىياتىنى ئالغا سۈرۈشى...... لازىم.“

ئۇيغۇر تىلىدا ”ۋە“، ”بىلەن“، ”ھەم“ دېگەن تەڭداش باغلىغۇچىلار بار. ئەگەر بۇ سۆزلەر جايىدا ئىشلىتىلمىسە، خۇددى بىرىنچى مىسالدىكىدەك خاتالىق يۈز بېرىدۇ. بىرىنچى مىسالدا ”和“ سۆزى ئىككەيلەننىڭ كوپېراتىپقا كەتكەنلىكىنى ئۇقتۇرىدۇ؛ لېكىن ئۇيغۇرچىدا ”ۋە“ سۆزى ئىشلىتىلگەچكە، مەنە غۇۋا بولۇپ قالغان. تەرجىمىدە مەنداش سۆزلەرنى ۋەزىنگە، مەنىسىنىڭ كەڭ ـ تارلىقىغا قاراپ ئىشلەتكەندە، تەرجىمىنىڭ بەدىي كۈچىنى ئۇستۇرگىلى بولىدۇ.

“资本主义生产的直接目的，不是生产商品，而是生产剩余价值或在发展形式下的利润；不是生产商品，而是生产剩余产品。从这个观点看来，劳动本身只是在它给资本创造利润或剩余产品的情形下，才是生产的劳动。”

”كاپىتالىستىك ئىشلەپچىقىرىشنىڭ بىۋاستە مەقسىدى تاۋار ئىشلەپچىقىرىش ئەمەس، بەلكى قوشۇمچە قىممەت ياكى كېڭەيتۈرۈلگەن فورمىدىكى پايدا ئۇندۇرۇشتۇر؛ مەھسۇلات ئەمەس،

بەلكى قوشۇمچە مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىشتۇر. شۇ نۇقتىنەزەردىن ئەمگەكنىڭ ئۆزىمۇ كاپىتالغا پايدا ياكى قوشۇمچە مەھسۇلات يارىتىپ بەرگىنى ئۈچۈنلا ئۇنۇملۇكتۇر.“

بۇ جۈملىدە ”生产“ سوزى ”ئىشلەپچىقىرىش“، ”ئۇندۇرۇش“، ”ئۇنۇم“ دەپ تۈرلۈكچە تەرجىمە قىلىنغان. چۈنكى گەپ (جۈملە)نىڭ تۈزۈلۈشى، ئىستىلىستىكىسى شۇنى تەلەپ قىلىدۇ.

“我们所以要建设社会主义经济，归根到底，是为了最大限度地满足整个社会经常增长的物质和文化的需要，而为了达到这个目的就必须不断地发展社会生产力，不断地提高劳动生产率，就必须在高度技术的基础上，使社会主义生产不断地增长，不断地改善。”

”سوتسىيالىستىك ئىگىلىك قۇرۇشتىن مەقسىدىمىز، يىغىنچاق قىلىپ ئېيتقاندا، پۈتۈن جەمىيەتنىڭ كۈندىن-كۈنگە ئۇسۇۋاتقان ماددى ۋە مەنىۋى ئېھتىياجىنى ماكسىمۇم دەرىجىدە تەمىنلەشتىن ئىبارەت. بۇ مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن جەمىيەتنىڭ ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنى داۋاملىق راۋاجلاندۇرۇش، ئەمگەك ئۇنۇمىنى داۋاملىق ئۇستۇرۇش لازىم؛ سوتسىيالىستىك ئىشلەپچىقىرىشنى يۇكسەك تېخنىكا ئاساسىدا ئالغا سۈرۈش ۋە داۋاملىق ياخشىلاشقا توغرا كېلىدۇ.“ (جۇ ئېنلەي: «زىيالىلار مەسىلىسى توغرىسىدا دوكلات»)

بۇ مىسالدا ئىككى جايدىكى ”增长“ سوزى ”ئۇسۇۋاتقان“، ”ئالغا سۈرۈش“ دەپ ئىككى خىل ئېلىنغان. كېيىنكى ”增长“

سوزنى ”ئۇستۇرۇش“ دەپ تەرجىمە قىلىش قىيىن. چۈنكى ئىشلەپچىقىرىشنى ”ئۇستۇرۇش“ مۇمكىن ئەمەس، ”ئالغا سۈرۈش“، ”راۋاجلاندۇرۇش“ مۇمكىن. بۇنداق تەرجىمە قىلىش مەنتىقى ئۇقۇم ۋە ئىستىلىستىكا تەلۋىگە باغلىق. يەنە مەسىلەن:

“高级知识分子在有些部门增加得特别快……只是工程师就已增加到497人……。”

”......يۇقۇرى بىلىملىك زىيالىلار...... قىسمەن ئورۇنلاردا بولسا، تېخىمۇ تېز كوپەيىدى......يالغۇز ئىنژىنېرلارلا 497 گە يەتكەن“ (يەنە شۇ كىتاپ 21 ـ بەت)

بۇ مىسالدا ”增加“ سوزى بىرىنچى ئورۇندا ”كوپەيدى“ دەپ، ئىككىنچى ئورۇندا ”يەتتى“ دەپ ئىلىنغان. چۈنكى ئىككىنچى ئورۇندا ”......ئىنژىنېرلار 497 گە كوپەيىدى“ ياكى ”ئىنژىنېرلار كوپىيىپ 497 گە يەتتى“ دەپ تەرجىمە قىلىشمۇ مۇمكىن. بۇنىڭدا گىراماتىكا جەھەتتىنمۇ، مەنتىقى مەنە جەھەتتىنمۇ كەمچىلىك ئۇچرىمايدۇ، لېكىن جانلىق ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئادىتى ۋە ئىستىلىستىكا جەھەتتىن قارىغاندا، ”يەتتى“ دەپ تەرجىمە قىلىنىشى ناھايىتى چىرايلىق. بۇنىڭدا مەنىمۇ قاچمىغان، جۈملىنىڭ بەدىئىلىكىمۇ ساقلانغان.

يۇقۇرىدىكى ئىككى مىسالدىن يەنە شۇنى كورۇش مۇمكىنكى، خەنزۇچىدا مەنىداش بولۇپ كەلگەن سوزلەر ئۇيغۇرچىدا ھەممىلا جايدا مەنىداش بولۇپ كەلمەيدۇ. مەسىلەن: خەنزۇچىدا “顽固” بىلەن “顽强” ؛ “对比” بىلەن “对立” ؛

“价格” بىلەن “价值” ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نۇرغۇن مەنداش سوزلەر ئۇيغۇرچىدا مەنداش بولماي قالىدۇ. مەسىلەن: ”قىممەت“ بىلەن ”باھا“، ”قارىمۇ ـ قارشى“ بىلەن ”سېلىشتۇرۇش“، ”كۈچلۈك“ بىلەن ”جاھىل“ سوزلىرى مەنداش ئەمەس. بۇ سوزلەر ئۇقۇم جەھەتتىن باشقا ـ باشقا مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ. بۇمۇ ئىككى تىلنىڭ ئالاھىدىلىگى ۋە پەرقىنى ئۇقتۇرىدۇ.

تەرجىمىدە بۇنداق ئەھۋاللار كوپ ئۇچرايدۇ. بۇنى ھەل قىلىش ئۈچۈن ”مەنىدىن مەنە چىقىرىش“ ئۇسۇلىنى قوللىنىشقا توغرا كېلىدۇ. بۇ ھەقتە ئايرىم توختىلىمىز.

تـەرجىمە ئۇسۇلـىغا دائىر

يازغۇچىنىڭ يېزىقچىلىق ئىشىدا ھېساپ قائىدىلىرىـگە ياكى فورمۇلىلىرىغا ئوخشاش بەلگىلىك قېلىپ بولمايدىغانلىغى ھەممىگە ئايان. خۇددى شۇنداق ئىجادىي يېزىقچىلىققا ئوخـشاش، تەر-جىمە ئىشىدىمۇ ئوخشاش بىر ئەسەر، ئوخـشاش بىر جۈمـلىنى تەرجىمە قىلىش ئۇسۇلىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە جۈملە قانچىكى مۇرەككەپ بولسا، جۈمـلە شەكىلـلىرىنىڭ ئۆز-گىرىشى قانچىكى كوپ بولسا، شۇنىڭغا يارىشا تەرجىمىمۇ شۇنچە مۇرەككەپ، ئۆزگـىرىشچان بولـىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن خەنـزۇچە تۈرلۈك جۈملە شەكىللىرىنى بىر-بىرلەپ تىزىپ چىقىش، ئاندىن كېيىن ئۇلار ئۈچۈن ھېساپ فورمۇلىسىغا ئوخشاش قېلىپ سۇپە-تىدە تەرجـىمە ئۇسۇللىرىـنى بىر-بىرلەپ كورسـىتىپ بېرىـش ئەمىلىيەتتە مۇمكىن ئەمەس. تەرجـىمىنى يېـڭى ئۆگـىنىۋاتقان بەزى يولداشلار: ”خەنزۇچە جۈملىلەرنىڭ ھەمـمە تۈرلىرىنىڭ تەرجىمە ئۇلگىسى بولغان بولسا قانداقـمۇ ياخـشى بولاتـتى!“ دەيدۇ. ئۇنداق بولسا، خەنزۇ تىلىدا زادى قانچە جۈمـلە بار-لىغىنى كىم ھېساپلاپ چىقالىغان؟ ھېساپلاپ چىققان، زوردىن-زورغا بىرقانـچە فورمۇلا كورسىتىپ بېرىلگەن تەقدىردىمۇ، كىم

شۇ فورمۇلىدىن چىقماي ماقالا، ئەسەر يېزىپتۇ؟ بۇنىڭغا توغرا جاۋاپ تېپىش قىيىن. ھەرقانداق تىلنىڭ ئۆزىگە خاس گىراماتىكىسى بولىدۇ، شۇ گىراماتىكىلارنى تەكشۈرۈپ قارايدىغان بولساق، سىنتاكسىس قائىدىلىرى، تېگى-تەكتىدىن ئالغاندا، مەلۇم بىر كونكرېت تىلدا مەلۇم ساندىكى جۈملە فورمۇلىلىرى ئەمەس، جۈملە شەكىللىرىنىڭ مىساللىرى بايان قىلىپ بېرىلگەنلىكىنى كۆرىمىز. خەنزۇ تىلىنى ئالساق، ھەتتا ئۆمۈر بويى خەنزۇچىدىن ئۇيغۇرچىغا ياكى ئۇيغۇرچىدىن خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلىش بىلەن شۇغۇللانغان تەرجىمانمۇ خەنزۇ تىلىدا، ئۇيغۇر تىلىدا زادى قانچە جۈملە بارلىقىنى ئېيتىپ بېرىشكە پېتىنالمايدۇ. دېمەك، خەنزۇچىدىن ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىشتا ھەرقانداق جۈملە شەكلىگە باپ كېلىدىغان مەلۇم مىقداردىكى فورمۇلىنى كۆرسىتىپ بېرىش تەس. بۇ ئەھۋال ھەرقانداق تىل ئۈچۈن ئورتاق ھادىسە. بۇ يەردە مۇشۇنداق ئورتاق ھادىسىنى چۈشەندۈرۈش ئۈچۈن مۇنداق بىر مىسال كەلتۈرۈش مۇمكىن:

يولداش ستالىننىڭ 1937-يىل 11-دېكابىر كۈنى س س س ر ئىتتىپاق سوۋېتى ۋەكىللىرىنى ۋە مىللەتلەر سوۋېتى ۋەكىللىرىنى سايلاش مۇناسىۋىتى بىلەن سايلام رايونىدا سۆزلىگەن بىر ئابزاس سۆزى، ھازىرچە قولۇمدا بولغان قوللانمىلارغا ئاساسەن ئالغاندا، خەنزۇچە ئىككى ئەسەردىكى تەرجىمىسى ئىككى خىل بولۇپ چىققان. «پۈتۈن ئىتتىپاق كوممۇنىست (بولشېۋىكلار) پارتىيىسىنىڭ تارىخى. قىسقىچە كۇرس»نىڭ

خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن 1955 ـ يىلى بېيجىڭدا نەشر قىلىنغان نۇسخىسى (466 ـــ 467 ـ بەت)دا مۇنداق تەرجىمە قىلىنغان:

“选举人，人民，应当要自己的代表们始终称职；要他们在自己的工作中不堕落为政治上的庸人；要他们始终不愧为列宁式的政治活动家；要他们始终做一个象列宁那样明显确定的活动家；要他们象列宁那样在战斗中大胆无畏，对人民公敌毫不留情；要他们在事情开始复杂化，当地平线上呈现某种危险的时候，一点也不慌张，丝毫也不慌张；要他们象列宁那样丝毫也不慌张；要他们在解决复杂问题，需要周密认清环境，周密计较各个正反方面时，能象列宁那样明哲镇定；要他们象列宁一样正直忠诚；要他们象列宁那样爱护自己的人民。”

ئەمدى يەنە شۇ بىر ئابزاس سوزنىڭ يولداش ليۇ شاۋچىنىڭ «كوممۇنىستلارنىڭ تەربىيىلىنىشى توغرىسىدا» دىگەن مەشھۇر ئەسىرىدە نەقىل كەلتۈرۈلگەن تەرجىمىسىگە قاراڭ (خەلق نەشرىياتى، بېيجىڭ 1980 ـ يىل مارت نەشرى، 9 ـ بەت):

“选民，人民，应当要求自己的代表始终胜任自己的任务；要求他们在自己的工作中不堕落为政治上的庸人；要求他们始终不愧为列宁式的政治活动家；要求他们成为象列宁那样的明朗和确定的活动家；要求他们象列宁那样在战斗中无所畏惧和对人民的敌人毫不留情；要求他们在事情开始复杂化、在地平线上出现某种危险的时候，毫不惊慌失措，毫无任何类似惊慌失措的迹象，要求他们也象列宁那样没有任何类似惊慌失措的迹象；要求他们在解决复杂问题、需要全面地确定方针、全面地考虑事情的正反面的时候，也能象列宁那样英明和从容；要求他们也象列宁那样诚实和正直；要求他们象列宁那样热爱自己的人民。”

يەنە شۇ بىر ئابزاس سوز سوۋېت ئىتتىپاقى «قازاق ئېلى» ژورنىلى نەشرىياتى 1949 ـ يىل نەشر قىلغان «پۈتۈن ئىتتىپاق كوممۇنىست (بولشېۋىكلەر) پارتىيىسىنىڭ تارىخى. قىسقىچە كۇرس»تا (674 ــ 675 ـ بەتلەرگە قاراڭ) مۇنداق تەرجىمە قىلىنغان:

"سايلىغۇچىلار، خەلق ئوز دېپۇتاتلىرىدىن: دېپۇتاتلارنىڭ ئوز ۋەزىپىلىرىگە مۇناسىپ ئىش قىلىشلىرىنى؛ ئۇلار ئوز ئىشلىرىدا سىياسى ئوبىۋاتىللار دەرىجىسىگە چۈشۈپ كەتمەسلىكلىرىنى؛ ئۇلار لېنىنغا ئوخشاش جەڭدە قورقماس ۋە خەلق دۈشمەنلىرىگە شەپقەتسىز بولۇشلىرىنى؛ ئىش مۇشكۇللىشىشكە باشلىغاندا ۋە ئۇپۇقتا قانداقتۇ بىر خەتەرلىك كورۇنگىلى باشلىغاندا ھېچقانداق ھەسرەت چەكمەستىن، ھەسرەتكە ئوخشاش ھەرقانداق نەرسىدىن خالى بولۇشلىرىنى؛ ئۇلار ھەسرەتكە ئوخشاش ھەرقانداق نەرسىدىن لېنىن خالى بولغاندەك خالى بولۇشلىرىنى؛ مۇرەككەپ مەسىلىلەرنى ھەل قىلغاندا، ھەر ياقلاپ مولچەرلەش ۋە بارلىق پايدىلىق ۋە پايدىسىز تەرەپلىرىنى ھەر ياقلاپ ھېساپقا ئېلىش لازىم بولغاندا، ئۇلار لېنىنغا ئوخشاش دانىشمەن ۋە سەۋرى ـ تاقەت بىلەن ئىش قىلىدىغان بولۇشلىرىنى؛ شۇنىڭدەك، ئۇلار لېنىنغا ئوخشاش ھەقىقەتچى ھەم ساپدىل بولۇشلىرىنى؛ شۇنىڭدەك، ئۇلار ئوز خەلقىنى لېنىن ياخشى كورگەندەك، ياخشى كورىدىغان بولۇشلىرىنى تەلەپ قىلىشلىرى كېرەك."

خۇددى يەنە شۇ بىر ئابزاس سوز سوۋېت ئىتتىپاقى «يېڭى ھايات» ژورنىلى نەشرىياتى 1954 ـ يىلى نەشىر قىلغان «پۈتۈن ئىتتىپاق كوممۇنىست (بولشېۋىكلەر) پارتىيىسىنىڭ تارىخى. قىسقىچە كۇرس»تا (502 ـــ 503 ـ بەتلىرىگە قاراڭ) مۇنداق تەرجىمە قىلىنغان:

"سايلىغۇچىلار، خەلق ئۆز دېپۇتاتلىرىدىن: دېپۇتاتلىرىنىڭ ئۆز ۋەزىپىلىرىنىڭ دەرىجىسىدە بولۇشىنى؛ ئۇلار ئۆز ئىشلىرىدا سىياسى شەخسپەرەسلەر دەرىجىسىگە چۈشۈپ كەتمەسلىكىنى؛ ئۇلار لېنىنغا ئوخشاش سىياسى ئەرباپلار ئورنىدا تۇرۇشىنى؛ ئۇلار لېنىنغا ئوخشاش جەڭدە قورقماس ۋە خەلق دۈشمەنلىرىگە شەپقەتسىز بولۇشىنى؛ ئىش مۇشكۇللىشىشكە باشلىغاندا ۋە ئۇپۇقتا قانداقتۇ بىر خەتەرلىك كورۈنگىلى باشلىغاندا ھەرقانداق ۋاھىمىدىن، ۋايىغا ئوخشاش ھەرقانداق نەرسىدىن لېنىن خالى بولغاندەك، خالى بولۇشىنى؛ مۇرەككەپ مەسىلەرنى ھەل قىلغاندا، ھەر تەرەپلىمە مولچەرلەش ۋە بارلىق پايدىلىق ۋە پايدىسىز تەرەپلىرىنى ھەر تەرەپلىمە ھىساپقا ئېلىش لازىم بولغاندا، ئۇلار لېنىنغا ئوخشاش دانىشمەن ۋە سەۋرى ـ تاقەت بىلەن ئىش قىلىدىغان بولۇشىنى؛ شۇنىڭدەك، ئۇلار لېنىنغا ئوخشاش ھەققەتچى ھەم پاك دىللىق بولۇشىنى؛ شۇنىڭدەك ئۇلار ئۆز خەلقىنى لېنىن ياخشى كورگەندەك، ياخشى كورىدىغان بولۇشىنى تەلەپ قىلىشلىرى كېرەك."

يەنە شۇ بىر ئابزاس سوزنىڭ ئۆزى بېيجىڭ مىللەتلەر

نەشرىياتى 1980 ـ يىلى ئاپرېلدا قايتا نەشر قىلغان «كوممۇ-
نىستلارنىڭ تەربىيىلىنىشى توغرىسىدا»دا (15 ـ بەتكە قاراڭ)
توۋەندىكىچە تەرجىمە قىلىنغان:

"سايلىغۇچىلار، خەلقلەر ئۆز ۋەكىللىرىنىڭ ھەرقاچان ئۆز ۋەزىپىسىنىڭ ھوددىسىدىن چىقىشىنى تەلەپ قىلىشى؛ ئۇلارنىڭ ئۆز خىزمىتىدە سىياسى جەھەتتىكى چاكىنا ئادەملەردىن بولۇپ قالماسلىقىنى تەلەپ قىلىشى؛ ئۇلارنىڭ ھەممە ۋاقىت لېنىنچە سىياسى ئەرباپقا مۇناسىپ ئىش قىلىشىنى تەلەپ قىلىشى؛ ئۇلارنىڭ لېنىندەك ئوچۇق ۋە قەتئىي ئەرباپ بولۇشىنى تەلەپ قىلىشى؛ ئۇلارنىڭ لېنىنغا ئوخشاش، جەڭلەردە قورقماس ۋە خەلق دۈشمەنلىرىگە رەھىمسىز بولۇشىنى تەلەپ قىلىشى؛ ئۇلارنىڭ ئەھۋال مۇرەككەپلىشىشكە باشلىغان، ئۇپۇقتا بىرەر خەۋپ كۆرۈلگەن ۋاقىتلاردا ھېچبىر ھولۇقۇپ كەتمەسلىكىنى ۋە ھەرقانداق شۇنىڭغا ئوخشاش كەيپىياتلاردا بولماسلىقىنى تەلەپ قىلىشى، ئۇلارنىڭ يەنە خۇددى لېنىنغا ئوخشاش ھېچبىر ھولۇ-قۇش ۋە شۇنىڭ سىگارى كەيپىياتلارنى بىلمەيدىغان بولۇشىنى تەلەپ قىلىشى؛ ئۇلارنىڭ مۇرەككەپ مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش، فاكچىنلارنى ئەتراپلىق قىلىپ بەلگىلەش، ئىشنىڭ ئىجابى ۋە سەلبى تەرەپلىرىنى ئەتراپلىق مۇھاكىمە قىلىش توغرا كەلگەن ۋاقىتلاردىمۇ لېنىنغا ئوخشاش دانا ۋە بىمالال بولۇشىنى تەلەپ قىلىشى؛ ئۇلارنىڭ يەنە لېنىنغا ئوخشاش سەمىمى ۋە توغرا بولۇشىنى تەلەپ قىلىشى؛ ئۇلارنىڭ ئۆز خەلقىنى لېنىنغا ئوخ-

شاش سويۇشنى تەلەپ قىلىشى لازىم.»
رۇسچە بىر ئابزاس سوز، مەيلى يۇقۇرقىدەك «قىسقىچە كۇرس»قا كىرگۈزۈلگەن بولسۇن، مەيلى يولداش ستالىننىڭ ئەسلى ئەسەرلىرىدە بولسۇن، مەيلى يولداش لىيۇ شاۋچىنىڭ ئەسەرلىرىدە نەقىل كەلتۈرۈلگەن بولسۇن، ئەينەن شۇ بىر ئابزاس سوز. ئۇنىڭدا ئەسلىدە ھىچقانداق ئۆزگىرىش يوق. شۇنداق ئىكەن، ئوخشاش بىر ئابزاس سوز مەيلى خەنزۇچە تەرجىمىلىرىدە بولسۇن، مەيلى ئۇيغۇرچە تەرجىمىلىرىدە بولسۇن، سوز-ئاتالغۇلىرى جەھەتتىن، جۇملە تۈزۈلۈشى جەھەتتىن، ئىستىلىستىكا جەھەتتىن بىر بىرىدىن خېلى كوپ پەرقلىق بولۇپ چىققان. ئەگەر يەنىمۇ تەپسىلى ئىزدىنىپ قارايدىغان بولساق، يەنىمۇ پەرقلىق تەرجىمىلىرىنى ئۇچرىتىش مۇمكىن ۋە يەنىمۇ باشقىچىرەك شەكىلدە تەرجىمە قىلىش ھەم مۇمكىن. بۇ ھادىسە تەرجىمىدە مۇئەييەن قېلىپنىڭ، ئۇنداق ئاسان يولنىڭ يوقلۇغىنى بىلدۈرىدۇ.
بۇ گەپتىن تەرجىمە ئۇچۇن ئۇلگە تېپىشتىن ئۇمىت يوق دىگەن مەنە كېلىپ چىقمايدۇ. تەرجىمە ئەمىلىيىتىگە، تەرجىمە ئەمىلىيىتىدىن ھاسىل قىلىنغان تەجرىبىلەرگە ئاساسەن ئوز لايىغىدا مەلۇم ئۇسۇللارنى يەكۇنلەش مۇمكىن. مېنىڭ تەرجىمە خىزمىتى بىلەن شوغۇللىنىپ كېلىۋاتقىنىمغا خېلى كوپ يىللار بولغان بولسىمۇ، ئەسلى سەۋىيەمنىڭ تۇۋەنلىگى سەۋەۋىدىن، "تەرجىمە ئۇسۇلى" دەپ ئاتاشقا مۇناسىپ رەسمىي بىرەر قائىد-

دىنى ئېيتىپ بېرەلمەيمەن. لېكىن پارلاق ئىلىم-پەن دەۋرىمىزنىڭ باشلىنىشى، ۋەتىنىمىزنى 4 تە زامانىۋىلاشتۇرۇش يولىدىكى كۈرەشلەرنىڭ ئىلھامى بىلەن، چەكلىك تەجرىبەمگە ئاساسەن، تېخىمۇ مۇكەممەل قائىدە-ئۇسۇللارنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشىغا سەۋەبچى بولار دىگەن ئۈمىتتە قوشۇمچە پايدىلىنىش ئۈچۈن بەزىبىر "ئۇسۇل"لارنى ئوتتۇرىغا قويدۇم.

تولۇقلاش ئۇسۇلى

تەرجىمىدىكى "تولۇقلاش ئۇسۇلى" تەرجىمە ماھارىتىنىڭ بىر ئامىلى. تەرجىمە ئىجادىي خىزمەت بولغاچقا، بىرەر سۆزنى قوشماي ياكى ئېلىۋەتمەي، سۆزمۇ-سۆز قىلىنغان تەرجىمە كۆپ ھاللاردا يىرىك ياكى ئەسلىگە سادىق بولمىغان تەرجىمە بولۇپلا قالماستىن، بەلكى تېكىست مەزمۇنىنى بۇزۇپ قويىدۇ، خۇنۇكلەشتۈرۈپ قويىدۇ. ئەسلى ئەسەرنىڭ مەنىسىنى توغرا، ئېنىق ئىپادىلەش ئۈچۈن، بەزى سۆزلەرنى قوشۇپ، تەرجىمىنىڭ مەنىسىنى تولۇقلاشقا توغرا كېلىدۇ. بۇنداق ئەھۋاللار، ئاساسەن، ئىككى تىلنىڭ خۇسۇسىيىتى ۋە ئىشلىتىلىش ئادىتى بويىچە زۆرۈرىيەتكە ئايلىنىدۇ. سۆزلەر مەنىنى ئېنىقلاش يۈزىسىدىن، لوگىكىلىق ئۇقۇم، گىرامماتىكىلىق قائىدە، سۆز مەنىسىنى كۈچەيتىش ۋە ئىزاھلاش يۈزىسىدىن قوشۇلىدۇ. شۇڭا، مەيلى خەنزۇچىنى ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىشتا بولسۇن

ياكى ئۇيغۇرچىنى خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلىشتا بولسۇن، جۈمە.
لىدىكى سۆزلەرنى مەنە جەھەتتىن "تولۇقلاش"تىن خالى
بولۇش مۇمكىن ئەمەس. لېكىن بەزىلەر بۇ ئۇسۇلنى رىيال
ھادىسە دەپ ئېتىراپ قىلىدۇ-يۇ، كىتاپخانىلار چۈشەنمەي
قالارمىكىن دىگەن ئەندىشىگە كېلىپ، بىر ياكى بىرنەچچە سۆز
بىلەنلا تەرجىمە قىلىش زورۇر بولغان سۆزلەرنى بىر تالاي
سۆزلەر بىلەن تەرجىمە قىلىشقا ئۇرۇنىدۇ ۋە شۇنداق قىلغاندا
ئاندىن خەنزۇچىغا يارىشا مەنىنى تولۇقلاپ ئەكس ئەتتۈرگىلى
بولىدۇ دەپ قارايدۇ. "彩头" سۆزى ئەسلىدە "سويۇنچە"،
"خوشخەۋەرلىك" دىگەن سۆز. لېكىن بەزىلەر "ئۇتۇق ياكى
غەلىبە قازانغاندا بېرىلىدىغان نەرسە" دەپ تەرجىمە قىلىشنى
ياخشى كورىدۇ؛ گەپ دوختۇرخانا، بالنىس ياكى كېسەلخانا
ئۈستىدە كېتىۋاتسىمۇ، "病床" سۆزىنى "كېسەل كارۋىتى" دەپ
تەرجىمە قىلىشقا مايىل بولىدۇ ۋاھاكازا. يەنە بەزىلەر يۇقۇر-
قىدەك خاھىشنىڭ ئەكسىچە، خەنزۇچىدا نىمە سۆز بولسا،
ئۇيغۇرچىدا مەنىنىڭ تولۇق ئىپادىلەنمەسلىكىدىن قەتئىي نەزەر،
بىر سۆزگە بىر سۆزنى توغرىلاپ تەرجىمە قىلىدۇ. "引进"
سۆزى، كۆپ ھاللاردا، "ئېكىسپورت قىلىش"، "چەتئەلدىن
ئېلىش" مەنىسىنى بېرىدۇ. ۋاھالەنكى بەزىلەر "ئېكىسپورت"نى
"进口" بىلەن ئوخشاش بولۇپ قالىدۇ دىگەن ئاساس بىلەن
"ئېكىسپورت" دەپ تەرجىمە قىلىشتىن قاچىدۇ-دە، "كىرگۈ-
زۈش" دىگەن سۆز بىلەنلا چەكلىنىدۇ. بۇنداق خاھىشتىكى

تەرجىمانلارنىڭ نەزىرىدە بۇ يەردىكى ”كىرگۈزۈش“نىڭ مەنىنى روشەن، ئېنىق ئىپادىلەپ بېرىش-بېرەلمەسلىكى مەسىلىسى مەۋجۇت ئەمەس.

بىز بۇ يەردە تەكىتلەۋاتقان ”تولۇقلاش ئۇسۇلى“ تەرجىمىدە خالىغانچە سوز قوشۇپ تولۇقلاش، يوق يەردىن سوز ئۇندۇرۇش دىگەن گەپ ئەمەس. ئايرىم خەت ياكى سوزنىڭ ئەسلى تېكىستتە بولماسلىغىدىن قەتئى نەزەر، مەنىنى كونكرىت، ئېنىق، توغرا ۋە تولۇق ئىپادىلەپ بېرىش، مەنىنىڭ مۇجمەل بولۇپ قېلىشىدىن ساقلىنىش ئۇچۇن، تەرجىمىدە مۇۋاپىق سوز قوشۇپ تولۇقلاشقا توغرا كېلىدۇ.

“马克思列宁主义并没有结束真理，而是在实践中不断地开辟认识真理的道路。”

”ماركسىزىم-لېنىنىزىم ھەقىقەتنى بىلىشنى ئاياقلاشتۇرغىنى يوق، بەلكى ھەقىقەتنى بىلىش يولىنى ئەمەلىيەت جەريانىدا ئۈزلۈكسىز ئېچىپ بېرىدۇ.“

ئۇيغۇر تىلىدا ”ھەقىقەتنى ئاياقلاشتۇرۇش“ دىگەن سوز مەنىق جەھەتتىن ئېنىق بىر ئۇقۇمنى ئاڭلىتالمايدۇ، ئەمەلىيەتتە خەنزۇچىدا “结束真理” دىگەن سوز پۈتۈن جۈملىدىكى مەنىدىن ئالغاندا ”ھەقىقەتنى بىلىشنى ئاياقلاشتۇرۇش“ دىگەن چۈشەنچىدە بېرىلگەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇيغۇرچىدا مەنە ئېنىق ۋارى بىلەن ”بىلىش“ سوزىنى قوشۇشقا توغرا كېلىدۇ.

“那个机器转动得极快，一点也看不出。”

www.uyghurkitap.com

ئەگەر ”ئۇ ماشىنا ناھايىتى تېز ئايلىناتتى، بىر ئازمۇ كور-گىلى بولمايتتى“ دەپ تەرجىمە قىلىنسا، ئۇ ھالدا مەنە روشەن-لەشمەيدۇ. ”ئۇنىڭ ئايلىنىشى“ دىگەن سوز بىلەن تولۇقلىساق، مەنىنىڭ روشەنلىشىشى تۇرغان گەپ.

“有的同志两眼向上，两手向外，缺乏创业精神……。”

”بەزى يولداشلار ئىككى كوزىنى يۇقۇرىغا تىكىدۇ، ئىككى قولىنى تاشقىرىغا سۇنىدۇ، ئۇلارنىڭ ئىگىلىك يارىتىش روھى كەم.“

“他还具体阐述了自力更生与引进技术的关系。”

”ئۇ ئوز كۇچىگە تايىنىپ ئىش كورۇش بىلەن چەتئەلدىن ئىلغار تېخنىكا ئېلىش (ياكى كىرگۇزۇش، قوبۇل قىلىش)نىڭ مۇناسىۋىتىنىمۇ كونكرىت شەرھلەپ بەردى.“

“不应要求群众的批评全部正确，否则就会堵塞言路。”

”ئاممىنىڭ تەنقىدىنىڭ پۈتۈنلەي توغرا بولۇشىنى تەلەپ قىلماسلىق كېرەك، ئۇنداق قىلمىغاندا پىكىر يوللىرى توسۇلۇپ قالىدۇ.“ بۇ تەرجىمىدىن قانداق مەنىنى چۈشىنىش مۇمكىن؟ بىرىنچىدىن مەنە ئېنىق ئەمەس؛ ئىككىنچىدىن، ئىنچىكىلەپ ئېيتقاندا، ”تەلەپ قىلمىغاندا پىكىر يوللىرى توسۇلۇپ قالىدۇ“ دىگەن مەنە، يەنى ”تەلەپ قىلىش كېرەك“ دىگەن خاتا مەنە كېلىپ چىقىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن مەنىنى تولۇقلاپ: ”ئاممىنىڭ تەنقىدىنىڭ پۈتۈنلەي توغرا بولۇشىنى تەلەپ قىلماسلىق كېرەك، ئۇنداق تەلەپنى قويغاندا پىكىر يوللىرى توسۇلۇپ قالىدۇ“ دەپ

www.uyghurkitap.com

تەرجىمە قىلغان تۈزۈك.

“按照辩证唯物论，思想必须反映客观实际，并且在客观实践中得到检验，证明是真理，这才算是真理，不然就不算。”

”دىيالېكتىك ماتېرىيالىزم بويىچە بولغاندا، ئىدىيە ئوبيېكتىپ ئەمەلىيەتنى ئەكس ئەتتۈرۈشى ھەمدە ئەمەلىيەتتە تەكشۈرۈلۈشى لازىم، ھەقىقەت ئىكەنلىكى ئىسپاتلانغاندىلا، ئاندىن ئۇنى ھەقىقەت دېگىلى بولىدۇ، بولمىسا ھەقىقەت دېگىلى بولمايدۇ.“ بۇ تەرجىمىدىكى تەكىتلەپ كۆرسىتىش ئۈچۈن ئاستىغا سىزىق تارتىلغان ”ھەقىقەت“ سۆزى قوشۇلمىغان بولسا، جۈملىدە كەمتۈكلۈك ئالاھىدە گەۋدىلەنگەن بولاتتى-دە، مەنىدىن قۇسۇر چىقاتتى.

“敌我之间和人民内部这两类矛盾的性质不同，解决的方法也不同。”

”دۈشمەن بىلەن ئۆز ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەتنىڭ خاراكتېرى بىلەن خەلق ئىچىدىكى زىددىيەتنىڭ خاراكتېرى ئوخشاش بولمايدۇ، ئۇلارنى ھەل قىلىشنىڭ ئۇسۇلىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ.“

يۇقىرىدىكى مىساللاردىن كۆرۈنۈپ تۇرۇپتۇكى، تەرجىمىدە، زۆرۈر تېپىلغاندا، سۆز قوشۇپ مەنىنى تولۇقلاش خالى بولغىلى بولمايدىغان بىر قائىدە، بۇ تەرجىمىدە مەنتىقى جەھەتتىن سۆز قوشۇش ياكى مەنىنى ئېنىقلاش قائىدىسى دەپ ئاتىلىدۇ.

بىر ھېكايىدە قىزنىڭ ئىنقىلابچى يىگىتنىڭ دۈشمەن قولىغا چۈشۈپ قاتتىق ئېلىشقاندىن كېيىن، يارىلانغان ھالدا

قىزنىڭ ياردىمى بىلەن دۈشمەن قولىدىن قاچقانلىقى تەسۋىر-لىنىپ مۇنداق يېزىلغان:

“她往下一蹲，让他站到她肩上，然后他扶着身边的一棵树，艰难地站立起来，跳墙逃走。……”

”ئۇ قىز زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ، ئۇنى مۈرىسىگە چىقاردى. كېيىن ئۇ يىگىت يېنىدىكى بىر تۈپ دەرەخكە يامىشىپ، تەسلىكتە ئۆرە بولۇپ، تامدىن سەكرەپ چۈشۈپ قاچتى.“ ئەگەر تەرجىمىدە ”قىز“، ”يىگىت“ سۆزلىرى ئېنىق بېرىلمىگەن بولسا، ئۇ ھالدا ”ئۇلار“نىڭ كىملەرگە قارىتىلغانلىقى روشەن بولمىغانلىقى ئۈس-تىگە، قىز يىگىتنى مۈرىسىگە چىقارغان، ئاندىن كېيىن دەرەخكە يامىشىپ، ئۆرە بولۇپ، تامدىن سەكرەپ چۈشۈپ قاچقان بولۇپ چىقاتتى.

تەرجىمىدە، خۇددى يۇقۇرقى مىساللاردىن ئىسپاتلىنىپ تۇرغىنىدەك، ئەسلى تېكىستتە شۇ سۆز بولمىسىمۇ، لېكىن ئالدى-كەينىدىكى سۆزلەردىن شۇ مەنە مەلۇم بولۇپ تۇرغان سۆزلەرنى تولۇقلاش مۇمكىن؛ ئەسلى تېكىستتە قىسقارتىلغان سۆزلەرنى تولۇقلاش مۇمكىن. مەسىلەن، “他的鼻子比我大” دىگەنىدەك جۈملىلەر تىل ئادىتى بويىچە سۆز قىسقارتىلغان جۈملە. بۇنداق جۈملىلەرنى ”ئۇنىڭ بۇرنى مېنىڭدىن چوڭ“ دەپ تەرجىمە قىلىش كۈلكىلىك بىر ئەھۋال. ”ئۇنىڭ بۇرنى مېنىڭ بۇرنۇمدىن چوڭ“ دەپ تولۇقلاپ تەرجىمە قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. ئەلۋەتتە، ”ئۇنىڭ بۇرنى مېنىڭكىدىن چوڭ“ دەپ تەر-

جىمە قىلىش ھەم مۇمكىن. بۇ يەردە گەپ ”تولۇقلاش ئۇسۇلى“ ئۈستىدە بارغاچقا، ھازىرچە بۇنىداق ئىككىنچى خىل شەكلى ئۈستىدە توختالمىدىم.

ئالماشلارنى قوشۇشمۇ ”تولۇقلاش ئۇسۇلى“ دائىرىسىگە كىرىدۇ. لېكىن ئالماشلارنىڭ قوشۇلۇشى كېلىشلەرنىڭ ئۆزگىرىشىگە باغلىق. بۇ خىل ئەھۋال گىراماتىكا جەھەتتىن سوز قوشۇش بولىدۇ. مەسىلەن:

“工人阶级的国家按照经济发展的规律，来领导和组织社会主义经济以及整个国民经济的发展。”

”ئىشچىلار سىنىپىنىڭ دولىتى سوتسىيالىستىك ئىگىلىككە ۋە پۈتۈن خەلق ئىگىلىگىنىڭ تەرەققىياتىغا ئىقتىسادىي تەرەققىيات قانۇنى بويىچە رەھبەرلىك قىلىدۇ ۋە ئۇنى تەشكىللەيدۇ.“

بۇ تەرجىمىدە ”ئۇنى“ سوزى قوشۇلغان. چۈنكى ئۇيغۇر تىلى قائىدىسى بويىچە ئېيتقاندا، ”ئىگىلىككە،...نىڭ تەرەققىياتىغا.. رەھبەرلىك قىلىدۇ ۋە تەشكىللەيدۇ“ دېيىش مۇمكىن ئەمەس.

“同志们，真正的铜墙铁壁是什么？是群众，……这是真正的铜墙铁壁，是什么力量也打不破的。”

”يولداشلار، ھەقىقىي مۇستەھكەم قورغان ئۆزى نىمە؟ بۇ ئاممىدۇر،...بۇ ھەقىقەتەن مۇستەھكەم قورغان، ئۇنى ھىچقانداق كۈچ يىمىرەلمەيدۇ.“

بۇ جۈملىنىڭ تەرجىمىسىدىمۇ ”ئۇنى“ سوزى قوشۇلغان. چۈنكى بۇ يەردە مۇشۇ تولدۇرغۇچى ئالماش قوشۇلمىسا، قوشما جۈملە ئۇقتىسىدىن تەھلىل قىلغاندا، ”بۇ...ھىچقانداق كۈچ

يىمىرەلمەيدۇ" شەكلىگە كىرىپ، مەنىنى ئۇقتۇرالمايدۇ، گىراما-
ماتىكا جەھەتتىن باغلانماي قالىدۇ.

“我们是革命战争的领导者，组织者，我们又是群众生活的领导者，组织者。”

"بىز ئىنقىلاۋىي ئۇرۇشتا رەھبەرلىك قىلغۇچى ۋە ئۇنى تەشكىللىگۈچىمىز، شۇنىڭدەك بىز يەنە ئاممىنىڭ تۇرمۇشىغا رەھبەرلىك قىلغۇچى ۋە ئۇنى تەشكىللىگۈچىمىز".

بۇ تەرجىمىدىمۇ ئىككى جايدا "ئۇنى" سۆزى قوشۇلغان. چۈنكى بۇ يەردىمۇ "ئۇرۇشتا رەھبەرلىك قىلغۇچى"، "ئۇرۇشتا تەشكىللىگۈچى" دەپ تەرجىمە قىلىش مۇمكىن ئەمەس. ئەلۋەتتە، بۇ جۈملىنى "بىز ئىنقىلاۋىي ئۇرۇشنىڭ رەھبىرىي، تەشكىلاتچىسىمىز" دەپ تەرجىمە قىلىشمۇ مۇمكىن؛ ئۇ چاغدا ھېلىقىدەك سۆز قوشۇشنىڭ قىلچە ھاجىتى قالمايدۇ. لېكىن بۇ يەردە ئەسلى تەرجىمە نەزەردە تۇتۇلغان.

قىسقارتىش ئۇسۇلى

تەرجىمىدە سۆز قىسقارتىش مەسىلىسى ھەمىشە يولۇقۇپ تۇرىدۇ. چۈنكى ھەر بىر مىللەتنىڭ تىلىدا سۆزلەرنىڭ ئىشلىتىلىشى ۋە جۈملە تۈزۈلۈشى پەرقلىق بولغاچقا، مەلۇم بىر مەقسەتنى ئۇقتۇرۇشتا قوللىنىلىدىغان سۆزلەرنىڭ مىقدارى بىردەك بولمايدۇ. بەزىدە خەنزۇ تىلىدىكى بىر سۆزنى ئۇيغۇر

تىلدا بىر سوز بىلەن ئەمەس، ئىككى ياكى ئۇنىڭدىنمۇ ئوپ سوز بىلەن ئۇقتۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ. خۇددى شۇنىڭغا ئوخشاش، خەنزۇ تىلىدىكى بىرنەچچە سوزنى ئۇيغۇر تىلىدا بىرلا سوز بىلەن ئۇقتۇرۇش مۇمكىن ۋە زورۇر بولۇپ قالىدۇ. بۇنىڭ بىلەن "سوز قىسقارتىش" مەسىلىسى تۇغۇلىدۇ. بۇ، ئاساسەن، ھەر بىر تىلنىڭ كونكرېت خۇسۇسىيىتىگە باغلىق. ئەلۋەتتە، بۇ يەردە "سوز قىسقارتىش" دېگەندە، ئەسلى جۇملىدە مەلۇم ئۇقۇم، مەنىگە ۋەكىللىك قىلىدىغان سوزلەر ئەمەس، پەقەت مەلۇم ئۇقۇم، مەنىنى تولۇق ئاڭلىتىشتا ئەسلى يېزىقتا ئورنى، رولى بولسىمۇ، لېكىن تەرجىمە تىلدا رولى بولمايدىغان سوزلەر كوزدە تۇتۇلىدۇ. بۇنداق سوزلەر قىسقارتىلغاندا، ئەسلى مەنىنى تەرجىمە تىلدا سوزلەرنىڭ قولاشماسلىقىدىن، ئارتۇقچە سوزلەرنىڭ كىرىپ قېلىشىدىن قۇتۇلدۇرۇپ، تېخىمۇ روشەن، يەڭگىل ۋە چىرايلىق ئاڭلىتىش مۇمكىن.

1. سوزنى سوزگە يىگۈزۈش ئارقىلىق قىسقارتىش

بەزىدە خەنزۇ تىلىدىكى بىرنەچچە سوزنىڭ مەنىسىنى ئۇيغۇر تىلىدا بىرلا ئۇقۇم بىلەن ئۇقتۇرۇش مۇمكىن. بۇنداق چاغلاردا، تەرجىمىدە تېكىستتىكى دېمىسىمۇ مەنىسى ئوز ئوزىدىن بىلىنىپ تۇرىدىغان سوزلەرنى قىسقارتىۋېتىش مۇمكىن. مەسىلەن:

a. “中农态度的心背是决定革命胜负的一个因素……”

"ئوتتۇرا دېھقانلارنىڭ ئىنقىلاپقا مايىل بولۇش-بولماسلىقى

ئىنقىلاپنىڭ غالىبىيىتىنى ياكى مەغلۇبىيىتىنى بەلگىلەيدىغان ئامىلدۇر......"

خەنزۇچىدىكى "态度" سوزىنىڭ مەنىسىنى "مايىل بولۇش- بولماسلىقى" سوزى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ؛ "个—" سوزىنىڭ مەنىسىنى "ئامىل" سوزىنىڭ بىرلىك بىلەن قوللىنىلىشى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. شۇڭا بۇ يەردە ئەسلى جۈملىدىكى ئىككى سوزنى تەرجىمىدە قىسقارتىۋېتىش مۇمكىن.

b. "他无法掩饰自己惊慌的心情。"

"ئۇ ئۆزىنىڭ چوچۇگەنلىكىنى يوشۇرالمىدى."

c. "我们要学习他勇敢的精神。"

"ئۇنىڭ باتۇرلۇغىنى ئۆگىنىمىز."

d. "社会主义性质的经济已占统治地位。"

"سوتسىيالىستىك ئىگىلىك هوكۇمرانلىق ئورۇننى ئىگىلىدى."

e. "当我见到他们的时候，我的心突突地跳起来，由于激动，我的眼睛充满了热泪。"

"ئۇلارنى كورگەن ۋاقتىمدا، يۈرىگىم گۈپ-گۈپ سوقۇشقا باشلىدى، هاياجانلانغانلىغىمدىن، كوزۇم ئىسسىق ياشقا تولۇپ كەتتى."

بۇ تەرجىمىلەردە "性质"، "精神"، "心情" ۋە ئۈچ "我" سوزلىرى قىسقىرىپ كەتكەن. چۈنكى ئۇ سوزلەرنىڭ مەنىسى "چوچۇگەنلىك"، "باتۇرلۇق"، "سوتسىيالىستىك"، "ۋاقتىمدا"، "يۈرىگىم"، "كوزۇم" سوزلىرىدىن ئۆزىدىن ئۇقۇلۇپ تۇرىدۇ.

دېمەك، سۆز قىسقارتىش تەرجىمە تىلىنىڭ ئادىتى، خۇسۇسىيىتى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. يۇقۇرىدىكى مىساللاردىن قارىغاندا، تەرجىمىدە مەلۇم سۆزلەرنىڭ قىسقارتىلىشى بىلەن، مەنىگە زادىلا تەسىر يەتمەيدۇ، ئەكسىچە، تەرجىمە تىلىدا مەنىنى تېخىمۇ ئىخچام ۋە چىرايلىق ئۇقتۇرۇپ بېرىدۇ. بەزى چاغلاردا، بولۇپمۇ، سۆزنىڭ ئۇرغۇسىنى بېرىشتە، ئادەتتە قىسقارتىش ئېھتىمالى بولغان سۆزلەرنى قىسقارتىشنى ئويلىنىشقا توغرا كېلىدۇ، لېكىن ئۇنداق زورۇرىيەت ناھايىتى ئاز. ئەگەر قىسقارتىۋەتسىمۇ، شۇ قىسقارتىلغان سۆزنىڭ مەنىسى جۈملىنىڭ ئۆزىدىن ئۇقۇلۇپ تۇرسىلا، قىسقارتىش لازىم. ئۇنداق بولمىغاندا، تەرجىمىنىڭ يېرىك چىقىشى تۇرغان گەپ. ئەگەر e مىسالدىكى جۈملىنى ”مەن ئۇلارنى كۆرگەن ۋاقتىمدا، مېنىڭ يۈرىكىم گۈپ-گۈپ قىلىپ سوقۇشقا باشلىدى؛ ھاياجانلانغانلىقتىن، مېنىڭ كۆزۈم ئىسسىق ياش بىلەن تولدى“ دەپ تەرجىمە قىلساق، مەنە ئۇقۇلىسىمۇ، لېكىن تىلنىڭ ئۆزىگە خاس ھۆسنى بۇزۇپ قويۇلغان بولىدۇ، ئىستىلىستىكا جەھەتتىنمۇ قوپال بولۇپ قالىدۇ. ئەمەلىيەتتىمۇ ”我“ دىگەن ئالماش ئۇيغۇرچىدا ئىگىلىك قوشۇمچىسى بىلەن ئۇقۇلىدۇ.

تەرجىمە قىلمىسىمۇ، شۇ جۈملىدىكى باشقا سۆزلەرنىڭ ياردىمى بىلەن مەنىسى روشەن ئۇقۇلۇپ تۇرىدىغان سۆزلەر ئالماشلاردا كۆپ ئۇچرايدۇ. مەسىلەن:

“我们到小吃部去，我想喝啤酒。”

"بۇفېتقا بارايلى، پىۋا ئىچكۈم كېلىۋاتىدۇ."

"我们党所领导的人民革命为什么能够得到胜利呢？"

"پارتىيىمىز رەھبەرلىك قىلغان خەلق ئىنقىلاۋى نىمە ئۈچۈن غەلىبە قازىنالىدى؟"

يۇقۇرىدىكى ئىككى مىسالدا "我们"، "我" سۆزلىرى تەرجىمىدە مۇستەقىل سۆز تەرىقىسىدە ئىپادىلەنمىگەن بولسىمۇ، ئەمما شۇ "بىز"، "مەن" سۆزلىرى مۇناسىۋەتلىك سۆزلەر ("بارايلى"، "ئىچكۈم"، "پارتىيىمىز"گە يىڭدۇرۇلۇپ، مەنىنى تولۇق ئۇقتۇرۇپ بېرىۋېرىدۇ. تەرجىمىدە بۇنداق ئالماشلارنى، مەيلى I شەخس، II شەخس، III شەخس بولسۇن، مەيلى ئۇلارنىڭ بىرلىكى، كوپلۇكى بولسۇن، كوپىنچە قىسقارتىۋېتىش مۇمكىن. لېكىن بۇ يەردە شۇنىڭغا دىققەت قىلىش كېرەككى، جۈملىدىكى ئالماشلارنى، بىرىنچىدىن، قارىمۇ-قارشى سۆزلەشكەنلىكنى بىلدۇرىدىغان جۈملىلەردە، بولۇپمۇ دىئالوگلاردا؛ ئىككىنچىدىن، شۇ ئالماش ياكى ئۇنىڭ ئىگىسى جۈملىنىڭ يۇقۇرىسىدا ئېنىق كورسىتىلگەندە؛ ئۈچىنچىدىن، شەخسلەرنىڭ كىم ئىكەنلىگىنى تەكىتلەش زورۇر بولمىغاندا پۈتۈنلەي قىسقارتىش كېرەك. بولۇپمۇ ھەركەتكە ئۇندەيدىغان گەپلەردە، شوئارلاردا كەلگەن ئالماشلارنى قىسقارتىش تولىمۇ زورۇر.

ئالماشلارنى قىسقارتىشتا يەنە شۇنىڭغا دىققەت قىلىشقا توغرا كېلىدۇكى، رەسمىي ھوججەت — بۇيرۇق، ئالاقە، توختام، قانۇنلاردا ياكى شۇنداق قانۇنىي كۈچكە ئىگە ماتېرىياللاردا

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

قىسقارتىشقا بولمايدۇ.

2. جۈپ سۆزلەرنى قىسقارتىش

خەنزۇ تىلىدا جۈپ سۆزلەر كۆپ ئۇچرايدۇ. بۇنداق سۆزلەرنىڭ ئايرىملىرى سۆزنى كۈچەيتىپ بېرىش ئۈچۈن خىزمەت قىلسىمۇ، لېكىن ئادەتتە ئالدىنقىسى مەنە جەھەتتىن كېيىنكىسىنى تەكرارلايدۇ ياكى كېيىنكىسى ئالدىنقىسىنى تەكرارلايدۇ. ئۇنداق تەكرار سۆزلەر خەنزۇچىدا ئىستىلىستىكا جەھەتتىن ناھايىتى چىرايلىق بولسىمۇ، لېكىن ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلغاندا، كۆپ ھاللاردا، خەنزۇ تىلىدىكىدەك چىرايلىق بولمايدۇ. مەسىلەن: ”一知半解“ سۆزىنى ”چالا-پۇچۇق چۈشەنگەن“ دەپ، ”独一无二“ سۆزىنى ”يەككە-يېگانە“ دەپ تەرجىمە قىلىش مۇمكىن، بۇنداق تەرجىمە خۇددى خەنزۇ تىلىدىكى سۆزگە ئوخشاش چىرايلىق، كۈچلۈك بولىدۇ، بۇنىڭدىكى تەكرارلىنىش بىھۇدە بولمايدۇ. لېكىن بۇنداق ئەھۋاللار ئاز. خەنزۇ تىلىدىكى تەكرار سۆزلەرگە ئۆز ئەدەبىي تىلىمىزدا يۇقۇرقىدەك دەل، مۇۋاپىق، چىرايلىق سۆزلەر تېپىلمىغاندا، زورىدىن-زورغا تەرجىمە قىلىشتىن ساقلىنىش كېرەك. مەسىلەن:

A. “很短的时间内，将有几万万农民从中国中部，南部和北部各省起来，其势如暴风骤雨，迅猛异常。无论什么大的力量都压抑不住。”

”ناھايىتى قىسقا مۇددەت ئىچىدە مەركىزىي، جەنۇبىي ۋە

شىمالىي جۇڭگودىكى بارلىق ئۇلكىلەردە نەچچە يۈز مىليونلىغان دېخانلار قوزغالغۇسى، ئۇلارنىڭ قۇدرىتى دەھشەتلىك بوراندەك ئىنتايىن شىددەتلىك بولىدىكى، ئۇنى ھېچقانداق كۈچ توختىتالمايدۇ.»

بۇ يەردە «دەھشەتلىك بوراندەك» سۆزى «暴风骤雨» دەپ تەرجىمە قىلىنغان. ئەگەر «دەھشەتلىك بوراندەك ۋە شاقىرىغان يامغۇردەك» دەپ تەرجىمە قىلىنسا، ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئادىتىگە مۇۋاپىق كەلمەيدۇ، زورىدىن-زورغا شۇنداق تەرجىمە قىلىنغاندا، جۈملىنىڭ بەدىئىلىكى ئاجىزلاپ كېتىشى مۇمكىن. شۇڭا بۇ يەردە «骤雨» سۆزى قىسقارتىلغان.

B. “站在他们的前头领导他们呢，还是站在他们的后头指手画脚地批评他们呢？”

«ئۇلارنىڭ ئالدىنىقى قاتارىدا تۇرۇپ ئۇلارغا رەھبەرلىك قىلىش كېرەكمۇ؟ ياكى ئۇلارنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ قولىنى شىلتىپ، ئۇلارنى تەنقىد قىلىش كېرەكمۇ؟»

بۇ يەردە «指手画脚» سۆزى پەقەت بىر ھالەتنى ئۇقتۇرىدۇ. شۇڭا ئۇنى «قولىنى شىلتىپ» دەپ تەرجىمە قىلىشنىڭ ئۆزى كۇپايە. ئەگەر «قولىنى شىلتىپ، پۇتىنى ئوينىتىپ» دەپ تەرجىمە قىلىنسا، ھالەتنى بىلدۈرىدىغان بۇ سۆز بىھۇدە تەكرارلانغاندىن تاشقىرى، سۆزنىڭ مەنىسىنى، كۈچىنى ئاجىزلاشتۇرۇپ قويىدۇ.

C. “中国人民当家作主了。”

«جۇڭگو خەلقى خوجايىن، ئىگە بولدى.»

”جۇڭگو خەلقى ئۆز ئىشىغا ئۆزى خوجايىن بولدى.“

”جۇڭگو خەلقى ئۆز دۆلىتىگە خوجايىن بولدى.“

”جۇڭگو خەلقى ئۆز دۆلىتىنىڭ ئىگىسى بولۇپ قالدى.“

دىمەك، بۇ جۈملىنى تۆرلۈكچە تەرجىمە قىلىش مۇمكىن. لېكىن ”当家作主“ سۆزىنى ”ئىگە ھەم خوجايىن بولدى“ دەپ تەرجىمە قىلىشمۇ مۇمكىن، ئەمما ”ئىگە“ سۆزى بىلەن ”خوجايىن“ سۆزىنىڭ لۇغەت مەنىسى بىر. شۇڭا ئورۇنسىز تەكرارلىنىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن، ئۇنداق جۈپ سۆزلەردىن بىرىنىلا ئىلىش كۇپايە.

لېكىن مەنە جەھەتتىن پەرقى بولغان قوش سۆزلەرنى قىسقارتىش مۇمكىن ئەمەس. مەسىلەن:

A. “为群众喜闻乐见的……”

”ئاممىغا ياقىدىغان ۋە ئاما ياخشى كورىدىغان......“

B. “……到了民穷财尽的地步。”

”خەلقى گادايلاشقان، بايلىغى تۈگىگەن ھالغا يەتتى......“

تەكرار سۆزلەرنى قىسقارتىشتا، شۇ سۆزلەرنىڭ مۇھىمىنى تاللىۋېلىش لازىم. مۇشۇنداق ئۇسۇل بويىچە، يەنە مۇنداق سۆزلەرنىمۇ قىسقارتىش مۇمكىن. مەسىلەن:

A. “在这样的社会中，只有农民和手工业工人是创造财富和创造文化的基本阶级。”

”بۇنداق جەمئىيەتتە پەقەت دىخانلار ۋە قول سانائەت ئىشچىلىرىلا بايلىق ۋە مەدىنىيەت يارىتىدىغان ئاساسىي

www.uyghurkitap.com

سىنىپتۇر.»

بۇ يەردە خەنزۇچىدىكى ئىككى «创造» سوزىنىڭ بىرىنىلا تەرجىمە قىلىپ ئالغان ياخشى.

B. "共产党员……应该成为英勇作战的模范，执行命令的模范，遵守纪律的模范，政治工作的模范和内部团结的模范。"

"كوممۇنىستلار باتۇرانە كۇرەش قىلىدىغان، بۇيرۇقنى ئىجرا قىلىدىغان، ئىنتىزامغا رايە قىلىدىغان نەمۇنىچىلاردىن بولۇشى كېرەك، سىياسى خىزمەت نەمۇنىچىسى ۋە ئىچكى ئىتتىپاق ھەم بىرلىك نەمۇنىچىسى بولۇشى كېرەك.»

بۇ يەردە خەنزۇچىدىكى بەش «模范» سوزىدىن يەقەت ئۈچى تەرجىمە قىلىنغان. ئەگەر ھەممىسى تەرجىمە قىلىنسا، جۇملە قوپاللراق بولۇپ قالاتتى.

"只有动员群众才能进行战争，只有依靠群众才能进行战争。"

"پەقەت خەلق ئاممىسىنى سەپەرۋەر قىلغاندىلا، خەلق ئاممىسىغا تايانغاندىلا ئاندىن بۇ ئۇرۇشنى قىلغىلى بولىدۇ.»

بۇ يەردە «才能进行战争» سوزىدىن بىرى تەرجىمىدە قىسقارتىلغان، ئىستىلىستىكا نۇقتىسىدىن ئېيتقاندىمۇ ئۇنى قىسقارتىش مۇۋاپىق.

"我们不仅要克服主观主义，而且要克服教条主义。"

"بىيۇروكراتىزىمنىلا ئەمەس، دوگماتىزىمنىمۇ تۈگىتىمىز.»

www.uyghurkitap.com

3. زاماننى بىلدۈرىدىغان سوزلەرنى قىسقارتىش

خەنزۇچىدا پېئىلنىڭ ئۆز ئالدىغا زاماننى بىلدۈرۈش خۇسۇسىيىتى بولمايدۇ، زاماننى بىلدۈرىدىغان سوزلەر ئايرىم ھالدا پېئىلغا ياندىشىپ، ياردەملىشىپ كېلىدۇ. زاماننى بىلدۈرىدىغان بەزى سوزلەرنى، مەسىلەن: “曾经”, “正巧”, “继续”, “将” قاتارلىق سوزلەرنى ئۇيغۇر تىلىدا پېئىل زامانلىرى بىلەنلا بىلدۈرۈپ كەتكىلى بولىدۇ. شۇڭا ئۇنداق سوزلەر ئالاھىدە تەكىتلەش ئورنىدا خىزمەت قىلمايدىغان بولسا، تەرجىمىدە ئادەتتە قىسقارتىش مۇمكىن. مەسىلەن:

A. “我们将要组织春游。”

“بىز ئەتىيازلىق سەيلىگە چىقماقچىمىز.”

B. “他再三向我劝说，但我仍没有同意。”

“ئۇ مېنى دەۋەت قىلىۋەردى، لېكىن مەن قوشۇلمايۋەردىم.”

C. “县政治必须农民起来才能澄清，广东的海丰已经有了证明。”

“پەقەت دىخانلار قوزغالغاندىلا ناھىيە مەمۇرىيىتىنى تازىلاش مۇمكىن، بۇ گۇاڭدۇڭنىڭ خەيفېڭ ناھىيىسىدە ئىسپاتلانغان.”

D. “李自成参加高迎祥的起义队伍，曾经由陕西入河南，到安徽，折回陕西。”

“لى زىچېڭ قوزغىلاڭ كوتەرگەن گاۋ شىڭشياڭ باشچىلىقىدىكى ئەترەتكە قوشۇلۇپ، بۇ ئەترەت بىلەن شەنشىدىن خېنەن ئولكىسى ئارقىلىق ئەنخۇي ئولكىسىگە بېرىپ، ئۇ يەردىن

شەنشگە قايتتى.“

“我们队伍中曾经发生过的反对准备的意见是幼稚可笑的”。

”بزنىڭ قاتارىمىزدا تەييارلىق كورۇشكە قارشى تۇرۇش پىكىرلىرىنىڭ بولۇشى ساددىلىق ۋە كۇلكىلىكتۇر.“

زاماننى بىلدۇرىدىغان سوزلەرنى قىسقارتىشتىمۇ، شۇ سوزنىڭ جۇملىدە گەپنى كۇچەيتىش، تەكىتلەش جەھەتتىن ئوينايدىغان رولىغا ئەھمىيەت بېرىشكە توغرا كېلىدۇ. ئەگەر تەكىتلەش رولىنى ئويناش تەرىپى كۇچلۇك بولسا، قىسقارتىش ئۇ ياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە، يەنە مەلۇم سوزلەرنى قوشۇشقا توغرا كېلىدۇ. مەسىلەن:

“他曾经学过天文学，而今天……”

”ئۇ ئىلگىرى ئاسترونومىيىنى ئۇگەنگەن ئىدى، بۇگۇنكى كۇندە بولسا...“

مانا بۇ يەردە ”ئىلگىرى...ئىدى“ سوزىنى ۋە ياردەمچىنى قوشمىغاندا گەپنىڭ كۇچى ئاجىزلىشىشى تەبىي.

4. ساننى بىلدۇرىدىغان سوزلەرنى قىسقارتىش

ئۇيغۇر تىلىدا، كوپ ۋاقىتتا، سانلار ئىسىملار بىلەنلا تۇرلىنىپ كېتىدۇ، يەنى سانلار، مەيلى بىرلىك بولسۇن، مەيلى كوپلۇك بولسۇن، ئىسمغا ئۇلىنىپ ئىپادىلىنىدۇ. ئەگەر تەكىتلەش ئۇچۇن زورۇرىيىتى بولمىسا، تەرجىمىدە مىقدار سانلارنى

قىسقارتىۋەتكەن ياخشى. مەسىلەن:

A. "我们将不但有一个强大的陆军，而且有一个强大的空军和一个强大的海军。"

"بىزدە قۇدرەتلىك قۇرۇقلۇق ئارمىيىسىلا ئەمەس، قۇدرەتلىك هاۋا ئارمىيىسى، دېڭىز ئارمىيىسمۇ بارلىققا كېلىدۇ."

B. "这是一种爱国主义行为。"

"بۇ، ۋەتەنپەرۋەرلىك."

يۇقۇرىدىكى 2 مىسالدىكى "一个"، "一种" سوزلىرى ئۇيغۇرچىدا مۇناسىۋەتلىك سوزلەرنىڭ بىرلىك، كوپلۇك خۇسۇسىيىتى بىلەن ئىپادىلەنگەن. شۇڭا ئۇلارنى تەرجىمە قىلىشنىڭ هاجىتى يوق.

سانىنى بىلدۈرىدىغان سوز ۋە ياردەمچىلەرنىڭ خەنزۇچىدىكى تۇرلىرى ئاز ئەمەس، بولۇپمۇ جۇملىلەردە "都"، "各"، "们"، "一些"، "一部分"، "那些"، "广大" سوزلىرى ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ياردەمچىلەر كوپ ئۇچرايدۇ. پەۋقۇلئاددە زورۇرىيەت بولمىغاندا، ئۇنداق سوز ۋە ياردەمچىلەرنى تەرجىمىدە ئىلاج بار قىسقارتىپ، شۇ جۇملىدىكى مۇناسىۋەتلىك سوزلەرنىڭ بىرلىك، كوپلۇك خۇسۇسىيىتى بىلەن ئىپادىلەش كېرەك. ئۇنداق قىلمىغاندا گەپنى گىرامماتىك جەھەتتىن بۇزمىسىمۇ، مەنتىقىي جەھەتتىن ئاجىزلاشتۇرۇپ قويىدۇ. مەسىلەن، يەنە يۇقۇرقى مىسالنى ئالايلى.

"这是一种爱国主义行为。"

"بۇ بىر خىل ۋەتەنپەرۋەرلىك هەركەت."

بۇ تەرجىمىدىكى ”بىر خىل“ سوزى ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىنىڭ ئادىتىگە تازا مۇۋاپىق كەلمەيدۇ؛ ئىستىلىستىكا جەھەتتىن ئارتۇقلۇق قىلىدۇ. شۇنىڭدەك مەنىنى مۇجىمەللەشتۇرۇپ قويۇشىمۇ مۇمكىن.

5. بەزى ئىزاھ ئىپنقلىغۇچى سوزلەرنى قىسقارتىش

خەنزۇچىدىكى بەزى ئىزاھ ئىپنقلىغۇچى① سوزلەر ئۇيغۇر-چىدا تەرجىمە قىلىنمايدۇ، بەزىدە زوردىن- زورغا تەرجىمە قىلىش نەتىجىسىدە سوز قوپاللىشىدۇ ياكى مەنە تۇتۇقلىشىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن تەكىتلەش زورۇر بولمىغاندا، تەرجىمە قىلماسلىق كېرەك.

مەسىلەن:

A. “他这个人真爱交朋友。”

”ئۇ ناھايىتى ئۇلپەتچان ئادەم“.

B. “胡三毛她妈到合作社买肉去了。”

”خۇ سەنماۋنىڭ ئانىسى كوپىراتىپقا گوش ئالغىلى كەتتى“.

يۇقۇرىدىكى مىسالدا، “这个人”، “她” سوزى تەرجىمىدە ئېلىنمىغان. ئەمەلدە ئۇلارنى زوردىن-زورغا تەرجىمە قىلغاندا، ”ئۇ بۇ ئادەم ناھايىتى ئۇلپەتچان“ بولۇپ قالىدۇ-دە، ئۇيغۇر

---

① ”ئىزاھ ئىپنقلىغۇچى“لارنى تەرجىمە قىلىش توغرىسىدا ئايرىم توختىلىمىز. بۇ يەردە گەپ پەقەت ”قىسقارتىش“ ئۇستىدىلا بارىدۇ. — ئاپتوردىن.

تىلىنىڭ ئادىتىگە زادىلا سىغمايدۇ.

بەزىدە ئىنىقلىغۇچى ئالماشلارنى شۇ جۈملىدىكى مۇناسىۋەتلىك سۆزلەرگە يىدۇرۇش ئۇسۇلى بىلەنمۇ تەرجىمە قىلىش مۇمكىن. مەسىلەن:

“他说他今天要休息。”

“ئۇ، بۈگۈن دەم ئالىمەن، دەيدۇ”.

6. ھالەتنى بىلدۈرىدىغان سۆزلەرنى قىسقارتىش

خەنزۇ تىلىدا ھالەتنى بىلدۈرىدىغان سۆزلەرنى ئۇيغۇر تىلىدا ئىشلەتمەي تۇرۇپمۇ بىلدۈرگىلى بولىدۇ. ئادەتتە، جۈملىنى ئۇزارتىۋېتىپ، مەنىنى غۇۋالاشتۇرۇپ قويۇشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن، تەرجىمىدە ئايرىم ھال سۆزلەرنى قىسقارتقان ياخشى.

ئۇيغۇر تىلىدا ھالەت ئىش-ھەركەتنىڭ قانداق ئەمەلگە ئاشقانلىغىنى بىلدۈرۈپ كېلىدۇ. خەنزۇ تىلىدا ھەم شۇنداق. ھالەتنى بىلدۈرىدىغان سۆزلەر خەنزۇچىدا ئايرىم چاغلاردا ياردەمچى قوشۇلماي يېزىلىدۇ؛ ئەمما مۇتلەق كۆپ جايلاردا، “……地” دىگەن قوشۇمچە بىلەن يېزىلىدۇ. مەسىلەن:

“很快地”， “慌忙地”， “逐渐地”， “突然地”， “故意地” ……

بىزنىڭ بەزى تەرجىمانلىرىمىز ئەسلىگە “سادىق” بولىمەن دەپ، ئىككى تىلنىڭ خۇسۇسىيىتىنى تەتقىق قىلمايلا،

”地“ لەرنى ھەمىشە ”ھالدا“، ”رەۋىشتە“ دەپ تەرجىمە قىلىدۇ. نەتىجىدە ، جۇملىنى چۇۋالچاقلاشتۇرۇپ قويىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن، خەنزۇ تىلىدىكى ھالەتنى بىلدۈرىدىغان ياردەمچىلەرنى، مۇتلەق كوپ جايلاردا، قىسقارتىۋېتىش كېرەك. مەسىلەن:

“他突然地停下来了。”

”ئۇ ئۇشتۇمتۇت (بىردىنلا) توختاپ قالدى.“

“公社社员在热烈地工作。”

”كوپىراتىپ ئەزالىرى قىزغىن ئىشلىمەكتە.“

يۇقۇرىدىكى مىسالدىكى ”ئۇشتۇمتۇت“، ”قىزغىن“ سوزلىرىگە ”ھالدا“ سوزىنى قوشۇپ، ”ئۇشتۇمتۇت ھالدا“، ”قىزغىن ھالدا“ دەپ تەرجىمە قىلىشمۇ مۇمكىن. لېكىن ئۇ ياردەمچىلەرنى قوشقاندا، شۇ گەپلەرنىڭ جانسىز بولۇپ قېلىشى تەبىي.

خەنزۇچىدىكى ھالەتنى بىلدۈرىدىغان ياردەمچىلەرنى بەزىدە تۇرلەندۈرۈپ تەرجىمە قىلىشمۇ مۇمكىن. مەسىلەن:

“他故意地叫了一声。”

”ئۇ قەستەنگە قىچقاردى.“

دىمەك، خەنزۇ تىلىدىكى ھالەتنى تەرجىمە قىلغاندا، مەيلى شۇ سوزلەردە ”地“ ياردەمچىسى بولسۇن ياكى بولمىسۇن، ئادەتتە، ”ھالدا“، ”رەۋىشتە“ سوزىنى قوشۇپ تەرجىمە قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق، ئۇنى قىسقارتىش زورۇر.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com

7.ياردەمچى سۆزلەرنى قىسقارتىش

ياردەمچى سۆزلەر مۇستەقىل بىر مەنە، ئۇقۇمنى ئاڭلىتىدىغان ئاساسىي سۆزلەرنىڭ ئەكسى بولۇپ، ئۇ مۇستەقىل ئۇقۇمغا ئىگە ئەمەس، لېكىن ئۇ ئاساسىي سۆزلەرنى بىر بىرىگە باغلاش ئۈچۈن، ئۇلارغا مەنە جەھەتتىن ياردەمچى بولۇش ئۈچۈن، خىزمەت قىلىدۇ.

ئۇيغۇرچىدا "ھەم، ۋە، ئۈچۈن، بىلەن، ئەمما، لېكىن، بىراق، چۈنكى، ياكى، شۇڭا، گەرچە، بەلكى......" دېگەنگە ئوخشاش ياردەمچىلەر بولغاندەك، خەنزۇ تىلىدىمۇ شۇنداق ياردەمچىلەر بار. مەسىلەن:

“但是，于是，因为，因而，所以，因此，那么，却，不过，而且，甚至，无论，然而，既然，关于，的，了，吗”……

بۇ ياردەمچىلەر مۇستەقىل ئۇقۇمغا ئىگە بولمىسىمۇ، لېكىن جۈملىلەردە ناھايىتى مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى سۆزلەرنى بىر بىرىگە باغلاش ۋەزىپىسىنى، بەزىلىرى ئۇلاش ۋەزىپىسىنى ئورۇنلايدۇ؛ بەزىلىرى سۆزنىڭ روھىنى بىلدۈرۈشكە خىزمەت قىلىدۇ. بۇ يەردە ئۇنداق ياردەمچىلەرنىڭ جۈملىدىكى رولى ۋە ئەھمىيىتى توغرىسىدا توختالماستىن، پەقەت ئۇلارنى تەرجىمىدە قىسقارتىش مەسىلىسىدىلا توختىلىمەن.

خەنزۇچىدا ياردەمچى سۆزلەرنىمۇ كۆپ ۋاقىتتا قىسقارتىش مۇمكىن. مەسىلەن:

“在美国，……因为我是未成年的孩子，所以只能拿工资的一半；又因为是个黑人，所以只好拿一半的一半了。”

بۇ جۈملىنى ”ئامېرىكىدا... چۈنكى بالاغەتكە يەتمىگەن بالا بولغانلىغىم ئۈچۈن يېرىم ئىش ھەققى ئالاتتىم، يەنە چۈنكى نېگىر بولغانلىغىم ئۈچۈن ئاران يېرىمىنىڭ يېرىمىنىلا ئالاتتىم“ دەپ تەرجىمە قىلىش مۇمكىن. لېكىن ئىككى يەردىكى ”چۈنكى“ سۆزىنى قىسقارتىۋەتكەندە جۈملە تېخىمۇ چىرايلىق بولىدۇ؛ ئۇنىڭ ئۈستىگە ”چۈنكى“ سۆزىنىڭ مەنىسى ”ئۈچۈن“ سۆزىگە يىغدۇرۇلۇپ، شۇنىڭ روھى بىلەن تېخىمۇ روشەن ئىپادىلىنىدۇ.

“工人们这样地警告着他们，因此谁也不敢动他一下。”

”ئىشچىلار ئۇلارغا شۇنداق ئاگاھلاندۇرۇش بەرگەچكە (ياكى ”ئىشچىلار ئۇلارنى شۇنداق ئاگاھلاندۇرغانلىقتىن“) ئۇنىڭغا ھېچكىم تېگەلمىدى.“

بۇ يەردە ”因此“ سۆزىنى ئالاھىدە تەرجىمە قىلىشقا ھېچقانداق ھاجەت يوق، ئۇ قىسقارتىلغان. چۈنكى ئۇ سۆز ”بەرگەچكە“، ”......لىقتىن“ سۆزى بىلەن ئۆز ۋەزىپىسىنى ئورۇنلايدۇ.

“你们把身体累坏了， 不但对自己不好， 而且影响工作。”

”ھېرىپ ئۆزەڭلەرنى ئالدۇرۇپ قويساڭلار، ئۆزەڭلەرگىلا ياخشى بولماي قالماستىن، خىزمەتكىمۇ تەسىر يېتىدۇ.“

بۇ يەردە ”而且“ (بەلكى) سۆزى ئېلىنمىغان.

“如果你不同意，那么我们就不等你了。”

www.uyghurkitap.com

”ماقۇل كەلمەيدىكەنسەن، سىنى كۈتمەيمىز.“

بۇ جۈملىنىڭ تەرجىمىسىدىمۇ ”如果“ بىلەن ”那么“ سوزلىرى قىسقارتىلغان. چۈنكى، ”ئەگەر“ سوزى بىلەن ”ئۇ ھالدا“ سوزى ”......كەنسەن“ بىلەن قوشۇلۇپ ئىپادىلەنگەن.

“我完成了任务。至于总结，我准备明天写。”

”ۋەزىپىنى ئورۇنلاپ بولدۇم. يەكۈننى بولسا، ئەتە يازماقچىمەن.“

”ۋەزىپىنى ئورۇنلاپ بولدۇم، يەكۈننى ئەتە يازماقچىمەن.“

ئادەتتە ”至于“ دېگەن ياردەمچى سوز بىزدە كوپىنچە ”......غا كەلسەك“ دەپ تەرجىمە قىلىنىدۇ. ئۇ چاغدا شۇ سوز كەلگەن يەنە بىر قىسمىنى ”......غا كەلسەك، ئۇ (ئۇنى، ئۇ ھەقتە، ئۇنىڭغا......)“ دەپ تەرجىمە قىلىپ، سوز قوشۇشقا، شۇنىڭ بىلەن بەزىدە بەزى مۇرەككەپ جۈملىلەرنى ئۇزارتىۋېتىپ، ئۇنى ئوقۇپ بولۇپ دەم ئالالمايدىغان ياكى دەم ئالماستىن ئوقۇپ، مەنىسىنى دەرھال چۈشىنەلمەيدىغان ئەھۋالغا قېلىشىمىز مۇمكىن. شۇنىڭ ئۈچۈن (سوزنى قىسقارتىش، جۈملىنى ئىخچاملاشتۇرۇش ئۈچۈن) ئۇنى قىسقارتىش ياكى ”بولمىسا“ شەكلىگە ئايلاندۇرۇۋېتىش مۇمكىن. لېكىن سوزنى تەكىتلەش زورۇرىيىتى بولغاندا، ئەھۋالغا قاراپ جانلىق ئىشلىتىشكە توغرا كېلىدۇ.

“我光怕人家说我写不成，所以虽然很灰心，但是还继续着写。”

"باشقىلار، يازالمايدۇ، دەمدىكىن دەپ قورقىمەن. شۇڭا كوڭلۇم ناھايىتى يانغان بولسىمۇ، يەنە يېزىۋاتىمەن."

خەنزۇچىدا "虽然……但是" بىلەن كېلىدىغان جۈملىلەر ناھايىتى كوپ ئۇچرايدۇ. بۇنداق جۈملىلەرنى "گەرچە…… لېكىن……" دەپ تەرجىمە قىلىش مۇمكىن ۋە ھازىر كوپىنچە شۇنداق تەرجىمە قىلىنىپ ئادەت بولۇپ كېتىۋاتىدۇ. ئۇنىڭ جۈملىدىكى مەنىگە مەيلى گىراماتىكا جەھەتتىن، مەيلى ئۇقۇم جەھەتتىن بولسۇن ئانچە زىيىنى يوق. لېكىن جانلىق ئېغىز تىلى، بولۇپمۇ ئەدەبىي ئەسەرلەر ئېتىۋارى بىلەن ئالغاندا، بۇنداق جۈملىلەردە "گەرچە…… لېكىن" سوزىنى قىسقارتىش زورۇر. بۇنىڭدىمۇ ئەسەرنىڭ خاراكتېرىغا، سوزنىڭ تەكىتلىنىش تەرەپتىكى ئەھمىيىتىگە قاراش كېرەك.

“志愿军在前线作战，常常几天几夜不吃不睡，我不过熬了一夜，算什么？”

"پىدائىيلار ئالدىنقى سەپتە جەڭ قىلغاندا، پات-پات بىر-نەچچە كېچە-كۈندۈز ئوزۇقسىز، ئۇيقۇسىز قالدى. مەن بىر كېچە تۈنەپ قالسام نېمە بوپتۇ؟"

بۇ يەردە "不过" سوزى پۈتۈنلەي قىسقارتىلغان. بۇنداق جۈملىلەردە پۈتۈنلەي قىسقارتىش لازىم. چۈنكى بۇ يەردىكى "不过" سوزى "پەقەت" مەنىسىدە خىزمەت قىلىدۇ. لېكىن يەنە بەزى جۈملىلەردە بولسا قارىمۇ-قارشى سوزلەرنى باغلاش رولىنى ئوينايدۇ. مەسىلەن:

“天很冷，不过穿上了棉衣,不要紧。”

”ھاۋا ناھايىتى سوغۇق تۇردۇ، بىراق پاختىلىق چاپان كىيىۋاپسەن، ھېچگەپ يوق.“

بۇ جۈملىدە “不过” سوزى ”بىراق“، ”لېكىن“ مەنىسىدە خىزمەت قىلغان. شۇڭا بۇنى قىسقارتىشتا، مەنە جەھەتتىكى پەرققە دىققەت قىلىش كېرەك.

“对于这种恶果，必须进行研究。”

”بۇ يامان ئاقىۋەتنى تەتقىق قىلىش كېرەك.“

“我对于这个问题注意的很不够。”

”بۇ مەسىلىگە دىگەندەك دىققەت قىلالمىدىم.“

“这个办法，我们对于那个问题的解决意见也适用。”

”بۇ چارە ھىلىقى مەسىلىنى ھەل قىلىش توغرىسىدىكى پىكىرىمىزگىمۇ مۇۋاپىق كېلىدۇ.“

بۇ يەردە ياردەمچىلەرنىڭ بىرى بولغان “对于” سوزى ھەممىلا جايدا ”توغرىسىدا“، ”ھەققىدە“، ”گە (غا، قا)، قارىتا“، ”نىسبەتەن“ دەپ ئېلىنماستىن، تۈرلۈكچە ئېلىنغان. دېمەك، ئۇنى ”نى، غا، قا، گە، كە“... قاتارلىق كېلىشلەرگە ئايلاندۇرۇش يولى بىلەن قىسقارتىش مۇمكىن.

“工作虽然多，也应注意健康。”

”خىزمەت كوپ بولسىمۇ، سالامەتلىككە دىققەت قىلىش كېرەك.“

“这个孩子虽然年纪小，可是很聪明。”

”بۇ بالا كىچىك بولسىمۇ، ناھايىتى زېرەك.“

“病虽然好了，但是没有力气。”

”كېسەلدىن ساقايغان بولسىمۇ، دەرمانى يوق.“

يۇقۇرىدىكى 3 مىسالدا ”虽然“، ”可是“، ”但是“ سوزلىرى تەرجىمە قىلىنمىغان. ”گەرچە، لېكىن....“ دەپ تەرجىمە قىلىنغاندا، سوزنىڭ سىلىق، جانلىق بولماسلىغى تەبىي. بۇنداق ياردەمچىلەرنى، ئادەتتە، قىسقارتىۋەتكەن ياخشى.

ياردەمچىلەرنى قىسقارتىش زورۇر، لېكىن بۇنىڭدا يۇقۇرقى مىساللاردا كورسىتىلگەن ئۇسۇللار بىلەن چەكلىنىپ قېلىش مۇمكىن ئەمەس. قىسقارتىش-قىسقارتماسلىق، تۇرلەندۇرۇش ۋە باشقا ئەھۋاللار كونكرېت جۇملە، سوزنىڭ روھى ۋە گىراماتىك باغلىنىشلىرىغا، ئىستىلىستىكىغا باغلىق.

ئوزگەرتىش ئۇسۇلى

تەرجىمىنىڭ مەقسىدى تىلى ئوخشاش بولمىغان كىشلەرنى ئوزئارا چۇشىنىش، پىكىرلىشىش ئىمكانىيىتى بىلەن تەمىنلەش. بىزگە كېرىكى ئەسلى ئەسەرنىڭ شەكلى ئەمەس، مەزمۇنى. شۇنىڭ ئۇچۇن تەرجىمىدە ئەسلى ئەسەرنىڭ مەزمۇنىنى، جۇملىنىڭ ئەسلى مەنىسىنى دەل توغرا، ئېنىق ئىپادىلەپ بېرىش زورۇر. گىراماتىكىلىق شەكىل جەھەتتىن ئوخشاش قىلىشقا ئۇرۇنۇشنىڭ ھاجىتى يوق. ئەسلى ئەسەرنىڭ، ئەسلى جۇملىنىڭ شەكلىگە بېرىلىپ كەتكەندە، تەرجىمە تىلىنىڭ ساغلاملىغىغا نۇقسان يېتىش بىلەنلا قالماستىن، بەلكى مەنىنى تولۇق ۋە

توغرا ئىپادىلەپ بېرىشكىمۇ نۇقسان يېتىدۇ، ھەتتا ئەسلى ئەسەر-نىڭ مەنىسى مۇجمەللىشىشى، بۇرمىلىنىپ كېتىشى ھەم مۇمكىن. دىمەك، ئەسلى ئەسەرنىڭ گىراماتىكىلىق شەكلى ئەسلى ئەسەرنى ئېنىق چۈشىنىشكە ياردەم بېرىدىغان زورۇر ۋاستە؛ لېكىن شۇ ۋاستىدىن پايدىلىنىش بىلەن ھاسىل قىلىنىغان چۈشەنچىنى توغرا، ئېنىق تەرجىمە قىلىش ئۈچۈن، ئەسلى ئەسەردىكى جۈملىنىڭ گىراماتىكىلىق شەكلىگە باغلىنىپ قالماستىن، تەرجىمە تىلىنىڭ قائىدىسى ۋە ئادىتىگە رىئايە قىلىش زورۇر. مۇشۇ نۇقتىدىن ئالغاندا، تەرجىمىدە ئەسلى ئەسەرنىڭ بەزى سوزلىرىنى، بەزى گىراماتىكىلىق شەكىللىرىنى زورۇر بولغىنىچە ئۆزگەرتىشتىن خالى بولۇش مۇمكىن ئەمەس.

A. ئايرىم سوزلەرنى ئۆزگەرتىش

بەزى سوزلەر لۇغەتتە بىر خىل مەنىدە قوللىنىلسا، ئىستىمال-دا باشقا بىر مەنىدە قوللىنىلىدىغان، ئايرىم تۇرغاندا بىر خىل مەنە بەرسە، باشقا سوزلەر بىلەن قوشۇلۇپ كەلگەندە يەنە باشقا بىر خىل مەنە بېرىدىغان ھادىسىلەر ئۇيغۇر تىلىدىمۇ، خەنزۇ تىلىدىمۇ ئوخشاش ئۇچراپ تۇرىدۇ. مەسىلەن، ئۇيغۇر تىلىدا ”چاي“ سوزى قايناقسۇغا سېلىنىدىغان چاينى شۇنىڭدەك دەم-لەنگەن چاينى ئۇقتۇرسا، ”چايغا تەكلىپ“، ”چاي ئويناش“ دىگەن سوزلەردە ”زىياپەت“ مەنىسىنى ئۇقتۇرىدۇ. ”ئولتۇرۇش“ سوزى ئورۇندۇقتا، يەردە ئولتۇرۇش مەنىسىنى ئاڭلاتسا،

”ئولتۇرۇش قىلىش“ سوزى ”زىيايەت“، ”بەزمە“ مەنىلىرىنى بىرىدۇ. خۇددى شۇ تىل ھادىسىسىگە ئوخشاشلا، خەنزۇ تىلىدىمۇ ”谢“ سوزى ”رەخمەت“، ”تەشەككۇر“ مەنىسىنى، ”幕“ سوزى ”پەردە“ مەنىسىنى ئاڭلاتسا، ”谢幕“ سوزى ”قەدەملىرىڭگە رەخمەت“، ”قەدەملىرىڭگە رازى بولسىلا“ دىگەن مەنىنى ئاڭلىتىدۇ، ئۇ ھەرگىزمۇ ”پەردىگە رەخمەت“ دىگەن گەپ ئەمەس. ”好事“ ”ياخشى ئىش“، ”ساۋاپلىق ئىش“ دىگەن بولىدۇ. ئەگەر ”看你干的好事! “ نى ”قارا سىنىڭ ياخشى ئىشىڭنى!“ دەپ تەرجىمە قىلساق، ئەسلى جۇملىنىڭ ”قارا سىنىڭ ئەسكىلىكىڭنى!“ دىگەن ئىنىق مەنىسىنى توغىرا ئىپادىلەپ بىرىشىمىز ناتايىن. ”كىيلىغا ئاق تۇك ئۇنۇپ قاپتۇ“ ياكى ”خەسە كىكىرتەك بولۇپ قاپتۇ“ دىگىنىمىزدە ئۇنداق-مۇنداق تاماقىنى ياراتمايدىغان ئادەملەرنى كوز ئالدىمىزغا كەلتۇرىمىز. ئەگەر شۇ گەپلەرنى ”嗓子眼长白毛啦“ ياكى ”白布嗓子“ دەپ تەرجىمە قىلساق، ئەسلى مەنىنى ئىنىق ۋە توغرا ئىپادىلەپ بىرەلىشىمىز مۇمكىن ئەمەس.

ئوخشاش بىر ئۇقۇمنىڭ خەنزۇ تىلىدىمۇ، ئۇيغۇر تىلىدىمۇ ئوخشاش سوز بىلەن ئۇقتۇرۇلۇشى ناتايىن. ئەلۋەتتە، ئوخشاش بىر ئۇقۇمنىڭ ئىككى تىلدا ئوخشاش سوز بىلەن ياكى ئوخشىشىپراق كىتىدىغان ۋە ياكى مەنىداش بولغان سوزلەر بىلەن ئىپادىلىنىدىغان يەرلىرى كوپ. ئۇنداق شارائىتلاردا تەرجىمىدە ئانچە كوپ مەسىلە ئۇچرىمايدۇ، قىيىنچىلىقمۇ كوپ بولمايدۇ.

يۇقۇرىدا مىسال كەلتۈرۈلگەندەك تىل ھادىسىلىرى يۈز بەرگەندە، ئۆزگەرتىش ئۇسۇلىنى قوللانماي مۇمكىن ئەمەس، مەسىلەن:

“我愿意弥补我们先人的罪过。”

“ئاتا-بوۋىلىرىمىزنى گۇنادىن ساقىت قىلىشنى خالايمەن.”

“弥补” سۆزىنىڭ لۇغەت مەنىسى ”تولدۇرۇش“، ”ئورنىنى تولدۇرۇش“، ”قازاسىنى تولەش“، ”كېمىنى تولدۇرۇش“ دىگەن چۈشەنچىلەرنىڭ دائىرىسىدىن چىقىپ كەتمەيدۇ. ئەگەر بۇ سۆزنى ”گۇنانى تولدۇرۇش“ ياكى ”گۇنانىڭ ئورنىنى تولدۇرۇش“ ۋاھاكازا دەپ، ”تولدۇرۇش“ دىگەن چۈشەنچىدىن چەتلىمەي تەرجىمە قىلساق، گىراماتىكىلىق شەكىل جەھەتتىن خەنزۇچىغا ئوخشاش بولۇپ چىقىسىمۇ، مەنە جەھەتتىن ”ئاتا-بوۋىلىرىمىزنىڭ كەم قالغان، چالا قالغان گۇنايىنى تولدۇرۇشنى يەنى تولۇقلاشنى خالايمەن“ دىگەن چۈشەنچىنى بىرىپ قويۇش سەۋەنلىكىدىن خالى بولالماسلىقىمىز تۇرغان گەپ.

“不去正确地估计我们的成绩，就不能激励我们提高信心，继续前进。”

”بىزنىڭ نەتىجىلىرىمىزنى توغرا باھالىمىساق، بىزنىڭ ئىشەنچىمىزنى ئۈستۈرۈشىمىز، داۋاملىق ئىلگىرىلىشىمىز مۇمكىن ئەمەس.“

بۇ شەكىلەن تەرجىمە قارىماققا ئەسلىسىگە دەلمۇ-دەل ئۇيغۇن بولغاندەك تۇرسىمۇ، ھەر ھالدا پېتىرلىكى چىقىپ تۇرىدۇ.

"بىزنىڭ"نى "ئۆزىمىزنىڭ"گە ئۆزگەرتىپ كورەيلى. ئۇ ھالدا تەرجىمىنىڭ پىشىپ چىقىشىدا شەك يوق.

"中国近百年的落后，……另一方面，老实说，要归咎于我们那些挂着文明招牌的白人同胞对你们的侵略——豺狼般的烧杀，掳掠……。"

"جۇڭگونىڭ يېقىنقى يۈز يىلدىن بۇيان ئارقىدا قېلىشىغا، يەنە بىر تەرەپتىن، گەپنىڭ راستىنى ئېيتسام، بىزنىڭ مەدەنىيەت ۋىۋىسكىسىنى ئېسىۋالغان ئاق تەنلىك قېرىنداشلىرىمىزنىڭ سىلەرگە تاجاۋۇز قىلغانلىقى— ۋەھشىيانە ئوت قويغانلىقى، قىرغانلىقى بۇلاڭ-تالاڭ قىلغانلىقى...... سەۋەپچى بولدى."

"豺狼" قىرغىن قىلغان، بۇلاپ-تالىغان تەقدىردىمۇ ئوت قويالمايدۇ. مەنتىقىي چۈشەنچە نۇقتىسىدىن "چىلبورە" سوزىنى يىراق مەنىداش "ۋەھشىيانە" سوزىگە ئۆزگەرتىشكە توغرا كەلگەن.

"他的话，牛头不对马嘴。"

بۇ جۈملىنى "ئۇنىڭ سوزلىرى كالىنىڭ بېشى ئاتنىڭ ئاغزىغا توغرا كەلمەپتۇ" دەپ شەكلەن، سوزمۇ-سوز تەرجىمە قىلساق، "پايپاقتا ناھال قاقشاندەك گەپ" بولۇپ چىقىشى تۇرغان گەپ.

شۇنى تەكىتلەپ ئېيتىشقا توغرا كېلىدۇكى، بەزى تەرجىمانلىرىمىز خەنزۇ تىلى بىلەن ئۇيغۇر تىلىنىڭ تىل ئادىتى جەھەتتىن بىر بىرىگە ئوخشىمايدىغان پەرقلىرىنىڭ ئوبيېكتىپ رىياللىق ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىدۇ-يۇ، شۇ پەرقلەرنى تەرجىمىدە توغرا بىر تەرەپ قىلىشقا بىر تەرەپلىمە قارايدۇ، يەنى ئۇيغۇر

تىلىنىڭ ئادىتىنىڭ قوبۇل قىلىش-قىلالماسلىقىدىن قەتئىي نەزەر، خەنزۇ تىلى ئالدىدا جاۋاپكار بولۇشىنىلا تەكىتلەپ، سۆزمۇ-سۆز، شەكلەن تەرجىمە قىلىشقا ئۇرۇنىدۇ. نەتىجىدە، خەنزۇ تىلىنىڭ ئۆزىگە خاس ئىستىلىستىكىسىنى كىتاپخانىلارغا بۇرمىلاپ، قوپاللاشتۇرۇپ، ھەتتا چاكىنىلاشتۇرۇپ چۈشەندۈرۈش سەۋەنلىكىنى ئۆتكۈزۈپ قويۇشتىن خالى بولالمايدۇ. مەسىلەن: ”安定团结的政治形势“ دىگەن ئىبارە، خەنزۇ تىلى گىراماتىكىسى نۇقتىسىدىن ئېيتقاندا، سۈپەت بولۇپ ئىنىقلاپ كەلگەن ”تىنچ، ئىتتىپاق، سىياسى“ دىگەن سۆزلەر بىلەن ئىنىقلانغۇچى تۈپ سۆز ”ۋەزىيەت“نىڭ بىرىكمىسىدىن ئىبارەت. ئۇنى خۇددى خەنزۇچە گىراماتىكىلىق تۈزۈلۈشى بويىچە ئۇيغۇر تىلىدىمۇ تەڭداش ئىنىقلىغۇچى سۈپەتلەر بىلەن ئىنىقلانغۇچى تۈپ سۆزنىڭ بىرىكىشىدىن ھاسىل بولغان ئىبارە تەرىقىسىدە تەرجىمە قىلىش مۇمكىن. يەنى ”تىنچ، ئىتتىپاق، سىياسى ۋەزىيەت“ دىيىش مۇمكىن. ئەپسۇسكى، بەزى تەرجىمانلار ”تىنچ بولۇش، ئىتتىپاق بولۇشتەك سىياسى ۋەزىيەت“ دەپ، تەرجىمە قىلىدۇ. بۇنداق تەرجىمىدە مەنتىقىلىق باغلىنىش كەمرەك.

تەرجىمە پىرىنسىپلىرىدا ئەسلى جۈملىدىكى ھەر بىر سۆزنى ئەينەن تەرجىمە قىلىش كېرەك دىگەن تەلەپنى ئۇچراتقىلى بولمايدۇ. ئەينەن تەرجىمە قىلىشقا زورمۇ-زور ئۇرۇنغاندا، مەنە جەھەتتىن، يۇقۇرىدا كورسىتىلگەندەك سەۋەنلىكنى ئۆتكۈ-

زۇپ قويۇش مۇمكىن.

B. ئايرىم سوز تۇركۇملىرىنى ئۇزگەرتىش

تەرجىمىدە پۈتۈن جۇملە ھەممىدىن مۇھىم ئورۇندا تۇرىدۇ، جۇملە تەركىۋىدىكى ھەر بىر خەت، سوزلەرنى بىرمۇ-بىر، ئۇلۇك تەرجىمە قىلىش مۇمكىن ئەمەس. ئەگەر خەنزۇچىدىكى مەلۇم بىر سوز مەلۇم بىر سوز تۇركۇمىگە مەنسۇپ بولسا، ئۇلارنى ئەينەن تەرجىمە قىلغاندا، ئەسلى مەنە توغرا ئىپادىلىنىدىغان، ئۇيغۇر تىلىنىڭ گىرامماتىكىسىغىمۇ ئۇيغۇن كېلىدىغان بولسا، ئۇنىڭدا مەسىلە پەيدا بولمايدىغانلىقى تەبىئى؛ بۇ ھەممىگە ئايان ساۋات. لېكىن بىر بىرىگە ئوخشىمايدىغان ئىككى تىلدا ئۇنىڭ ئەكسىچە تىل ھادىسىلىرىمۇ ئۇچراپ تۇرىدۇ. تەرجىمە تىلىنىڭ غەيرى تەبىئى ھالەتنى پەيدا قىلىپ قويماسلىقى، ئەسلى مەنەنى ئۇيغۇرچە شەكىل بىلەن توغرا ئىپادىلەپ بېرىشى ئۈچۈن، خەنزۇچە بەزى سوز تۇركۇملىرىنى ئۇزگەرتىپ تەرجىمە قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. مەسىلەن:

"我们的目的一定要达到！"

"我们的目的一定能够达到！"

خەنزۇ تىلى سىنتاكسىسى بويىچە، "我们的" ئېنىقلىغۇچى؛ "目的" ئىگە؛ "达到" خەۋەر. شۇ تەرتىپ بويىچە تەرجىمە قىلىنسا، "بىزنىڭ مەقسىدىمىز چوقۇم يېتىشى كېرەك"، "بىزنىڭ مەقسىدىمىز چوقۇم يېتەلەيدۇ" بولۇپ چىقىدۇ-دە، ئۇلۇك

www.uyghurkitap.com

تەرجىمىدىنمۇ ئوتۇپ قالايمىقان تەرجىمە بولۇپ چىقىدۇ. چۈنكى بۇ تەرجىمىدە مەنە ئۇقۇلمايدۇ. تەرجىمىدە مەنەنى توغرا ئاڭلىتىش ئۈچۈن، ئەسلى سۆز تۈركۈملىرىنى ئۆزگەرتىشكە توغرا كېلىدۇ، يەنى ئەسلى ئىنىقلىغۇچى “我们的” نى ئىگىگە، ئەسلىدىكى ئىگە بولغان “目的” نى تولدۇرغۇچىغا ئۆزگەرتىپ، ”بىز مەقسىدىمىزگە چوقۇم يېتىمىز!“، ”بىز مەقسە-دىمىزگە چوقۇم يېتەلەيمىز!“ دەپ تەرجىمە قىلىشقا توغرا كېلىدۇ، شۇنداق قىلىنسا، مەنە توغرا ئىپادىلەپ بېرىلگەن بولىدۇ.

تەرجىمىدە تىل ئادىتى سەۋىي بىلەن كېلىپ چىقىدىغان بۇنداق ھادىسىلەر كۆپ ئۇچرايدۇ. شۇنداق شارائىتتا، ئەسلى جۈملىنىڭ شەكلىگە بېرىلىپ كەتمەي، مەنىنى توغرا ئىپادىلەپ بېرىش ئۈچۈن، ئالاقىدار سۆز تۈركۈملىرىنى ئۆزگەرتىش ئۇسۇلىدىن پايدىلانماي مۇمكىن ئەمەس. بۇ ئۇسۇلنى سىلىش-تۈرۈش يولى بىلەن يېشىش ئۈچۈن تۆۋەندىكى مىساللارغا قاراڭ:

“慰问团到达的城市，都受到了当地人民的热烈欢迎。”

ئۇلۇك تەرجىمە	مەنەن تەرجىمە
”ۋەكىللەر ئۆمىكى بارغان-لىكى شەھەر شۇ يەردىكى خەلقنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشتى.“	”ۋەكىللەر ئۆمىكى بارغان-لىكى شەھەردە خەلقنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشتى.“

“我们相信，在党中央的领导下，农田基本建设将掀起一个新高潮。”

”ئىشىنىمىزكى، پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ رەھبەرلىكىدە، ئېتىز-ئېرىق ئاساسىي قۇرۇلۇشى يېڭى دولقۇن كوتىرىدۇ.“

”ئىشىنىمىزكى، پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ رەھبەرلىكىدە، ئېتىز-ئېرىق ئاساسىي قۇرۇلۇشىدا يېڭى دولقۇن كوتىرىلىدۇ.“

“这个教室，能坐五十个人。”

”بۇ سىنىپ 50 ئادەم ئولتۇرالايدۇ.“

”بۇ سىنىپقا 50 ئادەم سىغىدۇ.“

يۇقۇرقى مىساللاردىن كورۇنۇپ تۇرۇپتۇكى، ”ئۇمەك بارغانلىكى شەھەر قىزغىن ئالقىشقا ئېرىشتى“، ”ئېتىز-ئېرىق ئاساسىي قۇرۇلۇشى دولقۇن كوتىرىدۇ“، ”سىنىپ ئولتۇرالايدۇ“ دېگەن سوزلەر، تولۇق جۇملە ئېتىۋارى بىلەن ئالغاندا، ئۇيغۇر تىلىنىڭ سىنتاكسىس قائىدىسىگە سىغىسمۇ، شەكلەن قارىغاندا، ئەسلى خەنزۇچە جۇملە شەكلىگە دەلمۇ-دەل ئۇيغۇندەك كورۇنسىمۇ، لېكىن ئۇيغۇر تىلىدا مەنتىققە سىغمايدۇ. شۇنىڭ ئۇچۇن، ئۇنى ئوزگەرتىپ تەرجىمە قىلىشقا توغرا كېلىدۇ.

سوزمۇ-سوز، شەكلەن تەرجىمە قىلىش بىلەن جانلىق، مەنەن تەرجىمە قىلىش ئوتتۇرىسىدىكى پەرقلەرنى شۇ ئىككى خىل تەرجىمىنىڭ ئەمەلىيەتتە بېرىدىغان ئۇنۇمى جەھەتتىن سېلىشتۇرۇپ قارايدىغان بولساق، ناھايىتى روشەن كورگىلى بولىدۇ ۋە تەرجىمىدە ”ئوزگەرتىش ئۇسۇلى“نى قوللىنىشنىڭ زورۇرلۇگى روشەن گەۋدىلىنىپ چىقىدۇ. مەسىلەن:

www.uyghurkitap.com

"我们要作马克思列宁主义创始人的最忠实、最好的学生，就需要在无产阶级和一切群众的长期而伟大的革命斗争中进行各方面的修养，要有马克思列宁主义理论的修养，要有运用马克思列宁主义的立场、观点和方法去研究和处理各种问题的修养；要有无产阶级的革命战略、战术的修养；要有无产阶级的思想意识和道德品质的修养；要有坚持党内团结、进行批评和自我批评、遵守纪律的修养；要有艰苦奋斗的工作作风的修养；要有善于联系群众的修养，以及各种科学知识的修养等。"

"ماركسىزم-لېنىنىزم ئاساسچىلىرىنىڭ ئەڭ سادىق، ئەڭ ئوبدان شاگىرتى بولۇش ئۈچۈن، پۇرولېتارىيات ۋە بارلىق ئاممىنىڭ ئۇزاق مۇددەتلىك ھەم ئۇلۇغ ئىنقىلاۋىي كۈرەشلىرىدە ھەر جەھەتتىن تەربىيىلىنىشىمىز — ماركسىزم-لېنىنىزم نەزىرىيىسى بىلەن تەربىيىلىنىشىمىز، ماركسىزم-لېنىنىزم مەيدانى، نۇقتىنەزىرى ۋە ئۇسۇلىنى قوللىنىپ تۈرلۈك مەسىلىلەرنى تەتقىق قىلىش ۋە بىر تەرەپ قىلىش جەھەتتىن تەربىيىلىنىشىمىز؛ پۇرولېتارىيات ئىنقىلاۋى ئىستراتېگىيىسى ۋە تاكتىكىسى جەھەتتىن تەربىيىلىنىشىمىز، پۇرولېتارىيات ئاڭ-پىكرى ۋە ئەخلاق-پەزىلىتى بىلەن تەربىيىلىنىشىمىز؛ پارتىيە ئىچىدىكى ئىتتىپاقلىقتا چىڭ تۇرۇش، تەنقىت ۋە ئۆز ئۆزىنى تەنقىتنى ئېلىپ بېرىش، ئىنتىزامغا بويسۇنۇش جەھەتتىن تەربىيىلىنىشىمىز؛ جاپاغا چىداپ كۈرەش قىلىدىغان خىزمەت ئىستىلىغا ئىگە بولۇش جەھەتتىن تەربىيىلىنىشىمىز؛ ئامما بىلەن ئالاقە باغلاشقا ماھىر بولۇش جەھەتتىن تەربىيىلىنىشىمىز ھەم تۈرلۈك پەننى

بىلىملەر ۋە باشقىلار بىلەن تەربىيىلىنىشىمىز لازىم.» (ليۇ شاۋچى:
«كومپارتىيە ئەزالىرىنىڭ تەربىيىلىنىشى توغرىسىدا»، مىللەتلەر
نەشرىياتىنىڭ 1980 ـ يىلى 4 ـ ئاي ئۇيغۇرچە نەشرى، 22 ـ بەت.)

بۇ مىسالدىكى تەكىتلەش بەلگىسى قويۇلغان جايلار خەنزۇچە سۆز تۈركۈملىرى، ئىستىلىستىكىسى جەھەتلىرىدىكى شەكلىدىن ئۆزگەرتىپ تەرجىمە قىلىنغان، شۇنىڭ بىلەن ئەسلى مەنە روشەن، توغرا ئىپادىلەپ بېرىلگەن. ئەگەر تەرجىمىدە "ئۆز-گەرتىش ئۇسۇلى قوللىنىلماي، سۆزمۇ-سۆز، شەكلەن تەرجىمە قىلىنسا، ئۇ هالدا "进行各方面的修养……" هەر جەھەتتىن تەر-بىيىلىنىش ئېلىپ بېرىشىمىز" بولۇپ قېلىشى، "要有……的修养"، "تەربىيىلىنىش بولۇشى" بولۇپ قېلىشى، "要有……研究和 处理各种问题的修养," "تۈرلۈك مەسىلىلەرنى تەتقىق قىلىش ۋە بىر تەرەپ قىلىش تەربىيىلىنىشى بولۇشى" بولۇپ قېلىشى مۇمكىن. بۇ قارىماققا ئۇيغۇرچىدەك تۇرسىمۇ، ئەمەلىيەتتە ئۇيغۇر تىلىنىڭ قائىدىسىگە سىغمايدىغان، گەپتە سۆزلەر بىر بىرىگە ماسلاشمايدىغان، ئېنىق مەنە ئاڭلاتمايدىغان چۇۋال-چاق جۈملە بولۇپ چىقىشى تۇرغان گەپ. بۇ مىسالدا تەرجىمان "ئۆزگەرتىش ئۇسۇلى"دىن شۇنداق ماھىرلىق بىلەن پايدىلان-غانلىكى، "...... هەر جەھەتتىن تەربىيىلىنىشىمىز" دىگەن سۆزنىڭ ئاخىرى خەنزۇچىدا "پەش (،)" بىلەن چۈشكەن بولسا، ئۇنىڭغا شەكلەن بېرىلمەستىن، پەشنىڭ ئورنىغا بايان ئالامىتى سۈپىتىدە سىزىق (—) قويۇپ، شۇنىڭ بىلەن "هەر

جەھەتتىن" سۆزىنىڭ مەزمۇن دائىرىسىنى ناھايىتى روشەن ئىپادىلەپ بەرگەن. دېمەك، مەنىنى توغرا ۋە ئېنىق بايان قىلىپ بېرىش ئۈچۈن خەنزۇچە تېكىستنىڭ گىرامماتىك شەكىللىرى بىلەنمۇ چەكلىنىپ قالمىغان.

تەرجىمىدە جۈملىلەرنى بىر بىرىگە قوشۇۋېتىشمۇ "ئۆزگەرتىش ئۇسۇلى" دائىرىسىگە كىرىدۇ. مەسىلەن:

“然而在你们中难道就没有这样想的人了吗？就是说，他们的思想、言论、行动和生活不一定要受马克思列宁主义原则的指导，他们所学到的原则也不打算全部加以运用。”

"لېكىن ئاراڭلاردا مۇنداق خىيالدىكى كىشىلەر، يەنى ئۆزىنىڭ ئىدىيە، سۆز، ھەركەت ۋە تۇرمۇشىدا ماركسىزىم-لېنىنىزىم پرىنسىپىنىڭ يېتەكچىلىكىنى قوبۇل قىلىشى ناتايىن بولغان، ئۆزلىرى ئۆگەنگەن پرىنسىپلارنىمۇ تولۇق قوللىنىشنى ئويلىمايدىغانلار يوقمىدۇ؟"

“我们常常看到某些由工人出身的最好的党员，虽然对于马克思列宁主义理论的准备比较少，若要考试背诵马克思列宁主义的书籍和公式，他不一定比别人记得多。但是在他学习马克思列宁主义理论的时候，只要能用他懂得的话解释给他听，他的兴趣，他所了解的程度，常比某些知识分子出身的党员还要高得多。”

"بىز دائىم ئىشچىلار سىنىپىدىن كېلىپ چىققان بەزى ئەڭ ياخشى پارتىيە ئەزالىرىنىڭ ماركسىزىم-لېنىنىزىم نەزەرىيىسى توغرىسىدىكى تەييارلىقى ئازراق بولسىمۇ، ئەگەر ئۇلاردىن ماركسىزىم-لېنىنىزىم كىتابلىرى ۋە فورمۇلىلىرىدىن يادقا

ئىمتىھان ئېلىنسا، ئۇلارنىڭ باشقىلاردىن كۆپرەك بىلىدىغانلىقى ناتايىن بولسىمۇ، لېكىن ئۇلار ماركسىزىم-لېنىنىزىم نەزىرىيە-سىنى ئۆگەنگەندە، ئۇلارغا چۈشىنىشلىك سۆزلەر بىلەن چۈشەن-دۈرۈپ بېرىلىدىغانلا بولسا، ئۇلارنىڭ ھەۋىسى، چۈشىنىش دەرىجىسىنىڭ كۆپ چاغلاردا زىيالىيلاردىن كېلىپ چىققان بەزى پارتىيە ئەزالىرىنىڭكىگە قارىغاندا كۆپ دەرىجىدە يۇقۇرى بولىدىغانلىقىنى كۆرىمىز.“

يۇقۇرقى مىساللارنىڭ ھەر ئىككىسىدە سىنتاكسىس قائىدىسى بويىچە مۇستەقىل تۇرغان جۈملىلەر مۇستەقىللىقىدىن قالدۇرۇ-لۇپ، بىر بىرىگە چېتىپ تەرجىمە قىلىنغان («تەربىيىلىنىشى» نىڭ 27 — 28-بەتلىرىگە ۋە 31-بېتىگە قاراڭ). ئەگەر شۇنداق ”ئۆزگەرتىش ئۇسۇلى“ قوللىنىلمىسا، مەنىنى بۇنچىلىك روشەن، توغرا ۋە راۋان ئىپادىلەپ بېرىشنى تەسەۋۋۇر قىلىش ھەر ھالدا تەس.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

سوز بىرىكمىسىنىڭ تەرجىمىسى توغرىسىدا

بىز ئادەتتە بىرەر ئوي-پىكرىمىزنى ئېغىز ياكى يېزىق ئارقىلىق ئۇقتۇرىمىز. بىرەر ئوي-پىكىرنى بىلدۇرۇشتە ئوزئارا باغلىنىپ كەلگەن سوزلەرنىڭ يىغىندىسى جۈملە بولىدۇ. مەسىلەن:

”بىز ۋەتىنىمىزنى سويىمىز.“ “我们爱祖国。”

بۇ يەردە ”بىز“، ”ۋەتەن“، ”سويۇش“ سوزلىرى يەنى ئايرىم-ئايرىم سوزلەر تۇرلۇك قوشۇمچىلارنىڭ ياردىمى بىلەن ئوزئارا باغلىنىپ، پۇتۇن بىر ئوي-پىكىرنى ئاڭلاتقان.

“我们全国各族人民要以无比坚强的信念热爱伟大的社会主义祖国。”

”بىز، پۇتۇن مەملىكەتتىكى ھەر مىللەت خەلقى ئۇلۇغ سوتسىيالىستىك ۋەتىنىمىزنى تەڭداشسىز مۇستەھكەم ئىشەنچ بىلەن قىزغىن سويىمىز.“

بۇنىڭدا بىر ئوي-پىكىر ئۇچ سوز بىرىكمىسى بىلەن ئاڭلىتىلغان. دېمەك، ئايرىم-ئايرىم سوزلەر بەلگىلىك تەرتىپتە ئوزئارا چىڭ باغلىنىپ كەلگەن ھالدا جۈملە ھاسىل قىلىش بىلەنلا قالماستىن، ئايرىم-ئايرىم سوزلەرنىڭ بەلگىلىك

تەرتىپتە ئۇزئارا بىرىكىپ، سۆز بىرىكمىسىنى تەشكىل قىلىشى بىلەنمۇ جۈملە ھاسىل قىلىدۇ. مۇشۇ مەنىدىن ئالغاندا، سۆز بىرىكمىسى ئايرىم-ئايرىم سۆزلەرنىڭ شاخلىشىدىن ئىبارەت بولۇپ، مەنە جەھەتتىن تېخىمۇ تولۇق، تېخىمۇ روشەن بولىدۇ.

يەنە يۇقۇرقى مىسالنى ئالايلى، "بىز" سۆزى "پۈتۈن مەملىكەتتىكى ھەر مىللەت خەلقى" دىگەن ئىزاھ ئېنىقلىغۇچىنىڭ بىرىكىشى ئارقىسىدا، "پۈتۈن مەملىكەت" دىگەن سۆزلەر "ھەر مىللەت خەلقى" دىگەن سۆزلەرنىڭ بەلگىلىك ۋەزىپە بىلەن بىرىكىشى ئارقىسىدا، "ۋەتەن" سۆزى "ئۇلۇغ سوتسىيالىستىك" دىگەن سۆزلەرنىڭ بەلگىلىك ۋەزىپە بىلەن بىرىكىشى ئارقىسىدا، "سۆيۈش" سۆزى "تەڭداشسىز، مۇستەھكەم، ئىشەنچ، قىزغىن" دىگەن سۆزلەرنىڭ بەلگىلىك ۋەزىپە بىلەن بىرىكىشى ئارقىسىدا سۆز بىرىكمىسىنى شەكىللەندۈرگەن.

سۆز بىرىكمىسىنىڭ رولى

يۇقۇرىدا ئېيتقىنىمىزدەك، جۈملە ئايرىم-ئايرىم سۆزلەردىن ياكى سۆز بىرىكمىلىرىدىن تەركىپ تاپىدۇ. لېكىن بىر بىرىگە چىڭ باغلىنىپ كەلگەن سۆزلەرنىڭ بىرىكمىسى جۈملە ۋەزىپىسىنى ئۆتىيەلمەيدۇ. چۈنكى ئۇ بىرەر تولۇق ئوي-پىكىرنى ئاڭلىتالمايدۇ. مەسىلەن:

"伟大、光荣、正确的中国共产党。"

"ئۇلۇغ، شەرەپلىك، توغرا جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى" دىگەن سوزلەر مۇكەممەل بىر ئوي-پىكىرنى ئاڭلىتالمايدۇ. بۇ سوزنى ئاڭلىغان ياكى ئوقۇغان كىشى چوقۇم سوزنىڭ ئاخىرىنى خەۋىرىنى كۇتىدۇ، چۇنكى، بۇ سوزنى ئاڭلاش بىلەنلا بىرەر ئوي-پىكىرنى چۇشىنىپ كىتەلمەيدۇ، قانائەت ھاسىل قىلالمايدۇ. شۇنىڭ ئۇچۇن، سوز بىرىكمىسىنىڭ خەنزۇ تىلى گىراماتىكىسىدا "短语" (چولتا گەپ، كەمتۇك گەپ) دەپمۇ ئاتىلىشىنىڭ داۋلىسى ئەنە شۇ يەردە.

سوز بىرىكمىسى مەيلى ئىككى سوزدىن ياكى بىرقانچە سوزدىن قۇرۇلغان بولسۇن، مەيلى بىرلا سوز بىرىكمىسى بولسۇن ۋە ياكى بىر ھەتتا بىرنەچچە سوز بىرىكمىسىنى ئوز ئىچىگە ئالغان قوشما سوز بىرىكمىسى بولسۇن (بۇ ھەقتە ئايرىم توختىلىمىز)، جۇملىدە خۇددى ئايرىم-ئايرىم كەلگەن سوزلەرگە ئوخشاشلا بىرلا سوزنىڭ، لېكىن ئۇقۇم جەھەتتىن تېخىمۇ تولۇق، روشەن بولغان بىر سوزنىڭ رولىنى ئوينايدۇ. مەسلەن:

"彻底的唯物主义者是无所畏惧的，我们希望一切同我们共同奋斗的人能够勇敢地负起责任，克服困难，不要怕挫折，不要怕有人议论讥笑，也不要怕向我们共产党人提批评建议"。

"ئۇزۇل-كېسىل ماتېرىيالىستلار ھېچنىمىدىن قورقمايدۇ، بىز بىز بىلەن بىرلىكتە كۇرەش قىلىۋاتقان بارلىق كىشىلەرنىڭ مەسئۇلىيەتنى باتۇرلۇق بىلەن ئۇستىگە ئالىدىغان، قىيىن-

چىلىقنى يېڭەلىدىغان، ئوڭۇشسىزلىقتىن قورقمايدىغان، كىشىلەرنىڭ گەپ-سۆزلىرى ۋە مەسخىرىسىدىن قورقمايدىغان، شۇنىڭدەك بىز كوممۇنىستلارغا تەنقىت ۋە تەكلىپ بېرىشتىن قورقمايدىغان بولۇشىنى ئۈمىت قىلىمىز.“

بۇنى ئايرىم-ئايرىم سۆزلەردىن قۇرۇلغان جۈملە تەقلىدىدە تەھلىل قىلساق مۇنداق بولۇپ چىقىدۇ:

“唯物主义者是无畏的，我们希望人们负起，克服，不要怕，不要怕，不要怕。”

”ماتېرىيالىستلار قورقمايدۇ، بىز كىشىلەرنىڭ ئۈستىگە ئالىدىغان، يېڭەلىدىغان، قورقمايدىغان، قورقمايدىغان، قورقمايدىغان بولۇشىنى ئۈمىت قىلىمىز.“

دېمەك، قوشما جۈملىنىڭ بىرىنچى بولىكى ئىگە، خەۋەردىن، ئىككىنچى بولىكى ئىگە، خەۋەردىن تۈزۈلگەن.

ئەگەر سۆز بىرىكمىلىرى بويىچە تەھلىل قىلساق، جۈملىنىڭ بۇنىداق تۈزۈلۈشى ئوخشاشلا ئىگە، خەۋەر، ئىگە، خەۋەر بولۇپ چىقىدۇ:

“彻底的唯物主义者是无所畏惧的。”

”تۈزۈل-كېسىل ماتېرىيالىستلار ھېچنېمىدىن قورقمايدۇ.“

“我们希望一切同我们共同奋斗的人能够勇敢地负起责任，克服困难，不要怕挫折，不要怕有人议论讥笑，也不要怕向我们共产党人提批评建议。”

”بىز بىز بىلەن بىرلىكتە كۈرەش قىلىۋاتقان بارلىق كىشىلەرنىڭ مەسئۇلىيەتنى باتۇرلۇق بىلەن ئۈستىگە ئالىدىغان،

www.uyghurkitap.com

قيىنچىلىقنى يېڭىدىغان، ئوڭۇشسىزلىقتىن قورقمايدىغان، كىشىلەرنىڭ گەپ-سۆزلىرى ۋە مەسخىرىسىدىن قورقمايدىغان، شۇنىڭدەك بىز كوممۇنىستلارغا تەنقىت ۋە تەكلىپ بېرىشتىن قورقمايدىغان بولۇشىنى ئۈمىت قىلىمىز.“

دېمەك، يۇقىرىقى قوشما جۈملە جەمى 8 سۆز بىرىكمىسى بىلەن كەلگەن.

1.彻底的唯物主义者 ئۈزۈل-كېسىل ماتېرىيالىستلار

2.无所畏惧 (A) ھېچنېمىدىن قورقماسلىق

3.一切同我们共同奋斗的人
بىز بىلەن بىرلىكتە كۈرەش قىلىۋاتقان بارلىق كىشىلەر

4.勇敢地负起责任
مەسئۇلىيەتنى باتۇرلۇق بىلەن ئۈستىگە ئېلىش

5.克服困难 قىيىنچىلىقنى يېڭىش

6.不要怕挫折 ئوڭۇشسىزلىقتىن قورقماسلىق

(A) سۆزلەر بىرىكمىسىنى تەكتىلەپ كۆرسىتىش ئۈچۈن، بىرىكمىدە باش سۆز بولۇپ كەلگەن پېئىللار شەخس، زامان، بىرلىك ھەم كۆپلۈكنى بىلدۈرىدىغان ھەركەت نامى تەقلىتىدە ئېلىندى.

7.不要怕有人议论讥笑
كىشىلەرنىڭ گەپ-سۆزلىرى ۋە مەسخىرىسىدىن قورقماسلىق

8.不要怕向我们共产党人提批评建议
بىز كوممۇنىستلارغا تەنقىت ۋە تەكلىپ بېرىشتىن قورقماسلىق

ئىزاھ: ئۈزۈن سىزىقلار سۆزلەر بىرىكمىسى؛ قوش سىزىقلار شۇ بىرىكمىلەردىكى باش سۆز.

سوز بىرىكمىلىرى جۈملىدە تۈرلۈك ۋەزىپىلەرنى ئۆتەيدۇ، يەنى جۈملىدە ھەرخىل روللارنى ئوينايدۇ.

دىگەن بىرلا سوز بىرىكمىسىنى مىسال “模范的共产党员” كەلتۈرەيلى.

1. “模范的共产党员是一个光荣称号。”

”ئۈلگىلىك كوممۇنىست — شەرەپلىك نام.“

2. “雷锋是模范的共产党员。”

”لېي فېڭ — ئۈلگىلىك كوممۇنىست.“

3. “我要争取做一个模范的共产党员。”

”ئۈلگىلىك كوممۇنىست بولۇش ئۈچۈن تىرىشىمەن.“

4. “模范共产党员的先进事迹值得我们努力学习。”

”ئۈلگىلىك كوممۇنىستلارنىڭ ئىلغار ئىش ئىزلىرى بىزنىڭ تىرىشىپ ئۆگىنىشىمىزگە ئەرزىيدۇ.“

5. “作为一个模范的共产党员,雷锋为人民献出了性命。”

”ئۈلگىلىك كوممۇنىست بولغىنى ھالدا، لېي فېڭ خەلق ئۈچۈن ئۆز ھاياتىنى قۇربان قىلدى.“

ئوخشاش بىر سوز بىرىكمىسى جۈملە تەركىۋىدە جۈملىنىڭ ھەرخىل بولەكلىرى بولۇپ كېلىدۇ. يۇقۇرقى 1-مىسالدا ئىگە، 2-مىسالدا خەۋەر، 3-مىسالدا تولدۇرغۇچى، 4-مىسالدا ئېنىقلىغۇچى، 5-مىسالدا رەۋىش (ھال) بولۇپ كەلگەن.

بۇنداق سوز بىرىكمىلىرى جۈملىدە مەيلى جۈملىنىڭ قايسى

www.uyghurkitap.com

بولگى بولۇپ كەلسۇن، ئۇلار بىر ياكى بىرنەچچە سوزدىن قۇرۇلغان بولسمۇ، جۇملىنىڭ گىراماتىكىلىق تۇزۇلۇشى نۇقتىسىدىن ئالغاندا، خۇددى بىر ياكى بىرقانچە شىخى بار بىر توپ دەرەخقە ئوخشاش، بىر سوزنىڭلا ئورنىدا رول ئوينايدۇ. شۇنىڭ ئۇچۇن سوز بىرىكمىسى تەركىۋىدىكى سوزلەرنى جۇملىنىڭ باشقا بولەكلىرىگە ياكى باشقا سوز بىرىكمىلىرىگە ئايرىۋېتىش مۇمكىن ئەمەس. "ئۇلگىلىك بولغىنى هالدا كوممۇنىست" دېيىش مۇمكىن ئەمەس. "ئۇلگىلىك ۋە كوممۇنىست" دېيىش ھەم مۇمكىن ئەمەس. چۇنكى ئۇنداق بولغاندا، ئۇ سوز بىرىكمىسى بولالمىغاننىڭ ئۇستىگە، ئەسلى مەنىنى بۇزۇپ قويىدۇ.

شۇنىڭ ئۇچۇن، سوز بىرىكمىسىنىڭ تۇزۇلۇش تەرتىپلىرىنى ئوبدان ئىگەللەش ۋە توغرا چۇشىنىش جۇملىنى تەھلىل قىلىشتا ۋە چۇشىنىشتە ئىنتايىن مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە.

سوز بىرىكمىلىرىنىڭ تۇزۇلۇشى

يۇقۇرىدا ئېيتىلغاندەك، سوز بىرىكمىسى گىراماتىكا جەھەتتىكى بىر ئاتالغۇ بولۇپ، بىرقانچە سوزدىن قۇرۇلغان، پۇتۇن بىر ئوي-پىكىرنى ئاڭلىتالمايدىغان "چولتا" گەپتىنلا ئىبارەت. ئۇنىڭ "چولتا"لىغى شەكلىدە ئەمەس، پەقەت مەنىسىدىلا ئىپادىلىنىدۇ.

(مەركىزىي مىللەتلەر شۆيۈەنـ “中央民族学院的学生”
ىنىڭ ئوقۇغۇچىسى) — بۇ بىر سوز بىرىكمىسى. “他是学生”
(ئۇ — ئوقۇغۇچى) — بۇ جۈملە. ئايرىم-ئايرىم سوز ئىشىتىۋارى
بىلەن قارىغاندا، يۇقۇرقى سوز بىرىكمىسى ”ئۇ — ئوقۇغۇچى“
دىگەن تولۇق بىر ئوي-پىكىرنى ئۇقتۇرىدىغان، ئىككىلا
سوزدىن قۇرۇلغان جۈملىگە قارىغاندا، تولۇق بىر ئوي-پىكىرنى
ئاڭلىتالمايدۇ. دىمەك، شەكىل جەھەتتىن قارىغاندا، بەزى
سوز بىرىكمىلىرى ھەتتا ئەڭ قىسقا جۈملىلەردىن بىرنەچچە
ھەسسە ئۇزۇن بولۇپمۇ كىلىدۇ. ھەتتا ئۇزۇن سوز بىرىكمىسى
ياكى بىرنەچچە قىسقا سوز بىرىكمىسىنى ئوز ئىچىگە ئىلىش
بىلەنمۇ ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

“每一个共产党员，一定要学习白求恩同志的这种真正共产主义的精神。”

”ھەر بىر كوممۇنىست يولداش بېتيۇننىڭ ھەقىقى كوممۇنىزىمچىلارغا خاس بۇنداق روھىنى جەزمەن ئۈگىنىشى كىرەك.“

بۇ جۈملىدىكى ”يولداش بېتيۇننىڭ ھەقىقى كوممۇنىزىمچىلارغا خاس بۇنداق روھىنى جەزمەن ئۈگىنىش“ دىگەن سوز
بىرىكمىسىنى مۇنداق دىيىش مۇمكىن:

بىرىنچىدىن، بۇ بىر سوز بىرىكمىسى. بۇنىڭدىكى باش
سوز — ”ئۈگىنىش“؛ ”جەزمەن“ دىگەن ھال بولسا ”ئۈگىنىش“
دىگەن باش سوزنى ئىنىقلاپ كەلگەن؛ ”يولداش بېتيۇننىڭ
ھەقىقى كوممۇنىزىمچىلارغا خاس بۇنداق روھى“ — بۇمۇ بىر سوز

بىرىكمىسى بولۇپ، ”نى“ قوشۇمچىسىنىڭ يارد‍ىمى بىلەن ”ئۇگىنىش“ سۆزىگە تولدۇرغۇچى بولۇپ خىزمەت قىلىدۇ.

ئىككىنچىدىن، ”يولداش بېتيۇننىڭ ھەقىقى كوممۇنىزىمچىلارغا خاس بۇنداق روھى“ بىر سۆز بىرىكمىسى بولغان ھالدا، باش سۆز ”روھ“نى تولدۇرۇپ، ئېنىقلاپ كېلىدۇ، يەنى ”يولداش بېتيۇن“ ۋە ”ھەقىقى كوممۇنىزىمچىلارغا خاس“ دىگەن سۆزلەر بۇ سۆز بىرىكمىسىدىكى باش سۆز ”روھ“نى ئېنىقلاپ كېلىدۇ.

ئۈچىنچىدىن، ”ھەقىقى كوممۇنىزىمچى“ — بۇ ھەم بىر سۆز بىرىكمىسى بولۇپ، ”ھەقىقى“ سۆزى ”كوممۇنىزىمچى“نى ئېنىقلاپ، ئۇنىڭغا بېقىندا بولۇپ كەلگەن.

قىسقا سۆز بىرىكمىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئۇزۇن سۆز بىرىكمىلىرى، قارىماققا مۇرەككەپتەك كۆرۈنىسىمۇ، لېكىن گىراماتىكا نۇقتىسىدىن ئۇنى ئۇزۇن جۈملىنىڭ بىر تەركىۋى قىسمى، سۆزلەرنىڭ بىرىكىشىدىن ھاسىل بولغان سۆز دەپ قارايدىغان بولساق، چۈشىنىش ئانچە قىيىن ئەمەس.

ئاساسەن مۇنداق تۆت خىل سۆز بىرىكمىسى ئۈستىدە توختىلىمىز:

تەڭداش سۆزلەر بىرىكمىسى، بېقىندى باغلىنىشتا كەلگەن سۆزلەر بىرىكمىسى، باشقۇرۇش باغلىنىشتا كەلگەن سۆزلەر بىرىكمىسى، ئىگە ۋە خەۋەرلىك سۆزلەر بىرىكمىسى.

A . تەڭداش سوزلەر بىرىكمىسى

بۇنداق سوز بىرىكمىسىدىكى سوزلەرنىڭ رولى تەڭ-باراۋەر، ئوخشاش بولىدۇ، بىر بىرىنى باشقۇرمايدۇ، بىر بىرىگە بېقىن-مايدۇ. مەسىلەن:

"矛盾和斗争是普遍的、绝对的。"

"زىددىيەت ۋە كۆرەش ئومۇمى، مۇتلەق بولىدۇ."

"指导我们思想的理论基础是马克思列宁主义。"

"بىزنىڭ ئىشلىرىمىزغا يېتەكچىلىك قىلىغۇچى نەزىرىيۋى ئاساس — ماركسىزىم-لېنىنىزىم."

تەڭداش سوزلەر بىرىكمىسى جۇملىدە مەيلى ئىگە، خەۋەر ياكى تولدۇرغۇچى، ئېنىقلىغۇچى ۋە ياكى رەۋىش بولۇپ كەلسۇن، خۇددى جۇملىنىڭ بىرەر بولىكى بولۇپ كەلگەن بىر سوز ئورنىدا رول ئوينايدۇ.

بۇنداق سوزلەر بىرىكمىسى، خۇددى يۇقۇرقى مىساللاردا كورسىتىلگەندەك، گايىدا تىنىش بەلگىلىرى، گايىدا "ۋە"، "هەم" دىگەندەك باغلىغۇچىلار بىلەنمۇ كېلىۋېرىدۇ.

"这一工作，是艰巨而光荣的。"

"بۇ خىزمەت مۇشكۇل ۋە لېكىن شەرەپلىك."

تەڭداش سوزلەر بىرىكمىسى قىسقا سوز بىرىكمىلىرىنى ئوز ئىچىگە ئالغان ئۇزۇن سوز بىرىكمىسى بولۇپمۇ كېلىدۇ.

مەسلەن:

"群众生产，群众利益，群众经验，群众情绪，这些都是领导干部们应时刻注意的。"

"ئاممىنىڭ ئىشلەپچىقىرىشى، ئاممىنىڭ مەنپەئەتى، ئاممىنىڭ تەجرىبىسى ۋە ئاممىنىڭ كەيپىياتى — مانا بۇلارغا رەھبىرىي كادىرلار ھەر دائىم دىققەت قىلىشى لازىم."

قىسقا سۆز بىرىكمىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئۇزۇن سۆز بىرىكمىلىرىنىڭ تەركىۋىدىكى قىسقا سۆز بىرىكمىلىرى گىراماتىكا نۇقتىسىدىن يەنىلا بىر سۆز (ئەلۋەتتە، ئۇقۇم جەھەتتىن تولۇقلانغان، روشەنلەشكەن سۆز) ئورنىدا قارىلىدۇ، بۇنداق ئۇزۇن سۆز بىرىكمىسىدىكى قىسقا سۆز بىرىكمىلىرىمۇ بىر بىرىگە بېقىنمايدۇ، بىر بىرىنى باشقۇرمايدۇ، شۇ ئۇزۇن سۆزلەر بىرىكمىسىدە بىر بىرىدىن مۇستەقىل، باراۋەر ئورۇندا تۇرىدۇ.

تەڭداش سۆزلەر بىرىكمىسىنىڭ تۈزۈلۈشىنى مۇنداق ۋورمۇلا بىلەن كۆرسىتىش مۇمكىن:

(1) ئات + ئات (مەسىلەن: ئەدىبىيات ـ سەنئەت؛ ئىشچى، دىخان).

(2) پېئىل + پېئىل (مەسىلەن: بىر يىغلاپ، بىر كۈلۈپ؛ گاھ مېڭىپ، گاھ توختاپ).

(3) سۈپەت + سۈپەت (مەسىلەن: ھەم قىزىل، ھەم يېشىل؛ ھەم يىغلاڭغۇ، ھەم كۈلگۈنچەك).

تەڭداش سۆزلەر بىرىكمىسىدىكى سۆزلەر (شۇ جۈملىدىكى

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئۇزۇن سوز بىرىكمىسى تەركىۋىدىكى قىسقا سوز بىرىكمىلىرىنىڭ باش سوزلىرى — مەسىلەن، يۇقۇرقى ئۇزۇن سوز بىرىكمىسى تەركىۋىدىكى "ئىشلەپچىقىرىش، مەنپەئەت، تەجرىبە ۋە كەيپىيات") كوپ ھاللاردا تۇر جەھەتتىن ئوخشاش خاراكتىردا بولغان سوزلەردىن بىرىكىدۇ. يەنى بۇنداق سوز بىرىكمىسىدىكى سوزلەر ياكى قاتار ئاتلاردىن، ياكى قاتار پېئىللاردىن ياكى قاتار سۈپەتلەردىن بولۇپ كېلىدۇ.

بۇ، تەگداش سوز بىرىكمىسىنىڭ تۈزۈلۈش خۇسۇسىيىتى. مەسىلەن: "理想和志愿" (غايە ۋە خاھىش) — بۇ ئىككى ئاتتىن تەركىپ تاپقان سوز بىرىكمىسى بولۇپ، بۇ بىرىكمە سوز تۈركۈمى بويىچە ئات بولۇپ ھىساپلىنىدۇ.

"讨论并决定 (مۇزاكىرىلەشتى ھەم قارار چىقاردى)" — بۇ ئىككى پېئىلدىن تەركىپ تاپقان پېئىل خاراكتىرلىق سوزلەر بىرىكمىسى.

"艰巨而光荣 (مۇشكۇل ۋە لېكىن شەرەپلىك)" — بۇ ئىككى سۈپەتتىن تەركىپ تاپقان سوز بىرىكمىسى بولۇپ، جۈملىدە سۈپەت خاراكتىرى بىلەن رول ئوينايدۇ.

بۇنداق سوز بىرىكمىسىدىكى سوزلەر ئورۇن تەرتىۋى جەھەتتە، تەرجىمىدە خەنزۇ تىلىنىڭ تەرتىۋى بىلەن ئوخشاش بولىدۇ. لېكىن بەزى ھاللاردا ئادەتتىكە قاراپ بۇنداق رەت تەرتىۋىنى ئالماشتۇرۇپ تەرجىمە قىلىشمۇ مۇمكىن. مەسىلەن: "工商 (سانائەت، سودا)"، "职工 (خىزمەتچى، ئىشچى)"

دىگەنگە ئوخشاش سوز بىرىكمىلىرىنى ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئادىتى بويىچە "سودا ـ سانائەت"، "ئىشچى ـ خىزمەتچى" دەپ ئالماشتۇرۇپ تەرجىمە قىلىش مۇمكىن.

B . بېقىندا باغلىنىشتا كەلگەن سوزلەر بىرىكمىسى

بۇنداق سوز بىرىكمىسى تەركىۋىدىكى سوزلەر، تەڭداش سوزلەر بىرىكمىسىدىكى سوزلەرنىڭ پۇتۇنلەي ئەكسىچە، مۇستەقىل، باراۋەر ئورۇندا تۇرمايدۇ، بۇنداق سوز بىرىكمىسى تەركىۋىدىكى سوزلەر ھەرقانچە كوپ بولسىمۇ، بۇ سوزلەرنىڭ بىرسى باش (ياكى مەركەز) سوز بولۇپ، قالغانلىرى شۇ باش سوزگە خىزمەت قىلىدۇ، يەنى باش سوزگە ئەگىشىپ، ئۇنىڭغا بېقىندا بولۇپ كېلىدۇ.

باش سوز بىلەن بېقىندى سوزلەرنىڭ مۇناسىۋىتى مۇنداق: بېقىندى سوزلەر باش سوزنى ئېنىقلايدۇ، ئۇنىڭ مەنىسىنى تولۇقلايدۇ، ئۇنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. مەسىلەن:

"这种思想体系和社会制度……是自有人类历史以来，最完全最进步最革命最合理的。"

"ئۇ ــ ئىنسانىيەت تارىخىدىن بۇيانقى ئەڭ مۇكەممەل، ئەڭ ئىلغار، ئەڭ ئىنقىلاۋىي، ئەڭ مۇۋاپىق ئىدىئولوگىيە ۋە ئىجتىمائىي تۈزۈم."

بۇ مىسالدا "ئىنسانىيەت" سوزى "تارىخ"قا، "ئەڭ مۇكەممەل، ئەڭ ئىنقىلاۋىي، ئەڭ مۇۋاپىق" سوزلىرى "ئىدىئولوگىيە"گە،

"ئىجتىمائى" سوزى "تۇزۇم"گە بېقىندا بولۇپ، ئۇزىـنى بېقىنـ
دۇرغان باش سوزنى تولدۇرۇپ، ئىنقىلاپ كەلگەن.

تۇۋەندىكى مىساللاردىكى سوز بىرىكمىلىرىدىمۇ سوزلەرنىڭ مۇناسىۋىتى يەنە شۇنداق:

"领导我们事业的核心力量是中国共产党。"

"指导我们思想的理论基础是马克思列宁主义。"

"بىزنىڭ ئىشلىرىمىزغا رەھبەرلىك قىلغۇچى يادرو كۈچ — جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى."

"بىزنىڭ ئىدىيىمىزگە يېتەكچىلىك قىلغۇچى نەزىرىيۋى ئاساس — ماركسىزىم - لېنىنىزىم."

青年是整个社会力量中的一部分最积极最有生气的力量。"

"ياشلار پۈتۈن ئىجتىمائى كۈچلەر ئىچىدە بىر قىسىم ئەڭ ئاكتىپ ۋە ئەڭ جانلىق كۈچ."

بېقىندا باغلىنىشتا كەلگەن سوز بىرىكمىلىرىنىڭ تۈزۈلۈش تەرتىۋى مۇنداق:

كوپ ھاللاردا بېقىنغۇچى، تولۇقلىغۇچى ۋە ياكى ئىنىقلىغۇچى ۋەزىپىسىنى ئۇتەيدىغان سوزلەر باشتا، بېقىندۇرغۇچى، تولۇقـلانغۇچى، ئىنىقلاندۇرغۇچى سوز، يەنى مەركىزىي سوز ئاخىردا كېلىدۇ. مەسىلەن:

"先进生产者。" "ئىلغار ئىشلەپچىقارغۇچى."

"伟大、光荣、正确的中国共产党。"

”ئۇلۇغ، شەرەپلىك، توغرا جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى“
بۇنىڭدا ”ئۇلۇغ“ سوزى بېقىندا؛ ”ئىشلەپچىقارغۇچى“ باش سوز، يەنى بېقىندۇرغۇچى.

”ئۇلۇغ، شەرەپلىك، توغرا“ سوزلىرى (ياكى سۇپەت سوزلەر بىرىكمىسى) بېقىندا؛ ”جۇڭگو“ سوزى بېقىندا؛ ”كوممۇنىستىك پارتىيە“ باش سوز، يەنى بېقىندۇرغۇچى.

ئايرىم ھاللاردا، بېقىندا باغلىنىشتا كەلگەن سوزلەر بىرىكمىسىدە، يۇقۇرقى مىساللارنىڭ ئەكسىچە، باش سوز باشتا، بېقىندا سوزلەر باش سوزنىڭ كەينىدىمۇ كېلىدۇ، يەنى باش سوز كەينىدىن ئىزاھلاش يولى بىلەن ئېنىقلاپ، باش سوزگە ئىزاھلاش يولى بىلەن بېقىنىپمۇ كېلىدۇ. بۇنداق ئۇسۇلدا تۈزۈلگەن سوز بىرىكمىسى كوپىنچە مۇنداق شەكىلدە كېلىدۇ:

”بىز، كوممۇنىستلار.“ “我们共产党人。”

”پارتكوم، ’بىر بەن ئادەم‘.“ “党委‘一班人’”

”ئىشچى-دېھقانلار، ئاساسىي ئاممى.“ “工农基本群众。”

ئارقىدىن ئىزاھلاش يولى بىلەن كەلگەن بۇنداق سوزلەر بىرىكمىسى تەرجىمىدە مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. ئەگەر خەنزۇ تىلى گىراماتىكىسىنىڭ بۇنداق خۇسۇسىيەتلىرى ئوبدان ئىگەللەنمىسە، تەرجىمىدە ئاسانلا خاتالىق يۈز بېرىدۇ. مەسىلەن:

（1） “我们这个队伍完全是解放人民的，是彻底地为人民的利益工作的。”

ئەگەر بۇ جۈملىنى ”بىزنىڭ بۇ قوشۇنىمىز تامامەن خەلقنى

ئازاتلىققا چىقىرىشنى كوزلەيدۇ، ئۇزۇل-كېسىل خەلق مەنپە-
ئەتى ئۇچۇن ئىشلەيدۇ“ دەپ تەرجىمە قىلساق، ئەسلى مەنە-
سىگە ئۇيغۇن بولمايدۇ. چۇنكى خەنزۇچىدىكى مەنە ”بىز، بۇ
قوشۇن،...... كوزلەيمىز،...... ئىشلەيمىز“ دەپ، بىرىنچى
شەخس بىلەن كەلگەن. ۋاھالەنكى تەرجىمىدە بولسا، ”......
قوشۇنىمىز...... كوزلەيدۇ،...... ئىشلەيدۇ“ دەپ، ئۇچىنچى
شەخس بىلەن تەرجىمە قىلساق، ئەسلى خەنزۇچىدا ئىگىسىمۇ،
خەۋىرىمۇ بىرىنچى شەخستە كەلگەن گەپ تەرجىمىدە ئۇچىنچى
شەخسكە ئايلىنىپ كېتىدۇ-دە، گىرامماتىكا جەھەتتىن توغرا
بولسىمۇ، مەنە جەھەتتىن توغرا بولماي قالىدۇ.

（2） “我们一切工作干部，不论职位高低，都是人民的勤务员，我们所做的一切，都是为人民服务，……”

بۇ جۇملىنىمۇ ”بىزنىڭ بارلىق كادىرلىرىمىز، مەيلى خىزمەت
ئورنى يۇقۇرى بولسۇن ياكى تۆۋەن بولسۇن، خەلقىنىڭ خىز-
مەتكارى،......“ دەپ تەرجىمە قىلساق، ئەسلى مەنىسىگە
ئۇيغۇن بولمايدۇ. ئەسلى مەنە ”بىز، بارلىق كادىرلار، مەيلى
خىزمەت ئورنىمىز يۇقۇرى بولسۇن ياكى تۆۋەن بولسۇن،
خەلقنىڭ خىزمەتكارى......“ دىگەن بىرىنچى شەخستە كەلگەن.

（3） “只要我们全体英勇善战的八路军新四军，人人个个不但会打仗，会作群众工作，又会生产，我们就不怕任何困难，就会是孟夫子说过的：无敌于天下。”

”بىزنىڭ قەھرىمان، ئۇرۇش قىلىشقا ماھىر پۈتۈن 8-ئارمىيە

بىلەن يېڭى 4-ئارمىيىمىزدىكى ھەر بىر كىشى ئۇرۇش قىلىشنى ۋە ئاممىۋى خىزمەت ئىشلەشنىلا بىلىپ قالماي، ئىشلەپچىقىرىشنى بىلەن شۇغۇللىنىشنىمۇ بىلىدىغان بولسا، بىز ھېچقانداق قىيىنچىلىقتىن قورقمايمىز، مېڭزى ئېيتقاندەك: "دۇنيادا تەڭدىشى يوق" بولالايمىز.

بۇ جۈملىدىمۇ بىرىنچى شەخس ئۇچىنچى شەخس مەنىسىدە تەرجىمە قىلىنغان، شۇڭا تەرجىمىدە خاتالىق يۈز بەرگەن.

تۆۋەندىكى سۆز بىرىكمىلىرىنى تەھلىل قىلىپ كۆرەيلى:

"我们这个队伍", "我们一切工作干部", "我们全体英勇善战的八路军新四军"

بىرىنچى مىسالدا "بىز" سۆزى باش سۆز، "بۇ قوشۇن" سۆزى بولسا باش سۆزنى ئارقىدىن ئىزاھلاپ كەلگەن بېقىندا سۆز.

ئىككىنچى مىسالدا، "بىز" سۆزى باش سۆز، "بارلىق كادىرلار" سۆزى بولسا باش سۆزنى ئارقىدىن ئىزاھلاپ كەلگەن بېقىندا سۆز.

ئۈچىنچى مىسالدا، "بىز" سۆزى باش سۆز، "قەھرىمان، ئۇرۇش قىلىشقا ماھىر پۈتۈن 8-ئارمىيە بىلەن يېڭى 4-ئارمىيە" دىگەن سۆزلەر بىرىكمىسى باش سۆز "بىز"نى ئارقىدىن ئىزاھلاپ كەلگەن بېقىندا سۆز بىرىكمىسى.

ئەگەر بىز بۇنداق سۆز بىرىكمىسىدىكى باش سۆزنى تەرجىمىدە ئالماشتۇرۇپ قويساق، نەتىجىدە ئەسلى خەنزۇچىدىكى

باش سوزلەر بىقىنىدا (ئىنىقلىغۇچى) سوزگە، ئەسلى خەنزۇ-چىدىكى بىقىنىدا (ئىنىقلىغۇچى) سوزلەر باش سوزگە ئايلىنىپ قالىدۇ-دە، مەنە جەھەتتىن بىرىنچى شەخس ئۇچىنچى شەخسكە (يەنى "بىز" سوزى "ئۇلار" سوزىگە، "ئۇلار" سوزى "بىز" سوزىگە) ئايلىنىپ قالىدۇ. بۇنداق تەرجىمە گىراماتىكا جەھەتتىن توغرا كورۇنسىمۇ، مەنتىق جەھەتتىن گويا "ئۇلار ناننى چايناپ بەرسە، بىز يۇتۇۋىرىمىز" دىگەندەك، مەنىسى توغرا بولمايدۇ.

ئەگەر ھىلىقىدەك تەرجىمىمىزنى خەنزۇچىغا ياندۇرۇپ تەرجىمە قىلىدىغان بولساق، نەتىجىدە "我们的一切工作干部", "我们的全体" "我们的这个队伍" دىگەن شەكىل كېلىپ چىقىدۇ. ۋاھالەنكى، خەنزۇچە جۇملىلەرنىڭ تۈزۈلۈشىدە يۇقۇرقىدەك باش سوز باشتا، بىقىندا سوز باش سوزنىڭ كەينىدە، باش سوزنى ئارقىدىن ئىزاھلاپ، ئىنىقلاپ كەلگەن جۇملىلەردە، "我们这个队伍, ……, 我们……" دىگەن تەقلىتتە كېلىدۇ.

ئەگەر، ئادەتتە، دىققەت قىلىنسا، خەنزۇ تىلى گىراماتىكىسىنىڭ بۇ خۇسۇسىيىتىنى توغرا ئىگەللەش تامامەن مۇمكىن.

بۇنداق باش سوزنى ئارقىدىن ئىزاھلاپ ئىنىقلاش يولى بىلەن باغلىنىپ كەلگەن سوز بىرىكمىسىنىڭ خۇسۇسىيىتى شۇكى، خەنزۇ تىلىنىڭ گىراماتىكىلىق تۈزۈلۈشىدە، بۇنداق سوز بىرىك-مىسىنىڭ ئوزئارا مۇناسىۋىتىدە، بىقىندا سوز ئارقىدا، باش

www.uyghurkitap.com

سوز باشتا كەلگەچكە، ئىبنقلىغۇچىلارنىڭ بىردىن ـ بىر ئالامىتى بولغان ”的“ قوشۇمچىسى بولمايدۇ، بۇ ـ بىر تەرتىپى؛ يەنە بىر تەرەپتىن، تولا چاغلاردا مۇستەقىل سوزلەر ھېچبىر باغلىنـ غۇچىسىزلا قاتار تىزىلىپ كېلىدۇ.

لېكىن تەرجىمىدە باش سوز بىلەن ئارقىدىن ئىزاھلاپ كەلگەن بېقىندا سوزلەرنىڭ ئالدى ـ كەينىگە تىنىش بەلگىسى (،) قويۇلىدۇ. مەسىلەن:

“我们无产阶级的先锋战士，必须读马列的书，毛主席著作。”

”بىز، پۇرولېتارىياتنىڭ ئاۋانگارت جەڭچىلىرى، ماركس ـ لېنىن كىتاپلىرىنى، ماۋجۇشى ئەسەرلىرىنى ئوقۇشىمىز لازىم.“

تەرجىمىدە بۇنداق سوز بىرىكمىسى ئەگەر ئوز مەنىسىنى توغرا ئىپادىلەپ بېرەلەيدىغان بولسا، بىرىنچى شەخس ئۈچىنچى شەخسكە ئايلىنىپ قالمايدىغان بولسا، خەنزۇچە ئەينەن تەرجىمە قىلىش ھەم مۇمكىن. مەسىلەن:

“我们中华民族有同自己的敌人血战到底的气概，有在自力更生的基础上光复旧物的决心，有自立于世界民族之林的能力。”

”بىز جۇڭخۇا مىللىتى ئوز دۇشمىنىمىز بىلەن ئاخىرغىچە قانلىق جەڭ قىلىش روھىغا ئىگىمىز، ئوز كۈچىمىزگە تايىنىپ ئىش كورۇش ئاساسىدا، قولدىن كەتكەن يەرلىرىمىزنى قايتۇرۇۋېلىش ۋە شان ـ شوھرىتىمىزنى قايتا تىكلەش ئىرادىسىگە

ئىگىمىز، دۇنيادىكى مىللەتلەر قاتارىدا قەد كۆتىرىپ تۇرۇش ئىقتىدارىغا ئىگىمىز.“

بۇنىڭدا ”بىز جۇڭخۇا مىللىتى“ دىگەن سۆز بىرىكمىسى، ئەسلى مەنىسىنى توغرا ئىپادىلەپ بېرەلىگەن. پۈتۈن جۈملە بويىچە بىرىنچى شەخستە ئىپادىلەنگەن.

باش سۆزى باشتا، ئېنىقلىغۇچى بېقىندا سۆزلىرى ئارقىدا كەلگەن بۇنداق بېقىندا باغلىنىشلىق سۆز بىرىكمىلىرى، يۇقۇر-قىلاردىن باشقا، مۇنداق شەكىلدىمۇ كېلىدۇ:

“北京，伟大祖国的首都，是我们日夜向往的地方。”

”بېيجىڭ، ئۇلۇغ ۋەتىنىمىزنىڭ پايتەختى، بىز كېچە-كۈندۈز تەلپۈنىدىغان جاي.“

بۇنداق شەكىل ئۆز تەرتىۋى بويىچە تەرجىمە قىلىنىدۇ. بۇ يەردە شۇنىڭغا دىققەت قىلىش كېرەككى، ئەگەر گىراماتىكا قائىدىسى بويىچە، يەنى ئىزاھ ئېنىقلىغۇچى سۆزلەرنى باش سۆز بىلەن ئالدى-كەينىگە پەش(،) قويۇپ ئايرىماستىن، باش سۆزدىن كېيىن سىزىق (—) قويۇش يولى بىلەن تەرجىمە قىلىنسا، ئۇ هالدا “北京是伟大祖国的首都” (بېيجىڭ — ئۇلۇغ ۋەتىنىمىزنىڭ پايتەختى) بولۇپ، مەنە پۈتۈنلەي باشقىچە بولۇپ چىقىدۇ، يەنى ئىگە ۋە خەۋەردىن تۈزۈلگەن جۈملىگە ئايلىنىپ، باش سۆز ئىگە، ئىزاھ ئېنىقلىغۇچى بېقىندا سۆزلەر خەۋەر بولۇپ قالىدۇ-دە، تەرجىمە خاتا بولىدۇ.

يۇقۇرقى قائىدىلەر بويىچە، تۆۋەندىكى بىرنەچچە سۆز

بىرىكمىسىنى تەرجىمە قىلىپ كورەيلى:

"马列主义这个普遍真理，是我们的指导理论。"

"ماركسىزىم ـ لېنىنىزىم، بۇ ئومۇمى ھەقىقەت، بىزنىڭ يېتەكچى نەزىرىيىمىز."

"印度次大陆，就是亚洲西部。"

"ھىندىستان، 2 ـ چوڭ قۇرۇقلۇق، ئاسىيانىڭ غەربىي قىسمىدىن ئىبارەت."

"苏美两个超级大国……"

"سوۋېت ئىتتىپاقى بىلەن ئامېرىكا، دەرىجىدىن تاشقىرى ئىككى چوڭ دولەت……"

"我们中朝两国人民，……"

"بىز، جۇڭگو ـ چاۋشيەن خەلقلىرى،……"

ھازىر بۇ شەكىلدىكى سوز بىرىكمىلىرىنى تەرجىمە قىلىشتا، "ماركسىزىم ـ لېنىنىزىمدىن ئىبارەت بۇ ئومۇمى ھەقىقەت"، "ھىندىستاندىن ئىبارەت 2 ـ چوڭ قۇرۇقلۇق" دىگەن "ئىبارەت" شەكلى خېلى ئومۇملاشماقتا. ئەلۋەتتە "ھىندىستان 2 ـ چوڭ قۇرۇقلۇغى" دەپ تەرجىمە قىلىپ، "ھىندىستاننىڭ 2 ـ چوڭ قۇرۇقلۇغى" دىگەندەك مۇجمەل مەنەنى كەلتۇرۇپ چىقارغاندىن كوره، "ئىبارەت" شەكلى ھەر ھالدا مەنە جەھەتتىن روشەن بولسا كېرەك.

C . ئۆتۈملۈك پېئىل بىلەن كەلگەن سۆز بىرىكمىسى

سۆز بىرىكمىلىرىنىڭ بۇنداق شەكىلدە تۈزۈلۈشى، ئومۇمەن ئۆتۈملۈك پېئىلنىڭ ئۆزىنىڭ تولدۇرغۇچىسى بىلەن بىرىكىپ كېلىشىدىن ئىبارەت. مەسىلەن:

“学习马列主义和毛泽东思想.”

”ماركسىزم-لېنىنىزم ۋە ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنى ئۆگىنىش.“

بۇ مىسالدا ”ئۆگىنىش“ (پېئىل) ”ماركسىزم-لېنىنىزم ۋە ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنى“ تولدۇرغۇچى.

پېئىلنىڭ پائالىيىتى كوپ ھاللاردا ئۆزىگە يارىشا بىرەر نىشاننى تەلەپ قىلىدۇ، يەنى ئۆز پائالىيىتىنى ئۆتكۈزىدىغان بىر ياكى بىرقانچە تولدۇرغۇچىنى تەلەپ قىلىدۇ. شۇڭا بۇنداق سۆز بىرىكمىسى ئات (بىر ياكى بىرنەچچە) + پېئىل شەكلىدە كېلىدۇ. بۇلار ئاددى شەكىلدىكى سۆز بىرىكمىسى بولۇپ ھېساپلىنىدۇ. بەزىدە بىر ياكى بىرنەچچە قىسقا سۆز بىرىكمىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئۇزۇن سۆز بىرىكمىلىرىمۇ ئۇچرايدۇ. مەسىلەن:

“百花齐放、百家争鸣的方针，是促进艺术发展和科学进步的方针，是促进我国的社会主义文化繁荣的方针。”

”بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش، ھەممە ئېقىملار بەس-بەستە سايراش فاڭجېنى سەنئەتنىڭ راۋاجلىنىشىنى ۋە پەننىڭ تەرەققىياتىنى ئالغا سۈرىدىغان فاڭجېن، مەملىكىتىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك مەدەنىيىتىنىڭ گۈللىنىشىنى ئالغا سۈرىدىغان

فاڭجېن.“

بۇ يەردە ”بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش“، ”ھەممە ئېقىملار بەس-بەستە سايراش“ دېگەن سۆزلەر ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل ئىككى سۆز بىرىكمىسى بولۇپ، ”فاڭجېنى“ سۆزىنىڭ ياردىمى بىلەن بىر پۈتۈن، ئۇزۇن ياكى مۇرەككەپ سۆز بىرىكمىسىنى ھاسىل قىلغان. ”سەنئەتنىڭ راۋاجلىنىشى“نى ۋە ”پەننىڭ تەرەققىياتى“نى ”ئالغا سۈرىدىغان“ ياكى ”ئالغا سۈرۈش“ (”فاڭجېنى“) شۇنداقلا ”مەملىكىتىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك گۈللىنىشىنى ئالغا سۈرىدىغان“ ياكى ”ئالغا سۈرۈش“ (”فاڭجېنى“) دېگەن مۇستەقىل قىسقا سۆز بىرىكمىلىرىمۇ ”فاڭجېن“ ياكى ”فاڭجېنى“ دېگەن باش سۆزنىڭ قوشۇلۇشى بىلەن بىر پۈتۈن، ئۇزۇن ياكى مۇرەككەپ سۆز بىرىكمىلىرىنى ھاسىل قىلغان. بۇنداق سۆز بىرىكمىلىرىنى تەرجىمە قىلىشتا، بىرىكمىدىكى باش سۆزنى ئېنىقلايدىغان سۆزلەرنى ھەركەت نامىنى بىلدۈرىدىغان ”قىلىش“، ”ئېتىش“ شەكلى بىلەن ياسىغان ياخشى (مەسىلەن، ئېچىلىش، سايراش فاڭجېنى).

بۇنىڭدىن باشقا، بۇنداق سۆز بىرىكمىسى تەركىۋىدىكى باش سۆز بىلەن بېقىندا سۆزلەرنى سۈپەت پېئىل شەكلى (غان، قان، غۇچى، گۈچى......) بىلەن باغلاش ھەم مۇمكىن. يۇقۇرقى مىسالنىڭ ئىككىنچى قىسمى بۇنىڭ تىپىك بىر دەلىلى بولالايدۇ. بۇنداق سۆز بىرىكمىلىرىنى تەرجىمە قىلىشتا، ھازىر ”......دىن ئىبارەت فاڭجېن“، ”...... تەك فاڭجېن“، ”......ش دېگەن

www.uyghurkitap.com

فاڭجېن” دىگەنگە ئوخشاش شەكىللەر كۆپەيمەكتە. بۇ شەكىل، ئىستىلىستىكا نۇقتىسىدىن ئالغاندا، تىلنىڭ گۈزەللىگىنى بۇزىدۇ، تەرجىمىدىكى خامىلىقنى ئەكس ئەتتۈرىدۇ. بۇنداق شەكىللەردىن ساقلانغان ياخشى. تۋۋەندىكى ئۈلگىلەرگە قاراڭ:

“最坚决的抗日分子，……”

”ياپون باسقۇنچىلىرىغا ئەڭ قەتئىي قارشى تۇرۇۋاتقان كىشىلەر......“

“人民，只有人民，才是创造世界历史的动力。”

”خەلق، پەقەت خەلقلا دۇنيا تارىخىنى يارىتىدىغان ھەركەتلەندۈرگۈچى كۈچ.“

“领导我们事业的核心力量是中国共产党。”

“指导我们思想的理论基础是马克思列宁主义。”

”بىزنىڭ ئىشلىرىمىزغا رەھبەرلىك قىلغۇچى يادرو كۈچ — جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى.“

”بىزنىڭ ئىدىيىمىزگە يېتەكچىلىك قىلغۇچى نەزىرىيۋى ئاساس — ماركسىزىم-لېنىنىزىم.“

“我们的文艺工作者一定要完成这个任务，一定要把立足点移过来，一定要在深入工农兵群众、深入实际斗争的过程中，在学习马克思主义和学习社会的过程中，逐渐地移过来，移到工农兵这方面来，移到无产阶级这方面来。只有这样，我们才能有真正为工农兵的文艺，真正无产阶级的文艺。”

”بىزنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرىمىز بۇ ۋەزىپىنى چوقۇم ئورۇنلىشى، مەۋقەسىنى چوقۇم يۆتكىشى، ئىشچى-دىخان-ئەسكەرلەر ئاممىسى ئىچىگە ۋە ئەمەلىي كۈرەشلەرگە چوڭقۇر

چوكۇش جەريانىدا ماركسىزىمنى ۋە جەمىيەتنى ئۆگىنىش جەر-
يانىدا چوقۇم پەيدىن-پەي يوتكىشى، ئىشچى، دىخان، ئەسكەر-
لەر تەرەپكە يوتكىشى، پۈرولېتارىيات تەرەپكە يوتكىشى كېرەك.
پەقەت شۇنداق قىلغاندىلا، بىز ئىشچى، دىخان، ئەسكەرلەر
ئۈچۈن ھەقىقى خىزمەت قىلىدىغان ئەدىبىيات-سەنئەتكە،
ھەقىقى پۈرولېتارىيات ئەدىبىيات-سەنئىتىگە ئىگە بولالايمىز.“

“发展国民经济的总方针。”

”خەلق ئىگىلىگىنى راۋاجلاندۇرىدىغان باش فاڭجېن.“

“刺骨的冷风。” ”جانغا تېگىدىغان سوغاق شامال.“

“平整土地的事儿。”

”يەرنى تەكشىلەيدىغان ئىش.“

“实现四个现代化的伟大斗争。”

”4 نى زامانىۋىلاشتۇرىدىغان ئۇلۇغ كۈرەش.“

بەزىدە ئوتتۇملۇك پېئىلنى ئۆز ئىچىگە ئالغان سۆز بىرىكمە-
لىرىدە باش سۆز توغرىدىن-توغرا سۈپەت پېئىللىرى ئارقىلىق
بېقىندا سۆزلەر بىلەن باغلىنىپ كېلىدۇ. مەسىلەن:

“伟大的抗日战争。”

”ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى ئۇلۇغ ئۇرۇش.“

“真正的反侵略战争。”

”تاجاۋۇزچىلىققا قارشى ھەقىقى ئۇرۇش.“

“世界反法西斯阵线。”

”فاشىزىمغا قارشى دۇنياۋى سەپ.“

"一切抗日的党派，……"

"ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى بارلىق پارتىيە-گۇرۇھ-لار،……"

"一切抗日的人民组织。"

"ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى بارلىق خەلق تەشكىلاتلىرى."

ئۆز تەركىۋىدە ئوتتۇملۇك پېئىللار بولغان سۆز بىرىكمىسىدە باش سۆز بىر سۆزدىن ياكى بىرىككەن سۆزلەردىن بولماي، قىسقا سۆز بىرىكمىسىدىن تەركىپ تاپقان بولسا، پېئىل ھالىتىدە كەلگەن ئېنىقلىغۇچىلار مۇتلەق كۆپ ھاللاردا "غان، قان، كەن، گەن" دېگەنگە ئوخشاش سۈپەت قوشۇمچىلىرى ئارقىلىق باش سۆزگە بېقىنىپ، باش سۆزگە خىزمەت قىلىدۇ. مەسىلەن:

"在《经济问题与财政问题》一书里，毛泽东同志着重地批判了那种不注意动员人民发展经济而单纯在财政收支问题上打主意的错误思想，和那种不注意动员人民帮助人民发展生产渡过困难而只注意向人民要东西的错误作风，……"

"يولداش ماۋزېدۇڭ «ئىگىلىك مەسىلىسى ۋە مالىيە مەسى-لىسى» دېگەن كىتاپتا ئىگىلىكنى تەرەققى قىلدۇرۇشتىن چەت-لەپ، پەقەت مالىيە كىرىم-چىقىمى مەسىلىسى ئۈستىدىلا باش قاتۇرىدىغان خاتا ئىدىيىلەرنى ۋە خەلقنى سەپەرۋەر قىلىپ، ئۇلارغا ياردەم بېرىپ ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇش يولى بىلەن قىيىنچىلىقتىن ئۆتۈۋېلىشقا كۆڭۈل بۆلمەي، پەقەت خەلق-تىن نەرسە ئېلىش كويىدىلا بولىدىغان خاتا ئىستىلنى ئالاھىدە

www.uyghurkitap.com

پىپەن قىلدى،……“

“一个有纪律的，有马克思列宁主义的理论武装的，采取自我批评方法的，联系人民群众的党。一个由这样的党领导的军队。一个由这样的党领导的各革命阶级各革命派别的统一战线。这三件是我们战胜敌人的主要武器。”

”ئىنتىزاملىق بولغان، ماركسىزم-لېنىنىزم نەزەرىيىسى بىلەن قوراللانغان، ئۆز ئۆزىنى تەنقىت ئۇسۇلىنى قوللىنىدىغان، خەلق ئاممىسى بىلەن مۇناسىۋەت باغلىغان پارتىيە؛ ئەنە شۇنداق پارتىيە رەھبەرلىك قىلغان ئارمىيە؛ ئەنە شۇنداق پارتىيە رەھبەرلىك قىلغان ئىنقىلاۋىي سىنىپلار ۋە ئىنقىلاۋىي گۇرۇھلار بىرلىك سەپى—بۇ ئۈچى بىزنىڭ دۈشمەننى يېڭىشتىكى ئاساسىي قوراللىرىمىز.“

“党委制是保证集体领导，防止个人包办的党的重要制度。”

”پارتكوم تۈزۈمى—پارتىيىنىڭ كوللېكتىپ رەھبەرلىكىنى كاپالەتلەندۈرىدىغان، شەخسىنىڭ ھەممە ئىشنى ئۆز ئالدىغا تارتىۋېلىشىنىڭ ئالدىنى ئالىدىغان مۇھىم تۈزۈمى.“

“…如果真正忘记了我党的总路线和总政策,我们就将是一个盲目的不完全的不清醒的革命者，……”

”پارتىيىمىزنىڭ باش لۇشيەنى ۋە باش سىياسىتىنى ھەقىقەتەن ئېسىمىزدىن چىقىرىپ قويىدىكەنمىز، مۇكەممەل بولمىغان، سەگەك بولمىغان، قارىغۇ ئىنقىلابچى بولۇپ قالىمىز،……“

سۈپەت پېئىل قوشۇمچىلىرى (غان، قان؛ كەن، گەن......) بىلەن كەلگەن سوز بىرىكمىلىرىدە بۇنداق سۈپەت پېئىللارنىڭ زامان بىلەن تۇرلىنىشىگە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىشكە توغرا كېلىدۇ. خەنزۇچىدا بۇنداق سوز بىرىكمىلىرىدە، مەيلى شۇ سوز بىرىكمىسىدە بولسۇن ياكى شۇ سوز بىرىكمىسى بىلەن كەلگەن جۈملىدە بولسۇن، زامانىنى بىلدۈرىدىغان ياردەمچى سوز ياكى قوشۇمچىلار، ئادەتتە كەم ئۇچرايدۇ، بۇنداق ۋاقىتتا، پۈتۈن ماقالىدىكى جۈملە مۇناسىۋىتىگە قاراشقا توغرا كېلىدۇ.

"中华人民共和国出席联合国大会的代表团。"

بۇ ئۇزۇن سوز بىرىكمىسىنى ئالساق، بۇنىڭدىكى "出席" سوزىنىڭ زامانىنى مۇشۇ سوز بىرىكمىسىنىڭ ئۆزىدىن تاپقىلى بولمايدۇ. بۇ زاماننى ئايدىڭلاشتۇرۇش ئۈچۈن، پۈتۈن ماقالىدىكى جۈملىلەرنىڭ مۇناسىۋىتىگە قاراشقا توغرا كېلىدۇ. شۇ چاغدىلا، بۇ سوز بىرىكمىسى (جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ ب د ت يىغىنىغا قاتناشقان ۋەكىللەر ئۆمىكى)دىكى زامان (قاتنىشىدىغان، قاتنىشىۋاتقان، قاتناشقان)نى ئايدىڭلاشتۇرۇش مۇمكىن.

تەركىبىدە ئۇتۇملۇك پېئىل بولغان سوزلەر بىرىكمىسىدە ئەگەر بېقىندا سوزلەر خەنزۇچىدا سۈپەت + ئات + تولدۇرغۇچى + پېئىل شەكلىدە كېلىپ، باش سوز بىلەن باغلانسا، ئۇيغۇرچىدا ئات + تولدۇرغۇچى + پېئىل + سۈپەت تەقلىتىدە ئېلىنىپ، باش سوز بىلەن باغلىنىدۇ. مەسىلەن:

“这是一个社会主义的人民自我教育，自我改造的运动。”

”بۇ — خەلق ئۆز ئۆزىنى تەربىيىلەيدىغان ۋە ئۆزگەرتىدىغان سوتسىيالىستىك ھەركەت.“

مۇشۇ مىسالدا خەنزۇچىدا “社会主义的” (سۈپەت)، “人民” (ئات) “自我” (تولدۇرغۇچى)، “教育……的” (ياسالما سۈپەت)، “运动” (باش سۆز، ئات).

ئۇيغۇرچىدا بولسا ”خەلق“ (ئات)، ”ئۆز ئۆزىنى“ (تولدۇرغۇچى)، ”تەربىيىلەيدىغان……“ (پېئىل)، ”سوتسىيالىستىك“ (سۈپەت)، ”ھەركەت“ (ئات، باش سۆز).

دېمەك، بۇنداق سۆز بىرىكمىسى تەركىۋىدە باش سۆزنى ياسالما سۈپەت (غان، قان، غۇچى، گۈچى……) شەكلىدە ئەمەس، ئەسلى سۈپەت ھالىدا ئىنقىلاپ كەلگەن سۆزلەر تەرجىمىدە توغرىدىن-توغرا باش سۆز يېنىغا تارتىلىدۇ. چۈنكى ئۇيغۇر تىلىدا ھەرقاچان سۈپەت سۆز توغرىدىن-توغرا ئاتنى ئىنقىلاپ كېلىدۇ. بۇنداق مىساللارنى كۆپ ئۇچرىتىش مۇمكىن.

“臭名昭著的马列主义叛徒……”

”ماركسىزم-لېنىنىزىمنىڭ سېسىق نامى پۇركەتكەن خائىنى……“

بۇ مىسالدىمۇ ”سېسىق نامى پۇركەتكەن“ دىگەن سۈپەت سۆزى توغرىدىن-توغرا باش سۆز ”خائىنى“نىڭ يېنىغا تارتىلغان.

“真正的反侵略阵线。”

www.uyghurkitap.com

"تاجاۋۇزچىلىققا قارشى ھەقىقى سەپ."

"伟大的抗日战争。"

"ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى ئۇلۇغ ئۇرۇش."

"革命的抗日根据地。"

"ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى ئىنقىلاۋىي تايانچ بازا."

مۇشۇنداق سوز بىرىكمىلىرىنىڭ خەنزۇچە، ئۇيغۇرچە سېلىشتۇرمىسى مۇنداق:

خەنزۇچىدا: ئەسلى سۈپەت + پېئىل؛ ئۇيغۇرچىدا: تولدۇرغۇچى + پېئىل (سۈپەت پېئىل)، ئەسلى سۈپەت + ئات.

بەزى سوز بىرىكمىلىرى تەركىۋىدە سان سوز بولسا، باش سوزگە بېقىندا بولۇپ، ئۇنى ئېنىقلاپ كەلگەن سان سوز ھەرقاچان باش سوزگە بىۋاستە خىزمەت قىلىدۇ ۋە شۇنىڭ ئۇچۇن باش سوزگە يېقىن بولىدۇ. مەسىلەن:

"……两个性质不同的革命过程……"

"خاراكتىرى ئوخشاش بولمىغان ئىككى ئىنقىلاپ جەريانى……" ياكى "ئىنقىلاپنىڭ خاراكتىر جەھەتتىن بىر بىرىگە ئوخشاش بولمىغان ئىككى جەريانى……".

"在建设社会主义的时期，一切赞成、拥护和参加社会主义建设事业的阶级、阶层和社会集团，都属于人民的范围；一切反抗社会主义革命和敌视、破坏社会主义建设的社会势力和社会集团，都是人民的敌人。"

"سوتسىيالىزىم قۇرۇش دەۋرىدە، سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش ئىشلىرىنى ياقلايدىغان، ھىمايە قىلىدىغان ۋە ئۇنىڭغا قاتنىشى-

دىغان بارلىق سىنىپلار، تەبىقىلەر ۋە ئىجتىمائىي گۇرۇھلار خەلق دائىرىسىگە كىرىدۇ؛ سوتسىيالىستىك ئىنقىلابقا قارشى تۇرىدىغان ۋە سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇشقا دۇشمەنلىك بىلەن قارايدىغان، بۇزغۇنچىلىق قىلىدىغان بارلىق ئىجتىمائىي كۈچلەر ۋە ئىجتىمائىي گۇرۇھلار خەلقنىڭ دۇشمەنلىرى."

"两个超级大国。"

"دەرىجىدىن تاشقىرى ئىككى چوڭ دۆلەت."

"三间住人的房子。"

"ئادەم ئولتۇرىدىغان ئۈچ ئېغىز ئۆي."

ئەگەر سۆز بىرىكمىلىرى تەركىبىدە، خەنزۇچىدا بىرلىك ياكى كوپلۇكنى بىلدۇرىدىغان سۆز (بۇ يەردە پەقەت بىرلىك ياكى كوپلۇكنىلا بىلدۇرىدىغان سۆزلەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ) بولسا، ئۇيغۇرچىدا سان سۆزنى قوللانماستىن، پەقەت شۇ بىرلىك ياكى كوپلۇككە بىۋاستە خىزمەت قىلىدىغان سۆزگە بىرلىك، كوپلۇك قوشۇمچىلىرىنى قوشۇش بىلەنلا ئىپادىلەش مۇمكىن. مەسىلەن:

"一个有纪律的，有马克思列宁主义的理论武装的，采取自我批评方法的，联系人民群众的党。一个由这样的党领导的军队。一个由这样的党领导的各革命阶级各革命派别的统一战线……。"

"ئىنتىزاملىق بولغان، ماركسىزم-لېنىنىزم نەزەرىيىسى بىلەن قوراللانغان، ئۆز ئۆزىنى تەنقىت ئۇسۇلىنى قوللىنىدى-

غان، خەلق ئاممىسى بىلەن مۇناسىۋەت باغلىغان پارتىيە؛ ئەنە شۇنداق پارتىيە رەھبەرلىك قىلغان ئارمىيە؛ ئەنە شۇنداق پارتىيە رەھبەرلىك قىلغان ئىنقىلاۋىي سىنىپلار ۋە ئىنقىلاۋىي گۇرۇھلار بىرلىك سېپى......“

“我们一定会建设一个具有现代工业、现代农业和现代科学文化的社会主义国家。”

”بىز مەملىكىتىمىزنى چوقۇم زامانىۋى سانائەتكە، زامانىۋى يېزا ئىگىلىگىگە ۋە زامانىۋى پەن-مەدەنىيەتكە ئىگە سوتسىيالىستىك مەملىكەت قىلىپ قۇرۇپ چىقىمىز.“

“我们不但善于破坏一个旧世界，我们还将善于建设一个新世界。”

”بىز كونا دۇنيانى بۇزۇپ تاشلاشقىلا ماھىر بولۇپ قالماي، يېڭى دۇنيا قۇرۇشقىمۇ ماھىر بولىمىز.“

“一个中国共产党员……”

”جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ ئەزاسى (بىرلىك)......“

“一个革命干部”

”ئىنقىلاۋىي كادىر“ (بىرلىك)

“广大职工 ” ”كەڭ ئىشچى-خىزمەتچىلەر“ (كوپلۇك)

سان ئالاھىدە تەكىتلەنگەندە، يۇقۇرقىدەك ئۇسۇلنى قوللىنىش مۇمكىن ئەمەس. تۆۋەندىكى مىسالدا سان سوزنى قىسقارتىپ، بىرلىك قوشۇمچىسى بىلەن ئىپادىلەش مۇمكىن ئەمەس. چۈنكى بۇنىڭدا سان تەكىتلەنگەن.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بىكىتى
www.uyghurkitap.com

"每一个党员，每一种局部工作，每一项言论或行动，都必须以全党利益为出发点，绝对不许可违反这个原则。"

"ھەر بىر پارتىيە ئەزاسى، ھەر بىر قىسمەن خىزمەت، ھەر بىر سۆز ياكى ھەركەت پۈتۈن پارتىيە مەنپەئەتىنى چىقىش نۇقتىسى قىلىشى لازىم، بۇ پىرىنسىپقا خىلاپلىق قىلىشقا ھەرگىز يول قويۇلمايدۇ."

d. ئىگە ۋە خەۋەرلىك سۆز بىرىكمىسى

بۇنداق سۆز بىرىكمىسى قارىماققا ئۇتۇملۇك پېئىللاردىن كەلگەن سۆز بىرىكمىسىگە ئوخشاپ كەتسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭدىن پەرقلىنىدۇ. چۈنكى بۇنداق سۆز بىرىكمىسى مەيلى قانچە سۆزدىن ياسالسۇن، ھەم ئىگىسى، ھەم خەۋىرى بار جۈملىگە ئوخشايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇزۇن سۆز بىرىكمىسىدە جۈملە شەكلى بولۇپ ۋەزىپە ئۆتەيدۇ. مەسىلەن:

"百花齐放，百家争鸣的方针，是促进艺术发展和科学进步的方针，……"

"بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش، ھەممە ئېقىملار بەس-بەستە سايراش فاڭجېنى سەنئەتنىڭ راۋاجلىنىشىنى ۋە پەننىڭ تەرەققىياتىنى ئالغا سۈرىدىغان فاڭجېن،……"

"国家要独立，民族要解放，人民要革命，这已经成为不可抗拒的历史发展趋势。"

"دۆلەتكە مۇستەقىللىق كېرەك، مىللەتكە ئازاتلىق كېرەك، خەلققە ئىنقىلاپ كېرەك، بۇ قارشى تۇرغىلى بولمايدىغان تارى-

خمي تەرەققيات يونۇلۇشى بولۇپ قالدى.»

e. سوز بىرىكمىسى ۋە ئىسىم

بىرنەچچە سوز بەلگىلىك تەرتىپتە بىر بىرىگە باغلىنىپ، سوز بىرىكمىسىنى ھاسىل قىلىدۇ. بۇ ھەقتە يۇقۇرىدا توختالدۇق. خۇددى شۇنىڭغا ئوخشاش بىرنەچچە سوز—ئادەمنىڭ ياكى باشقا شەيئىلەرنىڭ ئاتلىرى بىرلىشىپ، بىرەر ئىسىمنىمۇ تەشكىل قىلىدۇ. مەسىلەن:

ئىلغار ئىشلەپچىقارغۇچى	先进生产者
جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى	中华人民共和国
مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى	全国人民代表大会
خەلق گوڭشېسى	人民公社

ۋە باشقىلار.

ئىسىم سوز بىرىكمىسى بولسىمۇ، لېكىن جۈملىدە بىر سوز ئورنىدا مۇئامىلە قىلىنىدۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

مۇرەككەپ جۈملىلەرنى چۈشىنىش ۋە تەرجىمە قىلىش توغرىسىدا

«تەرجىمە ئەمەلىيىتى» سەرلەۋھەلىك ماقالامدا خەنزۇچە ئەسلى تېكىستىنى توغرا چۈشىنىش ۋە ئۇنى ئۇيغۇرچە تىلدا توغرا ئىپادىلەپ بېرىش توغرىسىدا بەزى مۇلاھىزىلىرىمنى ۋە تەجرىبىلىرىمنى بايان قىلىپ ئۆتكەن ئىدىم. شۇ مۇلاھىزە تەجرىبىلىرىمنىڭ قوشۇمچىسى سۈپىتىدە بۇ يەردە مۇرەككەپ جۈملىلەرنى چۈشىنىش ۋە تەرجىمە قىلىش جەھەتتىكى ئۆگىنىشتىن ھاسىل قىلغان چۈشەنچىلىرىم ئۈستىدە توختىلىمەن.

بىزگە مەلۇم، كىشىلەر ئادەتتە بىرەر ئوي-پىكرىنى، مەيلى ئېغىزدا ياكى يېزىقتا بولسۇن، مەلۇم بىر گەپ بىلەن ئۇقتۇرىدۇ. گەپ بولسا بىر-ئىككى ھەتتا بىرقانچە سۆزنىڭ بىرىكىشىدىن، ئۆزئارا باغلىنىپ كېلىشىدىن تۈزۈلىدۇ. ئەنە شۇنداق بىرەر ئوي-پىكرىنى بىلدۈرىدىغان گەپ گىراماتىكىدا جۈملە دەپ ئاتىلىدۇ. مەسىلەن:

(1) “我们正在前进。” “بىز ئىلگىرىلەۋاتىمىز.”

(2) “中国人民站起来了。” “جۇڭگو خەلقى دەس تۇردى.”

1-مىسالدىكى “我们” (بىز)، 2-مىسالدىكى “中国人民”

正在前进” جۇڭگو خەلقى)“ جۈملىنىڭ ئىگىسى؛ 1 ـ مىسالدىكى
站起来了” ئىلگىرىلەۋاتىمىز)“، 2 ـ مىسالدىكى (دەس تۇردى)“
جۈملىنىڭ خەۋىرى.

ئادەتتە ئىگە بىلەن خەۋەر شەخس ۋە سان جەھەتتىمۇ بىر بىرىگە ماسلىشىپ كېلىدۇ. يۇقۇرقى 1 ـ مىسالدىمۇ، 2 ـ مىسالدىمۇ ئىگە بىلەن خەۋەر شەخس ۋە سان جەھەتتىن بىر بىرىگە ماسلىشىپ كەلگەن. بۇ قائىدىمۇ ئۇيغۇر تىلى بىلەن خەنزۇ تىلىدا ئوخشاش رول ئوينايدۇ.

لېكىن بىز ئادەتتە ئىگە ۋە خەۋەردىنلا تۈزۈلگەن جۈملىلەرنى ئۇچرىتىش بىلەنلا چەكلىنىپ قالمىمىز. كوپ ھاللاردا باشقا بولەكلەرنى ئۆزىگە ئەگەشتۈرۈپ، بېقىندۇرۇپ، مۇرەككەپ ئىگە گۇرۇپپىسىنى، خەۋەر گۇرۇپپىسىنى تەشكىل قىلغان جۈملىلەرنى ئۇچرىتىمىز. بۇنداق گىرامماتىكىلىق ھادىسە خەنزۇ تىلى ئۈچۈنمۇ، ئۇيغۇر تىلى ئۈچۈنمۇ ئورتاق. مەسلەن:

（1） “共产主义精神在全国蓬勃发展。”

”كوممۇنىستىك روھ مەملىكەت بويىچە جۇش ئۇرۇپ راۋاجلانماقتا.“

（2）“沿着党中央政治路线奋勇前进的我国各族人民，满怀信心地跨进了战斗的一九八〇年。”

”پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ سىياسى لۇشيەنى بويىچە غەيرەت بىلەن ئالغا كېتىۋاتقان بىز ھەر مىللەت خەلقى جەڭگىۋار 1980 ـ يىلغا تولۇق ئىشەنچ بىلەن قەدەم قويدۇق.“

1 ـ مىسالدا ئىگە "精神" (روھ) سوزى ئۆزىنىڭ ئىنىقلىغۇچىسى بولغان "共产主义" (كوممۇنىستىك) سوزى بىلەن بىرىكىپ، ئىگە گۇرۇپپىسىنى تەشكىل قىلغان؛ خەۋەر "发展" (راۋاجلانماقتا) سوزى ئۆزىنىڭ ھالەتى بولغان "在全国" (مەملىكەت بويىچە)"، "蓬勃" (جۇش ئۇرۇپ)" دىگەن سوزلەر بىلەن بىرىكىپ، خەۋەر گۇرۇپپىسىنى تەشكىل قىلغان.

2 ـ مىسالدا ئىگە "人民" (خەلق)" سوزى ئۆزىنىڭ ئىنىقلىغۇچىسى بولغان "沿着……的我国" "پارتىيە......بىز ھەر مىللەت" سوزلىرىنىڭ بىرىكىشى بىلەن ئىگە گۇرۇپپىسىنى تەشكىل قىلغان؛ خەۋەر "跨进了" (قەدەم قويدۇق)" دىگەن سوزلەر ئۆزىنىڭ ھالەتى بولغان "满怀信心地" (تولۇق ئىشەنچ بىلەن)" ۋە تولدۇرغۇچىسى بولغان "战斗的一九八〇年" (جەڭگىۋار 1980 ـ يىلغا)" دىگەن سوزلەر بىلەن بىرىكىپ، خەۋەر گۇرۇپپىسىنى تەشكىل قىلغان.

ئىگە گۇرۇپپىسى ۋە خەۋەر گۇرۇپپىسى دىگەن گىرامماتىك تىل ھادىسىسى ۋە سىنتاكسىس قائىدىسى بۇزۇلسا، خەنزۇ تىلىدىمۇ، ئۇيغۇر تىلىدىمۇ ئوخشاشلا مەنە بۇزۇلىدۇ. دىمەك، خەنزۇ تىلىدىمۇ، ئۇيغۇر تىلىدىمۇ ئىگىنىڭ ئىنىقلىغۇچىلىرى ئىگىگە بىرىكىپ، خەۋەرنىڭ ئىنىقلىغۇچىلىرىمۇ خەۋەرگە بىرىكىپ، ياندىشىپ كىلىدۇ.

خەنزۇ تىلىدا خەۋىرى پىئىلدىن تۈزۈلگەن جۈملىلەردە تولدۇرغۇچىمۇ ئىگە ۋە خەۋەر بىلەن بىر تۇتاش بولۇپ كەلـ

گەچكە، تولدۇرغۇچى جۈملىنىڭ باش بولگىنىڭ بىر تەركىۋىي قىسمى بولۇپمۇ ھېساپلىنىدۇ. لېكىن ئۇيغۇر تىلى سىنتاكسىسىدا پەقەت ئىگە بىلەن خەۋەر جۈملىنىڭ باش① بولىگى ھېساپلىنىدۇ.

بىز جۈملىنى چۈشىنىشتە ۋە ئىپادىلەشتە سىنتاكسىس جەھەتتىن ئاۋال ئىگە بىلەن خەۋەرنى، ئىگە گۇرۇپپىسى بىلەن خەۋەر گۇرۇپپىسىنى، يەنى باش بولەكلەرنى ئېنىقلايمىز، ئاندىن كېيىن شۇ باش بولەكلەرگە قاراشلىق بولغان ئەگەشمە بولەكلەرنى ئېنىقلايمىز.

خەنزۇ تىلى سىنتاكسىسىدا جۈملىنىڭ باش بولىگى: ئىگە← خەۋەر←تولدۇرغۇچى.

ئۇيغۇر تىلى سىنتاكسىسىدا جۈملىنىڭ باش بولىگى: ئىگە← خەۋەر. يەنە بەزى نۇقتىنەزەرلەردە: ئىگە←تولدۇرغۇچى← خەۋەر.

خەنزۇ تىلىدا ئىگە باشتا، تولدۇرغۇچى ئاياقتا، خەۋەر ئوتتۇرىدا كەلسە، ئۇيغۇر تىلىدا ئىگە باشتا، تولدۇرغۇچى ئوتتۇرىدا، خەۋەر ئاياقتا كېلىدۇ. بۇ ھەممىگە ئايان ساۋات.

خەنزۇ تىلىدىمۇ، ئۇيغۇر تىلىدىمۇ جۈملىنىڭ باش بولەكلىرىدىن باشقا بولەكلىرى ئەگەشمە بولەك بولۇپ، ئۇلار باش

---

① بەزىلەر تولدۇرغۇچىنىمۇ باش بولەك قاتارىغا كىرگۈزىدۇ. — ئاپتوردىن.

بولەكلەرنى ۋە بىر بىرىنى چۈشەندۈرۈش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ. جۈملىلەرنىڭ ئەنە شۇنداق بولەكلىرىنى، ئۇلارنىڭ ئىچكى تۈزۈلۈشلىرىنى ۋە ئۆزئارا مۇناسىۋىتىنى ئايدىڭلاشتۇرۇۋېلىش تەرجىمىدە مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە، چۈنكى شۇنداق قىلغاندىلا، ئاندىن تەرجىمىدە زورۇرىيەت ئالدىدىن ھۆرىيەت ئالىدىغان ئوتكىلى، ئەسلى مەتىنى خەنزۇچە جۈملە شەكلىدىن خالى ھالدا، ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئۆزىگە خاس ئادىتى، قائىدىسى بويىچە بىمالال ئىپادىلەپ بېرىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولغىلى بولىدۇ.

ئاددى جۈملىلەرنى چۈشىنىش ۋە ئەسلى مەتىنى توغرا ئىپادىلەپ بېرىش تەرجىمىدە ھېچقانچە قىيىنغا چۈشمەيدۇ. مۇرەككەپ قوشما جۈملىلەرنى توغرا چۈشىنىش ۋە توغرا تەرجىمە قىلىش بولۇپمۇ ياش تەرجىمانلار ئۈچۈن مەلۇم قىيىنچىلىقلارنى كەلتۈرىدۇ. بۇ رىيال ئەھۋال. بۇنداق قىيىنچىلىقنى يېڭىش ئۈچۈن قانداق ئۇسۇل قوللىنىش كېرەك؟

مېنىڭ تەجرىبەمچە، ئالدى بىلەن، يۇقۇرىدا قىسقىچە توختىلىپ ئوتۇلگىنىدەك، جۈملىنى ئىككى چوڭ بولەككە بولۇش مۇمكىن: ئىگە گۇرۇپپىسى ۋە خەۋەر گۇرۇپپىسى (ئىگىسىز جۈملىنى، تاق سوزلۇك جۈملىنى، بەزى ھاللاردا، ئۇنداق بولەكلەرگە ئايرىش مۇمكىن ئەمەس، ئەلۋەتتە).

ئىككىنچى قەدەمدە، پۈتۈن جۈملىنى بىر تۈپ دەرەخ دەپ تەسەۋۋۇر قىلساق، ئۇنىڭ چاتاقلىرىنى ئايرىۋېلىشقا توغرا كېلىدۇ، يەنى ئۇنىڭ چاتاقلىرى ئىككى (ئىگە، خەۋەر)مۇ ياكى ئۈچ

(ئىگە، خەۋەر، تولدۇرغۇچى)مۇ؟ بۇ چاتاقلارنى ئايدىڭلاشتۇرىدىغان چاغدا، شۇ چاتاقلاردىكى شاخلارنى، قانچىلىك مۇرەككەپ بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر، ۋاقىتىنچە ئېتىۋاردىن قالدۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ.

ئۈچىنچى قەدەمدە، چاتاقلارنى ئاساس قىلىپ تۇرۇپ، ئۇششاق شاخ-پۇتاقلارنى تېپىپ، قايسى چاتاقتا قانداق ۋە قانچە شاخ-پۇتاق بارلىغىنى ئايدىڭلاشتۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ.

جۈملىنى ئەنە شۇنداق تەرتىپتە تەھلىل قىلغاندا، باش-ئايىغىنى، جۈملە تەركىۋىدىكى سوز ۋە بولەكلەرنىڭ ئۆزئارا مۇناسىۋىتىنى ئايدىڭلاشتۇرۇپ، جۈملىنى ئەتراپلىق، ئېنىق ئۆزلەشتۈرۈپ، مەنىنى چالا-پۇچۇق ياكى گۇمانلىق چۈشىنىپ قېلىش ۋە شۇ سەۋەپتىن توغرا، ئېنىق ئىپادىلەپ بېرەلمەسلىك ھادىسىلىرىدىن خالى بولۇش مۇمكىن. تۆۋەندىكى مىساللارنى تەھلىل قىلىپ كورەيلى:

(1) "帝国主义的侵略打破了中国人学西方的迷梦."

"جاھانگىرلارنىڭ تاجاۋۇزى جۇڭگولۇقلارنىڭ غەرپتىن ئۆگىنىش شىرىن چۈشىنى بۇزۇپ تاشلىدى."

بۇ جۈملىنى ئىخچاملاشتۇرساق مۇنداق بولۇپ چىقىدۇ:

"侵略打破了迷梦。"

"تاجاۋۇزى شىرىن چۈشىنى بۇزۇپ تاشلىدى."

دىمەك، بۇ جۈملە ئېنىقلىغۇچى (جاھانگىرلارنىڭ)، ئىگە (تاجاۋۇزى)، تولدۇرغۇچى (شىرىن چۈشىنى)، خەۋەر (بۇزۇپ

تاشلىدى)دىن تۈزۈلگەن.

(2) “反映了全世界无产阶级实践斗争的马克思列宁主义的普遍真理，在它同中国无产阶级和广大人民群众的革命斗争的具体实践相结合的时候，就成为中国人民百战百胜的武器。”

بۇ جۈملىنىڭ باش بولىگى ئۈچ:

“真理→成为→武器。”

”ھەقىقەت←قورالغا←ئايلىنىدۇ“. دېمەك، بۇ جۈملە ئىگە (ھەقىقەت)، تولدۇرغۇچى (قورالى) ۋە خەۋەر (ئايلىنىدۇ)دىن تەركىب تاپقان. لېكىن جۈملىنىڭ باش بولىكى بولغان ئىگە يالغۇز بىر سوز (ھەقىقەت)دىنلا ئەمەس، بىرنەچچە ئېنىقلىغۇچى (پۈتۈن دۇنيا پرولېتارىياتىنىڭ ئەمەلىي كۆرىشىنى ئەكس ئەتتۈرگەن ماركسچە-لېنىنچە ئومۇمى) بىلەن قوشۇلۇپ، باغلىنىپ ۋە بىرىكىپ ”ئىگە گۇرۇپپىسى“ ھالىتىدە ئوتتۇرىغا چىققان. جۈملىنىڭ تولدۇرغۇچىسى (قورالى)مۇ بىرنەچچە ئېنىقلىغۇچى (جۇڭگو خەلقىنىڭ ھەر جەڭدە غالىپ) بىلەن بىرىكىپ، ”تولدۇرغۇچىلار گۇرۇپپىسى“ ھالىتىدە ئوتتۇرىغا چىققان. بۇ جۈملىدە ۋاقىت ھالىتمۇ بار، ۋاقىت ھالىتى بىرلا سوز (چاغدا) دىن ئىبارەت بولماستىن، ئۇزىنى ئېنىقلاپ كەلگەن بىرقانچە سوز (جۇڭگو پرولېتارىياتى ۋە خەلق ئاممىسىنىڭ ئىنقىلاۋىي كۈرەشلىرىنىڭ كونكرېت ئەمەلىيىتى بىلەن بىرلەشكەن) بىلەن بىرىكىپ، ”ھالەت گۇرۇپپىسى“ ھالىتىدە رول ئوينىغان.

ئەسلى تېكىستنى چۈشىنىشتە ھەر بىر كونكرېت جۈملىنىڭ

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

يەنى كونكرىت دەرەخنىڭ چاتاقلىرىنى، ھەر بىر چاتاقنىڭ ئۆزىگە تەڭ پۇتاقلىرىنى بىر بىرىدىن ئېنىق ئاجرىتىپ، ئۇلارنىڭ ئۆزئارا بىرىكىش مۇناسىۋەتلىرىنى ئايدىڭلاشتۇرۇۋالغاندىلا، ئاندىن توغرا ئىپادىلەپ بېرىش مۇمكىن. مەيلى ئىگە، خەۋەر بولسۇن، مەيلى تولدۇرغۇچى ياكى ھالەت بولسۇن، بىر سوز-دىن ئەمەس، بىرنەچچە سوزنىڭ بىرىكىشىدىن تۈزۈلىدۇ. "سوز بىرىكمىسى" توغرىسىدا ئايرىم تېما بىلەن توختالغانلىغىمىز ئۈچۈن، بۇ يەردە تەپسىلى توختالمايمىز. لېكىن شۇنى تەكىتلەپ ئوتۇشكە توغرا كېلىدۇكى، مۇرەككەپ جۈملىلەردە جۈملىنىڭ ئاساسىي بولەكلىرىمۇ، بېقىندا بولەكلىرىمۇ كوپ ھاللاردا سوز بىرىكمىسى ھالىتىدە كېلىدۇ. ئەنە شۇنىداق سوز بىرىكمىسىنى بىرەر كورسىتىش ئالماش ئورنىدا تەسەۋۋۇر قىلىش ئۇسۇلى بىلەن چۈشەندۈرۈشمۇ مۇمكىن. بىرقانچە سوزنىڭ بىرىكىشى بىلەن ياسالغان ئىگە گۇرۇپپىسىنى "كىم؟ نىمە؟ كىمى؟ نىمىسى؟" دىگەن بىرلا ئالماشقا ئايلاندۇرۇپ قوللىنىپ كورۇش مۇمكىن؛ تولدۇرغۇچىلار گۇرۇپپىسىنى "كىمنى، نىمنى، كىمگە، نىمگە، كىمدە، نىمدە، كىمدىن، نىمدىن، كىم توغرىسىدا، نىمە توغرىسىدا، كىم بىلەن، نىمە بىلەن" دىگەن بىرلا ئالماشقا ئايلاندۇرۇپ كورۇش مۇمكىن؛ ئېنىقلىغۇچىلار گۇرۇپ-پىسىنى "قانداق، قايسى، كىمنىڭ، نىمىنىڭ، قانچە، قانچىنى، نەدىكى، نەنىڭ" دىگەن بىرلا ئالماشقا ئايلاندۇرۇپ كورۇش مۇمكىن؛ ھالەتلەر گۇرۇپپىسىنى "قانداق، قانداق قىلىپ،

www.uyghurkitap.com

قاچان، قەيەردە، نىمىشقا، نىمە قىلغىلى، كىم ئۇچۇن، نىمە ئۇچۇن، كىمنى. دەپ، نىمە قىلىپ، كىم، نىمە ئارقىلىق، قاياققا قاراپ، نىمە ئارقىلىق، قەيەردىن، قاچانغىچە، نەگىچە، نەچچە قېتىم“ دىگەندەك بىرلا ئالماشقا ئايلاندۇرۇپ كورۇش مۇمكىن. بىرقانچە سوزنىڭ بىرىكىشىدىن ئۇز ئالدىغا گۇرۇپپىلاشقان مۇرەككەپ سوز بولەكلىرىنى ئەنە شۇنداق ئاددى ئالماشلارغا ئايلاندۇرۇپ تۇرۇپ، يەنى مۇرەككەپ، ئۇزۇن جۇملىلەرنى ئەنە شۇ ئۇسۇل بىلەن ئاددىيلاشتۇرۇپ، قىسقارتىپ تەھلىل قىلغاندا، جۇملە تۇزۇلۇشىدىكى سوزلەرنىڭ مۇناسىۋەتلىرىنى ۋە رولىنى، شۇنىڭ بىلەن تولۇق مەنىسىنى ئېنىق، روشەن چۇشىنىش مۇمكىن. مەسىلەن:

“以中国最广大人民的最大利益为出发点的中国共产党人，相信自己的事业是完全合乎正义的，……”

جۇڭگودىكى ئەڭ كوپ خەلقنىڭ ئەڭ زور مەنپەئەتىنى ئاساس قىلغان جۇڭگو كوممۇنىستلىرى ئۇز ئىشىنىڭ ھەققانىيەتكە تامامەن ئۇيغۇن ئىكەنلىگىگە ئىشىنىدۇ......“

بۇ جۇملىنى ئىخچاملاشتۇرۇپ تەھلىل قىلىش مۇمكىن:

”جۇڭگو كوممۇنىستلىرى“ (ئىگە)؛ ”جۇڭگودىكى ئەڭ كوپ خەلقنىڭ ئەڭ زور مەنپەئەتىنى ئاساس قىلغان جۇڭگو كوممۇنىستلىرى“ (ئىگە گۇرۇپپىسى)؛ ”ئۇز ئىشىنىڭ ھەققانىيەتكە تامامەن ئۇيغۇن ئىكەنلىگىگە“ (تولدۇرغۇچىلار گۇرۇپپىسى)؛ ”ئىشىنىدۇ“ (خەۋەر). ئەگەر ”شەك-شۇبھىسىز ئىشىنىدۇ“ ياكى

”كەم ـ كوتــسىز ، تولۇق ئىشىنىــدۇ“ دېــسەك، ئۇ هالــدا ئىگە گۇرۇپپىسى شەكلىنى ئالىدۇ. دېمەك، ئۇ هالدا بۇ جۇملىدىكى سوزلەر گۇرۇپپىلىرىــنى ئالماشــقا ئايلانــدۇرۇپ، ”كــم نىمىگە ئىشىنىدۇ“ دېــگەن ئۇچــلا سوزگە ئىخــچاملاشــتۇرۇپ چۈشىنىش مۇمكىن.

جۇملىنى تۇرلۇك ئۇسۇللار بىلەن تەهلىل قىلىشتىن مەقسەت ئەسلى تېكىستنى تولۇق ۋە ئېنىق چۈشىنىش، لېكىن بۇنىڭدىن ئەسلى جۇملىنىڭ تۈزۈلۈشى، سوز ياكى سوز گۇرۇپپىــلىرىنىڭ ئورۇن تەرتىۋى قانــداق بولــسا، تەرجىمىدىــمۇ شۇ شەكىلــگە سادىق بولۇش كېرەك، دېگەن مەنە كېلىپ چىقمايدۇ؛ ئەكسىچە، ئەسلى تېكىستنى تۇرلۇك ئۇسۇللار بىلەن گىرامــماتىك مۇناسىـ ۋەت جەهەتتىن ئانالىز قىلىپ، ئېنىق چۈشەنچە هاسىل قىلغانـ دىن كېيىن، شۇ چۈشەنچىنى ئەسلى تېكىستنىڭ شەكىل چەكلىـ مىسىدىن خالى بولغان هالدا، ئۇيغۇر تىلــىنىڭ ئۆزىــگە خاس قائىدىلىرى ۋە ئادەتلىرى بويىــچە ئىپادىــلەپ بېرىش زورۇر. جۇملە بولەكلىرىنى، سوز گۇرۇپپىلىرى ياكى سوز بىرىكمىلىرىنى تەرجىمە قىلىش ئۇسۇلى توغرىسىدا توۋەندە ئايرىم توختىلىمىز.

جۇملە بولەكلىرىنىڭ تەرجىمــىسى توغرىســدا

A • ئىگە

جۇملىــدە ”كىم ياكى نىــمە“ دېــگەن سوئالغا جاۋاپ بولۇپ

كېلىدىغان جۈملە بولىگى ئىگە بولىدۇ. خەۋىرى پېئىلدىن تۈزۈلگەن جۈملىلەردە ئىگە بىلەن خەۋەرنىڭ مۇناسىۋىتى، خەنزۇ تىلى نۇقتىسىدىن ئالغاندا، ئاساسەن مۇنداق بولىدۇ:

“我们是人民的勤务员。”

”بىز خەلقنىڭ خىزمەتكارى.“

“工人师傅把车子修好了。”

”ئىشچى ئۇستام ھارۋىنى تۈزەپ بولدى.“

بۇ مىساللاردا جۈملىنىڭ ئىگىسى ”بىز“، ”ئىشچى ئۇستام“ خەۋەرنى ئاكتىپ ئورۇندا بىۋاستە باشقۇرۇپ كەلگەن.

تۆۋەندىكى مىساللاردا بولسا ئىگە پاسسىپ ئورۇندا، باشقۇرۇلغۇچى ئورۇندا تۇرىدۇ:

“玻璃打碎了。” ”ئەينەك سۇنۇپ كەتتى.“

“玻璃被打碎了。” ياكى ”ئەينەك سۇندۇرۇلدى.“

“困难克服了。” ”قىيىنچىلىق يېڭىلدى“ ياكى ”قىيىنچىلىق تۈگىتىلدى.“

ئىگە ئاكتىپ ياكى پاسسىپ ئورۇندا كەلگەن جۈملىلەرنى تەرجىمە قىلىش ئانچە قىيىن ئەمەس. لېكىن خەنزۇ تىلىغا خاس بولغان، ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە ۋاستىسى بىلەن پەيدىن-پەي ئۆزلىشىپ كېتىۋاتقان بەزى ئالاھىدە ئىگە تۈزۈلۈشىدىكى جۈملىلەرنىڭ تەرجىمىسىدە ھازىرمۇ بەزىبىر قىيىنچىلىقلار، ئىگىز-پەسلىكلەر بار. مەسىلەن:

“少数服从多数是党组织的基本原则。”

www.uyghurkitap.com

بۇ يەردە ” 少数服从多数。“ تولۇق جۈملە، يەنە بىر مەنـ
دىن ئېيتقاندا، بىر جۈملىنىڭ پۈتۈن ئىپادە شەكلىنى ئالغان،
سوز گۇرۇپپىسى بولۇپ بىرىككەن ئىگە گۇرۇپپىسى. بۇنداق
جۈملە شەكلىدە كەلگەن ئىگە خەنزۇ تىلىنىڭ ئۆزىگە خاس
ئالاھىدىلىكلىرىدىن بىرى. بۇنداق ئىگىنى، ئادەتتە، مەستەر
(ھەركەت نامى) ھالىتىدە تەرجىمە قىلىش مۇمكىن بولغاندا،
ئىمكان قەدەر مەستەر ھالىتىدە تەرجىمە قىلغان ياخشى.
مەستەر ھالىتىدە تەرجىمە قىلىش مۇمكىن بولمىغاندا، باشقا
شەكىللەرگە ئۆزگەرتىپ تەرجىمە قىلىش مۇمكىن. مەسىلەن:

“少数服从多数是党组织的基本原则。”

”ئازچىلىقنىڭ كوپچىلىككە بوي سۇنۇشى — پارتىيە تەشكىلا-
تىنىڭ ئاساسي پىرىنسىپى.“

“我们懂得这一点，是有好处的。”

”بىزنىڭ بۇنى چۈشىنىۋالغانلىقىمىز پايدىلىق.“ ياكى ”بىز-
نىڭ بۇنى چۈشىنىۋالغانلىقىمىزنىڭ پايدىسى بار.“

“你能喝酒实在是出于我的意料之外。”

”سىزنىڭ ھاراق ئىچەلەيدىغانلىقىڭىز مېنىڭ ئويلىمىغان
يېرىمدىن چىقتى.“ ياكى ”سىزنىڭ ھاراق ئىچەلەيدىغانلىقىڭىزنى
ئويلىماپتىكەنمەن.“

ئۇيغۇر تىلى گىراماتىكىسىنىڭ تەبىرى بويىچە ئالغاندا،
جۈملىدە ئىگە بولۇپ كەلگەن سوزلەر باش كېلىشتە كېلىدۇ.
كېلىش قوشۇمچىلىرى ئۇلانغان سوزلەر ئىگە بولالمايدۇ.

مۇشۇ نۇقتىدىن ئالغاندا، ئەگەر خەنزۇچىدا ئىگە بولۇپ كەلگەن سۆز ياكى سۆز گۇرۇپپىلىرىنى ئۆزگەرتمەي، ئىگە ھالىتىدە تەرجىمە قىلىدىغان بولساق، ئۇيغۇر تىلىنىڭ قائىدىسىگە خىلاپ بولۇپ چىقىدۇ. مەسىلەن:

（1） “淡蓝的天空浮游着一股白云。”

（2） “孙中山的‘三民主义’演讲，系统地阐明了他的革命理论和纲领。”

1 ـ مىسالدا “淡蓝的天空”، 2 ـ مىسالدا “孙中山的……演讲” دېگەن ئىبارىلەر ئىگە بولۇپ كەلگەن. ئەگەر ئىگىنى ئىگە ھالىتى بويىچە ئۆلۈك تەرجىمە قىلساق، ئۇ ھالدا 1 ـ مىسال ”كۆكۈش ئاسمان بىر پارچە ئاق بۇلۇت بولۇپ لەيلەپ يۈرەتتى“ بولۇپ چىقىدۇ، 2 ـ مىسال ”سۇن جۇڭشەننىڭ ’سەنمىنجۇيى‘ ھەققىدىكى نۇتۇقلىرى ئۇنىڭ ئىنقىلاۋىي نەزەرىيىسىنى ۋە پروگراممىسىنى سىستېمىلىق شەرھىلەپ بەردى“ بولۇپ چىقىدۇ. يەنى ”ئاسمان ......لەيلەپ يۈرەتتى“، ”نۇتۇقلىرى شەرھىلەپ بەردى“ بولۇپ چىقىدۇ؛ گەپ ئۇيغۇر تىلىدا گىرامماتىكا جەھەتتىن باغلىنىپ كەلگەندەك بولسىمۇ (ئەلۋەتتە، 1 ـ مىسالدا باغلانمىغان)، مەنتىق، ئىستىلىستىكا جەھەتتىن نۇقسانلىق جۈملە بولۇپ چىقىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، خەنزۇ تىلىدىكى بىر سۆزدىن ھەتتا بىرنەچچە سۆز بىرىكمىسىدىن تۈزۈلگەن ئىگىنىڭ خۇسۇسىيەتلىرىنى ئوبدان ئۆزلەشتۈرگەندىن كېيىن، ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئۆزىگە خاس خۇسۇسىيەتلىرىگە مۇۋاپىق

ئىپادىلەش تامامەن توغرا ئۇسۇل، يەنى ئىگىنى ئىگىلىك هالىتىدىن چىقىرىپ، كېلىشلەر بىلەن تۇرلەندۇرۇپ ئىپادىلەش مۇمكىن. يۇقۇرقى ئىككى مىسالنى "كوكۇش ئاسماندا بىر پارچە ئاق بۇلۇت لەيلەپ يۇرەتتى" دەپ، ئىككىنچى مىسالنى "سۇن جۇڭشەن 'سەنمىنجۇيى' توغرىسىدىكى نۇتۇقلىرىدا ئوزىنىڭ ئىنقىلاۋىي نەزىرىيىسىنى ۋە پۇروگىراممىسىنى سىستىمىلىق شەرھىلەپ بەردى" دەپ تەرجىمە قىلىش مۇمكىن. تەرجىمىدە بۇنداق ئەهۋاللار كوپ ئۇچرايدۇ. بۇنداق شارائىتتا خەنزۇچىدىكى ئىگىنى ئىگىلىكتىن چىقىرىپ، ئۇنىڭ ئورنىغا شۇ جۇملىنىڭ تەركىۋىدىكى ئىگىلىك رولىنى ئوينىيالايدىغان باشقا سوزنى قويۇشقا توغرا كېلىدۇ. تۋۋەندىكى مىساللارغا قاراڭ (سېلىشتۇرۇپ چۇشىنىشكە ئاسان بولسۇن ئۇچۇن، خەنزۇ تىلىدىكى ئىگىنىڭ ئاستىغا، ئۇيغۇرچە تەرجىمىسىدىكى ئىگىنىڭ ئاستىغا سىزىق سىزىلدى):

"在很早以前，中国就有了指南针的发明。"

"جۇڭگودا كومپاس خېلى بۇرۇنلا كەشپ قىلىنغان."

"我国的经济发展将要赶上先进国家。"

"ئېلىمىز ئىقتىسادىي تەرەققىياتتا ئالدىنقى دولەتلەرگە يېتىشىۋالىدۇ."

"这所学校的建成得到了学生的巨大帮助。"

"بۇ مەكتەپنى سېلىشتا ئوقۇغۇچىلار زور ياردەم بەردى."

خەنزۇچىدا جۇملە شەكلىنى ئالغان سوز گۇرۇپپىلىرى جۇملىدە

ئىگە بولۇپ كەلگەنلىگە ئوخشاش، جانسىز ئىسىملارمۇ ئىگە بولۇپ كېلىدۇ. ئەلۋەتتە، جانسىز ئىسىملارنىڭ ئىگە بولۇپ كېلىشى ھەرقانداق تىلدا ئۇچرايدۇ، بولۇپمۇ ئەدەبىي ئەسەرلەردە "سۇلار شاۋقۇن كۆتەرمەكتە"، "دەرەخلەر ئىڭرىماقتا"، "گۇللەر كۇلمەكتە" دىگەنگە ئوخشاش ئوخشىتىش تەسۋىرلىرى ئۇچراپ تۇرىدۇ. لېكىن ئادەتتىكى ئەھۋالدا جانسىز ئىگىنىڭ جانلىق ئىگىنى باشقۇرۇشى، ئۇنىڭ بىلەن ماسلىششى ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئادىتىگە ئانچە سىغمايدۇ. ئەمما خەنزۇ تىلى ئۇنداق چەكلىمىدىن خالى. شۇنداق جانسىز ئىسىملارنىڭ ئىگە بولۇپ كېلىشى، ئۇنىڭ ئۈستىگە جانلىق شەيئىلەرلا مۇناسىپ بولالايدىغان پېئىلنى ئۆزىگە خەۋەر قىلىپ كېلىشى خەنزۇ تىلىنىڭ ئۆزىگە خاس خۇسۇسىيىتى. ئەگەر ئۇيغۇر تىلىدا ئەينەن تەرجىمە قىلساق، ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئادىتىگە ئانچە سىغمايدۇ. بۇنداق جانسىز ئىگىنى ھالەتكە ئايلاندۇرۇش ياكى كونكرىت جۇملىدىكى باشقا بىر مۇۋاپىق سوزنى ئىگە قىلىپ قوللىنىش ھەر ھالدا مۇۋاپىق ۋە ئورۇنلۇق بولسا كېرەك. مەسىلەن:

"中国人民不屈不挠的努力必将稳步地达到自己的目的。"

بۇ جۇملىنى "جۇڭگو خەلقىنىڭ ھارماس-تالماس تىرىشچانلىغى ئۆز مەقسىدىگە پۇختا قەدەملەر بىلەن يېتىدۇ" دەپ ئۆلۈك تەرجىمە قىلساق، مەيلى ئۇقۇم ياكى مەنتىق جەھەتتىن بولسۇن، ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئادىتىگە سىغمايدۇ. شۇنىڭ ئۇچۇن "تىرىشچانلىغى...... يېتىدۇ" دىگەن ئىگە-خەۋەر شەكلىنى

ئوزگەرتىپ، "جۇڭگو خەلقى ھارماي-تالماي تىرىشىپ، ئۆز مەقسىدىگە پۇختا قەدەملەر بىلەن يېتىدۇ" دەپ تەرجىمە قىلغان تۈزۈك.

"它的创设，为建立革命军队打下了基础。"

"ئۇنىڭ تەسىس قىلىنىشى ئىنقىلاۋىي ئارمىيە قۇرۇشقا ئۇل سېلىپ بەردى" دەپ تەرجىمە قىلغاندىن كورە، "ئۇنىڭ تەسىس قىلىنىشى بىلەن ئىنقىلاۋىي ئارمىيە قۇرۇشقا ئۇل سېلىندى" دەپ تەرجىمە قىلغان تۈزۈك.

شۇنى ئەستىن چىقارماسلىق كېرەككى، ئەگەر ھوكۇم جۈملىدە ئىگە جانسىز ئىسىمدىن كەلگەن بولسا، ئۇ ھالدا، خەنزۇ تىلىدىكى ئىگە ئۆز ھالىتى بويىچە ئەينەن تەرجىمە قىلىنسا، ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئادىتىگە قايچا كەلمەيدۇ. مەسىلەن:

"大力培养少数民族出身的共产主义干部，是党的民族政策的一个重要方面，……"

"ئازسانلىق مىللەتلەردىن زور كۈچ بىلەن كوممۇنىزىمچى كادىر يېتىشتۈرۈش پارتىيە مىللى سىياسىتىنىڭ مۇھىم بىر تەرىپى،……"

"承认还是不承认这个原则，是一个根本问题。"

"بۇ پىرىنسىپنى ئېتىراپ قىلىش ياكى ئېتىراپ قىلماسلىق تۈپ مەسىلە."

خەنزۇ تىلىدا جانسىز شەيئىلەرنى جانلىق شەيئىلەرگە ئوخشىتىش ئابستىراكت شەيئىلەرگە مەنتىق جەھەتتىن كونكىرت

ۋە جانلىق شەيئىلەر ئۇقۇمىنى بېرىش ۋە ئاكتىپ ئىگە ئورنىدا قوللىنىش خېلى ئومۇملاشقان. بۇنداق جانسىز، ئابستراكىت ئىسىملار ئۇيغۇر تىلىدىمۇ مەلۇم دەرىجىدە ئومۇملاشقان. مەسىلەن:

“党中央认为；文件指出；地区修建了；宣言指出；会议决定；消息说；……”

”پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى...... دەپ قارايدۇ“، ”يىغىن...... دەپ قارار قىلدى“ دەپ تەرجىمە قىلىش خېلى ئومۇملاشتى. مەنتىقىي ئۇقۇم جەھەتتىمۇ ئېنىق ھەم روشەن. لېكىن ”خىتاپنامە...... دەپ كورسەتتى“، ”رايون ...... ياسىدى“، ”ھوججەت...... دەپ كورسەتتى“، ”خەۋەر...... دىدى“ ۋاھاكازا دەپ تەرجىمە قىلىش ئۇيغۇر تىلىغا ئانچە ئۇيغۇن ئەمەس. شۇنىڭ ئۈچۈن، بۇنداق ئابستراكىت ئىسىملاردىن كەلگەن ئىگىنى كېلىش قوشۇمچىسى قوشۇش يولى بىلەن ئىگىلىكتىن ھالەتكە ئايلاندۇرۇپ، ئاكتىپ جۈملىنى پاسسىپ جۈملىگە ئۆزگەرتىپ تەرجىمە قىلغان تۈزۈك بولىسا كېرەك. مەسىلەن، ”خىتاپنامىدە...... دەپ كورسىتىلدى“، ”رايوندا...... ياسالدى“، ”ھوججەتتە...... دېيىلدى“ دىگەنگە ئوخشاش.

يۇقۇرىدا، ئاكتىپ ئورنىدا تۇرۇپ، خەۋەرنى باشقۇرۇپ كېلىدىغان ئىگە، ئىگە گۇرۇپپىسى ياكى سوز بىرىكمىسىدىن تۈزۈلگەن قوشما ئىگە ۋە ئۇلارنى تەرجىمە قىلىش ئۇسۇلى توغرىسىدا قىسقىچە توختىلىپ ئوتتۇق. ئەمدى پاسسىپ ئورنىدا تۇرۇپ، باشقۇرۇلغۇچى بولۇپ كەلگەن ئىگە ئۈستىدە قىسقىچە

توختىلىپ ئۆتەيلى:

خەنزۇ تىلىدا جۈملە تەركىۋىدىكى بەزى ئىگىلەر ئۆزىنىڭ جۈملىدىكى ئورنى ۋە جۈملە تۈزۈلۈشى جەھەتتىن، تەشەببۇسكار، ئاكتىپ ئورۇندا تۇرسىمۇ، لېكىن مەنە جەھەتتىن باشقۇرۇلغۇچى ئورۇندا تۇرىدۇ. مەسىلەن:

"大门锁了。" "دەرۋازا قۇلۇپلاندى."

"这本小说已译维文了。"

"بۇ رومان ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىندى."

خەنزۇ تىلىدا ئىگە باشتا كەلسىمۇ، لېكىن باشقۇرۇلغۇچى، پاسسىپ ئورۇندا تۇرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدىغان "被" ئالامەتلىك جۈملىلەر كوپ ئۇچرايدۇ. بۇنداق جۈملىلەر، يۇقۇرقىدەك "被" ئالامىتىسىز جۈملىلەرگە قارىغاندا، تەرجىمىدە ئانچە قىيىنچىلىق تۇغدۇرمايدۇ. ئۇلارنى مەجھۇل جۈملە شەكلى بويىچە تەرجىمە قىلىۋېرىش مۇمكىن. مەسىلەن:

"大驴子还是被小老虎吃掉了。"

"چوڭ ئېشەك كىچىك يولۋاس تەرىپىدىن يېيىلىپ كەتتى."

"解放后，土匪被肃清了，地主恶霸被打倒了……"

"ئازاتلىقتىن كېيىن، باسمىچىلار تازىلاندى، پومىشچىك - زومىگەرلەر يوقىتىلدى......"

"牙生被社员选成劳动模范，伊明被上级提拔到县委去工作。"

"ياسىن گۇڭشې ئەزالىرى تەرىپىدىن ئەمگەك نەمۇنىچىسى قىلىپ سايلاندى؛ ئىمىن يۇقۇرىدىن ناھىيىلىك كومىتېتتا ئىش-

لەشكە ئۇستۇرۇلدى.“

ئەلۋەتتە، بۇنداق ”被“ ئالامەتلىك جۈملە خەنزۇ تىلىدا ”被“ ياكى ”被……所“ تەقلىتىدە تۈزۈلۈپ، خۇددى ئۇيغۇر تىلىدىكى ”…… تەرىپىدىن …… ندى“ دىگەن فورمۇلىغا ئوخشاش مۇقىم بىر ۋەزىيەتتە كەلسىمۇ، لىكىن ئۇيغۇر تىلىدا كونكرىت ئەھۋالغا قاراپ، شۇنداق پاسسىپ جۈملىنى (مەجھۇل جۈملىنى) ئاكتىپ جۈملە (ئۆزلۈك جۈملە)گە ئايلاندۇرۇپ تەرجىمە قىلىش ھەم مۇمكىن. مەسىلەن:

“我深深地被阿不拉大哥的话所感动……”

بۇ جۈملىنى ”ئابدۇللا ئاكىنىڭ گەپلىرىدىن قاتتىق تەسىرلەندىم“ دەپ تەرجىمە قىلىش مۇمكىن؛ ”ئابدۇللا ئاكىنىڭ گەپلىرى مىنى قاتتىق تەسىرلەندۈردى“ دەپ تەرجىمە قىلىشمۇ مۇمكىن. لىكىن ”ئابدۇللا ئاكىنىڭ گەپلىرىدىن قاتتىق تەسىرلەندۈرۈلدۈم“ دەپ تەرجىمە قىلساق، تولىمۇ ياسما، تىل ئادىتىگە خىلاپ بولۇپ چىقىدۇ.

“我时常被一种感情，一种思想，一种事件所袭击，情绪不能平静。

بۇنداق جۈملىنى ”تەرىپىدىن…… نىپ“ دەپ تەرجىمە قىلغاندىن كۆرە، ”مەن دائىم بىر خىل ھىسسىيات، خىيال ۋە ۋەقەنىڭ زەربىسىدە كۆڭلۈمنى تىنجىتالمىدىم“ دەپ ئاكتىپ جۈملە تەرىقىسىدە تەرجىمە قىلغان تۈزۈك.

“克力木被酒劲催了胆量。”

ئەگەر بۇ جۈملىنى ”كىرىم ھاراقنىڭ كۈچى تەرىپىدىن

www.uyghurkitap.com

يۇرىگى يوغىنىدى" دەپ تەرجىمە قىلساق، ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئادىتى ئالدىدا گېپىنى ئوڭلاپ قىلالمايدىغان تەرجىمان بولۇپ قېلىشىمىز تەبىي. "كېرىمنىڭ يۇرىگى هاراقنىڭ كۇچى بىلەن يوغىناپ كەتتى" دەپ تەرجىمە قىلساق، شەكىل جەھەتتە خەنزۇچىغا ئوخشاش بولمىسىمۇ، مەنە جەھەتتىن تولۇق ئىپادىلەپ بېرىلگەن بولىدۇ.

B . خەۋەر تەرجىمىسى

خەۋەر ئىگىنىڭ ئىش-ھەركىتىنى، سۇپىتىنى، هالىتىنى ۋە كىم، نىمە، قانداق ئىكەنلىگىنى بىلدۇرىدۇ. خۇددى ئۇيغۇر تىلىدىكىگە ئوخشاش، خەنزۇ تىلىدىكى خەۋەرلەرنىمۇ پېئىلدىن، سۇپەتتىن، ئىسىمدىن ياسالغان خەۋەر تۇركۇملىرىگە ئايرىش مۇمكىن. ئادەتتە، ئاددى خەۋەرلىك جۇملىلەرنىڭ تەرجىمىسى ئانچە قىيىن بولمايدۇ. خەنزۇ تىلىدىكى پېئىلدىن تۇزۇلگەن خەۋەرلەردە مۇرەككەپ خەۋەرلەر، يەنى چاتما خەۋەرلەر① تەرجىمىدە مەلۇم قىيىنچىلىقلارنى كەلتۇرىدۇ. چۇنكى خەنزۇ تىلىدا پېئىلدىن تۇزۇلگەن خەۋەرلەر بەزىدە ئىككى ياكى بىر-نەچچە پېئىلنىڭ بىرىكىشى بىلەن مۇرەككەپلىشىپ كېتىدۇ. ئۇلار تىنىش بەلگىسى ياكى باشقا بەلگىلەر بىلەن ئايرىلمىغان، تەلەپ-

---

① ئۇيغۇر تىلىدىكى "قوشما خەۋەر"لەردىن پەرقلەندۇرۇش ئۇچۇن ۋاقتىنچە قويۇلغان ئىسىم. — ئاپتور.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

پۈز جەھەتتە ئارىسى ئۈزۈلۈپ تۇرىدىغان تىنىق يوق، بىرىقتىمۇ بىر بىرىگە ناھايىتى جىپسىلاشقان بولىدۇ. مەسىلەن:

“他想了想提笔写道: “有朋自远方来……。”

بۇ قوشما جۈملىنىڭ بىرىنچى قىسمىدا “他” سۆزى ئىگە بولۇپ، شۇ ئىگىنىڭ پائالىيىتىدىن ئۈچۈر بېرىدىغان ئۈچ خەۋەر — “想了想”، “提”، “写” قاتىرىسىغا جىپسىلىشىپ كەلگەن؛ ئىككىنچى قىسمىدا، ئىككى خەۋەر “有”، “来” قاتىرىسىغا جىپسىلىشىپ كەلگەن.

خەنزۇ تىلىدا ئىككى ياكى بىرنەچچە پېئىلنىڭ زىچ چېتىلىپ كېلىشى تاسادىپى ياكى ئەھمىيەتسىز ئەمەس، ئۇلارنىڭ بەلگىلىك مۇناسىۋىتى ۋە رولى بار.

بىرىنچىدىن، ئالدىنقى پېئىل بىلەن كېيىنكى پېئىلنىڭ ئۆز پائالىيىتىدە ئىلگىرى-كېيىنلىك تەرتىۋى بار. مەسىلەن:

“我吃过饭再去” دىگەن جۈملىدە “去” دىگەن پېئىل “吃” دىگەن پېئىلدىن كېيىن كېلىپ ”تاماقىنى يەپ بولغاندىن كېيىن بارىمەن“ دىگەن مەنىنى ئاڭلىتىدۇ، يەنى ئالدىنقى پائالىيەت تۈگىگەندىن كېيىن، كېيىنكى پائالىيەتنىڭ بولىدىغانلىغىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىككىنچىدىن، ئالدىنقى پېئىل كېيىنكى پېئىلنى ئىنىقلاپ، ئىزاھلاپ كېلىدۇ. مەسىلەن: “他笑着说” دىگەن جۈملىدە ئالدىنقى پېئىل “笑” كېيىنكى پېئىل “说” نى ئىنىقلاپ، ئىزاھلاپ كەلگەن.

ئۈچىنچىدىن، كېيىنكى پېئىل ئالدىنقى پېئىلنى تولۇقلاپ، ئالدىنقى پېئىلنىڭ مەقسىتىنى تولدۇرۇپ بېرىدۇ، مەسىلەن: "我到出版社借书。" دېگەن جۈملىدە "借" سۆزى "到" سۆزىنىڭ مەقسىتىنى تولدۇرۇپ كەلگەن، يەنى "ئارىيەت ئېلىش" ئۈچۈن ياكى "ئارىيەت ئېلىش"قا "بارىمەن" دېگەن مەنىنى بىلدۈرگەن.

تەرجىمىدە جۈملە تەركىۋىدە كەلگەن، بىر ئىگە ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان مۇرەككەپ، چاتما پېئىللارنىڭ ئۆزئارا مۇناسىۋىتىنى، ئۇلارنىڭ ئۆزىگە خاس رولىنى چۈشىنىپ، ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئۆزىگە خاس ۋاستىلىرى بىلەن ئىپادىلەپ بېرىش مۇمكىن.

ئالدىنقى پېئىل ھەركەتنىڭ كېيىنكى پېئىلدىن ئىلگىرى بولغانلىقىنى بىلدۈرىدىغان جۈملىلەردە ئالدىنقى پېئىلنى "قىلىپ، ئېتىپ" ياكى "قىلغاندىن كېيىن"، "ئەتكەندىن كېيىن" دېگەنگە ئوخشاش ھال پېئىلغا ئايلاندۇرۇپ تەرجىمە قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. مەسىلەن:

"他推开椅子站起来。"

"ئۇ ئورۇندۇقنى ئىتتىرىۋېتىپ ئورنىدىن تۇردى."

"我们到那边去坐坐吧。"

"ئاۋۇ ياققا بېرىپ ئولتۇرايلى."

"他吃过早点就出去了。"

"ئۇ ناشتىدىن كېيىن چىقىپ كەتتى."

ئالدىنقى پېئىل كېيىنكى پېئىلنى، ئۇنىڭ ھالىتىنى ئېنىقلاپ

كەلگەن جۈملىلەردە ئالدىنقى پېئىلنى، يۇقۇرىدىكىگە ئوخشاش لا، ھال پېئىلغا ئايلاندۇرۇپ تەرجىمە قىلىش مۇمكىن. مەسىلەن:

"党委书记答应着便去了。"

"پارتكوم شۇجىسى جاۋاپ بېرىۋېتىپ كېتىپ قالدى."

"有人指着广告牌说……"

"بىراۋ ئېلان تاختىسىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ سۆزلىدى……"

"老师一走进教室，学生就起立向他问好。"

"مۇئەللىم سىنىپقا كىرىشى بىلەنلا ئوقۇغۇچىلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ سالام بەردى."

كېيىنكى پېئىل ئالدىنقى پېئىلنىڭ مەقسىدىنى تولدۇرۇپ كەلگەن جۈملىلەرنى مەقسەت جۈملىگە ئايلاندۇرۇپ، "قا"، "غىلى"، "ئۈچۈن" دېگەن تەقلىتتە تەرجىمە قىلىش مۇمكىن. مەسىلەن:

"一个下雪的夜晚，他出去找红军。"

"قار ياققان كېچىسى ئۇ قىزىل ئارمىيىنى ئىزلەپ كەتتى" ياكى "قار ياققان كېچىسى ئۇ قىزىل ئارمىيىنى ئىزلىگىلى كەتتى" ۋە ياكى "قار ياققان كېچىسى ئۇ قىزىل ئارمىيىنى ئىزلەش ئۈچۈن چىقىپ كەتتى."

"姑娘第二天跟小伙子到区上去领结婚证。"

"قىز ئەتىسى يىگىت بىلەن بىللە رايونغا نىكا قەغىزى ئېلىش ئۈچۈن باردى"، "……ئالغىلى باردى"، "……ئېلىشقا

باردى.»

يۇقۇرىدا جۇملە تەركىۋىگە كىرگەن بىرلا ئىگە ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان مۇرەككەپ چاتما پېئىل ئۈستىدە قىسقىچە توختالدۇق. ئۇنىڭ ئەكسىچە، جۇملە تەركىۋىدىكى بىرنەچچە پېئىل بىرلا ئىگىگە خىزمەت قىلماستىن، بىر بىرىگە تۈپتىن ئوخشىمايدىغان روللارنى ئوينايدىغان ئەھۋاللارمۇ خەنزۇ تىلىنىڭ ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكلىرىدىن بىرى. بۇنداق جۇملىلەردىكى خەۋەرلىك ئۇقۇمنى بېرىدىغان بىرنەچچە پېئىلنىڭ رولى، يۇقۇرىدا بايان قىلىنغاندەك، ھەركەتنىڭ ئىلگىرى- كېيىنلىك تەرتىۋىنى بىلدۈرمەيدۇ، بىر بىرىنى ئېنىقلاش، ئىزاھلاش ئۈچۈن خىزمەت قىلمايدۇ، كېيىنكى پېئىل ئالدىنقى پېئىلنىڭ مەقسىدىنى تولدۇرۇپ بېرىشكە خىزمەت قىلمايدۇ. ئەكسىچە، كېيىنكى پېئىلنىڭ ئىگىسى ئالدىنقى پېئىلغا تولدۇرغۇچى بولۇپ كېلىدۇ. "党号召我们向科学进军" دىگەن جۇملىنى ئالساق، بۇنىڭدا "号召" ۋە "进军" دىگەن ئىككى پېئىل بار. بۇلاردىن بىرىنچى پېئىل "号召" دىگەن سوز جۇملىنىڭ ئىگىسى بولغان "党" سوزىگە خىزمەت قىلسا، ئىككىنچى پېئىل "进军" شۇ ئىگىگە خىزمەت قىلمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن كونكرېت جۇملىدىكى ئىككى پېئىلنى يۇقۇرقىدەك بىرلا ئىگىگە خىزمەت قىلىدىغان، قاتىرىسىغا سىجىل كەلگەن پېئىللار نۇقتىسىدىن تەھلىل قىلىش مۇمكىن ئەمەس. بۇنداق تۈزۈلۈشتىكى جۇملىنى ئەمىلىيەتتە ئىككى ئىگە، ئىككى خەۋەرلىك جۇملە دەپ چۈشىنىش

www.uyghurkitap.com

مۇمكىن. يۇقۇرقى مىسالىنى ”پارتىيە بىزنى چاقىردى“، ”بىز پەنگە يۇرۇش قىلدۇق“ دەپ چۈشىنىش مۇمكىن. لېكىن خەنزۇچىدا ئەنە شۇنداق ئىككى ئىگە، ئىككى خەۋەردىن تۈزۈلگەن، ئىككى جۈملىگە ئاجرىتىپ چۈشىنىش مۇمكىن بولغان سۆزلەر بىرلا جۈملە قېلىپىغا چۈشۈرۈلگەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇيغۇرچىدا پارچىلاپ تەرجىمە قىلىش مۇۋاپىق بولمايدۇ، خۇددى ئەسلى تېكىستتىكە ئوخشاش بىر جۈملە قىلىپ تەرجىمە قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. لېكىن بۇنداق جۈملىلەرنى تەرجىمە قىلىشتا، بىرىنچى ئىگىنىڭ خەۋىرى ئۈچۈن تولدۇرغۇچى بولۇپ كەلگەن ئىككىنچى ئىگىنىڭ خەۋىرىنى روشەنلەشتۈرۈشكە ئەھمىيەت بېرىش لازىم. جۈملىدە بىرىنچى ئىگىنىڭ خەۋىرى ئۈچۈن تولدۇرغۇچى بولۇپ، ئىككىنچى خەۋەر ئۈچۈن ئىگە بولۇپ كەلگەن سۆز ”چاتما سۆز“ دەپ، شۇنداقلا چاتما سۆز تۈزۈلۈشىدە كەلگەن جۈملە ”چاتما سۆزلۈك جۈملە“ دەپ ئاتىلىدۇ. بۇنداق جۈملىلەرنىڭ تەرجىمىسى توغرىسىدا ئايرىم توختىلىمىز.

C. ئېنىقلىغۇچىلارنىڭ تەرجىمىسى

جۈملىدە ئېنىقلىغۇچىلار ئادەم ۋە نەرسىلەرنىڭ سۈپىتىنى، بەلگىسىنى، كىمگە ۋە نىمىگە تەۋە ئىكەنلىگىنى بىلدۈرۈپ كېلىدۇ، ئىككىنچى تۈرلۈك قىلىپ ئېيتقاندا، جۈملە تەركىۋىدىكى باش سۆزنى ئېنىقلاپ بېرىدۇ. خەنزۇ تىلىدا ئېنىقلىغۇچىلار

ئىنقىلانغۇچىلارغا خىزمەت قىلىشتا پەقەت بىرلا "的" بەلگىسىنى قوللىنىدۇ، بەزىدە "的" بەلگىسى قىسقارتىلىپمۇ كېلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىللە سۈپەت، ئىسىم، سان، ئالماشلارمۇ ئىنقىلىغۇچى بولۇپ كېلەلەيدۇ. مەسىلەن:

گۈزەل (سۈپەت) ۋەتەن. 美丽的祖国

سوتسىيالىستىك (ئىسىم) دولەت. 社会主义国家

بىزنىڭ (ئالماش) زاۋۇت. 我们的工厂

توققۇز يۈز مىليون (سان) ئاھالە. 九万万人口

پېئىل، پېئىل ۋە تولدۇرغۇچى بىرىكمىسى، ئىگە ۋە خەۋەر بىرىكمىسى، جۈملە بولەكلىرىمۇ باش سوزنى يەنى ئىنقىلىغۇچىنى ئىنقىلاپ كېلەلەيدۇ. مەسىلەن:

كېتىۋاتقان (پېئىل) ماشىنا. 行驶着的汽车。

ۋەتەننى گۈللەندۈرۈش (تولدۇرغۇچى ۋە پېئىل بىرىكمىسى) قىزغىنلىغى. 建设祖国的热情

پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى ئوتتۇرىغا قويغان (ئىگە ۋە خەۋەر بىرىكمىسى) سىياسەت. 党中央提出的政策

ئازچىلىق كوپچىلىككە بوي سۇنۇش (جۈملە بولىگى) پىرىنسىپى. 少数服从多数的原则

يۇقۇرقى مىساللاردىن مەلۇمكى، ئىنقىلىغۇچىلار مەيلى سۈپەت، ئىسىم، سان، ئالماش ياكى پېئىل بولسۇن، خەنزۇ تىلىدا "的" قوشۇمچىسى ئارقىلىق ئىنقىلانغۇچىلار بىلەن باغلىنىپ

كېلىدۇ (گايىدا "的" قوشۇمچىسى چۈشۈپ قالىدۇ، ئەلۋەتتە).
لېكىن ئۇيغۇر تىلىدا سۈپەت ۋە سان ھالىتىدە كەلگەن ئىنقى-
لىغۇچىلارنىڭ ئىنقىلانغۇچىلار بىلەن ئەسلى ھالىتىدە ئۆز-
گەرتىشسىز باغلىنىپ كېلىشىنى ھېسابقا ئالمىغاندا (مەسىلەن،
گۈزەل ۋەتەن، توققۇز يۈز مىليون ئاھالە.....)، ئىسىم،
ئالماش ۋە پېئىلدىن كەلگەن ئىنقىلىغۇچىلار ئەسلى ھالىتىدە
كەلمەستىن، ئىنقىلىغۇچىلىق سۈپەت، ئىگىلىك قوشۇمچىلىرىنى
ئەگەشتۈرۈپ كېلىدۇ. ئۇنداق بولمىغاندا، ئىسىملارنىڭ قاتار
تىزىلىشى بىلەن ئىنقىلىغۇچى+ئىنقىلانغۇچى مۇناسىۋىتىنى روشەن-
لەشتۈرۈپ بېرەلمەي، باشقىچە ئۇقۇمنى ئاڭلىتىپ قويۇش ھادى-
سىلىرىنىمۇ سادىر قىلىپ قويىدۇ. مەسىلەن، "文化科学知识"
بۇ سۆز بىرىكمىسىدە "文化科学" ئىنقىلىغۇچى بولۇپ، باش
سۆز "知识" نى ئىنقىلاپ كەلگەن. ئەگەر "مەدەنىيەت-
پەن بىلىملىرى" دەپ تەرجىمە قىلساق، "مەدەنىيەتنىڭ،
پەننىڭ بىلىملىرى" دەپ چۈشىنىش مۇمكىن؛ "مەدەنىيەت-
پەن توغرىسىدىكى بىلىم" دەپ چۈشىنىشمۇ مۇمكىن. ئۇنىڭدىكى
ئىنقىلىغۇچى-ئىنقىلانغۇچىلىق مۇناسىۋەتنى ھەرقانچە قىلغان
بىلەنمۇ تېپىش قىيىن. بۇ ھالدا، تۈرلۈك مۇجىمەللىكلەردىن
ساقلىنىپ، مەنىنى روشەنلەشتۈرۈش ئۈچۈن، "پەننى، مەدەنىي
بىلىم" ياكى "پەن-مەدەنىيەتكە دائىر بىلىم" دەپ تەرجىمە
قىلىش تۈزۈك بولسا كېرەك.

d. ھالەت تەرجىمىسى

ھالەت جۈملىدە ئىش-ھەركەتنىڭ قانداق ھالەتتە بولۇۋاتقانلىقىنى (بولغانلىقىنى، بولىدىغانلىقىنى)، ئىش-ھەركەتنىڭ ئورنىنى، ۋاقتىنى، سەۋەبىنى، مەقسىدىنى بىلدۈرىدۇ. ئىككىنچى تۈرلۈك قىلىپ ئېيتقاندا، جۈملىنىڭ خەۋىرى بولغان پېئىلنىڭ ئومۇمى ھالىتىنى ئېنىقلاپ، چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ھالەتنى جۈملىنىڭ خەۋىرىدىن ئايرىلمايدىغان، جۈملىنىڭ خەۋىرى بولغان پېئىلغا بىۋاستە خىزمەت قىلىدىغان، جۈملىدە "خەۋەر گۇرۇپپىسى"غا مەنسۇپ بولغان ئەگەشمە بولەك دەپ ئېيتىشمۇ مۇمكىن.

ھالەت جۈملىدە مەيلى بىر سوزدىن ياكى بىرنەچچە سوز بىرىكمىسىدىن كەلسۇن، خەۋەر بولۇپ كەلگەن پېئىلغا يېقىندىن باغلىنىپ، ئۇنى ئېنىقلاپ، ئىزاھلاپ، خەۋەر پېئىلغا بىۋاستە خىزمەت قىلىشى جەھەتتىن ئالغاندا، خەنزۇ تىلىدىمۇ، ئۇيغۇر تىلىدىمۇ تۇتقان ئورنى ۋە ئوينايدىغان رولى ئوخشاش.

مەسىلەن:

（1） “我的妈妈是在深秋走的。”

（2） “在近百年的过程中，我国人民一直为争取民族独立而英勇奋斗。”

(1) "ئانام كەچ كۈزدە كەتكەن."

(2) "100 يىلغا يېقىن جەريان ئىچىدە خەلقىمىز (ياكى

خەلقىمىز 100 يىلغا يېقىن جەريان ئىچىدە) مىللىي مۇستەقىللىق ئۈچۈن باتۇرانە كۈرەش قىلدى.“

بۇ مىساللاردىكى ”كەچ كۈزدە“، ”100 يىلغا يېقىن جەريان ئىچىدە“ دىگەن سوزلەر شۇ جۈملىلەردىكى پېئىلدىن (خەۋەردىن) ئاڭلىتىلغان ئىش-ھەركەتنىڭ ھالىتىنى، يەنى قاچان بولغانلىقىنى ئېنىقلاپ كەلگەن.

ۋاقىت ھالىتى مەيلى جۈملىدە باشتا كەلسۇن ياكى ئوتتۇرىدا كەلسۇن، خەۋەرگە بىۋاستە خىزمەت قىلالىسىلا، يەنى خەۋەرنى توغرىدىن-توغرا، ھېچبىر كاشىلىسىز ئېنىقلاپ كېلەلىسىلا، تەرجىمىدە خەۋەرگە ياندىشتۇرۇپ-جىپسىلاشتۇرۇپ ئىشلىشقا زورمۇ-زور ئۇرۇنۇشنىڭ ھاجىتى يوق. ئۇنداق بولمىسا، ۋاقىت ھالىتىنى بىلدۈرىدىغان سوز ياكى بىرىكمىلىرى خەۋەرنى ئېنىقلاشقا بىۋاستە ياردەم بېرەلمىسە، خەنزۇچە جۈملە شەكلىدىن قەتئىي نەزەر، خەۋەرنى بىلدۈرىدىغان پېئىلغا يېقىن تارتىش، جىپسىلاشتۇرۇش زورۇر.

ۋاقىت ھالىتى تەرجىمە ئەمەلىيىتىدە ئانچە كوپ قىيىنچىلىق تۇغدۇرمايدۇ، جۈملە تۈزۈلۈشى جەھەتتىن خەنزۇچە جۈملە شەكلى بىلەن ئۇيغۇرچە جۈملە شەكلى ئاساسەن ئوخشاش، كوپ ھاللاردا خەنزۇچە جۈملە شەكلىگە رىئايە قىلىنسا، تەرجىمىدە مۇجمەللىك چىقىشى ناتايىن.

جۈملىدە ھالەتنىڭ ۋاقىتنى بىلدۈرىدىغان ۋاقىت ھالىتى قىسمىدىن باشقا، ئىش-ھەركەتنىڭ قانداق ئۇسۇلدا، قايسى

تەرىقىدە، قانداق ۋاستە بىلەن ئەمەلگە ئاشقان (ئاشىدىغان) لىغىنى بىلدۈرىدىغان ”ئۇسۇل ھالىتى“ (ئۇيغۇر تىلى گىراماتىكىسىدا ”سۈپەت ھالىتى“ دەپمۇ ئاتىلىدۇ) قىسمىمۇ بار. سۈپەت ھالىتى ئىش-ھەرىكەتنىڭ قانداق سۈپەتتە، قانداق ھالەتتە، قايسى تەرىقىدە، قايسى يوسۇندا ۋە قانداق ئۇسۇل بىلەن ئىپادىلەنگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ. سۈپەت ھالەت خەنزۇ تىلىدا ئادەتتە ”ئىگە←سۈپەت ھالەت←خەۋەر (ياكى پېئىل)←تولدۇرغۇچى“ تەرتىۋى بويىچە كېلىدۇ. مەسىلەن:

“帝国主义千方百计地企图消灭世界上第一个社会主义国家。”

بۇ جۈملىنى مۇنداق تەھلىل قىلىپ كۆرۈش مۇمكىن:

”جاھانگىرلار (ئىگە)←دۇنيا بويىچە تۇنجى سوتسىيالىستىك دولەتنى يوقىتىشقا (تولدۇرغۇچىلار گۇرۇپپىسى) تۈرلۈك چارە-تەدبىرلەر بىلەن (سۈپەت ھالەت گۇرۇپپىسى) ئۇرۇنغان (خەۋەر).“

“我国人民已经用法律形式把自己的民主生活组织起来了。”

بۇ جۈملىنىمۇ يۇقۇرقى شەكىل بويىچە ”خەلقىمىز ئۆزىنىڭ دېموكراتىك تۇرمۇشىنى قانۇن شەكلى بىلەن ئۇيۇشتۇردى“ دەپ تەرجىمە قىلىش مۇمكىن.

دېمەك، ”سۈپەت ھالەت“لىك جۈملىلەرنى تەرجىمە قىلىشتا، خەنزۇچە جۈملە بولەكلىرى تەرتىۋىنىڭ ئەكسىچە،

www.uyghurkitap.com

”ئىگە ـ تولدۇرغۇچى (ياكى تولدۇرغۇچىلار گۇرۇپپىسى) ـ سۇپەت ھالەت ـ پېئىل (ياكى خەۋەر)“ تەرتىۋىنى قوللىنىشقا توغرا كېلىدۇ. ئۇنداق بولمىغاندا، خەنزۇچە تەرتىۋى بويىچە ”جاھانگىرلار تۈرلۈك چارە ـ تەدبىرلەر بىلەن دۇنيا بويىچە تۇنجى سوتسىيالىستىك دۆلەتنى يوقىتىشقا ئۇرۇنغان“، ”خەلقىمىز قانۇن شەكلى بىلەن ئۆزىنىڭ دېموكراتىك تۈزۈمىنى ئۇيۇشتۇردى“ دەپ، سۇپەت پېئىلنى ئۆزىنىڭ بىۋاستە نىشانى بولغان پېئىل (خەۋەر)دىن ئايرىۋەتسەك، مەنە جەھەتتىن مۈجمەللىك كېلىپ چىقىشى مۇمكىن.

بىزنىڭ ھازىرقى بەزى تەرجىمىلىرىمىزدە، بولۇپمۇ ھالەت تەرجىمىسىدە سۇپەت ھالەتنى پېئىلدىن (خەۋەردىن) يىراقلاشتۇرۇپ، پېئىلغا (خەۋەرگە) بىۋاستە ئوتەلمەيدىغان، پېئىلنىڭ ھالىتىنى توغرىدىن ـ توغرا ئىپادىلەپ بېرەلمەيدىغان قىلىپ قويۇش ھادىسىلىرى مەلۇم دەرىجىدە ئۇچراپ تۇرىدۇ. ۋاھالەنكى، سۇپەت ھالەت ھەرقانداق شارائىتتا پېئىلغا (خەۋەرگە) باغلىنىشى، ئۇنىڭدىن ئاجرالماي كېلىدۇ؛ تەرجىمىدە بولسا سۇپەت ھالەت بىلەن پېئىل (خەۋەر)نى ئاجرىتىۋېتىپ، ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىغا تولدۇرغۇچىنى قىستۇرۇش ھادىسىلىرى كۆپ. شۇنىڭ ئۈچۈن، تەرجىمىدە مەنە روشەن ئۇقۇلمايدۇ ياكى ئۇقۇلغان تەقدىردىمۇ جۈملە كىشىنى قىينايدىغان دەرىجىدە ئېغىرلىشىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، سۇپەت ھالەت بىلەن پېئىل (ياكى خەۋەر)نى ھالىتى قوشۇلۇپ كەلگەن پېئىل (خەۋەر)

بىرىكمىسى دەپ قاراپ، بۇ بىرىكمىنى (گۇرۇپپىنى) بىر پۈتۈن ھالەتتە ساقلىغان تۇزۇك.

ھالەت مەسىلىسىدە يەنە ئورۇن ھالىتى، سەۋەپ ھالىتى، مەقسەت ھالىتى، دەرىجە-سان ھالىتى ۋە باشقىلار بار. "ھالەت پېئىل (خەۋەر)نى ئېنىقلايدۇ" دىگەن ئۇقۇم بويىچە، تەرجىمىدە ھالەتنى پېئىلغا بىۋاستە خىزمەت قىلدۇرۇش شەرتىگە رىئايە قىلىنىسىلا، مەنىنى ئۆز لايىغىدا توغرا ئىپادىلەپ كېتىش مۇمكىن. شۇنىڭ ئۈچۈن، بۇ يەردە تەپسىلى توختالمايمىز.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

پېئىللارنىڭ زامان بىلەن تۈرلىنىشى ۋە تەرجىمە

تىلدىن ساۋادى بار كىشىلەرگە مەلۇمكى، ئادەم ياكى باشقا نەرسىلەرنىڭ ئىش-ھەركىتىنى ۋە ھالىتىنى بىلدۈرىدىغان سۆز تۈركۈمى پېئىل دەپ ئاتىلىدۇ. مەسىلەن، ئوقۇدى، يېزىۋاتىمەن، ئىشلەۋاتىدۇ، بارماقچى...... دېگەنگە ئوخشاش سۆزلەر بىر كىشىنىڭ بىر ئىش بىلەن مەشغۇل بولغانلىقىنى، بولۇۋاتقانلىقىنى، بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. دېمەك، پېئىللاردا ئۈچ زامان بار: ئۆتكەن زامان، ھازىرقى زامان ۋە كېلىدىغان زامان. بۇ ئۇيغۇر تىلىدا پېئىلنىڭ ئۆزگە خاس خۇسۇسىيەتلىرىدىن بىرى.

ئۇيغۇر تىلىدىكى پېئىللاردا ئۈچ شەخس بار: 1-شەخس (ئىشلەيمەن)؛ 2-شەخس (ئىشلەيسەن)؛ 3-شەخس (ئىشلەيدۇ). پېئىللارنىڭ شەخس بىلەن تۈرلىنىشمۇ ئۇيغۇر تىلىدا پېئىلنىڭ ئۆزگە خاس خۇسۇسىيەتلىرىدىن بىرى.

بۇلاردىن باشقا، ئۇيغۇر تىلىدا پېئىللار سان بىلەنمۇ تۈرلىنىدۇ: بۇلاردىن بىرى — بىرلىك (مەسىلەن، ئوقۇيمەن، ئوقۇيسەن، ئوقۇيدۇ)؛ يەنە بىرى — كوپلۇك (مەسىلەن، ئوقۇيمىز، ئوقۇيسىلەر، ئوقۇيدۇ).

پېئىل ئۆزىنىڭ تۈپ مەنىسىنى ئاڭلىتىدىغان تۈپ تومۇرى ياكى تۈپ پېئىل جەھەتتىن، ئۇيغۇر تىلىدىمۇ، خەنزۇ تىلىدىمۇ ئوخشاش بولسىمۇ، لېكىن خەنزۇ تىلىدا پېئىلنىڭ ئۆزى زامانىنى، شەخسىنى، سانىنى ئۇقتۇرالمايدۇ. خەنزۇ تىلىدا زامانىنى، شەخسىنى، سانىنى ئۇقتۇرۇش ئۈچۈن تۈپ پېئىلنىڭ ئالدى تەرىپىگە، ئايرىم چاغلاردا ئارقا تەرىپىگە باشقا سۆزلەرنى قوشۇشقا توغرا كېلىدۇ. ئەكسىچە، ئۇيغۇر تىلىدا بولسا، تۈپ پېئىلنىڭ ئۆزى بىلەنلا زامانىنى، شەخسىنى، سانىنى ئۇقتۇرۇپ كەتكىلى بولىدۇ. ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئۆزىگە خاس بولغان بۇ خۇسۇسىيىتى تەرجىمىدە ناھايىتى مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. مەسىلەن، "ئىشلەيمەن" دېگەن سۆزنى ئالساق، ئۇيغۇر تىلىدا "ئىشلەش" دېگەن تۈپ پېئىل ھەم شەخس بىلەن، ھەم سان (بىرلىك) بىلەن، ھەم زامان (كېلىچەك زامان) بىلەن تۈرلەنگەن. ۋاھالەنكى، خەنزۇ تىلىدا بولسا تۈپ پېئىل "工作" نى شەخس بىلەن تۈرلەندۈرۈش ئۈچۈن، ئالدىغا "我" نى قوشۇشقا توغرا كېلىدۇ، زامانىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن، "要" ياكى "将要" نى قوشۇشقا توغرا كېلىدۇ. دېمەك، "ئىشلەيمەن" دېگەن سۆزنى "我将要工作" دەپ ئۇقتۇرۇشقا توغرا "我要工作" ياكى كېلىدۇ.

خەنزۇ تىلىدا پېئىلدا زامانىنى، شەخسىنى، سانىنى بىلدۈرۈش ۋاستىسى ئۇيغۇر تىلىنىڭكىگە ئوخشىمايدۇ. پېئىلنىڭ ئەنە شۇنداق خۇسۇسىيەتلىرىنى ئۇقتۇرۇش ئۈچۈن ئالدى-كەينىگە باشقا

سوزلەرنى قوشۇش خەنزۇ تىلىدىكى پېئىلنىڭ ئاساسىي خۇسۇ-
سىيىتى. بۇ ماقالىدا پېئىلنىڭ زامانىنى تەرجىمە قىلىش بىلەنلا
ئالاقىدار بولغان بەزى تەجرىبىلەر ئۈستىدە توختالماقچىمەن.

خەنزۇ تىلىدا پېئىلنىڭ زامانىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن، كۆپ
ھاللاردا، زامانىنى ئۇقتۇرۇپ بېرىدىغان بەزى قوشۇمچە سوزلەر
پېئىلنىڭ ئالدىدا كېلىدۇ. مەسىلەن:

"正在工作；日益发展；继续学习；将要考试；已经完成……

پېئىلنىڭ زامانىنى بىلدۈرىدىغان بەزى قوشۇمچىلار تۈپ
پېئىلنىڭ ئارقىسىغىمۇ ئۇلىنىدۇ. مەسىلەن:

着，了，过，……

ئەنە شۇنداق زامانىنى بىلدۈرىدىغان سوزلەرنى تەرجىمىدە
كۆپ ھاللاردا (ئالاھىدە تەكىتلەش زۆرۈر بولغانلىقىنى ھىساپقا
ئالمىغاندا)، ئالاھىدە تەرجىمە قىلىپ ئولتۇرماستىن، ئۇيغۇر
تىلىنىڭ ئۆزىگە خاس خۇسۇسىيىتىدىن تولۇق پايدىلىنىپ، تۈپ
پېئىلنىڭ ئۆزى بىلەنلا ھەل قىلىپ كەتكەن ياخشى. مەسىلەن،
يۇقۇرقى مىساللارنى "ھازىر دەل ئىشلەۋاتىدۇ" دەپ ئەمەس،
"ئىشلەۋاتىدۇ" دەپ، "كۈندىن-كۈنگە راۋاجلانماقتا" دەپ
ئەمەس، "راۋاجلانماقتا" دەپ، "داۋاملىق ئۆگىنىش" دەپ
ئەمەس، "ئۆگىنىۋېرىش" دەپ، "كەلگۈسىدە ئىمتىھان ئېلىنىدۇ"
ياكى "كەلگۈسىدە ئىمتىھان ئېلىنماقچى" دەپ ئەمەس، "ئىمتى-
ھان ئېلىنىدۇ" ياكى "ئىمتىھان ئېلىنماقچى" دەپ، "ئاللىقاچان

پۇتتى“ دەپ ئەمەس، ”پۇتتى“ دەپ تەرجىمە قىلىش مۇمكىن. چۈنكى خەنزۇ تىلىدىكى پېئىلنىڭ زامانىنى چۈشەندۈرۈپ كەلگەن سۆزلەر ئۇيغۇر تىلىدا پېئىلنىڭ ئۆزى بىلەنلا ئىپادىلىنىپ كېتىدۇ. قارىماققا تەرجىمىدە خەنزۇ تىلىدىكى ئايرىم سۆزلەر چۈشۈپ قالغاندەك بولسىمۇ، لېكىن مەنە جەھەتتىن ھېچقانداق نۇقسان چىقمايدۇ. بۇ ھەقتە كۆپ سۆزلەشنىڭ ھاجىتى بولمىسا كېرەك.

لېكىن خەنزۇ تىلىدىكى پېئىلنىڭ زامانىنى ئۇقتۇرۇپ بېرىدىغان قوشۇمچىلىرىنى تەرجىمە قىلىشتا ئەھمىيەت بېرىشكە ئەرزىيدىغان مۇنداق ئىككى نۇقتا بار: بىرى زامانىنى ئۇقتۇرۇشتا ھەركەتنىڭ بىردەملىك، قىسقا ۋاقىتلىق ھالىتىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن بەزى چاغلاردا تۈپ پېئىلنىڭ ئۆزىنى تەكرارلاپ، قوش سۆزگە ئايلاندۇرۇش ۋاستىسى قوللىنىلىدۇ. مەسىلەن:

走→走一走。
考虑→考虑考虑。
看→看看。
研究→研究研究。

يەنە بىرى ھەركەتنىڭ ئورۇنلىنىش ھالىتىنى، مىقدارىنى يەنى نوۋىتىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن، تۈپ پېئىلنىڭ ئايىغىغا ئايرىم ياردەمچىلەرنى ئۇلاش ۋاستىسى قوللىنىلىدۇ. مەسىلەن:

起来→起来一下。
看→看一眼。
说→说一下。
………………

خەنزۇ تىلىدا پېئىلنىڭ زامانىنى، شۇنىڭ بىلەن بىللە شۇ پېئىلنىڭ (ھەركەتنىڭ) ئورۇنلىنىش ۋاقتىنىڭ ئۇزۇن-قىسقىلىقىنى بىلدۈرۈش ۋاستىسى بىر بىردىن پەرقلىنىدىغان ئىككى تۈرلۈك ھالەتتە كەلسىمۇ، لېكىن ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلغاندا، ئۇيغۇر تىلىنىڭ خۇسۇسىيىتى بويىچە بىرلا ۋاستىنى قوللىنىش مۇمكىن. مەسىلەن، يۇقۇرقى مىساللارنىڭ بىرىنچى قىسمىنى "مېڭىپ باق"، "ئويلىنىپ كور" ياكى "ئويلىنىپ باق"، "قاراپ باق"، "تەتقىق قىلىپ باقايلى" دەپ تەرجىمە قىلىش مۇمكىن؛ ئىككىنچى قىسمىنىمۇ "قوپۇپ باق"، "قاراپ قوي"، "دەپ باق" ياكى "سوزلەپ باق" دەپ تەرجىمە قىلىش مۇمكىن. ئۇيغۇر تىلىدىكى "باق"، "كور" دىگەنگە ئوخشاش سوز ياسىغۇچى قوشۇمچىلار بىر ھەركەتنىڭ ئورۇنلىنىش ۋاقتىنىڭ قىسقىلىغىنى، نوۋىتىنىڭ ئازلىغىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىشكە خىزمەت قىلىدۇ.

ئۇيغۇر تىلىنىڭمۇ، خەنزۇ تىلىنىڭمۇ پېئىل زامانىنى بىلدۈرۈش خۇسۇسىيىتىنى پىششىق ئۆزلەشتۈرۈش تەرجىمىنى توغرا ئىشلەشكە زور ياردەم بېرىدۇ. خەنزۇ تىلىدىكى پېئىلنىڭ ئۆزىنى، ئۇنىڭ خۇسۇسىيىتىنى ئوبدان چۈشىنىۋالغاندىن كېيىن، ئۇيغۇر تىلىدا سوزنى توغرا تاللاش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولغىلى بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىللە پېئىلنىڭ زامانىنىمۇ توغرا ئىپادىلەپ بەرگىلى بولىدۇ. مەسىلەن:

"凤姐正数着钱，听了这话，忙又把钱穿上了。"

"فېڭ ئايلا پۇل ساناۋېتىپ، بۇ گەپنى ئاڭلىغاندىن كېيىن

دەرھال يەنە پۇلنى (شويىنغا) ئۆتكۈزدى."

"战士们常常骄傲地说：'我们和朱总司令一道挑过粮'。"

"جەڭچىلەر دائىم: 'بىز جۇزۇڭسىلىڭ بىلەن بىللە ئاشلىق توشۇغان ئىدۇق' دەپ پەخىرلىنىدۇ." ("پەخىرلىنىدۇ" دىگەن سوز بىر تەرەپتىن ھازىرقى زامانىنى ئۇقتۇرسا، "دائىم" دىگەن سوزنىڭ ياردىمى بىلەن "پەخىرلىنىش"نىڭ دائىملىق ھەركەت ئىكەنلىگىنى ئۇقتۇرۇپ بېرىدۇ. "پەخىرلىنەتتى" دېيىلگەن تەقدىردىمۇ ئۆتكەن زامانىلا ئەمەس، يەنە شۇ "دائىم" سوزىنىڭ ياردىمى بىلەن "پەخىرلىنىش"نىڭ ئىزچىللىغىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ.)

"我劝他参加体育小组，他说要考虑考虑。"

"ئۇنى تەنتەربىيە گۇرۇپپىسىغا قاتنىشىشقا دەۋەت قىلسام، ئۇ ئويلىنىپ باقاي دەيدۇ."

"老关跳下车来，摸了摸腰间的手枪，向四面瞥了一眼。"

"لاۋ گۇەن ماشىنىدىن سەكرەپ چۈشۈپ، بېلىدىكى تاپانچىسىنى سىلاپ قويۇپ، ئەتراپقا قاراپ قويدى."

خەنزۇ تىلىنىڭ پېئىلنىڭ زامانىنى، ھالىتىنى ئۇقتۇرۇش خۇسۇسىيىتىنى ئوبدان ئوزلەشتۇرۇش تەرجىمىدە كوپ ئوڭايلىقلارنى تۇغدۇرۇپ بېرىدۇ. لېكىن بەزى ھاللاردا، زامانىنى ئۇقتۇرۇپ بېرىدىغان قوشۇمچىلارغا پۈتۈنلەي بېرىلىپ كېتىشمۇ يارىمايدۇ. چۈنكى خەنزۇ تىلىدا پېئىلنىڭ زامانىنى بىلدۇرۇش

قائىدىلىرىدە غەيرى تەبىي ئەھۋاللارمۇ يوق ئەمەس. مەسىلەن، ئادەتتە زاماننى بىلدۈرىدىغان "着" قوشۇمچىسى كەلسىلا، ئۇنى هازىرقى زامان چۈشەنچىسىدە تەرجىمە قىلىش، "了" قوشۇمچىسى كەلسىلا، ئۆتكەن زامان چۈشەنچىسىدە تەرجىمە قىلىش مۇمكىن ئەمەس.

شۇنىمۇ نەزەردە تۇتۇشقا توغرا كېلىدۇكى، خەنزۇ تىلىدا پېئىللارنىڭ زامانى تولا چاغلاردا يۇقۇرقى ئەھۋاللارنىڭ ئەكسىچە، شەكلەن ئېنىق ئەمەس، يەنى پېئىلنىڭ ئالدىدا ياكى كەينىدە زاماننى بىلدۈرىدىغان ھېچقانداق قوشۇمچىلار ئۇچرىمايدۇ. شۇنداق شارائىتتا، ئەسلى تېكىستتىكى پېئىلنى تەرجىمىدە قايسى زامان بىلەن ئىپادىلەش جەھەتتە قىيىنچىلىق يۈز بېرىدۇ. بۇنداق ئەھۋالدا، جۈملىلەرنىڭ يۇقۇرى-تۆۋەن باغلىنىشلىرىغا، جۈملىدىكى مەزمۇننىڭ مەنتىقىسىگە قاراپ، زاماننى ئايدىڭلاشتۇرۇش مۇمكىن. مەسىلەن:

"他的妈妈是爱花的，虽然买不起，可是有人送给她一朵，她喜欢地戴在头上。"

"爱"، "戴"، "送" دېگەن پېئىللارنىڭ ئالدىدىمۇ، كەينىدىمۇ زاماننى چۈشەندۈرۈپ بېرىدىغان ھېچقانداق يار-دەمچى سۆز يوق، لېكىن جۈملە تەركىبىدىكى سۆزلەرنىڭ مەنىسىدىن "爱"، "送"، "戴" (ئامراق، بېرىش، قىستۇرۇش) ھەركەتنىڭ كونكرېت مەلۇم بىر زامانىنى، نۆۋەتتىنى ئەمەس، دائىملىق ھەركەتنى چۈشەندۈرۈپ تۇرىدىغانلىقىنى مەنتىقىي يول بىلەن ئايدىڭلاشتۇرۇش مۇمكىن. شۇنىڭ ئۈچۈن

”ئۇنىڭ ئانىسى گۈلگە ئامراق ئىدى، سېنتەبىرلىشقا قۇربى يەتمىسىمۇ، باشقىلار بەرسە خۇشال بولۇپ چېچىكىگە قىسۋالاتتى“ دەپ تەرجىمە قىلىش مۇمكىن.

“谁也不能阻挡我们向四化前进！”

بۇ جۈملىدە ”阻挡“ سۆزى ئۆتكەن زامانمۇ، ھازىرقى زامانمۇ ياكى كەلگۈسى زامانمۇ؟ دېگەن سوئال تۇغۇلىدۇ. لېكىن پۈتۈن جۈملىنىڭ چاقىرىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدىغان ئۇندەش بەلگىسى بىلەن كەلگەنلىكى مەنتىق جەھەتتىن، ئۇنىڭ كېلىچەك زامان ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. شۇنداق ئىكەن، بىز ئۇنى ”بىزنىڭ 4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇشقا قاراپ ئالغا بېسىشىمىزنى ھېچكىم توسالمايدۇ!“ دەپ تەرجىمە قىلىمىز.

ئومۇمەن ئېيتقاندا، خەنزۇ تىلىدا، بەزى ھاللاردا، پېئىللار-نىڭ زامانى ئېنىق بولمايدۇ، ئۇنىڭ ئەكسىچە، ئۇيغۇر تىلىدا پېئىل مۇتلەق كۆپ ھاللاردا زامان خۇسۇسىيىتىدىن خالى بولالمايدۇ. بۇ زىددىيەتنى توغرا ھەل قىلىش، پېئىللارنىڭ زامانىنى ئىپادىلەشتە سەۋەنلىك ۋە خاتالىقتىن خالى بولۇش ئۈچۈن، ئەسلى تېكىستنى جۈملىلەرنىڭ يۇقىرى-تۆۋەن مۇناسىۋىتىنى نەزەردە تۇتقان، پاكىتلارغا، مەنتىققە ئەھمىيەت بەرگەن ھالدا چوڭقۇر چۈشىنىشكە توغرا كېلىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇيغۇر تىلىنىڭ پېئىللاردىكى زامان بىلەن تۈرلىنىش خۇسۇسىيىتىدىن توغرا پايدىلىنىش لازىم. تەرجىمىدە مەنىنى روشەن ئىپادىلىمەي، ”چۈشىنىپ كېتەر“ دەيدىغان تەۋەككۈل-چىلىكتىن ساقلىنىش لازىم.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

”چاتما جۈملە“ ۋە ئۇنىڭ تەرجىمىسى توغرىسىدا

بىزگە مەلۇم، ھازىرقى زامان خەنزۇ تىلىدا، ئۇيغۇر تىلىدىكىگە ئوخشاشلا، ئىگە بىلەن خەۋەر جۈملىنىڭ ئاساسىي بولىگى بولۇپ ھېساپلىنىدۇ؛ ئىگە ۋە خەۋەر تۈزۈلۈشىدە كەلگەن جۈملە، مەيلى ئاددى شەكىلدە بولسۇن، مەيلى مۇرەككەپ شەكىلدە بولسۇن، ھەرقاچان بىر بىرى بىلەن چىڭ باغلىنىپ كېلىدۇ. ئىگە — جۈملىنىڭ ئىگىسى؛ خەۋەر ھەرقاچان شۇ ”ئىگە“گە ئەگىشىپ، ماسلىشىپ، بويسۇنۇپ، ئۇنىڭ كىم، نىمە، قانداق ئىكەنلىكىدىن، نىمە قىلغانلىغىدىن ”خەۋەر“ بېرىدۇ. خەنزۇ تىلىدىمۇ، ئۇيغۇر تىلىدىمۇ گىراماتىكىلىق ئورنى جەھەتتىن (شېئىر، ئۈندەش گەپلەرنى ھېساپقا ئالمىغاندا) ئىگە ئاۋال، خەۋەر كېيىن كېلىدۇ. بۇنداق جۈملىلەرنى تەرجىمە قىلىش ئانچە قىيىنغا چۈشمەيدۇ. بۇ، تەرجىمان ئۈچۈن ئاددى ساۋات. لېكىن خەنزۇ تىلىدىكى بەزى جۈملىلەردە بىرنەچچە ئىگە، بىرنەچچە خەۋەر ئوتتۇرىغا چىقىدۇ. مەسىلەن:

“帝国主义驱使全世界的人民走上消灭帝国主义的伟大斗争的历史时代。”

بۇ جۈملىدە بىرىنچى ئىگە “帝国主义”، بۇنىڭ خەۋىرى “驱使”؛ ئىككىنچى ئىگە “全世界的人民”، بۇنىڭ خەۋىرى

"走上" : مۇشۇ مەنىدىن ئالغاندا، بۇ جۈملىنى ئىگىسىز، خەۋەرسىز بولغان ئىككى جۈملىگە ئاجرىتىپ چۈشىنىش مۇمكىن:

1. "帝国主义驱使全世界人民"

"جاھانگىرلىك پۈتۈن دۇنيا خەلقىنى مەجبۇر قىلدى"

2. "全世界的人民走上消灭帝国主义的伟大斗争的时代。"

"پۈتۈن دۇنيا خەلقى جاھانگىرلىكنى يوقىتىدىغان ئۇلۇغ كۈرەش دەۋرىگە ئۆتتى."

دېمەك، ئىككى ئىگە، ئىككى خەۋەردىن تۈزۈلگەن بۇ ئىككى جۈملە خەنزۇ تىلىنىڭ ئۆزىگە خاس جۈملە تۈزۈش قائىدىسىگە ئاساسەن بىر پۈتۈن جۈملە شەكلىنى ئالغان. خەنزۇ تىلىنىڭ مۇشۇنداق جۈملە شەكلىنىڭ خۇسۇسىيىتى شۇكى، جۈملىنىڭ خەۋەر قىسمىدىن ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ ئورۇن ئالغان ئىككى خەۋەر يالغۇز بىر ئىگىگىلا خىزمەت قىلمايدۇ، بەلكى ئالدىنقى خەۋەرنىڭ تولدۇرغۇچىسى يەنى "帝国主义驱使全世界的人民" دىگەن سوزدىكى خەۋەر "驱使" نىڭ تولدۇرغۇچىسى بولغان "全世界的人民" ئەينى ۋاقىتتا كېيىنكى خەۋەر "走上" نىڭمۇ ئىگىسى بولۇپ خىزمەت قىلىدۇ. مۇشۇنداق ئىككى تەرەپكە تەڭلا چېتىلىپ، ئىككى تەرەپكە تەڭلا خىزمەت قىلىدىغان شەكىل خەنزۇ تىلى گىراماتىكىسىدا "兼语式" دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ خەنزۇ تىلىنىڭ ئۆزىگە خاس شەكلى. ئۇيغۇر تىلى گىراماتىكىسىدا بۇ شەكىلنىڭ "بىرىككەن سوز"، "سوز بىرىكمىسى"، "قوشما سوز"، "ئاددى جۈملە"، "قوشما جۈملە"

دىگەنگە ئوخشاش مەخسۇس نامى تىپىلمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، يۇقۇرىدىكى مۇستەقىل مەنىنى ئاڭلىتالايدىغان، ئىگىسىمۇ، خەۋىرىمۇ تولۇق بولغان ئىككى جۈملىنى ”兼语式“ ئۇسۇلى بىلەن بىر پۈتۈن جۈملىگە ئايلاندۇرۇش ئادىتىمۇ كەم ئۇچرايدۇ. بۇ يەردە گەپ جۈملە ياساش شەكلى ئۈستىدە بارىدۇ. چۈنكى شەكىل جەھەتتىن ”جاھانگىرلىك پۈتۈن دۇنيا خەلقىنى مەجبۇر قىلىپ، جاھانگىرلىكنى يوقىتىدىغان ئۇلۇغ كۈرەش دەۋرىگە ئۆتتى“ دەپ، ئىككى جۈملىنى بىر بىرىگە چېتىپ تەرجىمە قىلساق، ئومۇمى مەنە ”جاھانگىرلىك......كۈرەش دەۋرىگە ئۆتتى“ بولۇپ چىقىدۇ-دە، خاتا بولىدۇ. بىز تەرجىمىدە شەكىلۋازلىق ئۇسۇلىنى قوللانمايمىز، ”سۆزمۇ-سۆز تەرجىمە“ ئۇسۇلىغىمۇ بېرىلىپ كەتمەيمىز. تەرجىمىنىڭ ۋەزىپىسى ئەسلى تېكىستتىكى مەنە، چۈشەنچە، ھىس-تۇيغۇنى ئىمكان قەدەر تولۇق ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىشتىن، يەنى ”مەنەن تەرجىمە“ ئاساسىدا، شەكىلدىن مەزمۇنغا ئۆتۈپ، مەنىنى ئېنىق ئۆزلەشتۈرۈپ، تولۇق، توغرا ئىپادىلەپ بېرىشتىن ئىبارەت.

دىمەك، يۇقۇرىدىكى، ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئادىتىدە بولمىغان، خەنزۇ تىلىنىڭ ئۆزىگە خاس بولغان ئالاھىدە جۈملە تۈزۈلۈشىنى شەكىل جەھەتتىن ئەمەس، مەنە جەھەتتىن توغرا ئىپادىلەپ بېرىش ئۈچۈن، جۈملىدىكى ئىگە، خەۋەرلىك رولىنى ئوينايدىغان، ھەم ئالدىنقى خەۋەر ئۈچۈن تولدۇرغۇچى، كېيىنكى خەۋەر ئۈچۈن ئىگە بولۇپ خىزمەت قىلىدىغان سۆزلەرنىڭ

ئۇزئارا مۇناسىۋەتلىرىنى ئايدىڭلاشتۇرىمىز. خەنزۇ تىلىدىكى "兼语式" شەكلىدە كەتكەن جۈملىدە بىرىنچى ياكى ئاساسىي ئورۇندا تۇرىدىغان ئىگە بىلەن خەۋەر تولا چاغلاردا جۈملىنىڭ بېشىدا كېلىدۇ؛ ئىككىنچى ئورۇندا تۇرىدىغان ئىگە ۋە ئۇنىڭ خەۋىرى بولسا شۇ كونكرېت جۈملىدىكى ۋەقەنىڭ نىشانىنى، مەقسىدىنى ئىزاھلاش ۋاستىسى بولۇپ خىزمەت قىلىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن، كوپ ھاللاردا، ئىككىنچى ئورۇندا تۇرىدۇ. ئەنە شۇ سەۋەپتىن، جۈملىنىڭ ئىككىنچى ئورۇندا تۇرىدىغان بولىگىنى، بولۇپمۇ "خەۋەر"نى پۈتۈن جۈملە تەركىۋىدە "خەۋەر پېئىل" قىلىپ ئەمەس، تولدۇرغۇچى رولىنى ئوينايدىغان "مەقسەت پېئىل"غا ئايلاندۇرۇپ تەرجىمە قىلىشقا توغرا كېلىدۇ.

"他经常率领干部到各地考查工作,了解情况,总结交流经验。"

"ئۇ كادىرلارنى ھەمىشە ھەرقايسى يەرلەرگە خىزمەتلەرنى تەكشۈرۈشكە، ئەھۋاللارنى ئۇقۇشقا، تەجرىبىلەرنى يەكۈنلەشكە ۋە ئالماشتۇرۇشقا باشلاپ باراتتى."

پۈتۈن جۈملىدىكى ئاساسىي پىكىر "他" نىڭ نىمە قىلغانلىغىنى بايان قىلىپ بېرىشتىن، يەنى "他经常率领干部" نى بايان قىلىپ بېرىشتىن ئىبارەت. ئەنە شۇ ئاساسىي پىكىرنى بىلدۈرىدىغان سوزلەر خەنزۇچىدا ئالدىنقى ئورۇندا كەلگەن. بۇ خەنزۇ تىلىنىڭ تەكىتلىنىدىغان ئاساسىي سوزلەرنى باشتا كەلتۈرىدىغان خۇسۇسىيەتلىرىنىڭ بىرى. يەنى خەنزۇ تىلىدا

www.uyghurkitap.com

ئاساسىي پىكىرنى بىلدۈرىدىغان سوزلەر، كوپىنچە، باشتا كېلىدۇ، بۇ قانۇنىيەت خەنزۇ تىلىدا ئىگىدىن كېيىنلا خەۋەرنىڭ كېلىدىغانلىقى بىلەن، تولدۇرغۇچىنىڭ خەۋەردىن كېيىن كېلىدىغانلىقى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. بۇنىڭ ئەكسىچە، ئۇيغۇر تىلىدا، مۇتلەق كوپ ھاللاردا ئاۋال ئىگە، كېيىن تولدۇرغۇچى، ئاندىن كېيىن خەۋەر كېلىدۇ. ئەگەر مۇشۇنداق خۇسۇسىيەتلىك پەرقلەرگە قارىماي، شەكلەن تەرجىمە قىلىدىغان بولساق، تەرجىمىنىڭ مەنە جەھەتتىن ئوزگىرىپ كېتىشى تۇرغان گەپ.

تەركىۋىدە چاتما سوز① بولغان، يەنى ھەم تولدۇرغۇچى، ھەم ئىگە بولۇپ خىزمەت قىلغۇچى سوز بولغان چاتما جۇملە خەنزۇ تىلىغا خاس جۇملە شەكلى. بۇنداق جۇملە شەكلى ئۇيغۇر تىلىدا تەرجىمە ۋاستىسى بىلەن بارلىققا كەلگەن يېڭى شەكىل. بىزنىڭ تەرجىمىلىرىمىزدە بۇنداق شەكىلنىڭ قېلىپلاشقان فورمۇلىسى ئۈستىدىكى ئىزدىنىش تاكى ھازىرغىچە ئۇنۇملۇك نەتىجە قازانغىنى يوق. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇنداق شەكىلدىكى جۇملىلەرنىڭ تەرجىمىسى ھەر خىل بولۇپ كەلمەكتە. مەسىلەن:

“中国共产党领导中国人民从胜利走向胜利。”

بۇنىڭ ھازىرقى كۇندە مۇنداق بىرنەچچە خىل تەرجىمىسى ئۇچرايدۇ:

a. ”جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى جۇڭگو خەلقىگە رەھـ

① 兼语式 نىڭ جۇملە تەركىۋىدىكى رولىغا ۋە ئەھمىيىتىگە ئاساسەن، ھازىرچە ”چاتما سوز“، ”چاتما جۇملە“ دەپ ئات قويدۇم. — ئاپتور.

بەرلىك قىلىپ، غەلىبىدىن غەلىبىگە قاراپ ماڭماقتا.“

b. ”جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ رەھبەرلىگىدە جۇڭگو خەلقى غەلىبىدىن غەلىبىگە قاراپ ماڭماقتا.“

c. ”جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى جۇڭگو خەلقىنى غەلىبىدىن غەلىبىگە يېتەكلىمەكتە.“

d. ”جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى جۇڭگو خەلقىنىڭ غەلىبىدىن غەلىبىگە قاراپ مېڭىشىغا رەھبەرلىك قىلماقتا.“ ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش.

تەرجىمە a توغرىسىدا، ”جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى...... غەلىبىگە قاراپ ماڭماقتا“ بولسا، ئۇ ھالدا ”جۇڭگو خەلقى نىمە قىلدى؟“ دىگەن سوئال تۇغۇلىدۇ.

تەرجىمە b توغرىسىدا، ”بۇ تەرجىمە خەنزۇچە جۈملە تۈزۈلۈشىگە ئۇيغۇن ئەمەس“ دىگەن مۇلاھىزە كېلىپ چىقىدۇ.

تەرجىمە c توغرىسىدا، بۇ تەرجىمىدە ”走向“ دىگەن سوز چۈشۈپ قاپتۇ؛ ئەسلىگە سادىق ئەمەس، دىگەن باھا كېلىپ چىقىدۇ.

تەرجىمە d توغرىسىدا، ”خەلققە رەھبەرلىك قىلدىمۇ ياكى مېڭىشقا رەھبەرلىك قىلدىمۇ؟“ دىگەن سوئال تۇغۇلىدۇ.

دىمەك، چاتما سوزلۈك جۈملىلەرنى تەرجىمە قىلىش ئۈستىدە مۇلاھىزە كوپ، سوئال كوپ، گۇمان كوپ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئەمەلىي تەرجىمە ئۇسۇلىمۇ كوپ، تەرجىمىلەرنىڭ ئەمەلىي ئۈنۈمىمۇ ھەر خىل. بۇ مەسىلىگە توغرىراق جاۋاپ تېپىش

ئۈچۈن، يەنىمۇ چوڭقۇرراق ئىزدىنىپ كورەيلى.

“我们派人去支援” دىگەن جۈملىنى ئالساق، ئۇ گرامما-تىكا جەھەتتىن ئىگە ۋە خەۋەردىن تۈزۈلگەن جۈملە بولۇپ ھىساپلىنىدۇ، لېكىن ئۇ ئاددەتتىكى ئىگە-خەۋەرلىك جۈملىگە ئوخشمايدۇ. ئاددەتتىكى ئىگە-خەۋەرلىك جۈملىدە خەۋەر بۇنداق مۇرەككەپ ئەمەس. “社会主义好” دىسەك، “社会主义” ئىگە، “好” خەۋەر. بۇنىڭدا ھىچقانداق مۇرەككەپلىك يوق. “知识青年奔赴农村” دىسەك، “知识青年” ئىگە، “奔赴” خەۋەر، “农村” تولدۇرغۇچى؛ بۇنىڭدىمۇ خەۋەر بار، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇنىڭ خەۋىرىمۇ ئاددى، “他们学习和推广先进经验” دىگەن جۈملىنى ئالساق، بۇمۇ ئىگە-خەۋەرلىك جۈملە، بۇنىڭدا “学习和推广” دىگەن ئىككى پېئىل بولسىمۇ، لېكىن پۈتۈن جۈملە ئىبتىۋارى بىلەن ئالغاندا، خەۋىرى يەنىلا تەڭداش سۆز بىرىكمىسى شەكلىنى ئالغان بىرلا خەۋەر. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ جۈملىنىڭ خەۋىرىمۇ ئاددى خەۋەر بولۇپ ھىساپلى-نىدۇ. لېكىن “我们派人去支援” دىگەن ئىگە-خەۋەرلىك جۈملىنىڭ خەۋىرى خىلىلا مۇرەككەپ. “我们” بىلەن “派” نىڭ مۇناسىۋىتىنى ئالساق، “派” خەۋەر؛ “人” بىلەن “支援” نىڭ مۇناسىۋىتىنى ئالساق، “支援” مۇ خەۋەر. دىمەك بۇ جۈمە-لىدە ئىككى خەۋەر بار. لېكىن “人” سۆزى “派” سۆزىنىڭ تولدۇرغۇچىسى، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا “支援” سۆزىنىڭمۇ ئىگىسى. يەنى ”بىز (ئىگە)، ئادەم (تولدۇرغۇچى)، ئەۋەتىمىز

www.uyghurkitap.com

(خەۋەر)"، "ئادەم (ئىگە)، ياردەم بېرىدۇ (خەۋەر)".

دېمەك، بۇ جۈملىدە "人" سۆزى بىرىنچى خەۋەرگە تولدۇرغۇچى بولۇپ خىزمەت قىلسا، ئىككىنچى خەۋەرگە ئىگە بولۇپ كەلگەن. يەنى ئىككى خەۋەرگە چېتىلىپ كەلگەن. مۇشۇنداق چاتما سۆزلۈك جۈملىنى "چاتما جۈملە" دەپ ئاتىشىمىزنىڭ سەۋەبى ئەنە شۇ يەردە. بۇنداق جۈملە شەكىللىرى خەنزۇ تىلىدا كۆپ ئۇچرايدۇ.

"艰巨的任务等着我们去完成。"
"他请求领导批准他到最艰苦的地方工作。"
"专政的目的是为了保卫全体人民进行和平劳动。"
"我们的先人指示我们去完成他们的意志。"
"党能领导人民战胜一切困难。"

بۇنداق چاتما سۆزلۈك جۈملىلەر، مەيلى قىسقا بولسۇن ياكى ئۇزۇن بولسۇن، ھەممىسىنى مۇنداق ئوخشاش بىر فورمۇلا بىلەن ئىخچاملاپ كۆرسىتىش مۇمكىن: خەنزۇچىدا:

主→动→宾/主→谓

ئىگە ⟵ تولدۇرغۇچى ⟵ خەۋەر.

"我劝同志们坚决相信，苏联广大的人民，广大的党员和干部是好的，是要革命的，……。"

بۇ جۈملىنىڭ خەۋەر قىسمى 我劝同志们相信 "相信 ۋە 劝" نى ئۆز ئىچىگە ئالغان، لېكىن بىرىنچى خەۋەر "劝" نىڭ تولدۇرغۇچىسى "同志们" كېيىنكى خەۋەر "相信" گە چېتىلىپ، ئۇنىڭغا ئىگە بولۇپمۇ خىزمەت قىلىدۇ. بۇ جۈملىنى

www.uyghurkitap.com

ئەگەشمە بولەكلىرىنى چىقىرىپ تاشلاپ، يۇقۇرقى فورمۇلا ئاساسىدا ئىخچاملاپ كورسەتسەك، جۇملىنىڭ ئاساسىي قىسمى “我劝同志们相信” بولۇپ چىقىدۇ. بۇنى ”يولداشلارنى ئىشىنىشكە دەۋەت قىلىمەن“ دەپ تەرجىمە قىلىش مۇمكىن.

خەنزۇ تىلى گىراماتىكىسىنىڭ ”چاتما سوز“لۇك جۇملىلەر توغرىسىدىكى تەبىرىگە قارىغاندا، بۇنداق جۇملىلەردىكى بىرىنچى خەۋەر كوپ ھاللاردا جۇملىنىڭ توپ مەقسىدى ياكى نەتىجىسىنى ئىپادىلەپ بېرىدۇ. يۇقۇرقى مىسالدىكى “同志们相信” دىگەن سوز ”劝“ نىڭ مەقسىدى. يەنى ”دەۋەت“نىڭ مەقسىدى ”ئىشەندۇرۇش“. ئىككىنچى تۇرلۇك قىلىپ ئېيتقاندا، يولداشلارنى ”ئىشىنىش“كە ”دەۋەت قىلىش“. مۇشۇنداق ئاساسلارغا قاراپ، يۇقۇرقى مىسالنى ”مەن يولداشلارنى سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى كەڭ خەلقنىڭ، كەڭ پارتىيە ئەزالىرىنىڭ ۋە كادىرلارنىڭ ياخشى ئىكەنلىگىگە، ئىنقىلاپ قىلىدىغانلىغىغا...... ئىشىنىشكە دەۋەت قىلىمەن“ دىگەن تەقلىتتە تەرجىمە قىلىشنى مۇۋاپىق دەپ ھىساپلايمىز.

بۇنى تەرجىمىنى ئىخچاملاش فورمۇلىسىغا چۇشۇرسەك، ”مەن يولداشلارنى ....ئىشىنىشكە دەۋەت قىلىمەن“ بولۇپ چىقىدۇ. ئەپسۇسكى، مۇشۇنداق شەكىلدىكى جۇملىلەرنىڭ تەرجىمىسىدە مەنىنى بۇزۇپ قويىدىغان قالايمىقانچىلىقلار خىلى كوپ. مەسىلەن، تۆۋەندىكى تەرجىمىلەرگە قاراڭلار:

“没有一个革命党就不能领导工人阶级和广大人民群众

战胜帝国主义及其走狗。”

”ئىنقىلاۋى پارتىيە بولمىسا، ئىشچىلار سىنىپىغا ۋە كەڭ
خەلق ئاممىسىغا رەھبەرلىك قىلىپ، جاھانگىرلىكنى ۋە ئۇلار-
نىڭ غالچىلىرىنى يېڭىش مۇمكىن ئەمەس.“

“县委动员全县百分之五十的劳动力，奋战一个多月，基本完成了两座大型水电站的初期工程，建成五座小型水电站，挖渠七十三公里。”

”ناھىيىلىك كومىتېت پۈتۈن ناھىيىدىكى 50 پىرسەنت
ئەمگەك كۈچىنى سەپەرۋەر قىلىپ، بىر ئايدىن كۆپرەك ۋاقىت
كۈرەش قىلىپ، ئىككى چوڭ سۇ ئېلېكتىر ئىستانسىسىنىڭ باش-
لانغۇچ قۇرۇلۇشىنى پۈتتۈردى، 5 كىچىك سۇ ئېلېكتىر ئىستان-
سىسى قۇردى، 73 كىلومېتىر ئۆستەڭ چاپتى.“

بىرىنچى مىسالنىڭ تەرجىمىسىنى مەنە جەھەتتىن ”ئىنقى-
لاۋى پارتىيە بولمىسا، ئىشچىلار سىنىپىغا ۋە كەڭ خەلق ئام-
مىسىغا رەھبەرلىك قىلغىلى، جاھانگىرلىكنى ۋە ئۇنىڭ غالچى-
لىرىنى يەڭگىلى بولمايدۇ“ دەپ چۈشىنىش مۇمكىن. لېكىن
ئەسلى مەنە ئۇنداق ئەمەس. ئەسلى مەنە: ”ئىنقىلاۋى پارتىيە
بولمىسا، ئىشچىلار سىنىپىنىڭ ۋە كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ جا-
ھانگىرلىكنى ۋە ئۇنىڭ غالچىلىرىنى يېڭىشىگە رەھبەرلىك
قىلىش مۇمكىن ئەمەس.“ دېمەك، پۈتۈن جۈملىنىڭ خەۋىرى
”يېڭىش مۇمكىن ئەمەس“ بولماي، ”رەھبەرلىك قىلىش مۇم-
كىن ئەمەس“ بولۇپ چىقسا توغرا بولاتتى.

ئىككىنچى مىسالنىڭ تەرجىمىسى ”ناھىيىلىك كومىتېت.....

www.uyghurkitap.com

سەپەرۋەر قىلىپ كۈرەش قىلىپ ...... يۈتتۈردى....... قۇردى......
چاپتى" دېگەن مەنىنى بېرىدۇ. ئەمەلىيەتتە، بۇنىڭدا ئەسلى
مەنە بۇرمىلانغان. ئۇ مەنتىقىمۇ ئۇيغۇن ئەمەس.

"چاتما سوزلۇك" جۈملىلەرنىڭ تەرجىمىسىدە مەيلى جۈملە
ئاددىي بولسۇن، مەيلى مۇرەككەپ بولسۇن، مەيلى قىسقا بول-
سۇن، مەيلى ئۇزۇن بولسۇن، يۇقۇرىدا ئېيتقىنىمىزدەك، جۈم-
لىنىڭ باش بولىگىدىكى بىرىنچى خەۋەرنى پۈتۈن جۈملىنىڭ
خەۋىرىنى چۇشۇرىدىغان خەۋەر قىلىپ، ئىككىنچى خەۋەرنى
مەقسەت، ئۇسۇل ياكى نەتىجىنى بىلدۈرىدىغان تولدۇرغۇچى
قىلىپ تەرجىمە قىلساق، مەنىنىڭ ئەسلى تېكىستكە مۇۋاپىق،
توغرا بولۇپ چىقىشىنى كاپالەتلەندۈرگىلى بولىدۇ. بۇ يەردە
شۇنداق توغرا تەرجىمىلەردىن بىرنەچچىنى ئۈلگە سۈپىتىدە
مىسال كەلتۈرەيلى.

بىرىنچى ئۇسۇل:

"党能领导农民走上社会主义道路。"

"پارتىيە دېخانلارنىڭ سوتسىيالىستىك يولدا مېڭىشىغا
رەھبەرلىك قىلالايدۇ."

"大会认为，这个报告……是指导我党我军和我国人民夺取社会主义革命和社会主义建设新胜利的战斗纲领。"

"قۇرۇلتاي مۇنداق دەپ ھىساپلايدۇ: بۇ دوكلات......پارتى-
يىمىز، ئارمىيىمىز ۋە خەلقىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك ئىنقىلاپ ۋە
سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇشتا يېڭى غەلىبىلەر قازىنىشىغا يېتەكچى-
لىك قىلىدىغان جەڭگىۋار پىروگىراما."

“毛主席领导我们推翻了三座大山，获得翻身解放，走上了社会主义康庄大道，过上了幸福生活。”

”ماۋجۇشى بىزنىڭ 3 چوڭ تاغنى ئاغدۇرۇپ، قەد كۆتىرىپ ئازات بولۇپ، سوتسىيالىستىك داغدام يولدا مېڭىشىمىزغا، بەختىيار تۇرمۇشقا ئېرىششىمىزگە رەھبەرلىك قىلدى.“

“凡有少数民族存在的地方，都要派出懂民族政策，对于仍然被歧视受痛苦的少数民族同胞怀抱着满腔热情的同志，率领访问团，前往访问，认真调查研究，帮助当地党政组织发现问题和解决问题，而不是走马观花的访问。

”ئاز سانلىق مىللەتلەر بارلىقى جايلارغا مىللى سىياسەتنى بىلىدىغان، ھېلىمۇ كەمسىتىلىۋاتقان، ئازاپ چېكىۋاتقان ئاز سانلىق مىللەت قېرىنداشلارغا تولۇق ھېسداشلىق قىلىدىغان يولداشلارنى ھال سوراش ئۆمىكىنى باشلاپ بېرىپ ھال سوراشقا، ئاتلىق يۈرۈپ گۈل كۆرگەندەك ھال سورىماي، بەلكى ئەستايىدىل تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىپ، شۇ جايلاردىكى پارتىيە-ھۆكۈمەت تەشكىلاتلىرىنىڭ مەسىلىلەرنى تېپىشى ۋە ھەل قىلىشىغا ياردەم بېرىشكە ئەۋەتىشى لازىم.“

ئىككىنچى ئۇسۇل:

”چاتما سۆزلۈك“ جۈملىلەردىكى بىرىنچى خەۋەر ھەممىلا يەردە پۈتۈن جۈملىنىڭ ئاساسىي خەۋىرى بولۇپ كېلىۋەرمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىككىنچى ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن كەلگەن خەۋەرنى ھەممىلا يەردە مەقسەت-نەتىجە ياكى ۋاستىنى بىلدۈرىدىغان تولدۇرغۇچى قىلىپ تەرجىمە قىلىۋەرگىلى بولمايدۇ. مەسىلەن:

www.uyghurkitap.com

“党支部发动全厂职工加强企业管理,健全岗位责任制,有力地促进了生产的发展。”

”پارتىيە ياچېيكىسى زاۋۇتتىكى بارلىق ئىشچى-خىزمەتچىلەرنى كارخانىنى باشقۇرۇش ئىشىنى كۈچەيتىشكە، ئىش ئورنى مەسئۇلىيەت تۈزۈمىنى مۇكەممەللەشتۈرۈشكە ھەركەتلەندۈرۈپ، ئىشلەپچىقىرىشنى كۈچلۈك راۋاجلاندۇردى.“

بۇ جۈملىنى پارتىيە ياچېيكىسى.....ئىشچى-خىزمەتچىلەرنى .....كۈچەيتىشكە،......نى مۇكەممەللەشتۈرۈشكە.....نى راۋاجلاندۇرۇشقا ھەركەتلەندۈردى“ دەپ تەرجىمە قىلىش يارىمايدۇ. چۈنكى، ئەسلى مەنە ”پارتىيە ياچېيكىسى ئىشچى-خىزمەتچىلەرنى ھەركەتلەندۈردى، شۇ يول بىلەن ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇردى.“ چاتما سوزلۈك جۈملىدىكى ئاساسىي خەۋەرنىڭ باشقۇرۇش دائىرىسىنىڭ قەيەردىن قەيەرگىچە يېتىپ بارىدىغانلىقىنى چۈشىنىشكە، گەپتە سوزلەرنىڭ مەنتىقىي مۇناسىۋىتىنى ئاساس قىلىشقا توغرا كېلىدۇ.

“党支部组织职工正确认识民主与纪律的关系，使全体职工提高了遵守革命纪律的自觉性，劳动生产不断提高。”

بۇ جۈملىنى ”پارتىيە ياچېيكىسى ئىشچى-خىزمەتچىلەرنى دېموكراتىيە بىلەن ئىنتىزامنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا چۈشىنىپ، بارلىق ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ ئىنقىلاۋىي ئىنتىزامغا رىئايە قىلىش ئاڭلىقلىقىنى ئۇستۇرۇشكە، ئەمگەك ئۈنۈمدارلىقىنى ئۈزلۈكسىز ئۇستۇرۇشكە ئۇيۇشتۇردى“ دەپ تەرجىمە قىلىش مەنتىققە توغرا كەلمەيدۇ. ”پارتىيە ياچېيكىسى ئىشچى-خىزمەت-

چىلەرنى.....بارلىق ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ.....ئاگىلىقـلىغىنى ئۇستۇرۇشكە ئۇيۇشتۇردى" دىيىش ئەقىلـگە ئۇيـغۇن ئەمەس. بۇ جۇملىدە پارتىيە ياچېيكىسـىنىڭ "ئىشـچى ـ خىزمەتچـلەرنى دېموكىراتىيە بىلەن ئىنتىزامنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا چۈشىنىش ـ كە ئۇيۇشـتۇرغان"لىـغىـلا خەۋەر قىلىـنـغان. شۇنىڭ ئۈچۈن، "پارتىيە ياچېيكىسى ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنى دېموكىراتىيە بىلەن ئىنتىزامـنىڭ مۇناسىۋىتـىنى توغرا چۈشىنىشـكە ئۇيۇشـتۇردى، شۇنىڭ بىلەن بارلىق ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر ئىنقىلاۋىي ئىنتىزامغا رىـايە قىلىش ئاگىلـىقلىغىنى ئۇسـتۇردى، ئەمگەك ئۈنۈمـدار ـ لىغى ئۆزلۈكسىز يۇقۇرى كوتىرىلـدى" دەپ تەرجىـمە قىلىنـسا توغرا بولـىدۇ. "پارتىيە ياچېيكىـسى.....ئۇيۇشـتۇرۇپ، بارلىق ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ.....ئاگىلىقلىغىنى ئۇستۇردى، ئەمگەك ئۈنۈمدارلىـغىنى ئۆزلۈكسىز يۇقۇرى كوتەردى" دەپ تەرجـىمە قىلىشمۇ خاتا بولمايدۇ.

ئۈچىنچى ئۇسۇل:

شۇنىمۇ نەزەردە تۇتۇشقا توغرا كېلىـدۇكى، چاتما سوزلۇك جۇملىلەردە مەيلى پۈتۈن جۇملىـنىڭ ئاساسىي خەۋىرى بولۇپ كەلگەن پېئىل بولسۇن، مەيلى تەرجىمىدە تولدۇرغۇچىغا ئايلىـ نىپ كېتىدىغان ئىككىنچى ۋە باشـقا پېئىللار بولسۇن، ئۇلارنىڭ زامان بىلەن تۇرلىنىشىنى توغرا ھەل قىلىش مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە.

"大会热烈欢呼我们党粉碎'四人帮'反党集团,取得了伟大胜利。"

”يغن پارتييمزنىڭ پارتييگە قارشى ’4 كىشلىك گۇرۇھ‘ نى تارمار قلىپ ئۇلۇغ غەلبىلەرنى قولغا كەلتۇرگەنلىكىگە قىزغىن تەنتەنە قىلدى.“

ئۇز ئۇزىدىن مەلۇمكى، ”پارتييمىز ’4 كىشلىك گۇرۇھ‘نى تارمار قىلىپ، ئۇلۇغ غەلبىلەرنى قولغا كەلتۇردى“، شۇنىڭ ئۇچۇن ”يغن تەنتەنە قىلدى“ — بۇ ئۆتكەن زامان، شۇنداق ئىكەن، يۇقۇرقى تەرجىمىدە زامان نۇقتىسىدىن بىرەر گۇمان تۇغۇلمايدۇ.

“毛主席领导我们推翻了三座大山，获得了翻身解放，走上了社会主义康庄大道，过上了幸福生活。”

بۇ جۇملىنى ”ماۋجۇشى بىزنىڭ ئۇچ چوڭ تاغنى ئاغدۇرۇپ، قەد كوتىرىپ ئازات بولۇپ، سوتسيالىستىك داغدام يولدا مېڭىشىمىزغا، بەختىيار تۇرمۇشقا ئېرىشىشىمىزگە رەھبەرلىك قىلدى“ دەپ تەرجىمە قىلغىنىمىزدا، ”ئاغدۇرۇپ، قەد كوتىرىپ، ئازات بولۇپ.....مېڭىشىمىزغا“، ”ئېرىشىشىمىزگە“ دېگەن پېئىللارنىڭ زامانى گىراماتىكا نۇقتىسىدىن ئېنىق بولماي قالىدۇ.

بۇنداق ھاللاردا، ئەسلى تېكىستە ئاساسي ئورۇندا تۇردىغان ئىگە بىلەن خەۋەرنى پۈتۈن جۇملىنىڭ ”ئىگىسى“ ۋە ”خەۋىرى“لىكىدىن چىقىرىپ، ئەسلى تېكىستتىكى ھەم ”تولدۇرغۇچى“ ھەم ”ئىگە“ بولۇپ كەلگەن ”چاتما سوز (我们)“ نى ئاساسي ئىگىگە ئايلاندۇرۇپ، ”بىز ماۋجۇشىنىڭ رەھبەر-

لىگىدە 3 چوڭ تاغنى ئاغدۇرۇپ، قەد كۆتىرىپ ئازات بولۇپ، سوتسىيالىستىك داغدام يولدا ماڭدۇق، بەختىيار تۇرمۇشقا ئېرىشتۇق" دەپ تەرجىمە قىلىش ھەم مۇمكىن. بۇنىڭدا "بىز" نىڭ پائالىيىتىدىن "خەۋەر" بېرىدىغان پېئىلنىڭ ئۆتكەن زامان ئىكەنلىكى روشەنلىشىدۇ. پېئىلنىڭ زامانىنى روشەنلەشتۈرۈشى ئۈچۈن، بۇنى "ماۋجۇشىنىڭ رەھبەرلىگىدە" ياكى "ماۋجۇشىنىڭ رەھبەرلىگى بىلەن" "بىز......ماڭدۇق......ئېرىشتۇق" دەپ تەرجىمە قىلىش ھەم مۇمكىن.

توتىنچى ئۇسۇل:

يۇقۇرقىلاردىن باشقا، چاتما سۆزلۈك جۈملىلەرنى تەرجىمە قىلىشتا تەرجىمە قائىدىسىدىكى "سۆز تاللاش ئۇسۇلى"غا ئاساسەن، تەرجىمىدە شەكلەن تاشلاپ قويۇلسىمۇ، مەنە جەھەتتىن چۈشىنىلىدىغان ئايرىم سۆزلەرنى تاشلاپ قويۇشمۇ مۇمكىن.

"中国共产党领导全国人民从胜利走向胜利。"

"جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى جۇڭگو خەلقىنى غەلىبىدىن غەلىبىگە باشلىماقتا."

بۇ يەردە "走向" سۆزى تاشلانغان، قارىماققا "مېڭىش" دىگەن سۆز تاشلانغان، ماھىيەتتە بولسا، مەنىدە بۇ سۆز كەمىلىك قىلمايدۇ. ئەكسىچە، بۇ سۆزنىڭ تاشلانغانلىغى ئىستىلىستىكا جەھەتتىن ئۇيغۇر تىلىنىڭ تەلىۋى. بىز ئادەتتە "مەن چۈشلۈك تاماقتىن كېيىن كىنوغا بارىمەن" دىگىنىمىزدە كۆنكىرىت سۆز مۇھىتىغا ئاساسەن "مەن چۈشلۈك تاماقنى يەپ

بولغاندىن كېيىن كىنو كورگىلى بارىمەن“ دىگەن مەنىنى ئاڭ-لىتىمىز. لېكىن مۇتلەق كوپ شارائىتتا بۇ گەپنى كېيىنكى تەقلىتتە ئەمەس، ئالدىنقى تەقلىتتە ئېيتىمىز. بۇ ئۇيغۇر تىلى-نىڭ ئۆزىگە خاس تىل ئادىتى. بۇنىڭدا ھەرگىز كېيىنكى تەقلىتتىكى جۈملىگە كىرگەن ”يەپ بولغاندىن كېيىن“، ”كور-گىلى“ دىگەن سوزلەر ئورنىنى تولدۇرمىسا بولمايدىغان دەر-جىدە كەملىك قىلمايدۇ. خۇددى شۇنىڭغا ئوخشاش، خەنزۇ تىلىنىڭ تىل قائىدىسى بويىچە، ”مەن چۈشلۈك تاماقتىن كېيىن كىنوغا بارىمەن“ دىگەن گەپ “我午饭后去看电影” دىيىل-سە، مەنىنىڭ تولۇقسىزلىغى ھىس قىلىنىپ، ”چۈشلۈك تاماق ۋاقتى بولغاندىن كېيىن“مۇ؟ ياكى ”باشقىلار چۈشلۈك تامىغىنى يەپ بولغاندىن كېيىن“مۇ؟ دىگەن سوئاللار پەيدا بولىدۇ. “母亲正安置孩子们睡觉” دىگەن گەپنى ”ئانىسى باللىرىنى ئۇخلاشقا جايلاشتۇرۇۋاتىدۇ“ دىسەك ياكى ”ئانىسى باللىرىنى ئۇخلىتىشقا جايلاشتۇرۇۋاتىدۇ“ دىسەك، ئۇيغۇر تىلىنىڭ سوز ئادىتىگە ئۇيغۇن كەلمەيدىغان، ياسىما، كۈلكىلىك بىر گەپ بولىدۇ، بۇنداق نۇقسانلاردىن ساقلىنىش ئۈچۈن، ”سوز تالاش“ ئۇسۇلى بويىچە “安置” سوزىنى تاشلاپ قويۇپ، ”ئانىسى باللىرىنى ياتقۇزۇۋاتىدۇ“ ياكى ”...ئۇخلىتىۋاتىدۇ“ دەپ تەر-جىمە قىلساق، تەرجىمە قائىدىسىگە خىلاپ بولمايدۇ.

يۇقۇرىدا ”چاتما سوز“ بىلەن كەلگەن جۈملە شەكىللىرىنى تەرجىمە قىلىشنىڭ بىرنەچچە ئۇسۇلى ئۈستىدە توختىلىپ

www.uyghurkitap.com

ئۇتتۇم. ئەمەلىيەتتە، خەنزۇ تىلىدا بىرنەچچە ئىگە، بىرنەچچە
خەۋەر بىر بىردىگە چېتىلىپ كېلىدىغان، بولۇپمۇ مۇئەييەن
بىر سوز شۇ بىر كونكرېت جۇملىدە بىرىنچى خەۋەر ئۇچۇن
”تولدۇرغۇچى“، ئىككىنچى ۋە باشقا خەۋەرلەر ئۇچۇن ”دىگەن“
بولۇپ خىزمەت قىلىدىغان جۇملە شەكىللىرىنىڭ تەركىۋى خېلى-
لا مۇرەككەپ. شۇنىڭ ئۇچۇن بىر خىل تەرجىمە قىلىپىنى
ئۇلۇك قوللىنىش ھاجەتسىز. ھەتتا جۇملە تەركىۋىدىكى سوزلەر-
نىڭ مۇناسىۋىتىگە قاراپ، جۇملىنى پارچىلاپ تەرجىمە قىلىشمۇ
مۇمكىن. مەسىلەن:

“他劝我回去休息。”

”ئۇ ماڭا قايتىپ دەم ئېلىڭ دىدى.“

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

"ئىبارەت"تىن ئىزاھ ئىنىقلىغۇچىغا

بىراۋنىڭ سوزىنى ئاڭلىغىنىمىزدا ياكى بىرەر ماقالا، بىرەر كىتاپىنى ئوقۇغىنىمىزدا، غەيرىي بىرەر سوزنى ئاڭلاپ قالساق، باشقىچىرەك گەپ ياكى جۈملىنى ئۇچرىتىپ قالساق، قانداقلا بولمىسۇن، بىر خىل غەيرىي تەبىي ئەھۋالنى ھىس قىلىمىز. مەسلەن، "يىغىنغا قاتنىشىشتىن ئىبارەت مۇھىم ئىشنى كېچىكتۈرگىلى بولمايدۇ" دىگەن گەپنى ئاڭلىساق، قۇلىغىمىزغا غەيرىي تەبىي ئاڭلىنىدۇ. "بىز كوممۇنىستلار كوممۇنىزىمنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتىن ئىبارەت ئىنسانىيەت تارىخىدا مىسلىسىز ئۇلۇغ ۋە جاپا-مۇشەققەتلىك ۋەزىپىنى ئۈستىمىزگە ئېلىشىمىز لازىم. دىگەن سوزنى ئاڭلىساق ۋە ئوقۇساق، ھەر ھالدا ئومۇمى مەننى قىياسەن چۈشەنسەكمۇ، لېكىن خۇددى كىچىك كېلىپ پۇتنى غاجايدىغان كەش كىيىپ يول ماڭغاندەك، راۋان چۈشەنمەي، خىلى قىينىلىمىز. بۇنىڭدا سەۋەپ نىمە؟ سەۋەپ شۇ يەردىكى، بۇ سوزلەر تىل ئادىتىگە ئۇيغۇن ئەمەس، ئىككىنچى تۈرلۈك قىلىپ ئېيتقاندا، تىل قائىدىسىگە ئۇيغۇن ئەمەس.

تىل ئادىتى، تىل قائىدىسى دىگەن نىمە؟ دۇنيادا ھەرقانداق بىر مىللەتنىڭ ئۆزىگە خاس تىل ئادىتى، سوزلەردىن

جۈملە ياساش قائىدىسى بولىدۇ، كىشىلەر سۆزلىگەندە، يازغاندا، ئەنە شۇ ئادەتكە، قائىدىگە رىئايە قىلىدۇ. بۇ ئادەت، بۇ قائىدىلەر ھەر بىر مىللەتنىڭ ئۇزاق مۇددەتلىك ئىجتىمائى، تارىخىي تەرەققىياتىدا پەيدىن-پەي شەكىللەنگەن، قىلىپ تەرىقىسىدە رول ئوينايدىغان ئوبيېكتىپ مەۋجۇدىيەت. سۆزلىگەندە، يازغاندا، شۇ ئادەت، قائىدىلەرگە رىئايە قىلىنمىسا، ئاڭلىغان، ئوقۇغان ئادەمگە بىرمۇنچە ئاۋارىچىلىقلارنىڭ كېلىشى، غەيرى تەبىي تۇيۇلۇشى، چۈشىنىكسىز بولۇشى تۇرغان گەپ.

"ئىبارەت" سۆزىنىڭ ئۇيغۇر تىلىدىكى سۆز ئىكەنلىكىدىن ھېچكىم گۇمانلانمايدۇ. ئەپسۇسكى، بۇ ئادەتتىكى سۆز جانلىق تىلدا ۋە قىسمەن كىتاۋىي تىلدا ئۆزىنىڭ تېگىشلىك رولىنى توغرا جارى قىلدۇرۇپ كېلىۋاتقان بولسىمۇ، لېكىن تەرجىمە تىلدا تىل ئادىتىنىڭ، قائىدىسىنىڭ تەلىپىگە ئۇيغۇن بولمىغان ھالدا، ئۆزىگە تېگىشلىك ئورۇننى تاپالماي، گەپنى گەپكە قولاشتۇرماي، سۆزنى ئېلىشتۇرۇش، ھەتتا مەنىنى مۇجمەللەشتۈرۈش سەۋەنلىكىنى كەلتۈرۈپ چىقارماقتا. يۇقۇرقى مىسالدىن ئېنىق كورۇنۇپ تۇرۇپتۇكى، ئادەتتىكى بىر "ئىبارەت" سۆزى ئارىلاشقان گەپ، كوپ ھاللاردا، ئاڭلىغاندا قۇلاققا ياقمايدۇ، ئوقۇغاندا مىڭىگە چۈشەنچە ئېغىرلىقىنى كەلتۈرۈپ بېرىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئەنە شۇ ئادەتتىكى "ئىبارەت" سۆزى بولۇپمۇ يېزىقتا يازغۇچىلارنى، تەرجىمانلارنى، تەھرىرلەرنى سۆزدىن جۈملە تۈزۈش، جۈملىنى ئىستىلىستىكا

جەھەتتىن ئىچچام، چىرايلىق ۋە راۋان ئىشلەش جەھەتتىكى خىزمىتىدە خىلمۇ-خىل مۇنازىرىلەرگە سېلىپ قويماقتا. بۇنداق ئەھۋالنى ئومۇملاشقان ھادىسە دېگىلى بولمىسىمۇ، لېكىن ھەر ھالدا قىسمەن مەۋجۇت. "كوزگە ئىلمىغان چوماق پۇتقا پۇتلىشىپتۇ" دېگەندەك، سىنچىلاپ تەكشۇرۇپ قارايدىغان بولساق، ئەنە شۇ ئاددىيغىنا "ئىبارەت" سوزى بولۇپمۇ قىسمەن تەرجىمىلەردە ئورۇنسىز قوللىنىلغانلىقى ئۇچۇن، بىر تەرەپتىن ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئوزىگە خاس ئادىتىنى، قائىدىسىنى بۇزسا، يەنە بىر تەرەپتىن، تەرجىمە ئارقىلىق ئوقۇلغان خەنزۇ تىلى "شۇنداق داڭقان پۇتى تىل ئوخشايدۇ" دەيدىغان خاتا چۇشەنچىنى پەيدا قىلىشتىن خالى بولالماسلىقى مۇمكىن. "ھوقۇق تارتىۋېلىشتىن ئىبارەت ئەكسىلئىنقىلاۋىي سۇئىقەست"، "4 كىشىلىك گۇرۇھتىن ئىبارەت سۇئىقەستچىلەر"، "ئەمەلگە ئاشۇرۇشتىن ئىبارەت ئۇلۇغ ۋەزىپە"، "كوممۇنىزىمدىن ئىبارەت يۇكسەك غايە"، "لېنىنىزىمدىن ئىبارەت ئىدىيىۋى قورال"، "نەزىرىيىنى ئەمەلىيەت بىلەن بىرلەشتۇرۇشتىن ئىبارەت بۇ تۇپ پىرىنسىپ"، "پارتكومدىن ئىبارەت بىر بەن ئادەم" ۋاھاكازا. مۇشۇنداق تەقلىتتە تۇزۇلگەن ئىبارە، گەپلەرنى ئوقۇغىنىمىزدا، گەپتە سوزلەرنىڭ باغلىنىشى نۇقتىسىدىن، يەنى جۇملىدىكى سوزلەرنىڭ گىراماتىك باغلىنىشى جەھەتتىن بىرەر مۇۋاپىقسىزلىقنى ھىس قىلمايمىز، "ئىبارەت" سوزى، يۇقىرىدا مىسال كەلتۇرۇلگەن تەقلىتتە، مەتبۇئات يۇزىدە خېلى كوپ ئورۇننى

ئالغان ۋە خېلى ئۇزاقتىن بۇيان ئىشلىتىلىپ كەلگەن بولسىمۇ، لېكىن شۇ ھالىتىدە كەلگەن ئورۇنلاردا ھەرھالدا تىل ئادىتىگە نىسبەتەن يات تۇيۇلۇپ كەلمەكتە؛ تەرجىمانلار ئۇچۇن غەيرى تەبىي يوسۇندا بىرقەدەر ”ئۆزلەشىپ“ قالغان بولسىمۇ، لېكىن ئومۇمەن كىتابخانلار، ئاڭلىغۇچىلار نەزىرىدە يات گەپ، غەلىتە گەپ بولۇپ كەلمەكتە. كوپ يىللىق تەرجىمە ئەمەلىيىتىدە شۇنداق ”يات گەپ“ سەۋەبىدىن ئالغان ساۋاقلىرىم ئاز ئەمەس. تەرجىمىدە ”ئىبارەت“ سوزى يۇقۇرقىدەك قوللىنىلغانلىكى شارائىتلاردا، ”ئۇيغۇرچە گەپ قىلساڭچۇ“، ”ئۇيغۇرچە تەرجىمە قىلساڭ بولمامدۇ؟“ دېگەن باھالار ئاز ئەمەس.

”ئىبارەت“ سوزى، بىر مەنىدىن ئالغاندا، ”تەركىب تاپقان“ دېگەن مەنىنى ئاڭلىتىدۇ. مەسىلەن، ”بۇ گۇرۇپپا 20 كىشىدىن ئىبارەت“، ”20 كىشىدىن ئىبارەت گۇرۇپپا“ دېگەندە، ”بۇ گۇرۇپپا 20 كىشىدىن تەركىب تاپقان“، ”20 كىشىدىن تەركىب تاپقان گۇرۇپپا“ دېگەن مەنىنى ئاڭلىتىدۇ. دېمەك، ئۇيغۇر تىلىدا ”ئىبارەت“ سوزىنىڭ شۇنداق تۈزۈلۈشتە كېلىشى ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئۆزىگە خاس ئادىتى. بۇنداق تۈزۈلۈشتىكى گەپلەر، جۈملىلەر تىل قائىدىسى ئېتىۋارى بىلەن ئالغاندا، غەلىتە تۇيۇلمايدۇ. خۇددى شۇ ”ئىبارەت“ سوزى بىلەن ”يۇقۇرى قان بېسىمدىن ئىبارەت ئىبلىس چىرمىۋالدى“ دېسەك ۋە شۇ تەقلىتتە جۈملە تۈزسەك، بۇ جۈملىنىڭ غەلىتە ئىكەنلىكى، ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئادىتىگە ئانچە مۇۋاپىق كەلمەيدىغانلىقى

گەۋدىلىنىپ چىقىدۇ.

گەپ شۇ يەردىكى، ”ئىبارەت“ سوزىنىڭ جۇملىدە خەۋەرنى بىلدۇرىدىغان ياردەمچى سوز ئورنىدا قوللىنىلماي، تەڭداش سوزلەرنى بىر بىرىگە باغلاپ، چاپلاپ تۇرغۇچى ۋاستە ئورنىدا ئىشلىتىلگەنلىكى ھالىتى، مۇتلەق كوپ شارائىتتا، ئىزاھ ئېنىقلىغۇچى ئىكەنلىكىنى بىلدۇرىدۇ. ئەپسۇسكى، نۇرغۇن تەرجىمە ئەسەرلىرىمىزدە مۇنتىزىم قائىدىلەشكەن ”ئىزاھ ئېنىقلىغۇچى“ شەكلى يوقىلىپ، ئۇنىڭ ئورنىنى قائىدىگە يات ”ئىبارەت“ تارتىۋالغان.

بىزگە مەلۇم، ئۇيغۇر تىلى گىراماتىكىسىنىڭ تەبىرى بويىچە، جۇملىدە ئالدىن كەلگەن سوزنى ئارقىدىن روشەن، ئېنىقراق ئېنىقلاپ، ئىزاھلاپ كېلىدىغان سوز (بىر ياكى بىرنەچچە سوز) ئىزاھ ئېنىقلىغۇچى دەپ ئاتىلىدۇ. مەسىلەن:

”بىز زىيالىلار، 4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇشقا ھەسسە قوشىمىز“. ”ماركسىزىم - لېنىنىزىمنى، بۇ ئىدىيىۋى قورالنى ئىگەللەش كېرەك“. ”ھازىر قەلەمنى قولۇمغا ئالغان ۋاقىتتا، بايىقى ئىش كوز ئالدىمغا كەلدى“......

بۇ مىساللاردىكى بىرىنچى جۇملىدە ئېيتىلغان ”زىيالىلار“ سوزى ”بىز“نى ئېنىقلاپ، ئىزاھلاپ كەلگەن؛ ئىككىنچى جۇملىدە ”بۇ ئىدىيىۋى قورال“ دېگەن سوز بىرىكمىسى ”ماركسىزىم - لېنىنىزىم“نى ئېنىقلاپ، ئىزاھلاپ كەلگەن؛ ئۈچىنچى جۇملىدىكى ”قەلەمنى قولۇمغا ئالغان ۋاقىتتا“ دېگەن سوزلەر بىرىكمىسى

www.uyghurkitap.com

"هازىر"نى ئىنقىلاپ، ئىزاھلاپ كەلگەن.

بۇ گىراماتىك قائىدە خەنزۇ تىلىدىمۇ ئوخشاش. مەسىلەن:

"我们这个队伍完全是为着解放人民的，是彻底地为人民的利益工作的。"

"بىز، بۇ قوشۇن تامامەن خەلقنى ئازاتلىقا چىقىرىشنى كۆزلەيمىز، ئۈزۈل-كېسىل خەلق مەنپەئەتى ئۈچۈن ئىشلەيمىز".

"没有坚定纯洁的无产阶级的立场和理想，是不能彻底了解和真正掌握马克思列宁主义这门科学的。"

"مۇستەھكەم ۋە پاك پرولېتارىيات مەيدانى ۋە غايىسىگە ئىگە بولماي تۇرۇپ، ماركسىزىم-لېنىنىزىمنى، بۇ پەننى تەل-تۆكۈس چۈشىنىش ۋە ھەقىقى ئىگەللەش مۇمكىن ئەمەس."

بۇ مىسالدىكى بىرىنچىدە كەپتە "这个队伍" دىگەن سۆز "马克思列宁主义" دىگەن سۆز "这门科学" نى، "我们" نى ئىزاھلاپ، ئىنقىلاپ كەلگەن.

ئەپسۇسكى، خۇددى ئۇيغۇر تىلىدىكى ئىزاھ ئىنقىلىغۇچى تۈزۈلۈشىدىكىگە ئوخشاش تەقلىتتە كەلگەن سۆزلەر خەنزۇچىدىن ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىنغاندا، كۆپ ھاللاردا، ئۇزىگە خاس قائىدىگە ھۆرمەت قىلىنمىغانلىقى ئۈچۈن، بەزى نۇقسانلار يۈز بەرمەكتە. بىرىنچى مىسالنى ئېلىپ ئېيتساق، يولداش ماۋ زېدۇڭنىڭ «خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلايلى» دىگەن ئەسىرىدىكى بىر مەشھۇر جۈملە ئىزچىل ھالدا: "بىزنىڭ بۇ قوشۇنىمىز تامامەن خەلقنى ئازاتلىقا چىقىرىشنى كۆزلەيدۇ، ئۈزۈل-

www.uyghurkitap.com

كېيىن خەلق مەنپەئەتى ئۈچۈن ئىشلەيدۇ» دەپ تەرجىمە قىلىنىپ كەلمەكتە. شۇنداق قىلىپ بۇنىڭدا «قوشۇنىمىز... كۆزلەيدۇ،.....ئىشلەيدۇ» دەپ ئۈچىنچى شەخسنىڭ پائالىيىتىدىن خەۋەر بېرىلگەن. ماھىيەتتە، «بىز» يەنى «بۇ قوشۇن»، «كۆزلەيمىز»، «ئىشلەيمىز» دېگەن مەنىنى ئاڭلاتقان بولسا توغرا بولاتتى. ئىككىنچى مىسالدىكى “马克思列宁主义这门科学” دېگەن ئىبارە «ئىبارەت» ۋاستىسى بىلەن ئەمەس، ئىزاھ ئىنىقلىغۇچى تەقلىتىدە «ماركسىزم-لېنىنىزمنى، بۇ پەننى......» دەپ تەرجىمە قىلىنغان بولسا، خەنزۇچە نۇقتىسىدىنمۇ، ئۇيغۇرچە نۇقتىسىدىنمۇ قائىدىگە چۈشكەن ۋە غەيرى تەبىي ياسالما بولمىغان بولاتتى.

ئىزاھ ئىنىقلىغۇچى تەقلىتىدە تۈزۈلگەن جۈملىلەرنىڭ خۇسۇسىيىتى شۇكى، جۈملە تەركىبىگە كىرگەن ئىككى سۆز ياكى سۆزلەر بىرىكمىلىرى ئۇقۇم جەھەتتىن بىر بىرىگە ئوخشاش بولمىسىمۇ، لېكىن بىر ئورۇندا قاتار كېلىپ، ئوخشاش بىر شەيئىنى بايان قىلىدۇ، كېيىنكىسى ئالدىنقىسىنى ئىنىقلاپ، ئىزاھلاپ بېرىدۇ. بۇ گىراماتىك قائىدە خەنزۇ تىلىدىمۇ، ئۇيغۇر تىلىدىمۇ ئوخشاش. مەسىلەن:

“我们共产党人从来不隐瞒自己的政治主张。”

«بىز، كوممۇنىستلار، ئۆزىمىزنىڭ سىياسى تەشەببۇسىنى ئەزەلدىن يوشۇرمايمىز».

“由中央电视台和辽宁人民艺术剧院合作录制的彩色电

视剧《乔厂长上任记》已在沈阳开拍。”

”مەركىزىي تېلېۋىزور ئىستانسىسى بىلەن لياۋنىڭ خەلق سەنئەت دىرامىسى بىرلىشىپ ئىشلەيدىغان رەڭلىك تېلېۋىزور تىياتىرى «چياۋ چاڭجاڭنىڭ ۋەزىپىگە ئولتۇرۇشى» شېنياڭدا ئىشلىنىشكە باشلىدى.“

“他用自己的眼睛读世间这一活书。”

”ئۇ كىشلەر دۇنياسىنى، بۇ جانلىق كىتاپنى ئۆز كۆزى بىلەن ئوقۇيدۇ.“

يۇقۇرقى ئۈچ مىسالنىڭ بىرىنچىسىدە ”共产党人“ دىگەن سۆزلەر ”我们“ نى؛ ”乔厂长上任记“ دىگەن سۆزلەر ”彩色电视剧“ نى؛ ”活书“ دىگەن سۆزلەر ”世间“ نى ئىنقلاپ، ئىزاھلاپ كەلگەن. خەنزۇ تىلىدىكى شۇ قائىدە ئۇيغۇر تىلىدىمۇ ئوخشاش. ”كوممۇنىستلار“ دىگەن سۆز ”بىز“نى؛ ”چياۋ چاڭجاڭنىڭ ۋەزىپىگە ئولتۇرۇشى“ دىگەن سۆزلەر بىرىنچىسى ”رەڭلىك تېلېۋىزور تىياتىرى“ دىگەن سۆزلەر بىرىنچىسىنى؛ ”جانلىق كىتاپ“ دىگەن سۆزلەر ”كىشلەر دۇنياسى“نى ئىنقلاپ، ئىزاھلاپ كەلگەن. خەنزۇچە ئىزاھ ئىنقلىغۇچى تۈزۈلۈشىدە كەلگەن ئىبارە، گەپ، جۈملىلەرنى ئۇيغۇر تىلىدىمۇ پۈتۈنلەي ئىزاھ ئىنقلىغۇچى تۈزۈلۈشىدە كەلگەن ئىبارە، گەپ، جۈملە قىلىپ تەرجىمە قىلىش تامامەن مۇمكىن.

”كىشلەر دۇنياسىدىن ئىبارەت بۇ جانلىق“ نى ”世间活书“ كىتاپ“ دەپ، ”乔厂长上任记“، ”彩色电视剧“ دىگەن

سوزلەرنى "رەڭلىك تېلېۋىزوردىن ئىبارەت چىياۋ چاڭچاڭنىڭ ۋەزىپىسىگە ئولتۇرۇشى" ۋاھاكازا دەپ، تىل ئادىتىنى تىل قائىدىسىنى بۇزۇپ، گەپنى زورمۇ-زور غەلىتىلەشتۈرۈشنىڭ ھاجىتى يوق.

خەنزۇ تىلىدا ئېنىقلانغۇچى باش سوز ئالدىدا، ئىزاھات تەردىقىسىدە ئېنىقلىغۇچى سوز ئارقىدا كېلىدۇ، بۇلار كوپ ھاللاردا بىر بىرىگە ھېچبىر ياردەمچى سوزسىزلا، گىراماتىك بەلگىلەرسىزلا ياندىشىپ كېلىۋېرىدۇ. لېكىن ئۇيغۇر تىلىدا بولسا يېزىقتا ئىككى تەرەپتىن پەش (،) بىلەن ئاجرىتىلىدۇ، ئايرىم ھاللاردا ئېنىقلانغۇچىنىڭ ئارقىسىغا پەش قويۇلمىسىمۇ بولىدۇ. ئىزاھ ئېنىقلىغۇچىلار گەپنىڭ ھەر خىل بولەكلىرىنى ئېنىقلاپ كېلىدۇ.

ئىگىنى ئېنىقلاپ كېلىدۇ:

“我们一切工作干部，不论职位高低，都是人民的勤务员，我们所做的一切，都是为人民服务，我们有些什么不好的东西舍不得丢掉呢？”

"بىز، بارلىق كادىرلار، مەيلى خىزمەت ئورنىمىز يۇقۇرى بولسۇن ياكى تۆۋەن بولسۇن، خەلقنىڭ خىزمەتكارىمىز، بىزنىڭ قىلىۋاتقان ئىشلىرىمىزنىڭ ھەممىسى خەلق ئۈچۈن تۇرسا، بىزدە تاشلىۋېتىشكە قىيمىغۇدەك يەنە قانداق نەرسىلەر بولسۇن؟"

بۇ مىسالدا "一切工作干部" (بارلىق كادىرلار)" دىگەن سوز "我们" (بىز) "نى ئىزاھلاپ، ئېنىقلاپ كەلگەن. بۇ

قائىدە خەنزۇچىدىمۇ، ئۇيغۇرچىدىمۇ ئوخشاش ئەھمىيەتكە ئىگە. بۇ قائىدىگە هورمەت قىلماي "我们一切工作干部" دىگەن سوزلەر بىرىكمىسىنى "بىزنىڭ بارلىق كادىرلىرىمىز" دەپ تەرجىمە قىلساق، ئۇ هالدا، پۈتۈن جۈملىنىڭ خەۋىرى بىرىنچى شەخستىن كوچۈپ، ئۈچىنچى شەخسكە ئوتۈپ كېتىدۇ-دە، ئەسلى مەنىسىگە نۇقسان يېتىدۇ.

ئىپنىقلىغۇچىنى ئىپنىقلاپ كېلىدۇ:

"那是一座陡得不可攀登的高山。"

"ئۇ تىك، يامىشىپ چىققىلى بولمايدىغان ئىگىز تاغ."

"哈尔滨工业大学积极调整政策，摆正教学和科研这两者的关系，……"

"خاربىن سانائەت داشۆيىسى سىياسەتنى ئاكتىپ تەڭشەپ، ئوقۇتۇش بىلەن ئىلمىي تەتقىقاتنىڭ، بۇ ئىككىسىنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرىلىدى،……"

ئالدىنقى مىسالدىكى "陡得"، "不可攀登的" دىگەن سوزمۇ، دىگەن سوزمۇ هەتتا "高" مۇ "山" نى ئىپنىقلىغان؛ شۇ ئىپنىقلىغۇچىلاردىن "高" سوزىنى "山" سوزى بىلەن بىرىككەن سوز دەپ قارىساق، "不可攀登" دىگەن ئىپنىقلىغۇچى "陡得" دىگەن ئىپنىقلىغۇچىنى ئىزاهلاش رولىنى ئوينايدۇ.

كېيىنكى مىسالدىكى "教学和科研……的" دىگەن سوزمۇ، "这两者的" دىگەن سوزمۇ "关系" نىڭ ئىپنىقلىغۇچىسى. بۇلاردىن "这两者的" بولسا "教学和科研" ئىبارىسىنى يەنى

ئىنقىلغۇچىنى ئىزاھلاش رولىنى ئوينايدۇ. لېكىن تەرجىمىدە بۇ جۈملىدىكى سۆزلەرنىڭ گىراماتىكىلىق مۇناسىۋەتلىرىنى توغرا ئۆزلەشتۈرگەندىن كېيىن، شۇ مەنىنى توغرا ئىپادىلەش شەرتى ئاستىدا ئىخچاملاشتۇرۇش مۇمكىن. يەنى تەرجىمىدىكى "قىسقارتىش ئۇسۇلى"نى قوللىنىپ، "这两者的" (بۇ ئىككىسىنىڭ)" دېگەن سۆزنى تەرجىمىدىن چىقىرىپ تاشلاش مۇمكىن.

تولدۇرغۇچىنى ئېنىقلاپ كېلىدۇ:

"我把它作为礼物送给你，希望它伴着你再次度过一个相同的历程，一个'青出于蓝而胜于蓝'的历程。"

"مەن بۇنى سىزگە سوغا قىلاي، بۇ سىزگە ھەمرا بولۇپ يەنە بىر ئوخشاش مۇساپىنى، 'كېيىن چىققان مۈڭگۈز ئاۋال چىققان قۇلاقتىن ئېشىپ كېتىدىغان' مۇساپىنى بېسىپ ئۆتسۇن."

"希望你们按照新时期、新任务的要求，进一步认识教育工作的重大意义，真正做到自爱——热爱自己的工作；自尊——尊重自己的事业；自豪——豪情满怀地献身于崇高事业。"

"يېڭى دەۋرنىڭ، يېڭى ۋەزىپىنىڭ تەلىۋىگە بىنائەن، مائارىپ خىزمىتىنىڭ زور ئەھمىيىتىنى تېخىمۇ چۈشىنىپ، ھەقىقىي يوسۇندا ئۆزەڭلارغا، ئۆز خىزمىتىڭلارغا كۆيۈنۈشۈڭلارنى؛ ئۆزەڭلارنى، ئۆز ئىشىڭلارنى قەدىرلىشىڭلارنى؛ پەخىرلىنىشىڭلارنى، يۈكسەك ئىشلارغا ئىپتىخارلىق بىلەن بېرىلىشىڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن."

ئىزاھ ئىبنقلىغۇچىلار ھالەتتىمۇ ئىبنقلاپ كېلىدۇ:

“我们伟大的祖国，人是最可宝贵的。”

"بىزدە، ئۇلۇغ ۋەتىنىمىزدە، ئادەم ھەممىدىن قەدىرلىك."

“他在我们这些青年学生面前却没有一点架子，平易近人。”

"ئۇ بىزنىڭ، ياش ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئالدىمىزدا زادىلا ھاكاۋۇرلۇق قىلمايدۇ، خۇشپېئىل."

“我的母校新疆大学里，凡是认识他的人，对他都赞不绝口。”

"ئانا مەكتىۋىمدە، شىنجاڭ داشۆيدە، تونۇيدىغانلىكى ئادەم ئۇنى ئاغزىدىن چۈشۈرمەي ماختايدۇ."

ئىزاھ ئىبنقلىغۇچىلار ئىبنقلانغۇچى سۆزلەر بىلەن "即" (يەنى)"، "如" (مەسىلەن)"، "主要是" (ئاساسەن)"، "特别是" (بولۇپمۇ، خۇسۇسەن)، "这个" (دىگەن)"، "其中有" (جۈملىدىن)"، "其中包括" (جۈملىدىن، شۇ قاتاردا)" قاتارلىق سۆزلەرنىڭ ياردىمى بىلەنمۇ باغلىنىپ، ئىزاھلاپ كېلىدۇ. مەسىلەن:

“无产阶级如果不能解放一切劳动人民，解放一切民族，即解放全人类，那么，无产阶级就不能完全解放自己。”

"پرولېتارىيات بارلىق ئەمگەكچىلەرنى، بارلىق مىللەتلەرنى، يەنى پۈتۈن ئىنسانىيەتنى ئازات قىلمىسا، ئۇ ھالدا ئۆزىنىمۇ تولۇق ئازات قىلالمايدۇ."

“许多作家，如冰心、严文井、陈伯吹等人，都在挥笔为孩子们写新作。”

”بىرمۇنچە يازغۇچى، مەسىلەن، بىڭ شىن، يەن ۋېنجىڭ، چېن بوچۇيلەر، قوللىرىغا قەلەم ئېلىپ، بالىلار ئۈچۈن بەدىئىي ئەسەر يازماقتا.“

“西藏人民与祖国各族人民，主要是与汉族人民之间的友好往来，在很早以前已经开始。”

”شىزاڭ خەلقىنىڭ ۋەتىنىمىزدىكى ھەر مىللەت خەلقى بىلەن ئاساسەن خەنزۇ خەلقى بىلەن دوستانە باردى-كەلدىسى ناھايىتى بۇرۇنلا باشلانغان ئىدى.“

“西藏人民长期以来就与中国各族人民，特别是汉族人民结成了亲密的兄弟关系，是祖国大家庭的一个成员。”

”شىزاڭ خەلقى ئۇزۇندىن بۇيان جۇڭگودىكى ھەرقايسى مىللەت خەلقى بىلەن، خۇسۇسەن خەنزۇ خەلقى بىلەن يېقىن ئاكا-ئۇكىلارچە مۇناسىۋەت ئورناتقان، ئۇلار ۋەتىنىمىزنىڭ، چوڭ ئائىلىمىزنىڭ بىر ئەزاسى.“

“毛泽东同志反复阐述的正是实践是检验真理的唯一标准这个伟大真理。”

”يولداش ماۋ زېدۇڭنىڭ قايتا-قايتا بايان قىلىپ كەلگىنى دەل ئەمەلىيەت ھەقىقەتنى سىناشنىڭ بىردىن-بىر ئۆلچىمى دېگەن ئۇلۇغ ھەقىقەت.“

خەنزۇ تىلىدا، بولۇپمۇ يېزىقتا، ئىزاھ ئېنىقلىغۇچىلار سىزىق (—)نىڭ ياردىمى بىلەنمۇ باغلىنىپ كېلىدۇ. مەسىلەن:

“俄国工农群众在列宁领导下举行了十月革命，创立了世界上第一个无产阶级专政的国家——俄罗斯苏维埃联邦社

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

会主义共和国。”

”روسىيىدە ئىشچى-دىخانلار ئاممىسى لىنىننىڭ رەھبەرلىگىدە ئوكتەبىر ئىنقىلاۋىنى قوزغاپ، دۇنيا بويىچە تۇنجى پۇرولېتارىيات دىكتاتۇرىلىغىدىكى دولەتنى — روسىيە سوۋېت سوتسىيالىستىك ئىتتىپاق جۇمھۇرىيىتىنى بەرپا قىلدى.“

“一九四九年中国人民解放战争在全国范围内取得了基本的胜利，打倒了各民族的共同的内部敌人——国民党反动政府，驱逐了各民族的共同的外部敌人——帝国主义侵略势力。”

”جۇڭگو خەلق ئازاتلىق ئۇرۇشى 1949-يىلى مەملىكەت بويىچە ئاساسەن غەلىبە قىلىپ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئورتاق ئىچكى دۈشمىنىنى — گومىنداڭ ئەكسىيەتچى ھۆكۈمىتىنى يوقاتتى، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئورتاق تاشقى دۈشمىنىنى — جاھانگىرلارنىڭ تاجاۋۇزچى كۈچلىرىنى قوغلاپ چىقاردى.“

ئىزاھ ئېنىقلىغۇچى تۈزۈلۈشتە كەلگەن جۈملىلەردە، مەيلى تولدۇرغۇچى، ھالەت بولۇپ كەلگەن ئېنىقلانغۇچى بولسۇن ياكى ئېنىقلىغۇچى بولسۇن، ئۇلارنىڭ كېلىش قوشۇمچىلىرىنى ئېنىقلىغۇچىغىمۇ، ئېنىقلانغۇچىغىمۇ بەرگەن ياخشى.

ئىزاھ ئېنىقلىغۇچىلار تۈزۈلۈشتە كەلگەن جۈملىلەر مەنىنى روشەنلەشتۈرۈپ، تەرجىمە تىلىنىڭ ئۈنۈمىنى ئۆستۈرۈشتە ئالاھىدە ئەھمىيەتكە ئىگە. ئادەتتە خەنزۇ تىلىدا ئىزاھ ئېنىقلىغۇچىلار، يۇقۇرىدا ئېيتىلغاندەك، ئۆزىگە مۇناسىپ كېلىدىغان ياردەمچى سۆزلەر بىلەن ھەتتا سىزىق (—)

بىلەن باغلىنىپ كېلىدۇ. لېكىن شۇنىمۇ نەزەردە تۇتۇشقا توغرا كېلىدۇكى، ئېنىقلانغۇچى بىلەن ئىزاھ ئېنىقلىغۇچى ھېچبىر ياردەمچىسىزلا قاتار كېلىدىغان ئەھۋاللارمۇ ئۇچرايدۇ. مەسىلەن:

“我们中国共产党员”，“你们几个战士”，“实践标准”，“缪斯文艺女神”

بۇنداق تەقلىتتە كەلگەن ئىبارىلەرنى، مەسىلەن “我们中国共产党员” نى ”بىزنىڭ جۇڭگو كوممۇنىستلىرىمىز“ دەپ، ”你们几个战士“ نى ”سىلەرنىڭ بىرنەچچە جەڭچىڭلار“ دەپ تەرجىمە قىلساق؛ گەپ مەنە جەھەتتىن ئىككىنچى شەخسكە كۆچۈپ كېتىدۇ-دە، تېكىستتىكى بىرىنچى شەخس كۆزدە تۇتۇلغان مەنىگە ئۇيغۇن بولمايدۇ؛ ”بىزدىن ئىبارەت جۇڭگو كوممۇنىستلىرى“، ”سىلەردىن ئىبارەت بىرنەچچە جەڭچى“ دەپ تەرجىمە قىلغاندا، سۆزلەرنىڭ گىراماتىكىلىق باغلىنىشى جەھەتتىن، شەخسنى ئېنىق ئىپادىلەش جەھەتتىن مۇۋاپىق بولسىمۇ، ئۇيغۇر تىلىنىڭ قائىدىسىگە سىغمايدۇ. “实践标准” دىگەن سۆزنى ”ئەمەلىيەت ئۆلچىمى“ دەپ تەرجىمە قىلساق، ”ئەمەلىيەتنىڭ ئۆلچىمى“ نىمە؟ دىگەن مەنتىقىي ئۇقۇم سوئالى كېلىپ چىقىدۇ. دىمەك، مەنە مۇجمەللىشىدۇ؛ “缪斯文艺女神” ”موسىس ئەدەبىيات-سەنئەت پەرىسى“ دەپ تەرجىمە قىلساق، ئېنىق مەنە ئاڭلىتىش تەس. ”موسىستىن ئىبارەت ئەدەبىيات-سەنئەت پەرىسى“ دىسەك، ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئادىتىگە ئۇيغۇن

كەلمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئەڭ ياخشىسى، بۇنداق ئىنقىلاب-غۇچى بىلەن ئىزاھ ئىنقىلىغۇچى تۈزۈلۈشىدە كەلگەن سۆز-ئىبارىلەرنى، جۈملىلەرنى سىنتاكسىس قائىدىسىگە ھۆرمەت قىلىش ئاساسىدا تەرجىمە قىلىش كېرەك.

يېزىقتا ئىزاھ ئىنقىلىغۇچىلارنى سىنتاكسىس قائىدىسى بويىچە قوللىنىشنىڭ ئەھمىيىتى چوڭ. ئۇ تىلنىڭ ئىپادىلەش ئۈنۈمىنى ئۆستۈرۈپ بېرەلەيدۇ. يەنى بىرىنچىدىن، گەپتە مەنىنى روشەن-لەشتۈرۈپ بېرىشكە خىزمەت قىلىدۇ؟ ئىككىنچىدىن، خۇددى جانلىق تىلدا تەكىتلىنىدىغان سۆزنىڭ ئاۋۇشى كۆتىرىلىپ چىققانغا ئوخشاش، ئىزاھ ئىنقىلىغۇچى جۈملىدە تەكىتلىنىدىغان سۆز، ئىبارىنى تەكىتلەش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ. تۆۋەندە ئىزاھ ئىنقىلىغۇچى توغرا قوللىنىلغان جۈملىلەر بىلەن توغرا قوللىنىلمىغان جۈملىلەردىن سېلىشتۇرما مىسال كەلتۈرىمىز:

“社会意识形态包括政治、法律、哲学、文艺、道德、宗教各领域作为上层建筑,它总是为一定的经济基础服务的。”

”سىياسى، قانۇن، پەلسەپە، ئەدەبىيات-سەنئەت، ئەخلاق، دىن قاتارلىق ساھەلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئۈستقۇرۇلما بولغان ئىجتىمائى ئىدىئولوگىيە ھامان مۇئەييەن ئىقتىسادىي بازىس ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ.“

”ئىجتىمائى ئىدىئولوگىيە، شۇ جۈملىدىن سىياسى، قانۇن، پەلسەپە، ئەدەبىيات-سەنئەت، ئەخلاق ۋە دىن قاتارلىق ساھەلەر، ئۈستقۇرۇلما بولغىنى ھالدا، ھامان بەلگىلىك ئىقتىسادىي بازىسقا خىزمەت قىلىدۇ.“

“列宁一贯强调在坚持无产阶级国际主义的同时，要同两种错误的倾向作斗争：一种是大国沙文主义，一种是狭隘的民族主义。列宁对大国沙文主义，特别是对大俄罗斯民族主义，是深恶痛绝的。”

”لېنىن پۇرولېتارىيات ئىنتېرناتسىونالىزمىدا چىڭ تۇرۇشنى ئىزچىل تەكىتلەش بىلەن بىر ۋاقىتتا، چوڭ دۆلەت شوۋىنىزمى ۋە تار مىللەتچىلىكتىن ئىبارەت ئىككى خىل خاتا خاھىشقا قارشى كۈرەش قىلىش لازىملىقىنىمۇ ئىزچىل تەكىتلىگەن. لېنىن بولۇپمۇ چوڭ رۇس مىللەتچىلىكىدىن ئىبارەت چوڭ دۆلەت شوۋىنىزمىغا تىش-تىرنىغىچە ئۆچ ئىدى.“

”لېنىن پۇرولېتارىيات ئىنتېرناتسىونالىزمىدا چىڭ تۇرۇشنى تەكىتلەش بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئىككى خىل خاتا خاھىشقا: بىرى — چوڭ دۆلەت شوۋىنىزمىغا، بىرى — تار مىللەتچىلىككە قارشى كۈرەش قىلىش لازىملىقىنىمۇ ئىزچىل تەكىتلىگەن. لېنىن چوڭ دۆلەت شوۋىنىزمىغا، بولۇپمۇ چوڭ رۇس مىللەتچىلىكىگە تىش-تىرنىغىچە ئۆچ ئىدى.“

“这两个报告着重阐述了执政党如何执行群众路线，反对脱离实际，反对官僚主义；如何执行民主集中制原则，反对个人专权；如何维护团结和统一，反对分裂；如何正确理解和处理好群众、政党和领袖的关系等一系列重大问题。”

"بۇ ئىككى دوكلاتتا ھاكىمىيەت بېشىدىكى پارتىيىنىڭ ئاممىۋى لۇشيەنىنى قانداق ئىجرا قىلىپ، ئەمەلىيەتتىن ئايرىلىپ قېلىشقا ۋە بيۇروكراتلىققا قارشى تۇرۇشى؛ دېموكراتىيە ـ مەركەزلەشتۈرۈش تۈزۈمى پىرىنسىپىنى قانداق ئىجرا قىلىپ، شەخسى ھاكىم مۇتلەقلىققا قارشى تۇرۇشى؛ ئىتتىپاقلىق ۋە بىرلىكنى قانداق قوغداپ، بولگۈنچىلىككە قارشى تۇرۇشى؛ ئاما، پارتىيە ۋە داھىنىڭ ئوزئارا مۇناسىۋىتىنى قانداق قىلىپ توغرا چۈشىنىشى ۋە توغرا بىرتەرەپ قىلىشى قاتارلىق بىرقاتار زور مەسىلىلەر نۇقتىلىق ھالدا شەرھىلەنگەن."

"بۇ ئىككى دوكلاتتا بىرقاتار زور مەسىلىلەر ـــ ھاكىمىيەت بېشىدا تۇرغان پارتىيىنىڭ ئەمەلىيەتتىن ئايرىلىپ قېلىشقا، بيۇروكراتلىققا قارشى ئاممىۋى لۇشيەنىنى قانداق ئىجرا قىلىشى؛ شەخسى ھاكىم مۇتلەقلىققا قارشى دېموكراتىيە ـ مەركەزلەشتۈرۈش پىرىنسىپىنى قانداق ئىجرا قىلىشى؛ بولگۈنچىلىككە قارشى ئىتتىپاقلىق ۋە بىرلىكنى قانداق قوغدىشى؛ ئاما، پارتىيە ۋە داھى ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنى قانداق توغرا چۈشىنىشى ۋە توغرا بىرتەرەپ قىلىشى ۋاھاكازالار ئېتىۋار بىلەن شەرھىلەنگەن."

“恩格斯在《论住宅问题》中指出：‘正是由于这种工业革命’人的劳动生产力才达到了这样高的水平，以致在人

类历史上破天荒第一次创造了这样的可能性：在所有的人实行合理分工的条件下，不仅进行大规模生产以充分满足全体社会成员丰裕的消费和造成充实的储备，而且使每个人都有充分的闲暇时间从历史上遗留下来的文化——科学、艺术、交际方式等等——中间承受一切真正有价值的东西；并且不仅是承受，而且还要把这一切从统治阶级的独占品变成全社会的共同财富和促使它进一步发展。”

”ئېنگېلس «ئوي-جاي مەسلىسى توغرىسىدا» دىگەن ئەسىرىدە مۇنداق دەپ كورسىتىدۇ: ’دەل مانا مۇشۇ سانائەت ئىنقىلاۋى ئارقىسىدا‘ كىشىنىڭ ئەمگەك-ئىشلەپچىقىرىش كۇچى شۇنداق يۇقۇرى سەۋىيىگە يەتتىكى، ئىنسانىيەت تارىخى باشلانغاندىن بۇيان، جىمىكى كىشىلەر ئوتتۇرىسىدا ئەقىلغە مۇۋاپىق ئىش تەقسىماتى يولغا قويۇلغان شارائىت ئاستىدا، جەمىيەتنىڭ بارلىق ئەزالىرىنىڭ مول ئىستىمالىنى قاندۇرۇش ۋە مول زاپاس فوندىنى ۋۇجۇتقا كەلتۇرۇش

”ئېنگېلس «ئوي-جاي مەسلىسى توغرىسىدا» دىگەن ئەسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: ’دەل مانا موشۇ سانائەت ئىنقلاۋى ئارقىسىدا‘ كىشلەرنىڭ ئەمگەك-ئىشلەپچىقىرىش كۇچى شۇنداق يۇقۇرى سەۋىيىگە يەتتىكى، ئىنسانىيەت تارىخىدا بىرىنچى قېتىم مۇنداق ئىمكانىيەت، يەنى: هەممە ئادەم مۇۋاپىق ئىش تەقسىم قىلىنىۋالغان شارائىتتا، جەمىيەتنىڭ بارلىق ئەزالىرىنىڭ مول ئىستىمال هاجىتىنى تولۇق قاندۇرىدىغان ۋە تولۇق زاپاس تەييارلايدىغان زور

ئۈچۈن كەڭ كولەمدە ئىشلەپ-
چىقىرىش ئېلىپ بېرىشقىلا
ئەمەس، بەلكى ھەر بىر كىشىگە
تارىخىي مىراس بولۇپ كەل-
گەن مەدىنىيەتتىن — پەندىن،
سەنئەتتىن، ئالاقە ئۇسۇلى
ۋە باشقىلاردىن — ھەقىقى
قىممەتكە ئىگە بولغان نەر-
سىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆزلەش-
تۈرۈۋېلىشقا، ئۆزلەشتۈرۈۋې-
لىشقىلا ئەمەس، بەلكى ئۇلارنى
ھۆكۈمران سىنىپلارنىڭ تەنھا
ئىگىلىۋېلىشىدىن پۈتۈن
جەمئىيەتنىڭ ئومۇمى بايلىقىغا
ئايلاندۇرۇشقا ۋە ئۇلارنى
يەنىمۇ تەرەققى قىلدۇرۇش
ئۈچۈن بوش ۋاقىت بېرىشكە
بىرىنچى قېتىم ئىمكانىيەت
تۇغۇلدى.“

كولەملىك ئىشلەپچىقىرىش
بىلەن شۇغۇللىنىش بىلەنلا
قالماستىن، بەلكى ھەر بىر
كىشىنى تارىختىن قالغان
مەدىنىيەتتىن — پەن، سەن-
ئەت، ئالاقە ئۇسۇللىرى ۋە
باشقىلاردىن — ھەقىقى قىممەت-
كە ئىگە بولغان نەرسىلەرنى
ئۆزلەشتۈرۈۋېلىشقىمۇ تولۇق
بوش ۋاقىت چىقىرىش ئىمكا-
نىيىتى، ئۆزلەشتۈرۈۋېلىش
بىلەنلا قالماستىن، بەلكى ئۇ-
لارنى ھۆكۈمران سىنىپلارنىڭ
تەنھا مۈلكىدىن پۈتۈن جەمئى-
يەتنىڭ ئورتاق بايلىقىغا ئايلان-
دۇرۇش ۋە ئۇلارنى تېخىمۇ
راۋاجلاندۇرۇش ئىمكانىيىتىمۇ
يارىتىلدى.“

“之后，少奇同志还写了《论共产党员的修养》、《论党内斗争》、《论党》（即在党的“七大”作的关于修改党章的报告）等一系列闪耀着马克思主义光辉的关于党的建设的专著。”

"ئۇنىڭدىن كېيىن، يولداش ليۇ شاۋچى «كوممۇنىستلارنىڭ تەربىيىلىنىشى توغرىسىدا»، «پارتىيە ئىچىدىكى كۈرەش توغرىسىدا»، «پارتىيە توغرىسىدا» (يەنى پارتىيىنىڭ 7 ـ قۇرۇلتىيىدا بېرىلگەن پارتىيە نىزامنامىسىگە تۈزىتىش كىرگۈزۈش توغرىسىدىكى دوكلات) قاتارلىق پارتىيە قۇرۇلۇشىغا ئائىت ماركسىزمنىڭ پارلاق نۇرى چاقناپ تۇرىدىغان بىرقاتار مەخسۇس ئەسەرلەرنىمۇ يازغان."	"ئۇنىڭدىن كېيىن، يولداش ليۇ شاۋچى پارتىيە قۇرۇلۇشى توغرىسىدا ماركسىزم نۇرى چاقناپ تۇرىدىغان مەخسۇس ئەسەرلەرنىمۇ، «كوممۇنىستلارنىڭ تەربىيىلىنىشى توغرىسىدا»، «پارتىيە ئىچىدىكى كۈرەش توغرىسىدا»، «پارتىيە توغرىسىدا» (يەنى پارتىيىنىڭ 7 ـ قۇرۇلتىيىدا پارتىيە نىزامنامىسىنى تۈزىتىش توغرىسىدا بەرگەن دوكلادى) دىگەن مەخسۇس ئەسەرلەرنىمۇ يازدى."

يۇقۇرقى مىساللارنىڭ ئوك تەرەپتىكى تەرجىمىلىرىنى، ئىنچىكىلەپ قارىغاندا، چۈشىنىش ھەرھالدا قىيىنراق؛ جۈملىلەر ئېغىر، تەكىتلىنىۋاتقان سوز ـ ئىبارىلەردە مەنە دىگەندەك ئېنىق ئەمەس؛ بولۇپمۇ ئىنقىلانغۇچىلار بىلەن ئىنقىلىغۇچىلارنىڭ دائىرىسى روشەن ئەمەس؛ ئۇنىڭ ئۈستىگە، جۈملىلەر ئۇزۇن، مۇرەككەپ قوشما جۈملىلەر بولغاچقا، بىر كورۈش بىلەنلا مەنىنى تولۇق ھەزىم قىلىپ كېتىش، گەپنىڭ تەكىتلىنىۋاتقان تەرەپلىرىنى ئېنىق ئايرىۋېلىش قىيىنراق. ئۇنىڭ ئەكسىچە،

سول تەرەپتىكى تەرجىمىلەر (ئەلۋەتتە، تېخىمۇ ئىخچام، راۋان ۋە يەڭگىل تەرجىمە قىلىش ئۇسۇللىرى، شەكىللىرى بولۇشى مۇمكىن) ئىزاھ ئېنىقلىغۇچى تەقلىتىدە بولغاچقا، ھەر ھالدا ئالدىنقىسىغا قارىغاندا ھەم يەڭگىل، ھەم چۈشىنىشلىك؛ بولۇپمۇ جۈملىدە تەكىتلىنىۋاتقان نۇقتىلار گەۋدىلەندۈرۈلگەن، ئېنىقلانـ غۇچىلار بىلەن ئېنىقلىغۇچىلارنىڭ مۇناسىۋىتى، چەكلىك دائىرىسى روشەن بېرىلگەن.

www.uyghurkitap.com

تەرجىمدە پايدىلىنىش ئۈچۈن سېلىشتۇرما ماتېرىيال

论翻译书

傅 雷

新璋先生：

大札并尊译稿均陆续收到。René 与 Atala均系二十一二岁时喜读，归国后逐渐对浪漫派厌倦，原著久已不翼而飞，无从校阅，尚望惠寄。惟鄙人精力日衰，除日课外尚有其他代人校订工作，只能排在星期日为之，而友朋见访又多打扰，尊稿必须相当时日方能细读，尚盼宽假为幸。

鄙人对自己译文从未满意，苦闷之处亦复与先生同感。传神云云，谈何容易！年岁经验愈增，对原作体会愈增，而传神愈感不足。领悟为一事，用中文表达为又一事。况东方人与西方人之思想方式有基本分歧，我人重综合，重归纳，重暗示，重含蓄；西方人则重分析，细微曲折，挖掘唯恐不尽，描唯恐不周，此两种 mentalité 殊难彼此融洽交流。同为 métaphore，一经翻译，意义即已晦涩，遑论情趣。不若西欧文字彼此同源，比喻典故大半一致。且我国语体文历史尚浅，句法词汇远不如有二三千年传统之文言；一切皆待文艺工作者长期摸索。愚对译事看法实甚简单：重神似不重形似；译文必须为纯粹之中文，无生硬拗口之病；又须能朗朗上口，

求音节和谐；至节奏与 tempo，当然以原作为依归。尊札所称“傅译”，似可成为一宗一派，愧不敢当。以行文流畅，用字丰富，色彩变化而论，自问与予定目标相距尚远。

先生以九阅月之精力抄录拙译，毅力固可佩，鄙人闻之，徒增愧恧。惟抄录校对之余，恐谬误之处必有发现，倘蒙见示，以便反省，无任感激。数年来不独脑力衰退，视神经亦感疲劳过度，往往眼花流泪，译事进度愈慢，而返工愈多：诚所谓眼界愈高，手段愈绌，永远跟不上耳。

至于试译作为练习，鄙意最好选个人最喜欢之中短篇着手。一则气质相投，容易有驾轻就熟之感；二则既深爱好，领悟自可深入一层；中短篇篇幅不多，可于短时间内结束，为衡量成绩亦有方便。事先熟读原著，不厌求详，尤为要著。任何作品，不精读四五遍决不动笔，是为译事基本法门。第一要求将原作（连同思想，感情，气氛，情调等等）化为我有，方能谈到迻译。平日除钻研外文外，中文也不可忽视，旧小说不可不多读，充实辞汇，熟悉吾国固有句法及行文习惯。鄙人于此，常感用力不够。总之译事虽近舌人，要以艺术修养为根本：无敏感之心灵，无烈热之同情，无适当之鉴赏能力，无相当之社会经验，无充分之常识（即所谓杂学），势难彻底理解原作，即或理解，亦未必能深切领悟。倘能将英译本与法文原作对读，亦可获益不少。纵英译不尽忠实，于译文原则亦能有所借鉴，增加自信。拙译服尔德，不知曾否对校？原文修辞造句最讲究，译者当时亦煞费苦心，或可对足下略有帮助。草草先行布覆，即候文绥。

傅雷拜启一九六三年一月六日

（抄于1980年4月18日选抄于“读书”79年第三期）

ئۇيغۇر كىتاب تورپىكتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

كىتاپ تەرجىمىسى ھەققىدە

فۇ لېي

شىن جاڭ ئەپەندى:

ئەۋەتكەن خېتىڭىزنى ۋە تەرجىمە ئارگىنالىڭىزنى تاپشۇرۇ-ۋالدىم. Rena بىلەن Atala نى 21 ـ 22 يېشىمدىلا قىزىقىپ ئوقۇغان ئىدىم، ۋەتەنگە قايتقاندىن كېيىن، رومانتىكلاردىن بارا ـ بارا بىزار بولدۇم، ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرىمۇ ئاللىقاچان يۇتۇپ كەتكەن ئىدى، سېلىشتۇرۇپ كورۇپ بېرىش ئۈچۈن ئەسلى ئەسەرنى ئەۋەتىپ بېرىشىڭىزنى ئۈمىت قىلىمەن. شۇغى-نىسى، كۈندىن ـ كۈنگە ماغدىرىمدىن كېتىپ قېلىۋاتىمەن، كۈندە دەرس ئوتۇشتىن تاشقىرى، باشقىلار ئۈچۈن، تەرجىمىنى تەھرىرلەپ بېرىش بىلەنمۇ مەشغۇل بولۇۋاتىمەن، شۇڭا سىزنىڭكىنى پەقەت يەكشەنبە كۈنلىرىلا ئىشلەپ بېرەلەيمەن. بىراق ئەل ـ ئاغىنىلەر كېلىپ كوپ كاشىلا قىلىدۇ، شۇڭا ئارگىنا-لىڭىزنى خېلى كۈنلەردىن كېيىن ئاندىن تەپسىلى ئوقۇپ چىقالىشىم مۇمكىن. بۇنى ئەپۇ قىلىشىڭىزنى سورايمەن.

مەن ئۆز تەرجىمىلىرىمدىن زادىلا مەمنۇن بولغان ئەمەس، بۇ جەھەتتىكى غۇمۇمىمۇ سىزنىڭكىگە ئوخشاپ كېتىدۇ. مېنى تەر-

جىمدە مەزمۇننى تولۇق ئىپادىلەپ بېرىدۇ دەپسىز، بۇ دەرىجىگە يېتىش نەدىمۇ ئاسان بولسۇن! يېشىم، تەجرىبەم ئاشقانسېرى ئەسلى ئەسەرنى چۈشىنىش دەرىجەم ئاشقانسېرى تەرجىمدە مەزمۇننى تولۇق ئىپادىلەپ بېرەلمەيۋاتقانلىقىمنى ھىس قىلىدىغان بولۇپ قالدىم. چۈشىنىش بىر ئىش، ئۇنى خەنزۇ تىلى بىلەن ئىپادىلەپ بېرىش باشقا بىر ئىش. ئۇنىڭ ئۈستىگە شەرقلىقلەر بىلەن غەرپلىكلەرنىڭ پىكىر قىلىش ئۇسۇللىرى بىر بىرىنىڭكىگە زادىلا ئوخشىمايدۇ، بىز ئومۇملاشتۇرۇشقا، يىغىنچاقلاشقا، بىشارەت بېرىشكە، ئىما قىلىشقا ئەھمىيەت بېرىمىز؛ غەرپلىكلەر بولسا تەھلىل قىلىشقا، تەپسىلى ۋە ئىنچىكە ئىپادىلەشكە ئەھمىيەت بېرىدۇ، چوڭقۇر ۋە ئەتراپلىق تەسۋىرلىمەي قېلىشتىن ئەنسىرەيدۇ. بۇ ئىككى خىل mentalite[①] نى يۇغۇرۇۋېتىش تولىمۇ قىيىن. ئوخشاش بىر metaphore[②] تەرجىمە قىلىنغاندىن كېيىن، مەنىسى مۇجمەل بولۇپ قېلىپ، مەزىسى كېتىپ قالىدۇ، سوزلەرنىڭ مەنىلىرى ئوخشاش بولغان، ماقال-تەمسىللىرى كوپىنچە ئوخشىشىپ كېتىدىغان ياۋروپا تىللىرىدەك ئەمەس. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئېلىمىزنىڭ ئاممىباپ ئەدەبىي تىلىنىڭ تارىخى تېخى ئۇزۇن ئەمەس، ئۇنىڭ جۈملە تۈزۈلۈشى ۋە لۇغەت فوندى 2 — 3 مىڭ يىللىق ئەنئەنىگە ئىگە بولغان قەدىمقى كىتاۋىي تىلغا يەتمەيدۇ، بۇلار ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئۇزۇن مۇددەت ئىزدىنىشىگە قاراشلىق. مېنىڭ تەرجىمە ئىشىغا بولغان قارىشىم ناھايىتى

ئاددى: شەكىلگە ئەھمىيەت بەرگەندىن كورە، مەزمۇنىغا كوپرەك ئەھمىيەت بەرگەن تۈزۈك؛ تەرجىمە ساپ خەنزۇ تىلىدا بولۇپ چىقىشى، قاتمال ۋە ئېغىزغا چۈشۈپ بەرمەيدىغان بولۇپ قالماسلىقى لازىم؛ ئۇنلۇك ئوقۇغاندا ئېغىزغا چۈشۈپ بېرىدىغان بولۇشى، ئاھاڭدار بولۇشى لازىم؛ رىتىمى ۋە tempo سى جەھەتتە ئەسلى ئەسەرنىڭكىنى ئاساس قىلىش لازىم. خېتىڭىزدە، خۇددى ئوز ئالدىمغا بىر ئىقىم بولالايدىغاندەك، "فۇلبىيچە تەرجىمە" دەپسىز، ئۇنىڭغا مۇناسىپ ئەمەسمەن. سوزنىڭ راۋانلىقى، تىل بايلىقى، ئىپادىلەش جەھەتتىكى جانلىقلىقى جەھەتتىن ئالغاندا، ئەسلى كوزلىگەن نىشانىدىن تېخى يىراقمەن.

ئەپەندىم، مېنىڭ ناچار تەرجىمىلىرىمنى شۇنچە كوپ كۈچ سەرپ قىلىپ، كوچۈرۈپ چىقىپسىز، غەيرىتىڭىزگە ئاپىرىن، بۇنى ئاڭلاپ تېخىمۇ خىجىل بولدۇم. كوچۈرۈپ-سېلىشتۇرۇپ كورگەندىن كېيىن، خاتا جايلىرىنى ئۇچراتقان بولۇشىڭىز مۇمكىن، تۈزىتىۋېلىش ئۈچۈن كورسىتىپ بەرسىڭىز چەكسىز مىننەتدار بولغان بولاتتىم. بىرقانچە يىلدىن بۇيان مىسگەم ئاجىزلاپ كېتىپ باردۇ، ئۇنىڭ ئۇستىگە كوزۈممۇ ئارتۇقچە تالىدىغان، گايىدا ياشاڭغۇرايدىغان بولۇپ قالدى، شۇنىڭ ئۈچۈن تەرجىمە سۈرئىتىم ئاستىلاپ قېلىۋاتىدۇ، نەزەر دائىرىسى كېڭەيگەنسېرى قولى كالۋالىشىدۇ، مەڭگۈ يېتىشەلمەيدۇ دېگەندەك، تەرجىمىنى قايتىدىن ئىشلىشىممۇ كوپىيىپ كېتىۋاتىدۇ.

مەشق ئورنىدا تەرجىمە قىلىپ كورۇش مەسىلىسىگە كەلسەم، مېنىڭ پىكرىم، ئىشنى ئۆزىڭىز ياخشى كورگەن پوۋېست- ھىكايىدىن باشلىغىنىڭىز ياخشى. چۈنكى دىتىڭىزغا ياقىدىغان بولغاچقا، ئاسان چۈشىدۇ؛ ئىككىنچىدىن، ھەۋىسىڭىز بولغاچقا، چۈشىنىشىڭىز ئەلۋەتتە چوڭقۇرراق بولىدۇ؛ ھىكايە-پوۋېست ئۇزۇن بولمىغاچقا، قىسقا ۋاقىت ئىچىدە تۈگەتكىلى بولىدۇ، نەتىجىڭىزنىمۇ ئاسان كورەلەيسىز. تەرجىمىگە كىرىشىشتىن ئىلگىرى، ئەسلى ئەسەرنى پىششىق ئوقۇپ چىقىش، ئوبدان چۈشىنىۋېلىشتىن زېرىكمەسلىك تېخىمۇ مۇھىم. ھەرقانداق ئەسەرنى 4-5 قېتىم پىششىق ئوقۇپ چىقمىغىچە قەلەم تەۋرەتمەسلىك — تەرجىمىنىڭ ئاساسىي ئۇسۇلى. بىرىنچى تەلەپ شۇكى، ئەسلى ئەسەرنى (ئۇنىڭ ئىدىيىسىنى، ئۇنىڭدىكى ھىسسىياتنى، كەيپىياتنى، روھىي ھالەت ۋاھاكازالارنى) ئوزلەشتۈرۈۋالغاندىلا ئاندىن تەرجىمىگە كىرىشكىلى بولىدۇ. ئادەتتە چەتئەل تىلىنى قېتىقىنىپ تەتقىق قىلغاندىن تاشقىرى، خەنزۇ تىلىنى تەتقىق قىلىشقىمۇ سەل قارىماسلىق كېرەك، قەدىمقى رومانلارنى كوپ ئوقۇماي، سوز بايلىقىنى كوپەيتمەي، تىلىمىزنىڭ ئەسلى جۈملە قائىدىلىرىنى ۋە تىل ئادىتىنى پىششىق بىلمەي بولمايدۇ. مەن بۇ جەھەتتە يېتەرلىك تىرىشالمايۋاتقانلىقىمنى ھىس قىلىمەن. قىسقىسى، ئەدەبىي تەرجىمىدە بەدىي ماھارەتنى ئاشۇرۇش، بۇ جەھەتتە قوساققا بەدىي ئۇماچ توپلاش ئاساسىي ئورۇندا تۇرىدۇ؛ سەزگۇر زېھىن، قىزغىن ھىسداش-

www.uyghurkitap.com

لىق، ئوقۇپ لەززەت ئېلىش ئىقتىدارى، ئۇز لايىغىدا ئىجتىما-
ئى تەجرىبە، تولۇق ئومۇمى ساۋات (يەنى ھەر خىل بىلىم-
مەلۇمات) بولمىسا، ئەسلى ئەسەرنى تولۇق چۈشىنىش تەس.
چۈشەنگەن تەقدىردىمۇ ئۇنى چوڭقۇر ئۇزلەشتۈرۈۋېلىش ناتايىن.
ئىنگلىزچە تەرجىمىسى بىلەن فرانسۇزچە ئەسلى ئەسەرنى سېلىش-
تۇرۇپ ئوقۇسىڭىز بۇنىڭدىنمۇ خېلى كوپ نەپ ئالالايسىز.
ئىنگلىزچە تەرجىمىسى ئانچە سادىقلىق بىلەن ئىشلەنمىگەن
تەقدىردىمۇ تەرجىمە پىرىنسىپى جەھەتتىن ئۇلگە ئېلىپ،
ئىشەنچنى ئۇستۇرگىلى بولىدۇ. مەن تەرجىمە قىلغان «فورد»نى
سېلىشتۇرۇپ كوردىڭىزمىكىن؟ ئۇنىڭ ئەسلى نۇسخىسىنىڭ
تىلى ۋە جۈملە تۈزۈلۈشى ناھايىتى ياخشى، ئۇنى تەرجىمە
قىلىشقىمۇ نۇرغۇن ئەجىر قىلغان ئىدىم. بەلكى ئۇنىڭ سىزگە
ئاز-تولا ياردىمى بولۇپ قالار. ئاۋال ئالدىراپلا جاۋاپ يازدىم.
ئامانلىغىڭىزنى تىلەپ.

ھورمەت بىلەن فۇلېي
1963-يىل 6-يانۋار

在俄共（布）莫斯科委员会庆祝弗·伊·列宁五十寿辰大会上的演说
（一九二〇年四月二十三日）

约·维·斯大林

听过前面几个人的讲话和回忆以后,我要说的就很少了。我想只指出还没有人谈到的一个特点，就是列宁同志的谦虚和他勇于承认自己错误的精神。

我想起列宁这个巨人两次承认自己失算的事情。

第一件事情是一九〇五年十二月在芬兰塔墨尔福斯举行的全俄布尔什维克代表会议上关于抵制维特杜马的决定。当时存在着抵制维特杜马的问题。接近列宁同志的人,就是我们地方代表所十分崇敬的那七个人肯定地说，伊里奇反对抵制杜马,主张参加杜马选举。后来知道,的确是这样。于是展开了争论，地方抵制派即彼得堡代表、莫斯科代表、西伯利亚代表、高加索代表都进行攻击，而当我们讲话结束时，列宁起来讲话，他说，他原来是赞成参加选举的，但是现在他发现自己错了，因此，他同意各地代表的意见，这时我们非常惊讶，我们都被感动了。这给了我们一个电击般的印象。我们大家都向他欢呼致敬。

还有一件这样的事情。一九一七年九月，在克伦斯基执政时期，那时民主会议召开了，孟什维克和社会革命党人成立了新机关——予备国会，以便准备从苏维埃过渡到立宪会

www.uyghurkitap.com

议，就在这个时候，我们中央委员会在彼得格勒通过了一个决议，决定不驱散民主会议并沿着巩固苏维埃的道路前进，召开苏维埃代表大会，举行起义并宣布苏维埃代表大会为国家权力机关。伊里奇那时不在彼得格勒，处在秘密状态中。他不同意中央委员会的决议，在信中说，必须立刻驱散这群混蛋（民主会议）并把他们逮捕起来。

我们觉得事情并不这样简单，因为我们知道，民主会议的半数代表，至少三分之一的代表是从前线来的，逮捕和驱散他们只能把事情弄糟，把和前线的关系搞坏。我们觉得我们实际工作者对于我们道路上的一切小沟、泥坑和坎坷要看得清楚些。但是伊里奇是伟大的，他不怕自己道路上的泥坑、坎坷或深沟，他不怕危险，他说："站起来，一直走向目标。"而我们实际工作者认为，当时这样做对我们是不利的，应当绕过这些障碍，然后对准要害，果敢地行动。于是，我们不顾伊里奇的一切要求，没有听他的话，沿着巩固苏维埃的道路继续前进，直到十月二十五日召开苏维埃代表大会，直到胜利举行起义。那时伊里奇已经到了彼得格勒。他微笑着，狡黠地瞅着我们说："是的，恐怕是你们对。"

这又使我们感动了。

列宁同志是不怕承认自己的错误的。

这种谦虚和勇敢精神特别使我们敬服。（鼓掌）

（《斯大林全集》第四卷第280——282页，

人民出版社1956年8月第一版）

ۋ. ئى. لېنىننىڭ تۇغۇلغان كۈنىگە 50 يىل تولۇش مۇناسىۋىتى بىلەن ر ك (ب) پ موسكۋا كومىتېتىنىڭ تەبرىكلەش يىغىنىدا سۆزلەنگەن سۆز

(1920-يىل 4-ئاينىڭ 23-كۈنى)

ئى. ۋ ستالىن

ئېيتىلىپ ئۆتكەن سۆزلەر ۋە ئەسلىمىلەردىن كېيىن ماڭا ناھايىتى ئاز سۆزلەشكە توغرا كەلدى. مېنىڭ پەقەت بىرلا سۈپەتنى ئاتاپ ئۆتكۈم كېلىدۇ، بۇنى تېخى ھېچكىم ئېيتمىدى. ئۇ — يولداش لېنىننىڭ كىچىك پېئىللىقى ۋە ئۆزىنىڭ خاتالىقلىرىنى بوينىغا ئالىدىغان ئەركەكلىگى.

لېنىننىڭ، بۇ ئۇلۇغ ئادەمنىڭ ئۆزىنىڭ كەتكۈزۈپ قويغان خاتالىقلىرىنى ئىككى قېتىم بوينىغا ئالغانلىقى ئېسىمدە.

بىرىنچى ۋەقە — بولشېۋىكلارنىڭ 1905-يىلى 12-ئايدا فىنلاندىيىنىڭ تامېرفورستى دېگەن يېرىدە ئۆتكۈزۈلگەن پۈتۈن روسىيە ۋەكىللىرى يىغىنىنىڭ ۋىتتى دۇماسىغا قارشى تۇرۇش توغرىسىدىكى قارارى. شۇ چاغدا ۋىتتى دۇماسىغا قارشى تۇرۇش توغرىسىدىكى مەسىلە ئوتتۇرىغا چۈشكەن ئىدى. يولداش لېنىنغا يېقىن ئادەملەر، يەتتە ئادەم — بىز، جايلاردىن

كەلگەن ۋەكىللەر بۇ يەتتە ئادەمنى تولىمۇ ھۆرمەتلەيتتۇق — ئىلىئىچ دۇماغا قارشى چىقىشقا قارشى. ئۇ دۇما سايلىمىغا قاتنىشىشنى تەشەببۇس قىلىدۇ، دەپ قەتئىي تۇردى. كېيىن مەلۇم بولدىكى، راست شۇنداق ئىكەن. شۇنىڭ بىلەن مۇنازىرە باشلىنىپ، يەرلىك قارشى چىققۇچىلار — پېتېربۇرگلىق ۋەكىللەر، موسكۋالىق ۋەكىللەر، سىبىرىيىلىك ۋەكىللەر، كافكازلىق ۋەكىللەر ھۇجۇمغا ئۆتتى: بىزنىڭ سۆزىمىز تۈگىگەندىن كېيىن، لېنىن سۆزگە چىقىپ: مەن سايلامغا قاتنىشىشنى تەشەببۇس قىلغان ئىدىم، لېكىن ئەمدى ئۆزەمنىڭ خاتالاشقانلىقىمنى كورۇپ ئولتۇرۇپتىمەن، شۇنىڭ ئۈچۈن يەرلىك ئورۇنلاردىن كەلگەن ۋەكىللەرنىڭ پىكرىگە قوشۇلىمەن دېگەندە، بىز ھاڭ-تاڭ بولۇپ قالدۇق، تەسىرلەندۇق. بۇ بىزگە ئېلېكتىرنىڭ سوقىمىدەك تەسىر قىلدى. بىز لېنىنغا تەنتەنە بىلەن ھۆرمەت بىلدۇردۇق.

يەنە شۇنىڭغا ئوخشاش بىر ۋەقە بولدى. بۇ 1917-يىل 9-ئايدا كېرېنسكىي ھوكۇمرانلىق قىلىپ يۈرگەن مەزگىللەردە، دېموكراتىك كېڭەش ئېچىلغاندا، مېنشېۋىكلار بىلەن ئېسېرلار يېڭى ئورگان — تەييارلىق پارلامېنتى قۇرغان چاغدا بولدى، بۇ ئورگان سوۋېتلەردىن قۇرۇلتايغا كوچۇشكە تەييارلىق كورمەكچى ئىدى، ئەنە شۇ چاغدا بىزنىڭ پېتروگرادتىكى مەركىزىي كومىتېتىمىزدا: دېموكراتىك كېڭەش تارقىتىلمىسۇن، سوۋېتلەرنى مۇستەھكەملەش يولىدا مېڭىلسۇن، سوۋېتلەر قۇرۇلتىيى ئېچىل-

سۇن، قوزغىلاڭ كۆتىرىلسۇن، سوۋېتلەر قۇرۇلتىيى دولەتنىڭ ھوقۇقلۇق ئورگىنى دەپ جاكالانسۇن دېگەن قارار چىقىرىلغان ئىدى. شۇ چاغدا پېتروگرادتىن باشقا يەردە يوشۇرۇن ھالەتتە تۇرغان لېنىن مەركىزىي كومىتېتىنىڭ قارارىغا قوشۇلماي: بۇ ئەبلەخلەرنى (دېموكراتىك كېڭەشنى) دەرھال تارقىتىپ، قاماققا ئېلىش كېرەك، دەپ خەت يازدى.

بىزنىڭچە، مەسىلە ئوڭاي ئەمەس ئىدى، چۈنكى دېموكراتىك كېڭەش ۋەكىللىرىنىڭ يېرىمى، كەم دېگەندە 3 تىن بىرى ئالدىنقى سەپتىن كەلگەنلىكى بىزگە مەلۇم ئىدى، ئۇلارنى قاماققا ئېلىش، تارقىتىش ئارقىسىدا ئىش چاتاقلىشىپ، ئۆزىمىزنىڭ ئالدىنقى سەپ بىلەن ئالاقىمىزنى يامانلاشتۇرغان بولاتتۇق. بىزنىڭچە، يولىمىزدا ئۇچرايدىغان خەندەك، ئازگاللار، ئوي-دوڭغۇللۇقلار بىزگە، ئەمىليي ئىش بىلەن شۇغۇللانغۇچىلارغا بەلگىلىك ئىدى. بىراق ئىلىچ ئۇلۇغ ئادەم، ئۇ ئۆزىنىڭ يولىدىكى خەندەك، ئازگاللاردىن، ئوي-دوڭغۇللاردىن قورقمايدۇ، ئۇ خەۋپتىن قورقماي: "تۈز، نىشانغا قاراپ توغرا ماڭ" دەيدۇ! بىز ئەمەليي ئىش بىلەن شۇغۇللانغۇچىلار بولساق، ئۇ چاغدا، ئۇنداق قىلىشنى پايدىسىز دەپ قارىدۇق، كېيىن ئاساسىي مەسىلىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن، شۇ توسالغۇلارنى ئايلىنىپ ئۆتۈشنى زورۇر دەپ قارىدۇق. شۇنداق قىلىپ، ئىلىچ شۇنچە تەلەپ قىلسىمۇ، ئۇنىڭغا قارىماي، ئۇنىڭ سوزلىرىگە قۇلاق سالالمىدۇق، سوۋېتلەرنى مۇستەھكەملەش يولىدا كېتە-

ۋەردۇق، شۇنداق قىلىپ، ئىشنى 10 ـ ئاينىڭ 25 ـ كۇنى ئېچىل-
غان سوۋېتلەر قۇرۇلتىيىغا، يېڭىلمەس قوزغىلاڭغا يەتكۇزدۇق.
شۇ چاغدا ئىلىئىچنىڭ ئۇزىمۇ پېتروگرادتا ئىدى. بىزگە ئۇزىنى
قىسىپ كۇلۇپ: ”راست، سىلەرنىڭ توغرا ئىكەن“ دىدى.
بىز بۇنىڭدىنمۇ تەسىرلەندۇق.
يولداش لېنىن ئۇزىنىڭ خاتالىقلىرىنى تەن ئېلىشتىن قورق-
قان ئەمەس.
بۇ كىچىك پېسىللىغى بىلەن ئەركەكلىگى بىزنى، ئاجايىپ
قايىل قىلدى، (چاۋاك).
(«ستالىن ئەسەرلىرى»، 4 ـ توم، خەنزۇچە نەشرى، 280 ـــ
282 ـ بەت. خەلق نەشرىياتىنىڭ 1956 ـ يىل 8 ـ ئايدىكى 1 ـ
نەشرى).

书号 M. 9049 (4) 6
定价 0.52 元